

Het leven, de Krijgsbedrijven en de regering van zijne Majesteit ...

H. Zeeman

Ed. Mörike.

HET LEVEN,

DE KRIJGSBEDRIJVEN

EN

DE REGERING

VAN

ZIJNE MAJESTEIT

WILLEM DEN EERSTEN.

Gedrukt bij N. W. VAN NIFTERICK.

Willem

HET LEVEN, DE KRIJGSBEDRIJVEN

EN DE

REGERING

VAN

ZIJNE MAJESTEIT

WILLEM DEN EERSTEN,

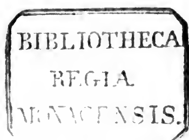
Groot-Hertog [illegible]

door

H. ZEEMAN.

BIJ [illegible]

Metzler & B[illegible] [illegible]

INLEIDING.

Is het nooit ontbloot van moeijelijkheden, het leven eens Vorsten te beschrijven, vereischt het zorg, om de lotgevallen eens regeerders te schetsen, die, om de woorden eens grooten Landgenoots te bezigen: zoo vele ondubbelzinnige blijken heeft gegeven, dat hij, zich geheel aan zijne verhevene bestemming toegewijd hebbende, het vermogen met den wil heeft vereenigd, om op de krachtdadigste wijze het welzijn van zijn volk te bevorderen (*); *maar, die ook tot die weinige Vorsten behoord heeft, die het boek der geschiedenis bij hun leven reeds geopend zagen, die in allen zin beoordeeld, geprezen en het voorwerp der partijdigste gispingen is geweest, die bezwaren moeten veel van derzelver kracht verliezen, wanneer hij, die als stichter eener gedenkzuil van 's Vorsten leven optreedt, met de grootste onpartijdigheid de pen gevoerd heeft,*

(*) Mr. R. METELERKAMP.

die geenen ongepasten wierook heeft willen zwaaijen, dáár, waar menschelijke lof ijdel zou zijn; maar die met rondborstigheid, voorgelicht door de fakkel der waarheid, den Koning geschetst heeft, die een en zeventig jaren doorworsteld heeft, vol van lotsverwisselingen, vol van werkzaamheid en vol van de grootste mengeling van vreugde en smart, van lof en blaam; maar die, niettegenstaande zoo vele beproevingen als teleurstellingen, gevoegd bij de grievendste miskenningen, den wil met het vermogen heeft vereenigd, om zijne Onderdanen, of, zoo als hij dezelve noemde, zijne Landgenooten gelukkig te doen zijn. Met die edele voornemens toegerust, gelooven wij, dat wij alle bezwaren te boven zijn gekomen, en ofschoon eene beschrijving van 's Vorsten geschiedenis, welke voor een ruim deel die des Vaderlands uitmaakt, eene veel omvattende taak is; wij hebben getracht het leven te schetsen van WILLEM DEN EERSTEN, *eenen naam, onafscheidbaar aan den eersten grondlegger van dezen Staat, aan den eersten* WILLEM *verbonden, en mogte het zijn, dat wij geene vooringenomenheid kunnen verbloemen, dan is het, omdat wij door bewondering van zoo veel groots, bij zoo veel bezwaars, van zoo veel zieleadel en grootmoedigheid, bij zoo veel tegenstand en ondank, dan is het, omdat wij door gevoel van erkentelijkheid voor den ontslapenen Vorst weggesleept zijn geworden, toen wij in dankbare bewondering de Voorzienigheid en Haren zigtbaren bijstand ontwaarden, toen Zij aan het zuchtend Vaderland* Neêrlands *eersten Koning schonk.*

Maar wij hebben voor die vooringenomenheid desniet-

temin gevreesd, zij kon ons menschelijke gebreken, zoo die aanwezig zijn geweest bij eenen Vorst, die in zijne jeugd reeds den trek zijns geheelen volgenden levens niet verloochende, die in strenge deugd en in uitgestrekte wijsheid opgevoed is geworden, doen voorbij zien of ten minste in een verschoonend licht doen plaatsen. Om ons daarom te vrijwaren voor elke beschuldiging van overdrevenheid of laffe vleijerij, hebben wij de geschriften van vreemdelingen geraadpleegd, op hun gezag, dat niet gewraakt zal worden, zijn wij afgegaan, en hebben ons eindelijk de gestrengste waarheid tot leidsvrouw gekozen, bij de bewandeling van dat uitgestrekte levensveld, waarin de Vorst bij herhaling de uiterste palen van menschelijke beoordeeling beliep, nu schier vergood, dan gansch en al miskend. Mogten wij dan door deze levensbeschrijving eene gedenkzuil oprigt hebben voor hem, die als mensch edel, als Koning groot was, en van wien zelfs een Fransche geleerde getuigde: Le Roi de Hollande est profond, prudent, spirituel, persévérant, infatiguable; d'un caractère égal, inébranlable dans ses sages résolutions, modéré dans ses opinions, équitable et magnanime dans toutes ses actions (*).

Niet alleen zullen wij den Koning als een edel mensch en als een onvergetelijk Vorst leeren kennen; maar wij zullen ook met bewondering die vele en grootsche ondernemingen, daarstellingen en het tot stand brengen van zoo vele reuzenontwerpen

---

(*) Durant.

ontwaren, die door 's Vorsten bemoeijing Nederland *ten voordeel en ten roem zijn daargesteld. Dat zij groot en aanzienlijk zijn, is ons bewust, zij zullen ons mogelijk, als wij dat voor Wijsgeer en Staatsman onuitputtelijk Vorstelijk leven beschouwen, met den eenigen* HELMERS *doen nazeggen :*

Maar 't geen mijn hart gevoelt, 't geen ombruist in mijne adren,
De grootheid van uw ziel in trekken zaâm te gadren,
Is mij te hoog! te groot! 'k zink, WILLEM! op uw graf,
En dank de Godheid, die u 't zuchtend *Neêrland* gaf.

Maar die bewondering zal dan ook onze gehechtheid, onze duurzame verknochtheid aan het Vorstelijk Hoofd, aan den Koninklijken zoon van den ontslapenen Vorst, aan onzen Koning, die zich onzen broeder noemt, en aan Hoogstdeszelfs Huis versterken en tot trouwe liefde aanzetten. Ook zal de beschouwing dier grootheid, geboren door stille, maar de woede des tijds tartende verdiensten, ons overtuigen, dat de wereldgeschiedenis niet altijd regtvaardig is; zij toch betoont zich vaak mild met den bijnaam van Groote, *jegens den gelukkigen veroveraar, die zijn geluk onder den naam van volksverlosser op het ongeluk der volken bouwt; zij teekent zorgvuldig voor den naneef, de werelddeelen op, die hij met het bloed van duizende menschenlevens koopt, die groot is, omdat hij een lieveling van het geluk is, mogelijk, omdat hij in de hand van Hem, die alleen regtvaardig en groot is, een geesel was voor een bedorven menschdom, daarentegen vergeet zij vaak den man, den Vorst,*

die groot van ziel was; doch die door ongunstige omstandigheden of door overmagt in het stof vertreden werd, ofschoon hij ook dan nog bewijzen van waren moed, van ware grootheid van ziel gegeven heeft.

Zij zal ons eindelijk ten lichtenden spiegel zijn, om ons te overtuigen, dat Hij alleen, die het lot van Koningen en volken bestuurt, vaak het wrange bezigt, om den vertrouwende op Hem en den geloovige op Zijn woord aan het einde van de baan der beproeving schitterender loon deelachtig te doen worden, dan men zich had kunnen of mogen voorstellen.

Mogten wij dat doel bereiken, mogten wij door deze levensbeschrijving eene gedenkzuil opgerigt hebben voor den nu bij God verheerlijkten Koning, mogten wij onze Landgenooten overtuigd hebben, dat WILLEM DE EERSTE *door zijnen moed, door zijn edel pogen, om den Vaderlandschen grond in de oogenblikken des gevaars te redden, en bij de eerste uitnoodiging met liefde, zonder wrok over zoo vele miskenningen, tot ons snelde, zich waardig getoond heeft de naneef van den grondlegger onzer eerste vrijheid, van den eersten* WILLEM *te zijn geweest. Dan ware ons doel bereikt, en mogte het ons ten deel vallen, dat door de voorgestelde zoo schitterende als schoone oogmerken en bedrijven in de harten onzer kinderen, bij den haat tegen alle overheersching, de liefde en het vertrouwen op en jegens onzen Koning en Hoogstdeszelfs Koninklijk Geslacht, meer en meer mogten toenemen, en eene waakzame en hartelijke liefde steeds hunne en aller harten bezielen, en het tegenwoordig geslacht deze gevoelens als het heiligste erfgoed aan*

volgende geslachten mogte overbrengen, dan zegenden wij onzen arbeid.

God, wiens liefde groot, wiens genade oneindig is, Hij zegene daartoe den Koning en Hoogstdeszelfs Geslacht, Hij doe zijn leven lang, zijne regering gelukkig zijn!

EERSTE TIJDVAK

VAN

1772—1799.

Mijne gedachten zijn niet gelijk uwe gedachten, en uwe wegen zijn niet mijne wegen.

Maar gelijk de hemelen hoog zijn boven de aarde, zoo zijn mijne wegen hooger dan uwe wegen, en mijne gedachten hooger dan uwe gedachten.

Zoo zegt de Heer.

JEZAJA LV: 8, 9.

Nederland zoo vaak geschokt, zoo dikwijls door buitenlandsche vijanden geteisterd als door inlandsche twisten verzwakt, scheen omtrent de helft der achttiende eeuw het groot gevaar, waarin *Frankrijk* het Gemeenebest ten jare 1747 gebragt had, te boven te zijn gekomen. Een dertienjarige vrede bleef ongestoord, *Neêrlands* handel, *Neêrlands* goudmijn en de daaruit voortvloeijende welvaart beklom weder eenen weleer gekenden trap van luister. Het zoet des vredes deed den landzaat schatten vergaderen en kunsten en wetenschappen bloeijen. Geen wonder dan ook, dat de vreugde zoowel te *Amsterdam* als in *den Haag* den stempel der hartelijkste volksliefde droeg, toen de edele en met zoo veel zorg als teederheid opgevoede zoon van den te vroeg ontslapen' Stadhouder WILLEM IV, de achttienjarige WILLEM V, met algemeen gejuich de hooge waardigheden zijns Doorluchtigen Vaders aanvaardde.

Niet minder groot was de algemeene blijdschap, toen in 1768, tot genoegen der gansche Republiek, de jeugdige Stadhouder zich te *Berlijn* in den echt begaf met FREDERICA SOPHIA WILHELMINA, Prinses van

Pruissen, eene Vorstin, dubbel den troon waardig, wiens trappen zij zoo nabij was (*).

Waren in *Berlijn*, bij de voltrekking van het hooge huwelijk, de feesten algemeen geweest, op de terugkomst werd het Vorstelijk paar in het toen zoo gelukkig *Holland* met eenen luister, eene pracht, en men mag zeggen, met eene hartelijkheid ontvangen, der Republiek gelijk den Vertegenwoordiger harer uitvoerende magt, de telg van zoo vele edele helden waardig. Steden, dorpen, zelfs gehuchten, wedijverden in eer- en vreugdebetoon; doch boven allen stak *Amsterdam* uit. Het stadhuis werd gedeeltelijk tot een paleis ingerigt, mannen, en voornamelijk vrouwen, spreidden in feest op feest den onmetelijken rijkdom van de eerste handelstad der wereld ten toon.

Gods bijzondere zegen scheen dien schoonen tijd in al deszelfs omvang deelachtig te vallen. *Nederland* genoot in vrede de onnoemelijke schatten, door de noeste vlijt en de spaarzaamheid der voorvaderen in stormachtiger tijden verzameld, en *Nederland* aanschouwde eenen voorspoed en eenen rijkdom, die het nooit genoten had. Ook het Vorstelijk paar.

(*) FREDERIK DE GROOTE, Koning van *Pruissen*, die dat rijk tot eene Mogendheid van den eersten rang had verheven, stierf kinderloos. Zijn oudste broeder en zijn erfgenaam, AUGUSTUS, reeds overleden zijnde, liet eenen zoon na, FREDERIK WILHELM, den vader van den tegenwoordigen Pruissischen Monarch, en eene dochter, FREDERICA SOPHIA WILHELMINA. Om deze Vorstin, van vaderszijde, van FREDERIK HENDRIK afstammende, deed de jonge Stadhouder aanzoek.

rijk in de liefde en de hartelijkheid der onderdanen, mogt ook in de liefde Gods deelen. Ruim een jaar na hunne echtvereeniging werd hetzelve eene dochter geschonken, die bij den heiligen doop den naam van FREDERICA LOUISA WILHELMINA ontving (*).

Was die zegen groot, nog meer werd dezelve verhoogd, toen op den 24sten Augustus 1772 in *den Haag* een zoon geboren werd, die, ofschoon donkere en zware beproevingen hem wachtende waren, en hij den kelk der smarte niet ongebruikt zou laten, echter tot den hoogsten luister van den Nassauschen stam bestemd was, en eenmaal met de hoogste magt bekroond, het heil van *Nederland* besturen zou.

Algemeen maakte men toebereidselen, om die gedenkwaardige gebeurtenis, welke het verlies van den eerstgeboren zoon, overleden den 23sten Maart 1769, zoo zeer vergoedde, met luister te vieren; maar de Vorstelijke Vader, de zoo gevoelige Stadhouder WILLEM V, gedachtig aan de veepest van 1771, waardoor groote schaarschheid en duurte ontstaan was, aan de veelvuldige doorbraken, stormen en harden winter in den aanvang van 1772, verzocht, dat geene kostbare bewijzen van openbare vreugde mogten gegeven worden, maar ging, door het geven van eene aanzienlijke gift, den landzaat voor in het helpen lenigen der algemeene rampen.

De Staten van *Holland* en de Staten-Generaal,

(*) Deze Prinses is gehuwd geweest met GEORGE KAREL AUGUSTUS, Erfprins van *Brunswijk*, en overleden den 14den April 1819.

daartoe door den Stadhouder uitgenoodigd. stonden als doopgetuigen bij den doop des jongen Vorsten, die in de maand October van hetzelfde jaar aan de doorluchtige telg in *den Haag* werd toegediend, bij welke gelegenheid hij den naam van WILLEM FREDERIK ontving, en welke plegtigheid door de Staten van *Holland* gehuldigd werd, door het aanbieden van een Vorstelijk geschenk, ten teeken, dat zij de geboorte van de Vorstelijke telg als eenen waarborg voor de binnenlandsche rust en de benijdingswaardige welvaart beschouwden.

Twee jaren vloeiden in ongestoord geluk andermaal voor Vorst en onderdaan daarhenen, en op den 15den Februarij 1774 werd de Stadhouder ten derden male een zoon geschonken, die de geschiedenis ons onder den naam van WILLEM GEORGE FREDERIK, als een dapper, als een edel, maar vooral als een uitmuntend godsdienstig Prins doet kennen. (*).

Zoo gingen de tien eerstvolgende jaren na 's Prinsen huwelijk in de gelukkigste vooruitzigten voorbij; hierdoor genoot het drietal telgen eene opvoeding, geëvenredigd aan hunne hooge bestemming, en werd door het zachte en altijd tot liefde geneigde gemoed des Vorstelijken vaders, en de fiere en edele inborst der voortreffelijke moeder, die gronden gelegd en dat karakter gevormd, het-

---

(*) Deze Vorst nooit gehuwd geweest zijnde, sneuvelde in 1799 te *Padua* in *Italië*, als Generaal in Oostenrijksche dienst, nadat hij met roem voor de redding van de Republiek gestreden en zijn bloed gestort had.

welk zich bij geen' van allen in edelheid en deugd ooit verloochend heeft. Het was aan den geleerden EULER (*) voorbehouden, den eersten leermeester der jeugdige Vorsten te zijn. Snel waren de vorderingen, die de kweekelingen onder het opzigt van zulk een' ervaren onderwijzer maakten; maar het was vooral de achtjarige Prins WILLEM FREDERIK, die door den geleerden EULER, om zijne voorbeeldige vatbaarheid, om zijnen ijver, en vooral om zijne werkzame inborst hoog geprezen werd. Niet lang mogt echter dat geluk aanhouden, te groote voorspoed hadde mogelijk tot te groote weelderigheid aanleiding gegeven, en die weelde tergend in het oog van Hem, die mogelijk het schepsel meer zag aanbidden dan de Schepper, deed zich op nieuw als de geduchte alles bestierende Vader kennen.

Omstandigheden buiten ons bestek en den landgenoot genoeg bekend, verbraken op den 19den December 1780 den vriendschapsband tusschen ons en *Engeland*, die 106 jaren ongeschonden was bewaard gebleven. Dit ongeluk, hoe groot ook, zou nog dragelijk geweest zijn; maar thans deed hetzelve het oude vuur der burgergeschillen met vernieuwde woede, en vermeerderd met te voren onbekende brandstof ontvlammen. Men beschouwde namelijk, bij een groot gedeelte der ingezetenen,

---

(*) Beroemd om zijne groote geleerdheid in de wis- en natuurkunde, en nog bij velen, om zijne geleerde werken in die wetenschappen, hoog geëerd.

vooral van de handelsteden, den Stadhouder als verbonden aan de belangen van *Engeland*, en schreef dus hem gedeeltelijk de wezenlijk groote onheilen toe, die reeds terstond het gevolg der oorlogsverklaring waren. De misnoegdheid won, bij toeneming der rampen, hoe langer hoe meer veld, men begon te gelooven, dat de gewezene voogd en opvoeder van den Prins, LODEWIJK, Hertog van *Brunswijk-Wolfenbuttel* eenen invloed op den Vorst oefende, strijdig met 's lands belangen, en daardoor de oorzaak was der algemeene botsingen in de onderscheidene gewesten en der verliezen door den vijand ons toegebragt. Ofschoon de Hertog van *Wolfenbuttel* afstand van al zijne betrekkingen in den lande deed, was de scheuring echter reeds daar, en van toen af bevat de geschiedenis der Republiek bijna niets, dan een jammerlijk tafereel van onlusten, oproeren, zamenrottingen en vereenigingen van misnoegden in alle gewesten, waarbij die van *Holland*, onder voorgeven, dat de Stadhouder geene orde genoeg stelde op de strenge handhaving hunner plakkaten ter wering der oproerleuzen, de oranjekleur, en uit vreeze voor buitensporigheden der zeer Prinsgezinde Hagenaärs, den Stadhouder het bevel over de bezetting van *den Haag*, ontnamen, in weerwil van eenen brief des grooten FREDERIKS, die over dit onregt, zijnen neef aangedaan, klaagde en zijne bemiddeling aanbood.

Het kwaad meer en meer veld winnende, de verzoekschriften en de aanspraken ten gevolge van

bijkomende noodlottige gebeurtenissen, vuilaardiger en onteerender voor den Stadhonder wordende, zag hij, na in zijne waardigheid geschorst te zijn, zich verpligt, ter voorkoming van moord en plundering, die ginds en elders, maar vooral in *Amsterdam* plaats hadden, veiliger schuilplaats te zoeken, waartoe *Gelderland*, alwaar de Stadhouder zeer vele getrouwe vrienden in den Adel had, de geschiktste plaats scheen.

Zoo verliet de edele WILLEM, de steeds tot liefde en inschikkelijkheid geneigde Vorst op den 17den September 1781 met zijn Vorstelijk gezin *Holland*, waar deze en gene in euvelen moed den zachtaardigsten Vorst eenen NERO, eenen FILIPS II durfden noemen, vestigde zijne telgen, onder opzigt hunner Vorstelijke moeder op het *Valkenhof* te *Nijmegen*, terwijl hij zich, en voorzeker met een verbrijzeld hart over zoo vele snoode miskenningen, zich dan eens in het midden van zijn gezin, dan weder op *het Loo*, of in *Zeeland*, of in *Vriesland* ophield.

De Vorstelijke telgen, op wier onderwijs en opvoeding die geweldige schokken voorzeker eenen grooten invloed hadden gehad, konden nu weder vrij en ongestoord zich aan de beoefening der wetenschappen en de genietingen van eene goddelijke landouw overgeven. De beroemde letterkundige TOLLIUS (*), in de plaats van EULER opgetreden, vol-

(*) HERMAN TOLLIUS, beroemd om zijne groote letterkundige geleerdheid, werd te *Breda* in 1742 geboren en stierf in 1822.

tooide het reeds aangevangene onderwijs, waarbij de beoefening der vreemde talen gevoegd werd, terwijl de geleerde staat- en krijgskundige VON STAMFORD zich onledig hield met beiden Prinsen, zijne ervaring in het staat- en krijgskundige mede te deelen. De meest gewenschte uitslag bekroonde de aangewende pogingen. Het zoo moeijelijk vak der staatkunde werd de geliefdkoosdste studie van den jeugdigen WILLEM FREDERIK, en latere tijden hebben der natie ten zegen, zoowel als vreemden Staten ter hulpe bewezen, hoe ijverig en hoe aanhoudend die studie is geweest, terwijl de meer jeugdige leerling in het krijgskundige door bekomene wonde op wonde getoond heeft, geleerd te hebben waar de Bevelhebber zich in het uur des gevaars bevinden moet. Een MARTINET (*) eindelijk schreef, om den zoo aanhoudenden letter-arbeid aangenaam af te wisselen, ter dienste der jeugdige Prinsen, zijnen *Katechismus der Natuur*. Maar boven dat alles, was het Prinses WILHELMINA, de Vorstelijke moeder, die zich met de opvoeding harer telgen, vooral met haren oudsten, door haar zoo geliefden zoon onledig hield. En voorwaar, waar toch zou men betere opvoedster hebben kunnen vinden? Had de edele Vorstin niet geleerd, dat er gewigtiger betrekkingen bestonden, dan diegene, welke bij de gade en moeder berusten? Was zij niet de moeder van eenen Prins, die eenmaal kon optreden als het hoofd van de nu aan

(*) JAN FLORENTIUS MARTINET, geschied en natuurkundige in 1729 te *Deurne* geboren en in 1794 overleden.

burgerkrijg prijs gegevene Republiek? Zij had zich alle opofferingen moeten getroosten; maar zij gevoelde zich groot, te groot om waarde te hechten aan eene enkele, aan eene persoonlijke opoffering. Met weemoedige herinnering aan de dagen van glans en luister, welvaart en glorie denkende, vond zij troost en vergoeding voor de dagen van miskenning en hoon in de troostende gedachte, dat haar oudste zoon nog eenmaal tot zijne hooge bestemming kon geraken, al ware het ook, dat zulks voor haren Doorluchtigen Gemaal voortaan niet meer bestemd was. Met die hoop bezield, zorgde zij met de teederste naauwgezetheid voor eene hooge geestbeschaving bij haren zoon, daarom werkte zij door voorbeeld en leering, om hem die vastheid van inborst en die mannelijke welberadenheid te doen verkrijgen, die in lateren tijd wel eens stijfhoofdigheid genoemd is geworden door dezulken, die niet begrijpen, of onwetend zijn, dat volharding, na rijp beraad en innige overtuiging, den man in het algemeen, maar den Vorst in het bijzonder, eigen moet zijn. Door zulk eene opvoeding was het dan ook, dat de jeugdige Vorst eene vastberadenheid van ziel ontving, die toen in latere tijden, en zelfs in zijn Koninklijk leven, harde slagen hem troffen, hem de opbeurende bewustheid deed behouden der heiligste pligten getrouw te zijn geweest, en hem troost deed vinden in het geloof aan eene hoogere bestemming des levens, terwijl hij eindelijk daardoor leerde, kracht en sterkte uit zich zelven te putten, zonder immer,

ook bij de meest mogelijke herhaling der treffendste gebeurtenissen verstomd, of eene prooi der vertwijfeling te worden.

Verschrikkelijk was het in *Nederland*, vooral in het nog onlangs zoo gelukkige *Holland* gesteld. Moord en plundering heerschten alom, en de twee partijen, verwoestten in de hevigste drift elkanders regten en voorspoed.

De Prinses zoowel echtgenoot en moeder, als Vorstin en de verpligtingen dier onderlinge betrekkingen gevoelende, besloot de reis naar *Holland* te ondernemen, om den knoop des geschils in den grond te kennen, en ware het mogelijk op te lossen. Buiten twijfel zou de verschijning van de Gemalin des Stadhouders in *Holland*, daar Zijne Hoogheid niet ongewapend *kon*, en zonder last der Algemeene Staten niet *wilde* verschijnen, eenen gunstigen invloed hebben, hetzij door de Oranjepartij in haren moed te versterken, hetzij door onderhandeling met de gematigde Patriotten te openen. Maar, helaas! zij, die geene bijlegging begeerden, kwamen dit edele doel voor. De Prinses werd op hare reis tusschen *Gouda* en *Schoonhoven* aangehouden, belet voort te gaan en genoodzaakt naar *Nijmegen* terug te keeren. Hiervoor eischte de Koning van *Pruissen*, als in zijne zuster beleedigd, en om den hoon haar aangedaan, voldoening. Men weigerde dit volstrekt, en als nu wapende *Pruissen* zich, om door de kracht der wapenen dien hoon te straffen. 17, tot 20,000 man, onder het bevel van den Hertog van *Brunswijk*, eenen held uit

den zevenjarigen oorlog, die te boek stond voor eenen der beste veldheeren van *Europa*, rukten *op*, en weldra *in Holland*, en zonder eenen enkelen druppel bloeds te plengen, werd de Stadhouder door de meerderheid der Staten van *Holland*, hetzij uit overtuiging, hetzij uit vrees, in al zijne waardigheden en ambten onvoorwaardelijk hersteld.

De terugkomst van den Prins en de Prinses met hunne Doorluchtige telgen in *'s Hage*, was een waar volksfeest. De bijkans gescheurde band der unie werd weder aangeknoopt, de Prinses werd voldoening gegeven in haren eisch tot de verwijdering van een aantal heethoofdige leden, in één woord, de herstelling der oude orde van zaken werd of scheen aller doel, ofschoon wraakzucht, onder de mom van regtvaardigheid, zich in de herstelling der zaken mengde.

Innig was de begeerte van den edelen Stadhouder, den goedaardigsten Vorst van zijn geslacht, om eene algemeene vergiffenis, of liever vergetelheid van het gebeurde te schenken; maar helaas! elk wilde zijnen bijzonderen wrok koelen, en duizenden weken eerst naar *Braband* en daarna naar *Frankrijk*. De oude, doch nog altijd geschokte stand voor het Vorstelijk gezin, zich wederom eenigzins gevestigd hebbende, begaf de achttienjarige WILLEM FREDERIK zich, onder geleide van zijnen leidsman, VON STAMFORD, op reis, ten einde zich niet alleen verder te vormen en de Duitsche Hoven te bezoeken, maar vooral, om zijne toekomstige staten in *Duitschland* te leeren kennen. Overal werd de jeugdige Vorst met liefde, bij velen

met bewondering ontvangen, vooral aan het Hof te *Berlijn*, wekte hij door zijne minzaamheid, door zijne ervarenheid, om met allen, die hij ontmoette of die hem omringden, om te gaan en hen voor zijnen persoon in te nemen, hoogachting en genegenheid op, en verwierf alzoo de algemeene getuigenis, dat de Erfprins de school des grooten FREDERIKS waardig was, in welke zijne Vorstelijke moeder die fierheid, die verhevenheid van geest en dat diepe doorzigt opgedaan had, welke in den zoon zoo gelukkig aanwezig waren. Hier leerde hij Prinses FREDERICA LOUISA WILHELMINA, dochter van FREDERIK WILHELM II, Koning van *Pruissen*, kennen. Dat hij haar onderscheidde, strekte hem en haar tot eer, omdat hij in deze wel begaafde en lieftallige Vorstin eene waardige echtgenoot meende gevonden te hebben (*).

(*) FREDERICA LOUISA WILHELMINA van *Pruissen*, werd den 18den November 1774 geboren. Zij was eene dochter van FREDERIK WILHELM II, verwekt in zijn tweede huwelijk met Prinses LOUISA van *Hessen-Darmstad*, en alzoo van de zijde Zijner Hoogheids moeder eene volle nicht van den Erfprins. Bij hare geboorte was haar vader door zijnen oom, FREDERIK DEN GROOTEN, tot diens opvolger benoemd, en gelijk wij hierboven reeds aangemerkt hebben, deze Vorst, door wiens genie *Pruissen* tot den eersten rang onder de rijken van *Europa* verheven werd, oefende geenen onbelangrijken invloed op de opvoeding der kinderen van zijnen neef uit.

Onder het opzigt van zulk eenen Vorst, werd voor de vorming van het verstand der Vorstelijke telgen van den toenmaligen Kroonprins van *Pruissen*, eene uitstekende zorg gedragen. Die zorg heeft dan ook de rijkste vruchten voortgebragt; maar meer dan dat, die onvergetelijke goedheid en

Reeds op den 18den September 1790 zond Hoogstdeszelfs Doorluchtige Vader aan de Staten-Generaal der Republiek eene schriftelijke kennisgeving in, dat bij de genoemde Prinses van *Pruissen* aan haren Koninklijken Vader voor dezen zijnen zoon ten hu-

---

zachtaardigheid, waardoor van der jeugd af aan FREDERICA LOUISA WILHELMINA zich onderscheidde, werden haar door hare voortreffelijke moeder ingeboezemd, terwijl haar vader, die over de waardij der godsdienst geheel anders dacht dan zijn oom, den grond van die godsdienstigheid gelegd heeft, die der edele Vorstin zoo zeer eigen was.

Twaalf jaren was de Prinses oud, toen FREDERIK DE GROOTE zijne roemrijke loopbaan besloot en haar vader den Pruissischen troon beklom. Van toen aan was zij de dochter van eenen der magtigste Vorsten van *Europa*; maar haar gemoed bleef rein en nederig, en toen zij den vollen bloei des levens was genaderd, betooverde zij, volgens de getuigenis van achtenswaardige Schrijvers, allen, die de eer genoten, haar destijds van nabij te kennen, zoowel door hare bekoorlijke gestalte als door haar liefelijk, innemend gelaat. Later was het aan dat edel gelaat zigtbaar, dat velerlei stormen ook boven haar hoofd hadden gewoed; maar de uitdrukking der engelachtigste goedheid, was tot haar levenseinde over al hare wezenstrekken verspreid.

Groot zijn de beproevingen geweest, die haar deel waren, zij hebben de sterkte van haar ligchaam droevig; doch die van hare ziel nooit ondermijnd.

Wij zullen in den loop van dit Werk ruimschoots gelegenheid vinden, haar nader te leeren kennen, die door haren zachten en minzamen aard, door hare nooit volprezene huisselijke deugden, door hare echt Christelijke, dat is stille uitoefenende weldadigheid bij *Neêrlands* volk geschitterd heeft, en bij God verheerlijkt is geworden als de edelste Koningin, de teederste gade, de zorgvuldigste moeder en de opregtste Christin.

welijk had gevraagd, en dat dit aanzoek niet slechts was ingewilligd geworden, maar dat de Koning zelf over deze nieuwe aanstaande verbindtenis tusschen de Huizen van ORANJE en BRANDENBURG, zijn hoogst genoegen had betuigd. De Erfprins keerde inmiddels, na eenig verblijf aan het Pruissische Hof, naar zijn Vaderland terug en begaf zich naar *Leiden*, om, in navolging van MAURITS en FREDERIK HENDRIK, aan de toenmalige leerschool van *Europa*, gedurende een jaar zijne verkregene kundigheden uit te breiden en te vermeerderen, waartoe de schitterendste gelegenheid bestond; want om niet alle groote mannen van dien tijd op te noemen, maar om ons slechts tot de leermeesters van den Prins te bepalen, zullen wij slechts behoeven op te geven eenen KLUIT (*), VAN DER KEESSEL (†) en PESTEL (§).

Door zijne edele wijze, om in den geleerde slechts den wijze en geenszins den partijzuchtige te zien, was hij voor allen, die hem kwamen verwelkomen, zelfs voor hen, die de partij des Stadhouders niet toegedaan waren, een innemend, zelfs voorkomend Vorst.

(*) ADRIAAN KLUIT, Hoogleeraar te *Leiden*, en zoo beroemd om zijne kennis in de Vaderlandsche oudheden en staatkundige geschiedenis, werd te *Dordrecht* in 1735 geboren, en vond in 1807 onder *Leidens* puin zijn graf.

(†) DIONISIUS GODFRIED VAN DER KEESSEL, Hoogleeraar in de regtsgeleerdheid en het burgelijke regt, werd te *Deventer* in 1738 geboren en overleed in 1816.

(§) L. PESTEL, te gelijker tijd met VAN DER KEESSEL in de zelfde wetenschappen Hoogleeraar, overleed in 1811.

Belangrijk is de onpartijdige getuigenis, welke WIJTTENBACH, voorwaar geen gematigd Patriot, in zijne levensgeschiedenis van RUHNKENIUS, die ook geen vriend van het Huis van ORANJE was, van den Prins in deze woorden geeft: »De oudste zoon »van den Stadhouder, bestemd om eenmaal de »opvolger van zijnen vader te worden, hield destijds »zijn verblijf te *Leiden*, om zich op de studie toe te »leggen. Verscheidene der aanzienlijkste burgers en »ook de Professoren van beide partijen verschenen, »om den Prins te verwelkomen, onder anderen »ook RUHNKENIUS, die, deels door het algemeen voor»beeld, deels omdat hij zich in vroegeren tijd niet »aan het openbaar leven onttrokken had, dezen pligt »niet durfde nalaten. En ofschoon WILLEM FREDERIK »van zijn onderwijs geen gebruik maakte, ontving »hij hem evenwel met voorkomende vriendelijkheid, »bewees hem grootere eer dan anderen, en onder»hield zich met hem, niet als met iemand, die »hem ambtshalve verwelkomde, maar sprak met »hem over letterkundige onderwerpen, als een vriend »der wetenschappen, met derzelver grootsten voor»stander, vol leerlust en eerbied."

De Prins inmiddels den vollen ouderdom van 18 jaren bereikt hebbende, werd door de Algemeene Staten der Republiek tot lid van den Raad van Staten verkozen, en als Bevelhebber der grensvesting *Breda* aangesteld, waarbij de betrekking als Generaal der infanterie gevoegd werd.

Hoe luisterrijk deze waardigheden ook zijn, zijne hooge geboorte deed hem aanspraak op dezelve ma-

ken, en zijne reeds verkregene kennis in het staatsbestuur en de oorlogskunst deden hem dezelve tot sieraad zijn.

Den 1sten October 1791 werd het huwelijk tusschen den Erfprins en de gemelde Pruissische Prinses voltrokken, en nog in den loop van diezelfde maand, verschenen de jeugdige gehuwden eerst op *het Loo* en later te *Utrecht* en op het huis in het Bosch te *'s Gravenhage.* Den 2den November deden zij hunne plegtige intrede in laatstgenoemde stad, en werden daar op eene luisterrijke wijze en met veel liefde ontvangen. Alle hooge ligchamen van staat en collegiën vaardigden, gedurende de volgende dagen, bezendingen af naar het zoogenaamde *Oude Hof,* naderhand het Paleis des Konings, om den Erfprins en diens Gemalin met hun huwelijk geluk te wenschen. De Staten van *Holland* voegden bij die gelukwenschen, naar een in de oude Nederlandsche Republiek niet onbekend gebruik, de gift aan de Erfprinses eener lijfrente van *f* 18,000 's jaars, in eene prachtige gouden doos; de Staten van het veel minder vermogend *Zeeland* boden eene soortgelijke lijfrente van *f* 1800 aan. De bekoorlijke gestalte, het aanminnige innemende gelaat, meer nog het schoone van de daarmede overeenkomende zielshoedanigheden der Prinses, namen aller harten weldra voor haar in, en de keuze van den Erfprins werd luide, zijns waardig genoemd, zelfs NIEBUHR, (*) die den Vorst, gedurende deszelfs verblijf te *Berlijn*, persoonlijk leerde kennen, schreef van beiden: » *Hij*

(*) Een beroemd Duitsch geschiedschrijver.

is een karakter van den echten stempel, zoo ook de Vorstelijke bruid; zij is eene vrouw met de reinste ziel, zachtmoedig en milddadig, en ik geloof, dat weinige vrouwen, welken rang zij ook mogen bekleeden, in voortreffelijkheid bij de Vorstin zijn te vergelijken."

Later getuigde diezelfde schrijver, toen hij beiden op den Koningstroon gezeteld zag: » *De Koning en de Koningin der* Nederlanden *is een paar, dat boven eenig ander, dat ooit op den troon zat, het geluk huns volks beoogt* (*)."

(*) Het is eene behoefte voor ons hart, de edele Vorstin, al zij het dan ook in losse trekken, hier in al hare onvergetelijke deugden te herdenken. Het is zelfs pligtmatig, dat de geschiedschrijver de ontslapene Vorstin, die zoo glansrijk naast haren Gemaal op den troon en in den huisselijken kring geschitterd heeft, ook in 's Vorsten gedenkboek hare plaats aan 's Vorsten zijde laat behouden.

De schrikkelijke rampen, die zoo snel op elkander gevolgd zijn, had der natie de gelegenheid ontnomen, hare jeugdige Vorstin in hare edele hoedanigheden te leeren kennen. Het was eerst na de terugkomst der Vorstin in 1814, dat de natie met de volle uitgestrektheid harer gaven van verstand en hart bekend werd; want het was een kenschetsende trek dezer voortreffelijke Vorstin, om het goede te doen zonder vertooning, en hare zeldzame talenten eer te verbergen, dan daarmede te schitteren. Zoo bleek het dan ook eerlang, dat de Koningin haren geest met allerlei nuttige kundigheden had verrijkt; dat zij eenen fijnen, geoefenden smaak bezat, en dat zij de fraaije kunsten met gelukkigen uitslag beoefende. Het was vooral het schilderpenseel, hetwelk zij met de geoefendheid van eenen meester hanteerde; maar die edele kunst wist de edele vrouw op te luisteren door de keuze harer onderwerpen. Het waren Bijbelsche tafereelen of beeld-

Zware beproevingen en donkere dagen wachtten echter reeds het jeugdige paar. Scheen volksliefde,

---

tenissen van de door haar zoo zeer beminde leden van haar geslacht. Zoo zag men in eene der kamers van de Vorstin, Prinses MARIANNE, in zeer jeugdigen leeftijd, afgeschetst op de hand der moeder. Men zag op dit bekoorlijk tafereel het alleraanvalligst Vorstelijk kind, liggende op een kussen onder eenen bloeijenden siringenboom, met wiens bloemen de kleine handjes vrolijk speelden. Ook de borduurnaald werd door de Vorstin op eene kunstige wijze gevoerd; doch slechts éénmaal werden die gewrochten harer kunst voor het algemeen ten toon gesteld, namelijk om door de opbrengst van dezelve onderstand te verleenen aan krijgslieden, die in den heiligen strijd voor Vorst en Vaderland wonden hadden bekomen.

Even zoo wist men sedert lang, dat de Koningin der *Nederlanden* de goddelijke deugd der weldadigheid in ruime mate beoefende; dat zij door vertrouwde mannen de eerlijke armoede deed opsporen, en daar, waar men onverdiend leed, als eene weldadige, zegenende moeder de tranen afdroogde, de rampen lenigde, en zulks niet voor eene enkele reize, maar zelfs huisgezinnen jaren achtereen tegen gebrek beveiligde, en om zulks in ruime mate te kunnen doen, werd de opbrengst der goederen, die de persoonlijke eigendom der Vorstin waren, geheel tot dit weldadig doel besteed, te weten, de opbrengst der heerlijkheden *Heinrichau* en *Schönjungsdorf* in *Silezië*, alsmede het fraaije paleis te *Berlijn*, *Unter den Linden*. Wat de Koningin voor haren Gemaal is geweest, met wien zij vijf en veertig jaren lang de zorgen en genietingen des levens heeft gedeeld, en dien zij met al de teederheid harer reine ziel beminde, zal, zoo verre ons vermogen strekt, schitterend in het vervolg van ons tafereel blijken. Dit alleen zij hier ter plaatse nog aangemerkt, dat elke Nederlander, aan wien het bekend is, dat de edele Vorst, gedurende zijne zorgvolle regering, zich van den vroegen morgen tot aan den laten avond met rusteloozen ijver

ontstaan uit Vorstelijke goedheid en grootheid, hun voorbeschikt te zijn, de Voorzienigheid had het alreeds anders, en van achteren te zien, veel beter bestemd. Roem en eer, Koninklijke grootheid en luister, vereenigd bij ongestoord huwelijksgeluk, zouden niet eerder genoten worden, dan nadat harde slagen en zware beproevingen het Vorstelijke paar gelouterd hadden. Een geduchte storm in het zuiden te zamen gepakt, dreef met volle woede naar ons dierbaar Vaderland, om boven hetzelve los te barsten, deszelfs hooggerezenen voorspoed te verwoesten, het Stadhouderlijk gezin aan ballingschap over te geven en *Neêrlands* grond met bloed te voeden.

---

voor het heil des volks ijverde, hetwelk God aan zijne zorg had toevertrouwd, geene andere uitspanning kende, dan de oogenblikken van verademing, het bijzijn zijner Gemalin, zoo vaak de Engel der vertroosting en der opbeuring te genieten, en zonder in de geheimen van het hofleven te zijn ingewijd, wist men, dat tusschen den Vorst en de Vorstin de hartelijkste overeenstemming heerschte, terwijl zij, de edele Vrouw, de echte Christin, door het handhaven van orde in haar huis, en bovenal door de trouwe vervulling harer moederlijke pligten, het volkomenste beeld eener echt Hollandsche huismoeder opleverde. En wie het vergund is geweest, het edele paar naar Gods bedehuis te zien opgaan, hen dáár met de uitdrukking der reinste godsvrucht, hunne gebeden en lofzangen met die van de vereenigde schare heeft zien vermengen, o! wie heeft het toen niet gevoeld, dat Koninklijke echtelingen, die zoo zich nederbogen voor den Koning der Koningen, ook een hart vol liefde voor elkander moesten ronddragen.

Dat deze schets voor dit gedeelte genoegzaam zij, het vervolg van ons tafereel zal de schitterendste verklaring op onze vlugtige trekken opleveren.

In *Frankrijk*, waar de burgerstand onder drukkende belastingen gebukt ging, waartoe de Adel weinig, en de talrijke geestelijkheid niets bijdroeg. gelukte het eenigen heethoofdigen booswichten, het volk naar het verkrijgen van onafhankelijkheid en tot vrijheid op te hitsen, en hen de wapenen te doen opvatten tegen de partij des Adels, die, nadat zij zich van al hare voorregten ontstoken zag, bij vreemde, maar vooral bij de Duitsche Hoven, het gevaar van *Frankrijks* inwendigen toestand voor alle Monarchen, trachtte in te scherpen. Ofschoon door dezen tweestrijd eene omwenteling ontstond, die in deszelfs gevolgen de geschiedbladen der Fransche natie met Koningsmoord voor eeuwig bezoedeld heeft, begeerde en beloofde de eerstgehoudene Nationale vergadering te *Parijs* geen' oorlog; doch gelijk de aard der Franschen altijd wispelturig is, en zich nooit gelijk blijft, zoo had dit ook hier plaats.

De overeenkomst van Keizer LEOPOLD, Koning FREDERIK WILLEM en den Keurvorst van *Saksen*, om de vrijheid des Konings van *Frankrijk*, des noods met kracht van wapenen, te herstellen, deed de minder gematigde en onkundiger leden der tweede Nationale vergadering vuur vatten, en toen in April 1792 de Koning van *Pruissen* eenen inval in *Frankrijk* deed voorafgaan door eene dringende verklaring des Hertogs van *Brunswijk*, werd de verbittering zoo groot, dat de Jacobijnen of dolle Democraten in een oproer de trouwe wachters des Konings, de Zwitsers, vermoordden, zijne paleizen uitplunderden, hem door de Nationale vergadering in zijn gezag de-

den schorsen, het koningrijk afschaften, *Frankrijk* in eene Republiek herschiepen, en onder de schrikkelijkste tooneelen van moord en plundering een leger op de been bragten, en onder bevel van de nieuwe Fransche Veldheeren, DUMOURIER en EUSTINE, naar de *Nederlanden* en *den Rijn* afzonden.

Zoo werden dan de eerste huwelijksmaanden van het jeugdige paar reeds door bemoeijingen, verschillend van die des echtelijken geluks geschokt, daar de Erfprins met zijnen broeder, terwijl de oorlog aan *den Rijn* reeds woedde, zich, bij het aanschouwen der tijdsomstandigheden, grootelijks met de verbetering van 's lands legermagt bezig hielden. Midden onder deze bemoeijingen ondervond het Vorstelijk paar, den zegen eener barmhartige Voorzienigheid in hunnen echt. Den 6den December 1792 werd hetzelve, tot algemeene vreugde der geheele natie, een zoon geboren, thans *Neêrlands* geëerbiedigde Koning, die bij den heiligen doop den naam van WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK ontving. Innig was de algemeene vreugde over die gebeurtenis, inniger dan gewoonlijk; want het scheen, alsof het der natie bewust was, dat die telg, eenmaal bezield met den heldenmoed eens MAURITS, de bezadigdheid eens FREDERIK HENDRIKS en de goedwillige gemeenzaamheid en volksliefde zijns Doorluchtigen Vaders, met zijn bloed *Neêrlands* onafhankelijkheid zou vestigen.

Middelerwijl woedde de oorlog aan *den Rijn* voort, en *Braband* was in de handen der Franschen. DUMOURIER hadde gaarne de Nederlandsche Republiek, zoo geheel tot den krijg onvoorbereid, aangevallen,

waartoe hij voorwendsels bij de hand meende te hebben, trouwens deze zijn spoedig te vinden, en waarin hij door de gevlugte Nederlanders zoo zeer werd aangehitst; maar de groote Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, een man doordrongen van de echte staatkundige gronden van *Holland*, en wiens verheven blik daarenboven beter dan iemand de gesteldheid der zaken overzag, wist ten gevolge eener gematigde zending in overeenkomsten te treden, die de hoop deden ontstaan, om door bemiddeling den vrede te behouden, waartoe ook de Generaal DUMOURIER, als geen razend Jacobijn zijnde, niet ongenegen scheen.

Dan eene onverwachte, afgrijselijke gebeurtenis wierp alles in het zand. De beste der Fransche Koningen na HENDRIK IV, die niets verlangde noch begeerde, dan het geluk zijner onderdanen, werd door eene meerderheid van vijf stemmen in de *Nationale Conventie* geregtelijk vermoord. Opgestookt door den razenden Republikein BRISSOT, verklaarden de Franschen, met Hemel tergende schending hunner beloften, dat geen veroveringsoorlog de menschheid meer zou bedroeven, op den 1sten Februarij 1793 den oorlog aan den Koning van *Engeland* en den Stadhouder der *Vereenigde Nederlanden*, even alsof hij Souverein Vorst ware. De Erfprins en zijn broeder FREDERIK snelde onmiddellijk naar de grenzen, om de voormuren van den Staat te redden, en zoo mogelijk den alles vernielenden stortvloed te stuiten, die eens gansch *Europa* zou overheerschen. De Franschen gebruik makende van de eerste oogenblikken

der verwarring, namen in één oogenblik *Staats-Braband* weg; doch werden even snel met goed gevolg teruggeslagen.

Manmoedig en beleidvol streed de Erfprins aan de spits van het kleine, maar kloekhartige Nederlandsche leger, waarover hij op den 2den Maart, uit handen des Erfstadhouders, het bevel aanvaardde.

FREDERIK JOZIAS, Prins van *Saksen-Coburg*, een Veldheer, beroemd als overwinnaar met SUWAROW in den oorlog tegen de Turken, ontving het opperbevel over het Oostenrijksche leger, hetwelk tusschen *de Maas* en *den Rijn* stond, en waarbij het leger van de Nederlandsche Republiek zich aansloot. Het eerste gevecht had op den 4den Maart in de vlakte van *Landen* en *Neërwinden* plaats, waar juist voor 100 jaren LUXEMBURG, WILLEM III geslagen had. DUMOURIER werd geslagen, de Erfprins had eene schoone vergelding voor de nederlaag, zijnen voorvader eenmaal aangedaan, behaald. Thans begon de Nederlandsche krijgsmagt van verwerender, aanvallender wijze te handelen. *Geertruidenberg* en *Breda* werden in het begin van April hernomen, en de Erfprins drong naar *Vlaanderen* tot over *de Lijs* door.

Den ganschen zomer wist de Erfprins door zijne welgetroffene maatregelen en de dapperheid zijner bende, ofschoon onder dagelijks voorvallende gevechten, zijne stelling tegen de vijandelijke overmagt te bewaren en het Fransche noorderleger het indringen in *West-Vlaanderen* te beletten, waardoor hij de voortgangen van den Prins van *Coburg*

en de overgave van verscheidene Fransche vestingen zeer bevorderde. Ondertusschen onderscheidde hij zich door bescheidene, kloekmoedige en innemende nederigheid ten hoogste. Zijne berigten aan 's Lands Staten waren ten uiterste eenvoudig, hoezeer vol gevoel van liefde voor zijn land, terwijl hij de eer der behaalde overwinningen grootelijks aan den Prins Veldmaarschalk schonk. Zoo schreef hij onder anderen uit zijn hoofdkwartier te *Prinsenhage*, op den 4den April, aan Hunne Hoogmogenden het berigt, der ontruiming van *Breda* en *Geertruidenberg* door den vijand.

Hoofdkwartier te *Prinsenhage*,
3 April 1793.

» Hoogmogende Heeren!

. . . .

» *Ik heb de eer Uwe H. H. M. met dit succes, hetwelk voor het welzijn van de Republiek zoo beslissend is, geluk te wenschen, niet twijfelende of Uwe H. H. M. zullen met genoegen vernemen, dat het territoir van de Republiek nu ten eenemale van den vijand bevrijd is, hetwelk wij zekerlijk ten grooten deele te danken hebben aan het goed beleid en het krachtdadig gedrag van den Veldmaarschalk, den Prins van* Coburg.

enz. enz."

Jammer, dat het ontijdig door den Hertog van *York* ondernomen en mislukte beleg van *Duinkerken,* eenen doorn in het oog der Engelschen, en door hunne eigenbaat ondernomen, de vruchten van dezen veldtogt te leur deed gaan.

Ten gevolge der nederlaag, welke de Engelschen ontvingen, moest de Erfprins, ondersteund door zijnen algemeen beminden en dapperen broeder FREDERIK, *de Leije* bij *Meenen* en *Werwick* dekken. De Hollanders, 8 of 10,000 man sterk, waren nu aan de groote overmagt van den vijand blootgesteld. De Erfprins overzag met den geoefenden blik des ervarenen krijgsmans, het gevaar, waarin zijne armee verkeerde. Ware het niet, dat de Prins Veldmaarschalk hem sterk aangedrongen en onderstand beloofd hadde, hij ware uit eene stelling gegaan, waar het niet dan op eenen geheelen ondergang moest uitkomen; nu echter bleef hij, na eerst de bagaadje en het hospitaal achterwaarts gezonden te hebben.

Weldra werden de berekeningen van den Erfprins bewaarheid; den 13 September werd hij in zijne stelling door 30,000 man in de regterflank aangevallen. Hadde de Prins van *Coburg* zijne belofte gestand gedaan en onderstand gezonden, dan zou de slag, die nu nadeelig uitviel, met zege kunnen bekroond geworden zijn.

De driemaal kleinere magt verdedigde zich wanhopig; de Erfprins bewaarheid ziende, wat hij voorspeld had, voerde zijne getrouwe dapperen aan, om de eer en het leven te redden; maar wat vermag heldenmoed tegen eene meer dan driedubbele overmagt?

De Franschen veroverden *Meenen* en *Werwick*, de uit *Werwick* gedrevene troep werd uit elkander geslagen en genoodzaakt naar *Gend* te wijken. De troep te *Meenen*, zes bataljons, werd in de straten der stad vernield. De dappere Prins FREDERIK werd, aan het hoofd der zijnen, zwaar in den schouder gekwetst en moest naar *den Haag* vervoerd worden. Ware de Oostenrijksche troep onder den Generaal BEAULIEU, hoewel door boodschap op boodschap van den stand des legers verwittigd, niet door grilligheid of traagheid werkeloos gebleven, welligt waren de gevolgen van den veldtogt anders geweest; want COBURG moest zijn plan wijzigen, *Vlaanderen* dekken en de anders zoo uitstekende Veldheer, doch die in tegenspoed te ras den moed verloor, betrok met zijne troepen de winterkwartieren. De Erfprins snelde inmiddels naar *'s Gravenhage*, om zoowel zijne Vorstelijke Gemalin en zoon te zien en eenen dapperen broeder te bezoeken, als ook om het noodige voor den aanstaanden krijg te regelen.

Algemeen werd de Prins met gejuich ontvangen, den lauwer, dien hij geplukt had, had bij zich door dapperheid waardig gemaakt. De Franschen zelfs vereerden hem, getuigende, dat het gevecht bij *Werwick* een bloedig treffen was geweest, en de Erfprins gedaan had, wat menschelijke krachten slechts vermogten (*).

(*) Het Fransche legerhoofd DUMOURIER getuigde van de krachtvolle pogingen des Vorstelijken broederpaars in deze jaren: » *Les deux jeunes Princes d'Orange ont déployé pendant cette guerre les vertus militaires de leurs ancêtres; s'il*

De veldtogt van 1794 boezemde gelukkiger verwachtingen in. De Oostenrijksche Keizer FRANS was zelf in zijne *Nederlanden* gekomen, zoowel om eenig verschil van jaloerschheid tusschen COBURG en den Hertog van *York* te vereffenen, als tevens om de krijgsoperatiën te regelen. Men besloot, om uit het midden der strijdlinie over *Landrecy*, waarvan men zich meester wilde maken, regtstreeks in *Frankrijk* te dringen, en zoo doende met de hoofdmassa des legers in *Parijs* te rukken. De Franschen stonden in *Vlaanderen* onder CLAIRFAIT met 30,000, in *Luxemburg* en *Namen*. onder BEAULIEU en KAUWITZ, met 34,000 man. Het hoofdleger, 85,000 man, waaronder 24,000 Engelschen en 25,000 Hollanders waren, zou in *Vlaanderen* zijne werkzaamheden beginnen.

De Erfprins, wiens leger met een Oostenrijksch hulpkorps versterkt werd, kreeg de zoo schoone als verhevene benoeming, om de sterke vesting *Landrecy* te belegeren De faam had aan dezelve den naam van onoverwinnelijk geschonken. KAREL V had voor haar het hoofd gestooten, en in 1712 had zij de magt van EUGENIUS te leur gesteld. Voorwaar! prikkels genoeg, om den Vorstelijken held tot daden van dapperheid en moed aan te vuren. Den 20sten April 1794 sloot de Erfprins *Landrecy* in, 8,000 schansgravers waren zes dagen onvermoeid werkzaam, en den 26sten begon het beschieten der vesting, uit

---

y a eu des fautes faites dans le gouvernement, ils en sont innocens.''

niet minder dan vier en vijftig kanonnen en acht en veertig mortieren. Keizer FRANS en de Prins van *Coburg* de aanrukkende troepen tot ontzet geslagen hebbende, gaf de vesting zich den 30sten April, na eene belegering van twaalf dagen, over, en de bezetting, sterk 7,000 koppen, werden krijgsgevangen gemaakt. De verbondene legers juichten den jeugdigen Bevelhebber ten hoogste toe. Hij had den schoonsten, den bloedigsten lauwer geplukt. Het bouwwerk van VAUBAN, de trotsche vesting *Landrecy* was voor een derde gedeelte in puin veranderd. Van dat oogenblik stelde Keizer FRANS zulk een vertrouwen in de krijgskundige bekwaamheden van Prins WILLEM FREDERIK, dat hij de korpsen der Oostenrijksche Generaals, ALVINSI, QUASDANOVISCH, RIESCH en anderen, onder zijne bevelen stelde, welke met de Nederlandsche armee alsnu eene legermagt van 30,000 man uitmaakten.

Dat schitterend geluk en die glansrijke overwinning hield voor den Erfprins niet lang stand. Onder de ambtgenooten van ROBESPIÈRRE was ook een man, doorkundig in alles wat den oorlog betrof, CARNOT. Deze had het stoute ontwerp gevormd, om aan weêrszijden der bondgenooten, hunne zwakkere vleugels te verpletteren, dus over *de Leije* en *Sambre* vooruit te dringen, het hoofdleger te omringen, en, zoo het zich niet wilde afgesneden zien, tot eenen spoedigen terugtogt te dwingen. Tot bereiking van dit doel, werden noch menschenlevens, noch eigendommen ontzien. Duizenden en tien duizenden werden onophoudelijk met het bajonet tegen het

vijandelijk vuur aangevoerd, om te vallen en voor niets gerekend te worden.

Aan zulk eenen oorlog waren de bondgenooten niet gewoon. Zelfs COBURG had nooit bij de Turken zulk eene woede, zulk eene verachting des levens gezien. Tot uitvoering van dit schrikkelijk ontwerp had CARNOT benoemd den bekwamen PICHEGRU, den minder bekwamen, maar voortvarender en omzigtiger JOURDAN. De laatste zou langs de *Sambre* voortrukken en *Charleroi* innemen, terwijl de eerste *Vlaanderen* moest veroveren. COBURG ontdekte zijn voornemen en ontwierp onmiddellijk het stoute plan, om den te ver doorgedrongenen PICHEGRU van *Frankrijk* af te snijden. 88,000 man Oostenrijkers, Engelschen en Hollanders, aangevoerd door den Erfprins, trokken daartoe op; doch eene reeks van onheilen deed het ontwerp geheel mislukken, en zelfs werd de kolom aangevoerd door den Hertog van *York*, op de vlugt gedreven met verlies van vele gevangenen en geschut. Het Fransche leger, ofschoon niet minder geteisterd, maar door de vrees voor de guillotine gedurig aangevuurd, belegerde alsnu *Charleroi*. Deze stad, even als *Doornik*, hetwelk den 12 Mei na een hardnekkig gevecht in handen der bondgenooten was gebleven, was geene geregelde vesting, maar slechts na de slechting van Keizer JOZEF, in der haast en gedeeltelijk versterkt. Vergeefs drongen de Franschen echter vooruit; de Erfprins aan het hoofd van het leger der Bondgenooten en ondersteund door KAUWITZ, sloeg hen viermaal terug; de tweede maal met zwaar verlies; maar niets was in staat een

heer te vernielen, dat, gelijk de hydra der aloudheid, na elken slag in koppen groeide. Eindelijk op den 3 Junij 1794 gelukte het den dapperen Erfprins, na een bloedig en hardnekkig gevecht van 17 uren, de vesting te ontzetten en den vijand over *de Sambre* te slaan. JOURDAN liet zich echter niet afschrikken, ten vijfden male trok hij over *de Sambre*, doch werd nogmaals afgeslagen; maar de Volksrepresentanten COUTHON en ST. JUST *eischten* de vesting van hem en ten zesden male hervatte hij de onderneming. COBURG trok nu zelf tot ontzet op; onmiddellijk onder hem stonden de Erfprins en zijn heldhaftige broeder, thans van zijne wonde genezen. De Erfprins, den Veldmaarschalk eenen dag vooruit zijnde, was reeds met zijnen overwinnenden regter-vleugel bij *Marchienne au Pont* doorgedrongen, toen de Prins Veldmaarschalk op het berigt, dat BEAULIEU twintig stukken geschut vermeesterd had, en *Charleroi* gevallen was, den moed verloor, hoezeer de kans van den slag nog gelijk stond en den aftogt deed blazen. Alle pogingen der Hollanders en huns dapperen legerhoofds werden door deze overijlde handeling verijdeld, en men hield na den val van *Charleroi* het nu openliggende *België* niet meer houdbaar. *Oostenrijk*, moede zijne keurbende aan dit afgelegene en woelzieke gewest op te offeren, trok zijn leger aan *den Rijn* en in *Italië* te zamen; ook de Engelschen verlieten *Doornik*, en de Franschen onder PICHEGRU en JOURDAN namen als op den voet elke ontruimde plaats in, tot dat zij elkander te *Brussel* de hand reikten. De Erfprins hield nog post te *Waterloo;*

maar zijne magt te zwak zijnde voor den stortvloed, die in zijne onbeteugelde vaart alles sloopte, verliet die plaats, waar deze tegenspoed, na 21 jaren met woeker door zijn eigen bloed betaald zou worden.

Thans stond *Nederland* aan het grootste ongeluk, dat het immer treffen kon, bloot, namelijk: eene prooi te worden van ROBESPIÈRRE's schrikbewind; want immers lag de Republiek bloot voor de Franschen. Dit gevaar smartte den Erfprins in al deszelfs uitgestrektheid, het was daarom, dat hij *België* verlatende, met zijn leger naar het Vaderland trok, om, ware het mogelijk, deszelfs grenzen te verdedigen en den steeds voorwaarts dringenden vijand te stuiten. Gelukkig voor zijn edel doel werd de vreesselijke storm, die het Vaderland bedreigde, nog geene maand na de verovering van *België* afgewend, door den val van het bloedbewind in *Frankrijk.* Inwendig woedde echter een niet minder geduchte vijand. De vijanden van de bestaande staatsregeling en van het Huis van ORANJE, verblind door schoonschijnende beloften der Franschen, waren meer dan ooit werkzaam, om eenen opstand te bewerken en een ander bestuur daar te stellen. In *Amsterdam* vormden zich onder den naam van leesgezelschappen een *comité revolutionair* met het doel, om de *vrijheid* in den Franschen zin te verkrijgen en de maatregelen van het staatsbestuur der Republiek, voornamelijk wat het finantiële en militaire betrof, te ondermijnen. Men hield zelfs briefwisseling met de Fransche regering, om dezelve tot verdubbelde inspanning van krachten tegen den staat en tot het afslaan der vredes-

voorslagen, welke de Staten te *Parijs* lieten doen, te bewegen; de Fransche regering daarenboven tot eene spoedige hulp aandringende. Die hulp uit den aard der zaken zoo spoedig niet kunnende opdagen en de regering van dit plan onderrigt, eene verzameling van wapens opgehaald en de onderteekenaars van een dreigend verzoekschrift in hechtenis genomen hebbende, werd het ontwerp slechts in zoo verre veranderd, dat men door middel van eenen troep Hollandsche uitgewekenen op de grenzen, door de misnoegden betaald en door de Franschen ondersteund, de omwenteling eerst in de landprovinciën zou bewerken, om haar *dan* in *Holland* over te brengen. En dat deze partij voor den Staat waarlijk niet gering te achten was, blijkt, als men in overweging neemt, dat men alleen te *Amsterdam* zes en dertig zulke leesgezelschappen met drie duizend leden telde, wien het aan geen geld ontbrak, zelfs om het krijgsvolk om te koopen en geheime tuighuizen aan te leggen. Desniettemin begaf de Erfprins, vergezeld door den Hertog van *York*, zich naar *Amsterdam*.

Nog scheen het den held toe, dat niet alles verloren was, en nog wilde hij, die voor het heil van landzaat en Vaderland blaakte, eene poging aanwendde, om den Vaderlandschen bodem te redden; maar te vergeefs! men was te veel verblind door het denkbeeld eener heilrijke vrijheid, die, helaas! wrang in de gevolgen zouden zijn. De aanbieding van den Erfprins aan de regering van deze belangrijke stad, om zich aan het hoofd der verdediging te plaatsen, werd afgewezen, men had geene verdediging voor vrien-

den meer noodig. Het statenleger niet boven de 9000 man sterk, en niet zonder schending der krijgstucht van de Engelschen verlaten, was niet bestand tegen eene magt, die zich reeds van *Sluis*, *Maastricht*, *'s Hertogenbosch*, *Nijmegen* en *Grave* meester had gemaakt. Men snakte naar den vrede, en VAN DE SPIEGE verwittigd, dat *Frankrijk*, nu van het schrikbewind verlost, met al de Mogendheden des vasten lands vrede wilde sluiten, met teruggave aller veroveringen, wist te bewerken, dat de Heeren BRANTSEN en REPELAAR naar *Parijs* werden gezonden, om de best mogelijke voorwaarden te bedingen. In de stille verwachting van eenen gewigtigen uitslag, begon op het einde van December 1794 de wintervorst, onder de strengste verschijnselen van koude en vorst zijne heerschappij te doen gevoelen, en ofschoon eenige dagen van dooi weder, die strengheid matigde, den 14den Januarij 1795 kende deszelfs gestrengheid geene maat meer. Nu werd het ijs voor de Franschen eene brug; want de wapenstilstand door de Staten gevraagd, was geweigerd. De nood hoog en het gevaar dreigend geklommen zijnde, deden de Staten eene oproeping ter algemeene wapening, en de Erfprins steunende op de Vaderlandsliefde en braafheid der grensbewoners, zocht dezelve tot eenen landstorm te vereenigen, aan wiens hoofd hij zich plaatste. Helaas! weinigen gaven aan die uitnoodiging gehoor. Nog kwam het tot een treffen. DAENDELS, een uitgewekene Gelderschman, viel in den *Bommelerwaard*; *Grave* gaf zich na tien weken blokkering en 24 uren bom-

bardement over. *Bommel* en *Heusden* werden vermeesterd en de rivieren, waardoor men in tijd van nood een gedeelte van het land konde onder water zetten, en daardoor den vijand afbreuk doen, dienden hun thans tot middel van vereeniging. Van *de Waal* trokken de Franschen *de Lek* over, en PICHEGRU kwam zegepralend *Utrecht* binnen. Nu was *Holland* voor den Stadhouder niet meer te houden. De dappere Erfprins had gedaan, wat menschelijk vermogen slechts in staat was om te doen, zijn Vaderland miskende hem grootendeels, niets bleef hem meer over, dan het zwaard voor de redding van den dierbaren grond in de scheede te steken, en met FRANS I, na den slag bij *Pavia*, in volle overtuiging van zich niets te verwijten te hebben, uit te roepen: » *Alles is verloren, de eer alleen is behouden!*"

De vrienden der omwenteling staken nu van alle zijden het hoofd op; de Franschen vonden bij elken intogt overal juichende stemmen en vrolijke gezigten, het scheen als hadde zich de demon der zelfverblinding van bijna aller harten meester gemaakt.

Onder deze omstandigheden gaf de edele WILLEM V den Algemeenen Staten en den Staten van *Holland* te kennen. » *Dat de toestand*, *waarin het land zich bevond, Zijne Hoogheid doende vooruitzien, welk lot hij te wachten had*, *zoo de vijand verder voortdrong*, *en geen hinderpaal aan den vrede willende zijn*, *die voor de goede ingezetenen noodig was, hij besloten had, zich met deszelfs gezin van hier te begeven*, *in hoop*, *dat H. H. M. zulks niet zouden*

afkeuren, biddende den Allerhoogste, om Zijne dierbaarste zegeningen over het lieve Vaderland te willen uitstorten, in eene rijke mate dit voormaals gelukkig land te willen zegenen, en te maken, dat het wederom gelukkig worden mogte, betuigende hij alles gedaan te hebben, wat in zijn vermogen was, om zijn lieve Vaderland wel te dienen, en dat hij daartoe altijd zijne pogingen aangewend had, doende het hem leed, niet meer van nut te kunnen zijn, en dat, zoo de omstandigheden immer of ooit toelieten, dat hij weder van nut kon wezen aan zijn Vaderland, hetwelk hij hartgrondig beminde, H. H. M. hem altijd gereed zouden vinden, om daartoe al zijne pogingen aan te wenden."

Welke liefderijke taal in den mond van eenen miskenden en snood verguisden Vorst!

Den 18den Januarij des morgens ten acht ure, begaf zich de Prinses-moeder, met de Vorstelijke Gemalin van den Erfprins en het zoontje des laatsten, in drie koetsen met weinig gevolg naar *Scheveningen*, om naar *Engeland* over te steken, zij moesten zelfs diep door het water gaan, om in de pink van schipper DE HEIJER te komen. Zoodra haar gevolg en hare goederen op veertien pinken waren ingescheept, staken de vaartuigen in zee, die om een uur reeds uit het gezigt waren verdwenen.

De Prins en zijne beide zonen vertrokken des namiddags om twee ure, onder vele aandoeningen uit *den Haag*, wordende door eene groote menigte uitgeleid. Een visscher nam den ongelukkigen Vorst op zijne schouders, en bragt hem door het water

naar de pink, welke dienst hij vervolgens ook bewees aan 's Prinsen beide zonen en den Adjudant BENTINCK. (*) Omstreeks drie ure koos het ranke vaartuig zee; maar neen, het scheen alsof de elementen het niet van zich konden verkrijgen, hunne diensten te verleenen, om een ongelukkig Vorstenhuis een land te doen verlaten, welks voorvaderen door bloed en kracht aan dat land, na hetzelve tachtig jaren tegen eenen magtigen vijand bestreden te hebben, eer, aanzien en ontzag bij elke natie verschaft hadden; doch Gods wil moest volbragt worden, Hij wist waarom het tegenwoordige zoo moest zijn. Tegenwind en storm hadden de pink voor een oogenblik teruggedreven, eindelijk werd het getij haar gunstig, en het Doorluchtige geslacht verdween aan het oog eener menigte, in wier midden menige ongeveinsde traan hen nageweend werd. Ja, door het geheele Vaderland vond men nog weldenkenden, die de menschlievend- en zachtmoedigheid van den miskenden Stadhouder op regten prijs wisten te schatten, en bij

(*) De Stadhouder schreef dien dag nog eenen brief in de pink voor het strand, aan den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, uit welken blijkt, dat men pogingen in het werk gesteld had, om hem te bewegen, nog in het Vaderland te blijven; doch deskundige zeelieden Zijne Hoogheid opmerkzaam gemaakt hebbende, dat uit hoofde van de vorst, bij langer toeven, de reis niet ondernomen zou kunnen worden, zoo had hij in zijn besluit volhard: »*Ik vraag verschooning voor het slechte schrift*," dus eindigde de brief; »*maar ik schrijf liggende in de kooi.*"

wie zijn vertrek een diep treffend gevoel verwekte, en ook die duizenden, welke hem miskenden, doch door hunne eigene dwalingen wijzer werden, hebben hem naderhand vurig, maar te vergeefs, teruggewenscht

Na eenen korten overtogt landde het Vorstelijk gezin te *Harwich* en betrok het slot *Hamptoncourt*, hetwelk door het Engelsche Gouvernement aan hetzelve was afgestaan geworden. Hoezeer moet deze verwijdering van den Vaderlandschen bodem den moedigen Erfprins niet geschokt hebben, hoezeer waren niet de omstandigheden in eene eeuw veranderd. Immers toch voor 100 jaren was de derde WILLEM ook op die plaats geland, om kroon en schepter over *Brittanje's* rijksgebied te dragen, en hij, die zoo veel voor zijn land en zijne landgenooten gedaan had, hij moest op *Brittanje's* grond eene schuilplaats zoeken, en een lustslot betrekken, weleer door den derden WILLEM, in het midden van glans en luister, gesticht. Na de vermoeijenissen van twee zulke bezwaarlijke veldtogten, na zoo innig en zieltreffend geschokt te zijn geworden, had de Erfprins en zijn dappere broeder in ruime mate de rust en de uitspanning mogen genieten, welke de gastvrijheid van het Engelsche Hof hun op het schoone *Hamptoncourt* aanbood. Doch de Vorst, die met zijn hart en zijn zwaard aan het Vaderland hing, kon met een opgeruimd gemoed geen deel aan uitspanningen nemen, die zoo geheel tegenstrijdig waren met zijnen geest van stille diepdenkendheid. Die zucht tot vermaken en tijdkortingen kon bij hem, die niets dan zijn

Vaderland alleen hartstogtelijk beminde, wortel schieten. Hij, die te naauwer nood, en dan nog met weêrzin, deel aan uitspanningen genomen had, hij zou in de gegevene omstandigheden zich aan hoofsche uitspanningen overgeven? Dit ware niet denkelijk, veel minder doenlijk. Eenmaal zijn Vaderland van vreemde overheersching vrij te zien, feilen in het vaderlijk bestuur, die zijn scherpzigtig oog niet ontgaan waren, en welk staatsbestuur is daarvan vrij? te verbeteren en zich den eersten WILLEM, met wiens inborst zijn karakter in zoo menig opzigt overeenstemde, waardig te maken, dit waren de beelden, die in zijnen geest leefden. Lang, zeer lang echter werd de Erfprins door den staatkundigen toestand van *Europa*, op eene voor zijnen naar werkzaamheid hakenden geest, drukkende wijze onttrokken aan de wezenlijke vervulling dier schoone wenschen. Men was in de Republiek, na het vertrek van het Stadhouderlijk huis, uitgelaten van vreugde. Men beloofde zich eene gouden eeuw, men verheugde zich in het vooruitzigt eener onbepaalde vrijheid, men hield vrolijk feest; de tiran, — helaas! zoo durfde men den edelen Stadhouder in euvelmoed noemen, — was niet meer, zijne tiranij was uit, en men ontzag zich niet de aanzienlijke domeinen van het Huis van ORANJE verbeurd te verklaren.

Dat gewaande geluk hield echter niet alleen korten tijd stand, maar werd zelfs door het verdringen van den eenen regeringsvorm na den anderen verbitterd, zware geldheffingen, om den trouweloozen Franschman zijne 100 millioenen voor het bezorgen der

vrijheid te verschaffen, en den afstand van menig gewest, verarmden de ingezetenen en verbitterden den landzaat. De Erfstadhouder de gevolgen van dien rampzaligen toestand berekenende, onttrok zich aan zijn stil huisselijk geluk, en aan de liefde eener Vorstelijke Gemalin, die in de dagen der treurige afgetrokkenheid eene troosteres, eene Engelin vol liefde was geweest en zijn echtaltaar op den 28 Februarij 1797 met eenen tweeden zoon versierd had, (*) en spoedde zich met zijnen dapperen broeder in het begin van 1798 naar het vaste land, alwaar eene kleine schaar getrouwen, uit het Nederlandsche leger, zich in het *Osnabrugsche* hadden verzameld en aan wier spits de moedige Prins zich stelde. De Engelschen middelerwijl eene vloot met landtroepen uitrustende, om eene landing in *Noord-Holland* te doen, riep de Erfprins de vele uitgewekene officieren, die in Engelsche dienst waren overgegaan, op het eiland *Wight* te zamen. Hen uitgenoodigd hebbende hem ter redding des Vaderlands te vergezellen, deden allen, en hun getal zal ten naasten bij 5000 bedragen hebben, zich inschepen en stelden zich onder het bevel van den Generaal ABERCROMBIE. De Erfprins zich van dezen togt veel goeds voorspellende, had eene, zoowel van den Stadhouder als van zich zelven gestelde oproeping aan het volk bij zich, om zonder onderscheid van staatkundige ge-

(*) Wij zullen in den loop van ons verhaal gelegenheid hebben, in breedvoeriger verslag van Neêrlands geliefden Erfprins WILLEM KAREL FREDERIK te kunnen treden.

voelens het juk der vreemde heerschappij af te werpen. Onze vloot, welke geheel met Oranjegezinde zeelieden bemand was, gaf zich over, en werd door de Britten, wel is waar in naam van den Prins van *Oranje*, maar echter voor hen zelven, in bezit genomen. Het Engelsche leger 12,000 man sterk, nu voet aan wal hebbende, verschanste zich aan *de Zype*, om den Opperbevelhebber YORK, den tweeden zoon van *Engelands* Koning op te wachten, die met eene tweede bezending van 10.000 man, benevens 13,000 Russen tot versterking zou opdagen. Den 15den September 1799 verscheen deze, den 17den de andere onder den Generaal HERMANN. De Erfprins, voegde zich, zoodra de Hertog van *York* geland was, tot hem en plaatste zich onder zijne bevelen. Het oponthoud, veroorzaakt door het te lang verwijlen van den Hertog, had den Franschen Generaal BRUNE, eenen krijgsman zonder opvoeding, doch dapper en eerlijk, den tijd gegeven zich slagvaardig te maken. Onder hem zou DAENDELS het bevel voeren. Op den 19den September ontmoetten de legers elkander bij *Bergen*, de slag werd aan beide zijde hardnekkig gevoerd, en de Erfprins nu genoodzaakt gedeeltelijk tegen landgenooten te strijden, ontwikkelde al die krijgsbekwaamheden, die alleen door eene grondige studie, gevoegd bij het gevoel van menschelijkheid, kunnen verkregen worden; doch het Fransche leger gedurig van *den Moerdijk*, uit *Rotterdam* en elders versterking krijgende, werd de strijd ongelijk, en nog, hadde ABERCROMBIE doorgeslagen, hij ware misschien geslaagd; doch niet alleen, dat hij ook naar bevelen

moest te werk gaan, maar de Russen, door het verdwalen in de duinen, 3000 man, zoo aan dooden als gekwetsten, 2000 krijgsgevangenen, onder welke de Generaal HERMANN zich bevond, 23 stukken geschut en 5 vaandels verloren hebbende, ontzonk dezen anders uitmuntenden Veldheer, den moed en hij trok af.

Den 2den October waagden de Engelschen op nieuw eenen aanval. ABERCROMBIE vervulde nu de plaats aan den duinkant, de Erfprins streed naast hem, brandende van verlangen, om het geledene verlies te herstellen, nog steeds hopende op eene overwinning, waarvan hij zich zoo veel beloofde. De uitslag was gewenscht; BRUNE moest tot *Castricum* en *de Beverwijk*, DAENDELS tot *Purmerend* terugwijken. *Alkmaar* werd door den Erfprins ingenomen, in welke stad hij als overwinnaar vier dagen vertoefde, terwijl hij den vijand tusschen *Egmond aan Zee* en *Alkmaar* gevoelig trof; maar wat ook de dappere held ondernemen mogte, met Gods raad kwam het nog niet overeen, dat hij nu reeds den Vaderlandschen grond van overheersching en dwingelandij zou bevrijden. De natie moest eerst gevoelen, wat zij in hem miste, om hem te inniger getrouw te zijn. De Hertog van *York* een nieuw krijgsontwerp verijdeld ziende, bood nu de handen tot een verdrag, hetwelk reeds den 18den October tot stand kwam, waarbij den Engelschen en Russen een vrije aftogt werd toegestaan, zoo zij voor den 30sten November alle kusten, eilanden en de binnenzeeën der Republiek en de batterijen aan *den Helder* ontruimd hadden. Dus liep eene

onderneming af, die aan vele vrienden van het Huis van ORANJE geene kleine verwachting had ingeboezemd, en waardoor, helaas! de liefde voor het Huis van ORANJE meer en meer verzwakte. Na eene nadere ongelukkige onderneming, gaf Prins WILLEM de hoop, althans voor het tegenwoordige, op, om in zijn Vaderland terug te keeren

De Officieren, die om zijnent wil in *Holland* hun afscheid hadden genomen, en zelfs een hun aangeboden pensioen versmaad hadden, om den geliefden Vorst slechts te mogen volgen, bad hij, zich niet langer zonder eenig nut op te offeren, maar zoo spoedig mogelijk naar *Holland* terug te keeren, waar zij misschien het Huis van ORANJE nog van dienst konden zijn. Treffend, ja, zielroerend was voor den Vorst dat oogenblik, toen hij die opregte vrienden één' voor één' aan zijnen boezem drukte, hen zag gaan, en hij, hij alleen, die zoo zeer verdiend had in *Nederland* de eerste te zijn, als balling achterbleef, nog meer dan dit, de deelgenoot in zijne krijgstogten, de edele, die hem in het uur des gevaars, zoowel als in dat des doods, trouw was gebleven, zijn dierbare broeder, ook deze had hem reeds verlaten, om in Oostenrijksche dienst nieuwe lauweren te plukken en den dood te vinden (*). Zoo stond de Vorst alleen, zonder werk-

(*) Gelijk wij vroeger reeds gemeld hebben, stierf deze Vorst als Opperbevelhebber van het Oostenrijksche leger te *Padua* in *Italië* aan eene ziekte, die hij zich bij het bezoeken der hospitalen van het Keizerlijk leger waarschijnlijk had berokkend.

kring, zonder hoop op betere dagen voor het dierbaar Vaderland, zoo had hij dan ondervonden, dat Gods gedachten niet zijne gedachten waren, en diens wegen ook de zijne niet waren; maar ook daardoor zou hij eenmaal ondervinden, dat even als de hemelen hoog boven de aarde zijn, ook Gods wegen voor hem hooger zouden zijn, dan de wegen, die hij immer had durven wenschen te zullen betreden.

TWEEDE TIJDVAK

VAN

1799—1813.

Les Rois sont faits pour les peuples et non les peuples pour les Rois.

BOSSUET.

Een tijdvak, dat het Nederlandsche hart diep treft, maar tevens een tijdvak rijk in leeringen omtrent het Godsbestuur is afgehandeld, eene aangename vergoeding voor het schetsen van zoo vele teleurstellingen als miskenning wacht ons in het begin van het tweede tijdperk van 's Vorsten leven. Voor de Republiek zedelijk dood zijnde en het aandenken aan den Vorst, gelijk dat eens afgestorvenen, nog slechts in den boezem van deze of gene braven levende, zoo kon de Erfprins gerustelijk de vervlogene zeven en twintig jaren als een afgelegd leven vol ramp en smart beschouwen, om het tweede tijdperk als een nieuw leven vol stil genot en huisselijk geluk aan te vangen, om het heerlijkste bewijs voor de woorden van BOSSUET te geven: » *Dat Koningen voor het volk zijn en het volk niet voor de Koningen is.*" Wij zullen den Vorst in zijne nieuwe loopbaan als weldoener, als vader, als hervormer van een vreemd volk beschouwen; wij zullen ons bedroeven, dat *Nederland* eerst later, toen de landzaat wijzer was geworden, dat genot mogt hebben. Wij zullen vreemde Schrijvers volgen, wier uitspraak niet gelogenstraft zal worden, en waardoor wij van de waarheid zeker zullen zijn, en zoo zullen wij aan het

einde van dit tweede levensperk zien, dat WILLEM VAN ORANJE ook in blijder dagen den eersten WILLEM waardig is gebleven, en voor vreemden, zoowel als voor ons, de edelste Vorst, het voortreffelijkste voorbeeld van burgerdeugd en volksgrootheid is geweest.

In *Engeland*, hoe ook gezien, kon de Vorst noch nuttig zijn, noch zich zelven eenig nut verschaffen, er was gevolgelijk geene betere verblijfplaats dan *Berlijn*. Hier toch was hij nader bij hetgeen op het vaste land gebeuren kon. Van daar kon hij ook spoedig, zonder van de veranderingen eener zeereis afhankelijk te zijn, zich bij eene verandering van omstandigheden persoonlijk vervoegen, dáár, waar zijn belang hem roepen mogt; ook ware hij, zoo het geheim verdrag tusschen het Pruissische en Fransche Hof tot stand kwame, en waardoor het Huis van ORANJE voor deszelfs verliezen in de *Nederlanden* eene rijke vergoeding in *Duitschland* zou bekomen, bij het sluiten van dat verdrag aanwezig. De voltrekking daarvan bleef uitgesteld, gedeeltelijk door de toenmaals zoo wankelende staatkunde van het Pruissische Kabinet, als tevens door dat WILLEM V de eerste niet wilde zijn, om eene inbreuk op de hem steeds heilige Duitsche staatsinrigting te maken. Alzoo aanvankelijk geenen bepaalden werkkring voor zijne bemoeijingen hebbende, verdeelde hij zijnen tijd tusschen de werkzaamheden der staatsaangelegenheden en de beoefening der wetenschappen, zich tevens ter verpoozing met den toestand en het bestuur der vaderlijke erflanden bekend makende, zonder zich ooit in derzelver rege-

ring te mengen. Lang echter kon zulk eene wijze van leven niet aanhouden, de Vorst, wiens geest steeds naar eenen werkkring van ruimeren omvang haakte, wien het te doen was, om voor velen nuttig te zijn, trachtte naar uitgebreider doel, en dat doel mogt hij vinden, toen hij in de omstreek van *Posen*, de Poolsche heerlijkheden van Vorst JABLONOWSKI aankocht. Het beheer dier uitgebreide, maar sinds lang verzuimde gronden, de huishoudkundige ontwerpen tot derzelver verbetering en het uitnoodigen van uitgewekene Nederlanders, om die goederen te betrekken, en onder belofte van eenige jaren vrijheid van landpacht en belasting, nieuwe volkplantingen te vestigen, lieten dan nu eindelijk den Erfprins geen gebrek aan voorwerpen tot voldoening zijner sterke neiging tot werkzaamheid. Om tevens zijnen nieuwen onderdanen te toonen, hoezeer zijne Vorstelijke ziel verlicht en zijne eeuw verre vooruit was, was zijne eerste bemoeijing, ten einde eene botsing tusschen de inboorlingen en de zich vestigende Nederlanders te voorkomen, grootmoediglijk het lijfeigenschap der Poolsche onderdanen af te schaffen en aan allen gelijke regten te verleenen. Inmiddels ontstond bij den Vorst, door het bezit dier groote goederen, de edele drift, naar eene grondige kennis der landhuishoudkunde, ten einde zijnen onderzaten van meerder nut te kunnen zijn. Een zoo geoefend verstand kostte het dan ook weinig moeite zich in dezen nieuwen tak van kennis grondig te bekwamen, zoodat, toen de Vorst eenige jaren later zijne schoone landgoederen in *Silezië* kocht, hij als

de bekwaamste landhuishoudkundige genoemd werd. Nog vond hij boven dit eene rijke bron van edele bezigheden, door deel te nemen aan de opvoeding zijner beide beminnenswaardige zonen, voor welke hij een voortreffelijk leermeester gekozen had.

Middelerwijl was de achttiende eeuw met al hare vreesselijke beroeringen ten einde, en de aanvang der negentiende scheen, na lange stormen, het tijdstip te zullen zijn van rust en verademing, zoowel voor de op den oever des ondergangs gezweefd hebbende Republiek als voor de onderlinge partijen, die tot eene verzoening geneigd schenen. Bij de aangevangene onderhandelingen te *Luneville*, in het begin van 1801 tot hun beslag gekomen, werden sommigen Vorsten, en ook dien van *Toskanen*, schadeloosstellingen in *Duitschland* aangewezen. Nu oordeelde de Prins het raadzaam, eenen Staatsbeambte, wien hij zijn bijzonder vertrouwen schonk, derwaarts te zenden, om er eene wettige schavergoeding te erlangen. Men vond te *Parijs* die eischen grondig, en men vermeende geene doelmatiger vergoeding te kunnen aanwijzen, dan door het als Vorstendom in bezit geven der Aartshertogdommelijke Staten aan het Nassausche Hertogdom grenzende. Die schavergoeding stond in geene evenredigheid tot het verlies; want niet alleen, dat die Staten op eene zonderlinge wijze versnipperd, door geheel het Duitsche rijk verspreid lagen, maar tot overmaat van onregtvaardigheid, kwam hier nog bij, dat de Fransche regering een verdrag tusschen de nu meer gematigder Hollandsche regering, waarbij den Erf-

prins vijf millioen gulden tot vergoeding zijner Hollandsche Domeinen was toegerekend geworden, willekeurig vernietigde. Dit was het begin der onregtvaardigheden, welke het Huis van ORANJE van NAPOLEON te verwachten had. De Prins echter ontwarende, dat onafhankelijke Duitsche Vorsten al meer en meer geld boden, om eenige roeden lands en eenige onderdanen meer te bekomen, dat aan het Fransche Consulaat aanzienlijke Duitsche Staten weggeschonken werden, en het vooruitzigt op de *Nederlanden*, hoe helder de staatkundige hemel op dat tijdstip ook ware, geheel verijdeld was, aanvaardde hij voor zijnen Doorluchtigen Vader de hem aangewezene Staten, bestaande in de Vorstelijke Abdij van *Fulda*, de Abdij van *Corvey* en de Rijksstad *Dortmund* in *Westfalen*, de Abdij *Weingarten* en de Rijkssteden *Issny* en *Buchhorn*, in het zuidelijk gedeelte van *Zwaben*, met den titel van Vorst van *Fulda*.

De Prins Erfstadhouder WILLEM V, die, na zoo menige lotverwisselingen het nietige van het aardsche kende en naar rust verlangde, stond op de Rijksvergadering te *Regensburg*, op den 29sten Augustus 1802 de geheele schadeloosstelling aan zijnen zoon, den Erfprins WILLEM FREDERIK af, hem den titel van Vorst van *Fulda* schenkende en zijne residentie te *Fulda* bepalende.

Zoo trad dan de Erfprins, in het dertigste jaar zijns ouderdoms en na acht jaren ballingschap, in de rij der regerende Duitsche Vorsten op.

Het was geene geringe taak voor eenen Vorst, die door de woelingen des krijgs in eigenlijke regeringszaken nog ongeoefend was, het beheer te hebben over onderdanen, van welke de meesten reeds wegens verschil van godsdienst tegen hunnen nieuwen Vorst vooringenomen waren, die, sedert eeuwen, aan eene altoos meer of min veerkrachtlooze, geestelijke Overheid, of gelijk de rijkssteden, in het geheel aan geene Overheid gewend waren, die in den Vorst slechts eenen door de tijdsomstandigheden hun opgedragenen vreemdeling zagen, die landen moest regeren, welke, ofschoon van eene groote uitgebreidheid, zeer verre van elkander gelegen waren, en welker inwoners, ofschoon allen Duitschers, niettemin in taal, zeden, leefwijze en inborst zeer van elkander verschilden. Bij zoo vele bezwaren en zulke bijna onoverkomelijke moeijelijkheden kwam nog, dat de naar evenredigheid geringe inkomsten met groote lasten bezwaard waren. De betrekkelijk geringe staat moest twee Aartsbisschoppen met hunne kapittels, eenen Rijksprelaat met zijn talrijk convent en eene groote schaar van bruikbare en onbruikbare ambtenaren onderhouden. In alle takken van het Algemeen Bestuur waren velerlei misbruiken ingeslopen, omkoopingen en het aannemen van geschenken, zoowel bij den regterstoel als bij het burgerlijk bewind, waren niet alleen ingeworteld, maar tot eene hebbelijkheid geworden, terwijl daarenboven alle handelingen langwijlig en om-

slagtig behandeld werden. En desniettemin WILLEM FREDERIKS uitstekende begaafdheden, zijne onvermoeide werkzaamheid, zijne snelheid van doorzigt en juistheid van oordeel, zijne vastheid van besluit, zonder juist onfeilbaar te willen zijn, zijne liefde tot geregtigheid en zijne wijze spaarzaamheid ruimden weldra al die hindernissen uit den weg.

Onmiddellijk bij zijne vestiging te *Fulda*, rigtte hij zijne hofhouding met de meeste zuinigheid in, en ware hij niet verpligt geweest de aanwezige hofbeambten zijner voorgangers aan te houden, nog grootere bezuiniging hadde hij daargesteld. Desniettemin schafte hij vele nutteloze verkwistingen en misbruiken in het hofbestuur af, en mogt hierdoor aanvankelijk misnoegen oprijzen, het Vorstelijke voorbeeld van matigheid stilde het misnoegen, en aan de gebruikelijke geldverspillingen werd spoedig perk gesteld. Bij een gelukkig geheugen, en de gewoonte, om alle inkomende brieven en verzoekschriften zelf te openen en te doorlezen, bleef den Vorst geen onderwerp vreemd, geene onnaauwkeurigheid of onoplettendheid onbekend, en zulks weldra bij zijne onderzaten bekend zijnde, won hij daardoor in hunne liefde en vertrouwen. De Vorst, die in de hoofsche vermaken nooit en nu vooral geen genoegen vond, die aan geenerlei wijze van verlustiging hartstogtelijk verslaafd was, gewoonlijk slechts zeer kort tafelde en reeds de vroegste morgenuren tot arbeid bezigde, kon het niet aan tijd ontbreken, om tot in de kleinste bijzonderheden in te dringen, en den algemeenen loop der handelingen

te bespoedigen. Ten einde aan de eene zijde bij zijne Staatsdienaren de zucht tot nadenken en oordeelen op te wekken, zoowel als aan de andere zijde de vrijheid van denken en handelen te bevorderen, was de Vorst gewoon als hij eenig nieuw ontwerp wilde invoeren of eene verbetering wilde daarstellen, zijn ontwerp ten papiere te stellen en zijne beambten daarmede bekend te maken. Met de meeste inschikkelijkheid hoorde de Vorst hunne tegenbedenkingen, en zoo dezelve voor hem overtuigend waren, veranderde hij zijn ontwerp. Gebeurde het echter, dat zijne scherpzinnigheid hem overtuigde, dat deze of gene met 's Vorsten voorstel ingestemd had zonder innige overtuiging, alsdan liet hij nooit na, om tegenbedenkingen te opperen, waardoor hij tot des te meer vrijmoedige en onpartijdige oordeelvellingen aanleiding gaf. Had het somtijds plaats, maar de gevallen waren schaarsch, dat de Vorst door te kleingeestige tegenbedenkingen een oogenblik van verstoordheid had, dan had hij de edelmoedigheid en grootheid, om nog op denzelfden dag zijne drift te erkennen, en de eerste te zijn, om met eene verklaring, die zijn hart tot eere strekte, het kleine onregt te vergoeden.

Vreezende, dat somtijds geringere onderdanen klagten of bezwaren hadden, die den Vorst niet ter ooren mogten komen door de geringheid van hunnen stand, zoo stelde hij bij den aanvang zijner regering onmiddellijk eene gemakkelijke wijze van toegang voor allen in, waartoe vooral strekte het afschaffen van hofkleeding bij het verschijnen ten

Hove. Nu werd de Vorst, met de geringste bijzonderheden ook van den weinig beteekenendsten onderdaan bekend; hierdoor werd in de onderscheidene besturen een geest van regtvaardigheid, van ijver en van naauwkeurige omzigtigheid geboren, die de onderdanen met de heiligste banden van liefde en gehechtheid aan hunnen Vorst smeden.

Om ook zijne meer verwijderde bezittingen van nabij te leeren kennen, doorreisde de Vorst met zijne waardige Gemalin, die zoo zeer in zijne bemoeijingen deelde, in den zomer en herfst van 1803 *Corvey*, *Dortmund* en *Weingarten*. Op die reize ontsnapte aan 's Vorsten oplettendheid niet het geringste, dat hij vermeende tot zijnen pligt te behooren. Overal vertoonde zich de ongeveindste vreugde der onderdanen bij de komst van hunnen nieuwen Landheer. Uit hunne korte ondervinding wisten zij reeds, dat zijne betuiging van vaderlijk voor hun welzijn te zorgen, geene bloote klanken waren, welke bij vele Vorsten slechts in woorden bestond. De edele Regent VON LÜNINK en de eerwaardige Prelaat ANSELM in *Weingarten*, om hunne hooge jaren aftredende, ontvingen geene bepaalde som als pensioen, maar de grootmoedige Vorst verleende hun de vrijheid, om naar verkiezing over de kas te beschikken, waarvan beiden een zeer bescheiden gebruik maakten. Door weldaden, door nuttige beschikkingen, door de minzaamheid en gemeenzaamheid van het Vorstelijke paar, werden aller harten ten eenemale gewonnen, en de roerendste bewijzen van innige verknochtheid stroomden hun van alle zijden te-

gen (*). Van zijne reize teruggekomen, bepaalde de Vorst zich onmiddellijk tot de verbetering en de daarstelling van nieuwe instellingen, welke hij tot het geluk zijner onderdanen nuttig en noodzakelijk rekende. Eenige, om ons onderwerp niet te zeer uit te breiden, zullen wij aanstippen. Zoo bestond in *Fulda* sedert de eerste helft van de achttiende eeuw, eene hoogeschool, waarmede de stichter meer zijn' eigen roem, dan het algemeen welzijn beoogd had, daar hij, zoo min als eenig zijner opvolgers, voor de verzekering van vaste inkomsten gezorgd had. Hierdoor ontbrak het aan geld om bekwame onderwijzers te bezoldigen, en gevolgelijk werden de leerstoelen bezet door menschen, onkundig voor hunne roeping, maar met eene geringe bezoldiging tevreden, omdat zij andere betrekkingen tevens waarnamen, die het gering inkomen vergoedden. Van daar, dat deze mannen dan deze, dan gene bediening verwaarloosden, en de universiteit weinig bezoek van vreemden ontving, omdat het bekend was, dat er gebrek aan alles, tot zelfs aan wetenschappelijke opleiding bestond. De lagere scholen, als een gevolg van het hooger onderwijs, bevonden zich niet minder dan de laatste in den ellendigsten toestand; het zal dan ook niet vreemd voorkomen, dat onder de geringere

(*) De geleerde Geheimraad VON ARNOLDI, die den Vorst steeds nabij was, zegt, dat de smart, toen de Vorst zich voor altijd uit *Duitschland* verwijderde, zoo innig was, dat hij diep in de ziel over zoo veel verknochtheid getroffen was.

volksklasse, zoowel als onder den burgerstand, weinigen waren, die lezen of schrijven konden, en zij, die zulks konden, konden het allerellendigst. De opvoeding dier beide standen, zoo zeer de zorg van elk bestuur waardig, daar van den geest dier beide standen de rust van den Staat afhangt, was geheel verzuimd of naar een slaafsch geestelijk stelsel ingerigt. De Vorst voor het geluk zijner onderdanen, zoowel als voor de rust van zijn bestuur, wist de groote en geleerde MEISSNER en zijnen ambtgenoot GIERIG uit *Praag* te bewegen, zich aan het hoofd der hoogeschool te plaatsen, wijders, na gezorgd te hebben voor in- en buitenlandsche onderwijzers, grondig ervaren in alle takken van het lager onderwijs, ontwierp de Vorst een plan van onderwijs, hetwelk door het aanmoedigen van leermeesters en kweekelingen *nu* nog heilrijke vruchten voor die Staten oplevert.

In 1803 verleende een besluit van de groote rijksdeputatie aan de Landsheeren het regt, om de in hunne landen aanwezige kloosters en stiften tot verbetering en vermeerdering hunner geldmiddelen op te heffen. De Vorst van *Fulda*, want zoo toch was thans 's Vorsten titel, maakte van die vrijheid onmiddellijk gebruik en hief de beide rijke stiften *Rassdorf* en *Hünfeld* in *Fulda* op; en waartoe vermeent men werden de opbrengsten besteed? Ter schadeloosstelling voor de aanzienlijke lijfrente, die de Vorst op zich had moeten nemen voor den Nassauschen Pretendent, den Prins van *Nassau-Siegen*, of ter gemoetkoming der schade voor de landen, die hij aan

genen had afgestaan? Hadde hij dit gedaan, men zou zijne handelwijze niet hebben kunnen gispen, maar juist het tegendeel. Die aanzienlijke sommen werden voor een gedeelte besteed aan de daarstelling van een landsziekenhuis, waartoe de Vorst het opene en aangename Kapucijner-klooster kocht, en waarbij hij eene kerk en eenen fraaijen tuin liet aanleggen, terwijl het overige gedeelte werd verzekerd, om die inrigting van eene bestendige duurzaamheid te verzekeren, zoo als dezelve heden nog geniet.

Moet men het dan bij zulk eene edele, onbekrompene wijze van handelen niet alleronregtvaardigst noemen, als men den Vorst in latere jaren van karigheid heeft hooren beschuldigen? Dezen naam toch verdient de wijze spaarzaamheid niet, die steeds en gedurende 's Vorsten leven ook als *Neêrlands* Koning, zijn grondregel was, en welke spaarzaamheid slechts strekken moest, om wel te doen, te ondersteunen en het nuttige en goede te bevorderen. Het vervolg onzer schets zal daarvan nog na deze vele bewijzen opleveren.

Zoo vloeide dan 's Vorsten leven in stil genot, bij het vreedzaam beheer van een wel klein, maar hem reeds dierbaar geworden land, vreedzaam daarhenen. Zoo schonk hem de verkeering met de grootmoedige Koningin LOUISA van *Pruissen* en andere geliefde bloedverwanten, de opvoeding zijner veel belovende telgen, die vergoeding van geluk, welke zijn van eerzucht afkeerig en alleen voor weldoen geopend hart verlangde.

Maar, helaas! dat geluk mogt niet bestendig zijn. Vier jaren mogt hetzelve slechts duren en alstoen

pakten de stormen des rampspoeds zich andermaal opeen, om met een vernieuwd en voor het Vorstelijk gezin nog onbekend geweld los te barsten.

Weinige maanden van het vierde jaar zijner regering, op den 9den April 1806, sliep de edele en zoo zeer miskende WILLEM V, te *Brunswijk*, tot beter leven in.

Diep moest dit verlies den geliefden Vorst treffen; maar bij dat verlies voegde zich bezwarende zorgen. Door dien dood kwamen de Nassausche erflanden onder zijn beheer; groot waren de verbeteringen, die ook aldaar te doen stonden, en in 's Vorsten tegenwoordige Staten was nog zoo veel goed te maken. Maar vertrouwende op zijnen ijver en op 's Hemels bijstand, vermeende de Vorst, ja vertrouwde hij die groote bezwaren te boven te komen; doch God had het anders besloten!

De Presburger vrede was den 26sten December 1805 geteekend, en met denzelven was de oorlog met *Oostenrijk* geëindigd. *Pruissen* had pogingen gedaan, om aan de Fransche veroveringszucht perk te stellen, maar daar halve middelen steeds verkeerde uitkomsten te weeg brengen, zoo mislukten die pogingen niet alleen, maar men had den haat en de wraakzucht opgewekt van de zich wanende godheid, die men alsnu verzoenen moest, het kostte wat het wilde, omdat deszelfs ongenade de hoogste vloek was. Het beruchte Rijnverbond, dat meesterstuk van vreemde willekeur en hetwelk in de geschiedrollen der volken tot eeuwige schande staat opgeteekend, en mogt het zijn hun ten spiegel en der

nakomelingschap als eene baak, hoe verre de begeerte naar luister en vergrooting ook Vorsten verblinden kan, was de inleiding tot het groote treurspel, dat weldra ter opvoering zou aangeboden worden.

De Prins, gelukkig in het midden der zijnen, hield zich buiten de staatkundige handelingen, waaraan men werkzaam was. In zijne bemoeijingen ten nutte van zijn volk, vernam hij, ofschoon nog in duistere bewoordingen, hetgeen er in *Parijs* plaats had met de dringende, mogelijk uit belang gevormde, uitnoodiging, om zich onmiddellijk derwaarts te begeven, als het eenige middel, om het hem dreigend gevaar af te wenden.

Dit ware echter voor den Vorst ondoenlijk; hij kon het niet van zich verkrijgen den trotschen beschikker over het lot der oude Duitsche Vorstengeslachten, in persoon te voet te vallen, of zelfs eenen gezant tot hem af te zenden. Hij meende het te eerlijk, om die laagheid te begaan.

De Vorst vond het echter geraden, om niet geheel onkundig te zijn in hetgeen men tot zijn en aller Duitsche Staten verderf smeedde, zich van hetgeen te *Parijs* plaats vond in te lichten. Om deze redenen zond hij den in staatszaken zoo ervarenen LUCCHESINI naar *Parijs*, om zoo geheim mogelijk zich van de toedragt der onderhandeling te overtuigen, dan, men handelde zoo omzigtig, dat deze anders zoo doorslepene man niets bepaalds te weten kwam. Doch was het weinig, dat de afgezondene had kunnen uitvorschen, genoeg was het voor den diep-

denkenden Vorst, om voor alles te vreezen, zoo hij zich niet bij de zamengezworenen wilde voegen. De Vorst, die zich om kondschap in te winnen te *Berlijn* bevond, deelde het Pruissische Ministerie zijn voorgevoel mede; maar men konde onmogelijk geloof slaan aan zijne vooronderstelling van eene geheele vernietiging des bestaanden rijksvorms, zonder voorkennis of toestemming van den Koning. Maar wee den Vorst, zijne bezorgdheid verkeerde maar al te spoedig in eene droevige zekerheid. En toch, wie zou den Vorst niet van overdrevene angstvalligheid beschuldigd hebben, daar NAPOLEON, acht dagen voordat hij het besluit nam den Vorst van zijne vaderlijke bezittingen te berooven, met het vreedzame bezit zijner Staten geluk gewenscht had. De nadenkende Vorst, die den dwingeland gedurende een kort verwijl te *Parijs* in het hart had gelezen, had maar al te zeker geoordeeld.

Naauwelijks van *Berlijn* in zijne Staten teruggekeerd, ontving hij den 23sten Julij 1806, het op den 21sten Julij tot stand gekomene verbondsverdrag, hetwelk hem met het lot zijner erflanden bekend moest maken.

De Vorsten van *Nassau, Usingen* en *Weilburg* hadden met MURAT, die negen jaren later in *Italië* den dood eens misdadigers stierf, het regtsgebied over de Nassausche landen gedeeld. De opperheerschappij over het schoone en door den Vorst zoo zeer bevoorregte *Weingarten*, had de nieuwe Koning van *Wurtemburg* van NAPOLEONS genade afgesmeekt en verkregen. Wegens *Fulda* was nog geen bepaald be-

sluit genomen; ware de Vorst genegen tot het Rijnverbond toe te treden, zoo konde hij op het behouden van *Fulda* en op eene vergoeding in *Hessen* of *Frankenland* rekenen, bij eene weigering was *Fulda* den Keurvorst van *Hessen* toegedacht. Met eene waardigheid en eene kalmte, het kenmerk van den waarlijk grooten man, ontving de Vorst dit besluit, hetwelk hem met de bedreiging van terugkeering tot een burgerlijk leven aangrimden, terwijl daarenboven de vreesselijke overtuiging, dat bloedverwanten, en door erfregt vereenigde Vorsten aan deze willekeur en onregtvaardigheid deel hadden genomen, hem grievender dan het onregt zelf waren. Helaas! zelfbehoudenis zij hun ter verontschuldiging. Onmiddellijk na de onvangst hield de Vorst met zijne vertrouwelingen raadsvergadering. Bij allen wilde men den Vorst overhalen, om tot het Verbond toe te treden, zoowel om zich niet van al zijne bezittingen beroofd te zien, als tevens uit vreeze voor des dwingelands ongenade bij eene volslagene weigering. Maar de Vorst, die den overweldiger, den schender van alles, wat heilig en regt was, kende, overtuigde hen met het doorzigt en de scherpzinnigheid des doorkneedsten Staatsman, dat zij, die thans tot het Verbond behoorden, eerlang als werktuigen van des dwingelands veroveringszucht gebruikt zouden worden, en alzoo zelven de oorzaak zouden zijn van die rampen, welke geheel *Duitschland* en verre buiten deszelfs grenzen, zouden teisteren.

De uitslag van deze om middernacht gehoudene

beraadslaging, was: » *Beter met eer te vallen, dan den beroemden naam van* ORANJE, *door eigenwillige slaafsche onderwerping aan een vreemd juk, te bevlekken.*"

Met een afwijzend antwoord vertrok alzoo den volgenden ochtend de Nassausche afgezant. Onderscheidene uitnoodigingen van toetreding tot het Verbond, werden den Vorst inmiddels zoowel door onderscheidene der reeds verbondene Duitsche Vorsten als zelven op last van MURAT gedaan. Maar, vruchteloos! dank hebbe de Vorstelijke moeder, die haren Doorluchtigen zoon geleerd en ingescherpt had, na innige overtuiging te blijven volharden, de Vorst bleef zijn eenmaal genomen besluit getrouw, zag zijne bezittingen ontnomen, en vergenoegde zich met het Vorstendom *Fulda*, welks lot nog niet geheel beslist was.

De beslissing scheen aanvankelijk tot geene verwezenlijking te komen. De Keurvorst, WILHELM van *Hessen*, had nog te veel Oud-Duitsch bloed in de aderen, dan dat hij door het Rijn-Verbond reeds zoodanig besmet zoude zijn, dat hij om eene aangebodene vergrooting, zijnen nabuur van hetzelve zou berooven.

Van dezen kant gerust gesteld, reisde de Prins in de eerste dagen van Augustus naar *Berlijn*. Nieuwe onheilen vermoedde men even zoo min, als dat hij zijn land niet zoude wederzien. De Prins steeds door bezorgdheid gedreven, had echter eenige veiligheidsmaatregelen genomen; want het werd hem van dag tot dag waarschijnlijker, dat een oorlog

tusschen *Pruissen* en *Frankrijk* onvermijdelijk was, en ware dat zoo, dan zoude hij als Luitenant-Generaal in Pruissische dienst, en als bezitter van een regement ten strijde moeten trekken.

Andermaal werd 's Vorsten voorspelling bewaarheid. In October 1806 brak die oorlog uit, en dezelve werd zoowel in den beginne als in deszelfs afloop allernoodlottigst, hetgeen men grootendeels aan het weifelen en het dralen van het Pruissische Kabinet in de keuze der Veldheeren, als aan het dralen van den Pruissischen Bondgenoot te wijten had.

De Vorst van *Fulda*, wel voor eenen slag, maar geenszins voor zulke vreesselijke gevolgen voor geheel *Pruissen*, uit dien slag voortgesproten, vreezende, stond reeds in de eerste dagen van September met de aan zijn bevel ondergeschikte krijgsmagt aan den regtervleugel van het hoofdleger, tusschen *Maagdenburg* en *Erfurt*. Eene maand lang werd den vijand, door het lang verwijlen des Russischen legers, tijd gegeven, om zijne verstrooide krijgsbenden bijeen te verzamelen, terwijl hij door de werkeloosheid van het Pruissische leger, met zijnen Keizer aan het hoofd, reeds door *Wurtzburg* gedrongen was, eer den Opperbevelhebber, den ouden Maarschalk MÖLENDORF, zoo min als den Erfprins zulks bewust was.

Thans werd de strijd bloedig en ongelukkig. De veldslagen bij *Auerstadt* en *Jena* beslisten het lot van *Pruissen*. De Prins van *Oranje*, bij wien de strijd thans gelden moest om zijn dierbaar *Fulda*,

om zijne Gemalin en telgen, van welke hij afgesneden was, te redden, wilde, al vechtende, den weg naar *Maagdenburg* openen; maar de Opperbevelhebber, voorheen zoo gelukkig en beroemd, wilde als door ouderdom, door den tegenspoed des legers en door eene wonde, moedeloos en neêrslagtig geworden, van geene verdediging weten, maar beval den Vorst hem naar *Erfurt* te volgen. Hadde de Prins van *Oranje* zijn plan mogen volgen, hij zou, zoo zich al niet met eer gered hebbende, dan toch het vijandelijk leger onder MURAT eenige dagen opgehouden hebben; nu had hij het doodelijk verdriet, gevoegd bij de schande, om op bevel van zijnen Chef de capitulatie te moeten onderteekenen, die hem met zijne geheele legermagt in krijgsgevangenschap stelde.

Schrikkelijke toestand voor den Vorstelijken held! Verwijderd van al wat hem dierbaar was, bevond hij zich onbewust wegens den toestand van *Fulda* en daarenboven beroofd van zijne persoonlijke vrijheid.

De Gouverneur-Generaal CLARKE, de opregtheid van den Prins kennende, stond hem op zijn woord van eer de vrijheid toe, om naar zijne Gemalin terug te keeren; maar, helaas! alle gemeenschap met *Fulda* was afgesneden, en de Vorst vond zich genoodzaakt naar zijne gevangenschap terug te keeren.

Den 22sten October ontving de edele Vorstin en onderdanen eerst eenig berigt wegens het lot van den geliefden Gemaal en Vorst. De Generaal VON DER WEID, die eene afdeeling Pruissische gevangenen geleidde, was de overbrenger van die treurmare.

Van alle zijden drong men bij VON DER WEIDE aan,

om van hem te weten, wat zoowel de Vorst als het land te hopen of te vreezen had. Hij kon, ofschoon getroffen door zoo vele blijken van liefde en verknochtheid, geene andere inlichting geven, dan dat de omstandigheden hoogst verontrustend waren. Die onzekerheid was niet meer pijnlijk, zij werd doodelijk voor allen. De brave Geheimraad VON ARNOLDI, de opregte en getrouwe vriend van den Prins, wilde, om aan zijne verlegenheid en de doodelijke onrust eener door hem geliefde Vorstin een einde te maken, zijnen Vorstelijken vriend en meester gaan zien, en zoo de nood het vorderde, hem midden door het vuur des vijands volgen.

Onder bescherming van eenen pas, bereikte de eerlijke VON ARNOLDI *Erfurt*. Hij zag zijnen vriend; maar, helaas! hij was krijgsgevangen en vermogt nu niet eens meer *Erfurt* verlaten.

De edele man wilde evenwel niets onbeproefd laten, hij wendde zich tot den Gouverneur-Generaal CLARKE, om van dezen de vroegere vergunning af te smeeken, den Vorst de vrijheid tot zijn vertrek naar *Fulda* te verleenen. Te vergeefs, ofschoon CLARKE het woord van eer des Prinsen geloofde en hoogschatte, ofschoon hij met hoogachting van de Vorstelijke begaafdheden sprak, de vrees voor den dwingeland, dien hij diende, was grooter, dan de genegenheid, om de vergunning toe te staan, die hem afgesmeekt werd. Niets, zelfs de bede van zijnen gunsteling HARBAUX, weleer de lijfarts van den Prins, was niet in staat zijne huiverigheid te overwinnen.

Gebeden door zijnen Vorstelijken Vriend, nam

VON ARNOLDI, met eenen pas, de terugreis naar *Fulda* aan. Hartroerend was het afscheid van het edele vriendenpaar, dat van elkander afscheid nam, onzeker of zij elkander ooit zouden wederzien. Teederlijk den echtgenoot, den vader en den Vorst waardig, waren de groeten en de opbeuringen, die VON ARNOLDI van den Vorst ontving voor eene Gemalin, die in namelooze smart verteerde, voor telgen, die den Vader en den liefdevollen opvoeder misten, voor onderdanen, die hunnen beminden Vorst beweenden. Nog was de krijg niet geheel beslist, en reeds ontzette NAPOLEON, met vertreding van het heilige regt der volken, den Prins zoowel als den Hertog van *Brunswijk* en den Keurvorst van *Hessen* van hunne landen en hunne heerschappij.

Den 26sten October nam de Maarschalk MORTIER bezit van *Fulda* en deed den Keizer aldaar huldigen. Diep treffend was de smart van het grootste deel der inwoners van *Fulda*, toen zij zich beroofd zagen van eenen Vorst, die sedert vier jaren voor het welzijn zijner onderdanen zoo waakzaam was geweest, en die zelfs van de rijke domein-inkomsten van *Weingarten* zoo veel tot verligting van *Fulda* en ter bevordering van nuttige inrigtingen had opgeofferd. Mogten er ook al eenige ondankbaren onder de hooge Geestelijkheid zijn geweest, die onbeschaamd waren, om aan den Maarschalk over verkorting in hunne regten door den Vorst te klagen, het waren juist dezulken, die, door godsdiensthaat gedreven, den Vorst altijd onaangenaamheden berokkend hadden, en desniettemin door den Vorst bijzonderlijk onderschei-

den en ruim betaald waren geworden. Helaas! dezulken vindt men overal en te allen tijde, ook in onzen tijd en ten opzigte van denzelfden Vorst heeft men zulke schaamteloozen ontmoet. Wie het in *Fulda* wel met zijn Vaderland en zijnen Vorst hadden gemeend, beweende het verlies des Vorsten met opregte tranen (*).

Op het verlies van *Fulda* volgde spoedig dat van *Corvey*, *Dortmund* en het Graafschap *Spiegelberg*, hetwelk na den vrede van *Tilsit* in het Westfaalsche Koningrijk werd ingelijfd.

En als ware die snoode ontrooving den dwingeland niet genoeg, zoo wist hij uit zijn besluit nog aanleiding te nemen, om de domeinen, die den Vorst bij het verbondsverdrag nog voorbehouden waren, als verbeurd te beschouwen. Als een man, die zich zelven bewust was altijd naar pligt en geweten gehandeld te hebben, verdroeg de edele Vorst zoo veel snoodheid, ofschoon het hem diep moest treffen, dat Vorsten, weleer zijne vrienden, onbeschaamd bezit van zijne geroofde eigendommen namen. Een der velen echter, de edele MAXIMILIAAN JOZEF van *Beijeren*, was edel en groot genoeg, om zich noch door vrees, noch door eigenbelang te laten dwingen, om eenen ongelukkigen Prins in de beheering of het genot van zijnen eigendom te beperken.

(*) Het klaarste bewijs van gehechtheid aan den Vorst gaven de inwoners van *Fulda*, toen zij op het einde van 1813 eenen Afgevaardigde naar de Verbondene Mogendheden zonden, om het herstel van Vorst WILLEM FREDERIK te verzoeken.

Het lot van *Pruissen* eindelijk met het uitdelgen van deszelfs nationaal bestaan beslist, naderde de trotsche overweldiger *Berlijn*, om zich in zijne, door de kans des oorlog geroofde gewesten, te doen bewonderen, of liever te doen verfoeijen. Hem, die de bron van zoo veel ramp was, in *Fulda* te zien, zich te moeten vertoonen aan dien overweldiger, was eene ondenkbare onmogelijkheid voor Prinses WILHELMINA. Zij verliet met hare telgen *Fulda* en zocht voorloopig eene wijkplaats in *Pommeren*. Daar werd het haren Gemaal vergund, na eene zoo bittere scheiding, haar weder te zien. Treffend, boven onze beschrijving, zal die ontmoeting geweest zijn. Onderling vond men goed, zich te *Dantzig* te vestigen; doch daar, volgens de capitulatie van *Erfurt*, de Prins aan geene bepaalde plaats of landstreek gebonden was, bepaalde men zich tot *Berlijn*. De eerste storm was bedaard, in de hoofdstad was het weder rustig en ook daar bevond zich de zuster der diep ongelukkige Vorstin, de Keurvorstin van *Hessen*. Dáár wilde zich dan de zwaar geschokte Vorstelijke familie vestigen, om, ware het mogelijk, eenige rust en verademing te genieten; maar eenen NAPOLEON was geen verdrag heilig, hij, die het verbond met zoo vele duizenden zoo snood als hemeltergend geschonden had, wat bekreunde hij zich om de persoonlijke vrijheid van een' enkelen te schenden? Te *Freijenwalde*, niet ver van *Potsdam*, genaderd, werd het Vorstelijke reisgezelschap door den Gouverneur-Generaal der Pruissische Staten, de meer genoemde CLARKE, op hooger bevel, den terugkeer

naar *Berlijn* geweigerd. Vreesselijke teleurstelling! schrikkelijke toestand! De gezondheid der Prinses, ondermijnd en geschokt door een ontijdig kraambed, het gevolg van zoo vele rampen, liet niet toe, dat zij zich groote inspanningen veroorloofde. De vermoeijenissen der reis in het gure jaargetijde, had die gezondheid gevoelig aangedaan; helaas! tot aan het einde der edele Vrouw is hare gezondheid, ten gevolge dier omstandigheden, nooit volmaakt geweest. Maar als waren al die rampen niet groot genoeg, nog grootere slag moest het moederhart toegebragt worden, toen zij hier op den 22sten December 1806 hare eenigste, hare geliefdste, hare beminnelijke dochter PAULINE, in den ouderdom van zes jaren, een kind, hetwelk de Vorstin om hare lieftalligheid, als het licht harer oogen bemind had, door den dood verloor.

De geneesheeren in dien schrikkelijken stond geraadpleegd, raadde ten ernstigste aan, dat de treurende Koninklijke moeder onverwijld hare reis naar *Berlijn* moest voortzetten, daar een terugkeer op den afgelegden weg doodelijk in de gevolgen kon zijn. Niet zonder moeite verwierf zij van den Gouverneur de vrijheid, om tot eene nadere beslissing van zijnen Keizer in *Berlijn* te vertoeven; doch de Vorst zelf moest onmiddellijk over de *Oder* terugtrekken. Zij ontving dit bevel, dat haar van haren Gemaal ten eenemale afsneed, met stille bedaardheid. Zij nam, berustende in den wil van Hem, uit wiens geloof zij hare sterkte putte, afscheid van haren Gemaal met eene gelatenheid en kalmte, met

eene grootheid van ziel, die naauwelijks te verwachten was van eene zoo teeder gevoelige vrouw. Zij, gewoon aan slagen, die den sterksten man hadden kunnen doen bezwijken, zij bleef groot in het vertrouwen op Hem, die alles beter kon maken.

De Vorst, ten gevolge des Gouverneurs last, waardoor alle gemeenschap met den regteroever der *Oder* afgesneden was, mogt zich, ofschoon beroofd van zijne familie, nog gelukkig rekenen niet gedeeld te hebben in eene gevangenschap naar *Frankrijk*, waarin AUGUST van *Pruissen* wederregtelijk gesteld was.

Twee volle maanden bleef de Vorst echter verstoken van eenig narigt; eindelijk mogt het andermaal den braven ARNOLDI, na het doorstaan van vele tegenspoeden, gelukken, zijnen geliefden Heer op den 17den Maart 1807 te *Pillau* te ontmoeten en hem naar *Memel* te vergezellen.

Nu eerst vernam de Vorst van zijnen vriend in al den omvang, doch met eene heldhaftige lijdzaamheid, hoe vrienden en vijanden met zijne bezittingen en eigendommen gehandeld hadden, hoe, behalve het nietige, dat onder het gebied van *Beijeren* stond, niets meer te zijner beschikking stond. Wie zal, ook nu nog, den buitengewonen Vorst zijne hooge bewondering weigeren. wanneer men ARNOLDI hoort verzekeren, dat de Vorst zijnen eigenen onverdienden rampspoed vergat, om zich alleen te verblijden in het wederzien van eenen getrouwen dienaar. Hoe hij bezorgd was over het lot van hen, die besloten hadden het hunne met het zijne te verbinden. Meer dan grootmoedig beloofde hij, en zijne beloften zijn

nooit enkel woorden geweest, dat, zoo lang hem eenige middelen overbleven, hij in hunne verlegenheid zou voorzien. Met eigene besparingen, met ontberingen en opofferingen van allerlei aard, heeft de groote Vorst zijn woord tot aan het laatste oogenblik der langdurige beproeving, gestand gedaan.

De slag bij *Friedland* besliste den ongelukkigen oorlog van het Pruissische en Russische leger. De vrede te *Tilsit* op den 7den en 9den Julij 1807 geteekend, bekroonde het werk des dwingelands. Eene kroon te meer werd zijnen broeder HIERONYMUS geschonken. Van dien vrede hoopte WILLEM FREDERIK echter veel. Keizer ALEXANDER toch had hem, bij hunne zamenkomst te *Memel*, beloofd het zijne te zullen aanwenden, om in 's Prinsen lot eenige verzachting te doen bewerkstelligen. Maar niettegenstaande Vorstelijke belofte, gedacht niemand zijner. Elk voor zich had zoo veel onregt voor regt moeten aannemen, dat men zich het onregt, eenen tweede aangedaan, niet gedachtig kon zijn.

Zoo stond de Prins alleen en verlaten van allen; edelmoedigheid had plaats gemaakt voor hebzucht en onregt. De lichtende straal geschoten uit het volhardende, onkwetstbare *Brittanje*, begon door de duistere nevelen der toekomst zich te verduisteren. Alles was nacht, stikdonkere nacht, en opdat toch geene sprank van schittering lichten zou, vernielde het bombardement van *Koppenhagen* op den 2den en 5den September 1807 nog dat gedeelte der Vorstelijke bezitting, dat aan den roof des vijands was onttrokken geworden.

Den roover gelijk, die, nadat hij zijne ongelukkige prooi van alles beroofd heeft, nog edelmoedig wil schijnen, door hem het leven te schenken. even zoo stond NAPOLEON den ongelukkigen Vorst toe, nadat hij van alles beroofd was, zich naar zijne Gemalin en telgen te begeven.

Te *Berlijn* vereenigde zich het zwaar beproefde Vorstenpaar andermaal; doch, wat bleef den afstammeling van zoo vele groote Vorsten, wien *Europa* en het Protestantismus zoo veel. ja, hunne redding te danken hadden, over? Voorwaar, niets meer dan de eigendom van een' bijzonder persoon, zijne aangekochte goederen in *Polen* Van nu aan teruggekeerd in den, voor den werkzamen Vorst, zoo doodelijken rang van ambteloos burger, daar hij zijnen Veldheerspost bij het Pruissische leger had moeten nederleggen, leefde hij slechts voor eene doelmatige bewerking dier landgoederen, en inzonderheid voor de opvoeding zijner beide zonen.

De Vorst voor zich zelven, om niet geheel werkeloos te zijn, woonde ijverig de lessen der Berlijnsche Hoogleeraren in de huishoudkunde, scheikunde en daaraan verbondene wetenschappen bij. Hoogstdeszelfs oudste zoon, WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK, een naam heilig in de rij der Europesche Vorsten, *Neêrlands* geëerbiedigde Koning, ontving onder de leiding van zijnen bekwamen leermeester, den Baron CONSTANT DE REBECQUE, aan de militaire school te *Berlijn*, daar de omstandigheden den jeugdigen kwee-

keling belette, om de Vaderlandsche school te *Leiden* te bezoeken, zijne verdere opleiding voor zijne toekomstige bestemming. Van daar begaf de jeugdige Prins zich naar de universiteit te *Oxford* in *Engeland*. Na alhier van 1809 tot 1811 met vlijt de wetenschappen beoefend te hebben, verliet hij, nog geene twintig jaren oud zijnde, den tempel der geleerdheid, en toen reeds vloeide hem, gelijk zijne voorouders, het heldenbloed zoo bruisend door de aderen, dat hij den wensch om deel te nemen aan de pogingen der Portugezen en Spanjaarden, om het slavenjuk af te schudden, geen wederstand kon bieden. GEORGE III, Koning van *Engeland*, ter ondersteuning van dat edele doel, eene krijgsmagt, onder aanvoering van den grooten WELLINGTON, beschikt hebbende, schonk den jeugdigen Prins den rang van Overste-Luitenant bij dat leger, met hetwelk hij zich in het voorjaar van 1812 naar *Portugal* begaf. De jonge Vorst won weldra, zoowel door zijne militaire bekwaamheden, als door zijne persoonlijke verdiensten, de achting van den grooten Opperbevelhebber, die hem den vereerenden en zoo gewigtigen post van zijn Adjudant te zijn opdroeg. Ofschoon het slagveld den Prins vreemd was, die naauwelijks de akademische gehoorzalen verlaten had, betoonde hij bij de eerste voorvallen, reeds zoo veel Vorstenmoed en snelle tegenwoordigheid van geest, dat hij onder de eerste was, die bij de heete bestorming van *Ciudad-Rodrigo* in de bres was. Met woord en daad moedigde hij bij *Badajos*, eenen uit de bres teruggedrevenen Engelschen

legerhoop tot hervatting van den storm aan. en drong met denzelven de vesting in. Hij deelde met roem in de gevaren van den gedenkwaardigen dag der *Arolipen* bij *Salamanca*, en won hierdoor niet alleen den lof en den bijval van zijnen hem thans nog geliefden Veldheer, en de achting des ganschen legers; maar de Prins-Regent, getroffen door zoo veel moed en dapperheid in zulk eenen jeugdigen leeftijd, verhief hem tot de uitstekende waardigheid van *Adjudant van Zijne Groot-Brittanische Majesteit*, en vereerde den Vorstelijken held met eene groote gouden medaille van verdiensten, op welke de zoo veel behaalden roem herinnerende namen van *Ciudad-Rodrigo, Badajos*, *Salamanca* prijkten! (*) Balsemende troost voor den ongelukkigen Vorstelijken vader!

(*) Om onzen lezers een bewijs te geven van den heldenmoed des jeugdigen krijgsmans, deelen wij hier eene beschrijving mede, welke de Engelsche Geschiedschrijver, CLARKE, in zijne *Levensbeschrijving van den Hertog* VAN WELLINGTON, aangaande den jeugdigen Prins geeft.

De aftogt van *Burgos* was ondernomen, eenige Britsche ruiterij, zes escadrons, werd door eene groote overmagt der Franschen, dertig escadrons, overvallen. De eerstgemelden hieuwen vruchteloos op den aangroeijenden vijand in, maar zouden gevaar van afsnijding hebben beloopen, ware Lord WELLINGTON niet toegeschoten, en hadde hij de Duitsche bataljons geene carrés laten vormen, waarin hij en de Erfprins van *Oranje* zich plaatsten, en door welke zulk een verschrikkelijk vuur op den vijand werd gemaakt, dat deze ten laatste moest afhouden. Bij den beslissenden slag van *Soransen*, den 28, 29 en 30sten Julij 1813, was de Prins zijnen Veldheer weder even als steeds in het hevigste vuur gevolgd

De jongste zoon des Vorsten, de om zijne beminnelijke hoedanigheden aller harten boeijende Prins WILLEM FREDERIK KAREL, werd onder het opzigt van zijnen vader en onder de leiding van zijnen kundigen leermeester GLASER tot de beoefening van stille deugden gevormd en grondig onderwezen, om in vrede het geluk des volks te bevorderen. Op de vaderlijke landgoederen in *Polen*, toonde de jeugdige Prins niet alleen groote geneigdheid voor landbouw- en landhuishoudkunde, maar beide takken werden door hem ijverig beoefend, en zoo ontwikkelde zich reeds jong in Zijne Hoogheid de kiem, om eenmaal als grondlegger der Kolonie *Frederiksoord*, de weldoener, de redder van duizende eerlijke ongelukkigen te worden. Het verlies eener geliefde dochter, werd het Vorstelijk ouderpaar ruim vergoed, door de geboorte eener Prinses, op den 9den Mei 1810, die bij den Heiligen Doop den naam van WILHELMINA FREDERICA LOUISA CHARLOTTA MARIANNE ontving. Opgevoed onder het onmiddellijk opzigt harer edele Moeder wies zij op tot het evenbeeld van deze, en trok door gadelooze bevalligheid, door levendig vernuft en goedheid, ieders bewondering tot zich. De Koninklijke Moeder, de nietigheid aller aardsche dingen kennende, had tot

---

en had den 28sten een paard onder het lijf doorschoten. De Hertog bij uitnemendheid over zijn gedrag tevreden, » koos Z. K. H. tot overbrenger van zijn rapport, omdat Hoogstdezelve met al het gebeurde en den toestand der armee volkomen bekend zijnde, bij den inhoud der depêches allerlei mondelinge ophelderingen zou kunnen voegen.”

hoofddoel harer opvoeding, opregte nederigheid, gevoegd bij ware godsdienstmin, gesteld. Om dat doel geheel te bereiken, zag men later, toen het Vorstelijk Huis zich weder op *Neêrlands* bodem bevond, op het Vorstelijk lusthuis *het Loo*, waar de Koningin zoo gaarne de zomermaanden doorbragt, te midden der statige wandeldreven, eene kleine, keurig zindelijke boerenwoning met eenig daarbij behoorend rundvee, welks zuivel aldaar bewerkt werd, en het was een wezenlijk genot, de meesteres dezer woning met geestdrift over de langdurige bezoeken te hooren uitweiden, die zij dikwijls van de jeugdige Prinses en hare Koninklijke Moeder ontving, te hooren verhalen, hoe goed en vriendelijk beiden waren, en er dan te hooren bijvoegen, dat 's Konings dochter zich niet schaamde, om de boerinnen somtijds in haren nederigen, maar nuttigen arbeid bij te staan (*).

Zoo vloeide dan in stille onderwerping aan Gods wil twee jaren in stille rust, maar ook in stille treurigheid voor het Vorstelijk paar andermaal daarhenen. Nog eenmaal scheen de zaak der Europesche onafhankelijkheid door *Oostenrijks* bemoeijingen in den veldslag bij *Asperen* eene gelukkige wending te zullen nemen. Die poging liet ook voor ORANJE eene kanswisseling hopen. Geen wonder dan ook, dat de dappere Prins deel aan die poging wilde nemen. Reeds vroeger had Keizer FRANS hem

(*) Deze edele Prinses is den 14den September 1830 gehuwd aan Z. K. H. Prins ALBERT van *Pruissen*.

den rang van *Generaal-Veldtuigmeester* geschonken, zonder hem tot werkelijke dienst te verpligten. Hij had zelfs met den Keizer in 1794 gelukkig tegen den gemeenschappelijken vijand aan de *Sambre* gestreden; zijn broeder had onder diezelfde vanen lauweren geplukt; daarenboven hield hij met den Aartshertog KAREL eene naauwe vriendschapsbetrekking, en eindelijk de speelgenoot zijner jeugd, de in alle slagen beproefde vriend FAGEL (*) stond als Keizerlijk Stafofficier onder diezelfde vanen; in één woord, alles werkte mede, om den Prins te doen haasten, zich onder de Oostenrijksche banieren te plaatsen, waaronder toen vele vrije mannen zich schaarden, om den worstelstrijd tusschen regt en onregt bloedig te helpen bevechten.

Te *Wagram* streed de Prins als vrijwilliger aan de zijde des beproefden vriends en ontzag niet de grootste gevaren: maar andermaal was het geluk hem weder tegen. *Frankrijks* magt had de noodige hoogte voor deszelfs val nog niet bereikt. De vrede te *Weenen* op den 14den October 1809 geteekend, besliste ten nadeele der edele helden en verijdelde

---

(*) Weinige geslachten hebben zulke groote diensten den lande bewezen, als die der FAGELS. Van oudadellijke afkomst, was CASPARUS FAGEL de opvolger van DE WIT, als Raadpensionaris de getrouwste vriend van WILLEM III. FRANÇOIS FAGEL, neef van den Raadpensionaris, was Griffier van de Staten-Generaal in den Spaanschen Successie-Oorlog en diende den Staat vier en zestig jaren met ijver en trouw. Nog drie andere FAGELS bekleedden in de achttiende eeuw dienzelfden belangrijken post.

hunne onderneming. In November keerde de Vorst naar *Berlijn* terug; doch krank aan ligchaam; de vermoeijenissen van den veldtogt, eene reis naar *Hongarije* en eene wonde aan het been in den bloedigen slag van *Wagram* bekomen, hadden het anders zoo sterke ligchaam vreesselijk aangetast.

De Vaderlijke hand, die zoo zigtbaar den Vorst geleidde, herstelde hem spoedig, dank zij de oplettendste en liefderijkste zorgen den dierbaren Vorst betoond, om hem eerlang op het groot tooneel der staatkundige werkzaamheden te voeren.

Omtrent dezen tijd was het, dat 's Vorsten oudste zoon zich naar de universiteit te *Oxford* begaf. Zoowel om den veelbelovenden Prins nabij te zijn, als tevens om eene nog gewigtiger reden, vestigde de Vorst zich andermaal in *Engeland*. Hij toch, die zoo zeer aan het bestaan eener vaderlijke Voorzienigheid geloofde, hij, die zoo innig overtuigd was, dat niets zonder Gods wil geschiedde, hij hield zich overtuigd, dat het uur des verderfs voor den dwingeland eerlang moest slaan. Zijn trots was te groot, de jammeren, die hij wrocht, kon de Hemel niet ongewroken laten. Zijne inspanningen waren te groot, om niet in verslapping en in stervende stuiptrekkingen zich op te lossen. De dwingeland, door vleijerij bedwelmd, zich houdende voor hetgeen hij was, een geducht luchtverschijnsel, die de verbazendste ondernemingen waagde, zonder kansen noch gevolgen te berekenen. moest eenmaal, en niet lang kon dat oogenblik verwijderd zijn, zijne reuzenmagt verbrijzeld zien, en hij, die geen mededoogen in zijne

ijzeren borst kende, die slechts door éénen wil bewogen werd, hij zou diep, zeer diep vallen, daartoe was zijne verbazende hoogte geschikt. Sloege eenmaal dat uur, ware de Republiek door wrange ondervinding wijzer geworden, veel, zeer veel dede zich alsdan voor den Vorst hopen. Hij, die zulk eenen diepen blik in den gang der omstandigheden geworpen had, hij voorzag dien val, en om die reden was het, dat de Vorst, om bij dien ontzettenden stond niet geheel onkundig te zijn, zich bij afwisseling in *Engeland* bevond.

De vrede, te *Weenen* geteekend, beroofde *Oostenrijk* van zijne schoonste provinciën; een jaar later moest het den dwingeland op zijnen bezoedelden troon en in zijn geschonden huwelijksbed eene Prinses schenken, welke hij onwaardig was. Zoo stapelde zich roem en grootheid, door misdaad en overwinning bekroond, in ontzettende grootheid op elkander. Zich aan die magt, in oorlogsroem gehuld, te onderwerpen, scheen hetzelfde te zijn, als den verborgen wil des Hemels te eerbiedigen; haar tegenstand te bieden, gelijke dwaasheid, als tegen Gods bestellingen te kampen. God alleen kon die magt verpletteren.

Bijna geheel *Europa* lag aan de verpletterende zegekar gebonden, *Rusland* alleen door zijnen afstand van duizende mijlen was niet alleen voor zijne roofgierige klaauwen beveiligd, maar de wijze en gematigde ALEXANDER had geweigerd de wenken des dwingelands, om alle gemeenschap met het hem tar-

tende *Groot-Brittanje* af te breken. Met een ontzettend leger van 600.000 man rukte de overheerscher naar *Rusland;* maar hier had de hand des Almagtigen geschreven: *Tot hiertoe en niet verder.* De Russen gaven hunne oude hoofdstad aan de vlammen ter prooi; het ontzaggelijke leger van huisvesting beroofd, overvallen door den strengen winter van het barre Noorden, moest den terugtogt aannemen; maar ruim 300,000 krijgslieden waren of hongerden dood, en de held van *Europa* kwam in zijne hoofdstad terug als een vlugteling, naauwelijks herkend aan de poorten van zijn paleis.

De schrikkelijke vernieling dier kolossale magt deed niet alleen door geheel *Europa*, maar vooral in de *Nederlanden*, de hoop levendig ontbranden, om bevrijd te worden van het te lang getorschte juk der schande en der slavernij. De schrikkelijke teleurstellingen, welke men in plaats van *Frankrijks* belofte geleden had, was te groot, om den ouden partijhaat niet geheel en al te smoren, en heil te doen zoeken in eene spruit van dat *Doorluchtige Huis*, waarmede van ouds her 's lands vrijheid, onafhankelijkheid, welvaart en luister zoo naauw verknocht waren. In dien geest had dan ook reeds in Februarij 1813 eene soort van zamenzwering plaats, waarbij men wel aan het Huis van ORANJE gedachtig was, doch zonder middelen te weten om hetzelve te herstellen. Die zamenzwering daarenboven met te weinig plan aangelegd, te onbeduidend en ontworpen door personen van te weinig invloed, was te nietig, om het doel te bereiken; maar te groot, om de

waakzaamheid der beulen niet tot naauwkeuriger toezigt op te scherpen.

NAPOLEON, ofschoon zijne magt geknot was, wist echter op zijnen wenk een nieuw heer van strijders, als door den slag eener tooverroede.... neen! door verachting van wet en regt, met schending van beloften en eeden, als slagtvee te zamen gedreven, op de been te brengen. Hij waagt het zijnen vijanden wederom de spits te bieden, en zelfs met dat gevolg, dat hij de Russen met de aan hen verbondene Pruissen bij *Lutzen* en *Bautzen* terugslaat, zoodat men met hem in onderhandeling moest treden; doch zijne vermetele onbuigzaamheid voldong het pleit. *Oostenrijk* door dien trots gebelgd, voegde zich met de *Zweden* bij de verbondene Russen en Pruissen, en nu werd in eenen geduchten veldslag bij *Leipzig*, den 18den October 1813, het lot van *Europa* en de val des dwingelands beslist. Onbeschrijfelijk was de indruk, dien het gerucht van dezen veldslag in de Republiek verwekte. »Elks aangezigt," zegt de groote en eenige VAN DER PALM, »blonk van vreugde, elks hart sloeg, als ware hem het grootste geluk op eenmaal aangekondigd. Niemand dacht er aan, misschien heb ik een kind, een broeder op dien moorddadigen dag verloren. Bijzondere en openbare rampen waren vergeten. Men sprak van geene verliezen, die men leed of had geleden. Er vloeiden geene tranen, of zij droogden op het enkel woord: NAPOLEONS val is gewis!"

Die grootste gebeurtenis deed thans bij alle standen, ook bij de eerste klassen der maatschappij, de

zucht ontstaan, om den dwingeland hoe eer hoe beter af te vallen. Mannen, wier namen en handelingen met onvergetelijk schrift in 's Lands historie, zoowel als in het hart van elken Nederlander gegriffeld staan, als daar zijn: GIJSBERT KAREL VAN HOOGENDORP, een kleinzoon van den grooten ONNO ZWIER VAN HAREN, en, gelijk deze door allerlei lotgevallen heen, een even standvastig vriend der vrijheid en onafhankelijkheid als van het Huis van ORANJE, de Heeren VAN DER DUIN VAN MAASDAM, de Graaf VAN LIMBURG STIRUM, REPELAAR, DE JONGE en CHANGUION, hadden zich tot bereiking van dat edele doel verbonden. Elk koos vier personen onder zijne vrienden, die zich blindelings gereed verklaarden, om op zijne wenken te vliegen ten behoeve des lands, zonder het *hoe* en *wanneer* te weten. Elk dezer personen koos weder op gelijke wijze vier anderen, die dezelfde verpligtingen op zich namen; doch zonder eenige schriftelijke verbindtenis, uit vrees voor ontdekking; ook kenden de verbondenen, behalve de genoemde ontwerpen, elkander niet. De gisting onder het volk algemeen geworden zijnde, wraak- en vreugdevuren in *Amsterdam* en elders ontstoken, plundering en vernieling, ofschoon krachtdadig tegengegaan, algemeen geworden zijnde, oordeelden de groote mannen, die voor *Neêrlands* heil waakten, twee dingen allernoodzakelijkst, en miste men beiden of een derzelve, dan kon het land wel van de Franschen verlost, maar niet tot waarachtig geluk herboren worden. Vooreerst, de Prins van *Oranje* moest terstond als het hoofd van *Neder-*

land worden uitgeroepen. Ten tweede, alle partijschappen moesten worden beschouwd als uitgeroeid en vernietigd. Want wierd de herstelling van het Huis van ORANJE verzuimd, dan ware de Fransche heerschappij wel verpletterd; maar *Neêrlands* rampen waren niet geëindigd. Om beide doeleinden gelukkig te bereiken, aanvaardden de Heeren VAN HOOGENDORP, VAN LIMBURG STIRUM en VAN DER DUIN VAN MAASDAM, op den 21sten November in naam van den Prins van *Oranje* het bestuur van de Republiek, terwijl op dienzelfden dag de Heeren JAKOB FAGEL en HENDRIK PERPONCHER met eene visscherspink van *Scheveningen* naar *Engeland* overstaken, om den Prins den wensch der natie kenbaar te maken, en Hoogstdenzelven in naam van het Algemeen Bestuur den navolgenden brief te overhandigen:

» *Eindelijk is het tijdperk daar, waarnaar wij,* » *sedert negentien jaren reikhalsden.* Neêrlands *vrij-* » *heid is aan het dagen. De goddelijke Voorzienig-* » *heid deed omstandigheden geboren werden, die haar* » *mogelijk maakten, en nu wordt zij, dank zij de* » *Vaderlandsche trouw! niet door vreemde hulp ons* » *aangebragt, maar rijst op uit onzen eigenen boezem.* » *Overal heeft de gisting der gemoederen zich geopen-* » *baard, en de Franschen hebben de uitbarsting van* » *edel misnoegen niet durven afwachten. Zij zijn gevlugt* » *uit* Amsterdam *en* 's Gravenhage. *Terstond hebben* » *wij den Oranjestandaard geplant, en alles schaart* » *zich rondom denzelven. Wij hebben ons veroorloofd* » *te spreken in naam Uwer Hoogheid, en te handelen* » *op Uwen last. De goede zaak vorderde dit gebie-*

» dend, daardoor alleen kon de opstand algemeen wor-
» den, de geestdrift bij allen ontbranden. Want er
» bestaan geene partijschappen meer, zij zijn in den
» haat tegen de Franschen en in de ongelukken des
» lands verzwolgen. Van ORANJE *wacht alles heil,*
» aan ORANJE *zweert alles trouw. Uwe Hoogheid kome*
» terug onder een volk, hetwelk den laatsten droppel
» bloeds voor haar veil heeft. Onze onderneming,
» wij ontveinzen het niet, is hagchelijk; maar wij
» hebben op de edelmoedige hulp van Engeland *ge-*
» rekend. Door Uwe Hoogheid ingeroepen, zal zij
» sneller en overvloediger ons geworden. Doch op U,
» Doorluchtige Vorst! rekenen wij bovenal. Aan Uwe
» goedkeuring onzer daden verbiedt ons hart om te
» twijfelen; maar Uwe komst is alles, is ons meer
» dan een leger waardig!"

Groot en beslissend was deze stap, zonder den Prins en *Engeland* moest de poging, om ons zelven te verlossen, schipbreuk lijden. Jammer zou het daarom geweest zijn, zoo de beide afgezanten den Prins niet in *Engeland* hadden aangetroffen. Zulks ware echter hoogst mogelijk, en die mogelijkheid vereischte voorzorgen. Het was noodig eenen man van beleid en moed te hebben, die zoo de Vorst zich in *Duitschland* mogte bevinden, hem daar durfde opzoeken, hetzij te *Berlijn* of in het hoofd-kwartier der Bondgenooten, om zich verder naar *Munster* bij den Generaal BULOW te begeven, aldaar de heugelijke gebeurtenissen in het Vaderland mede te deelen, en aan de aanrukkende en ons te hulp snellende Pruissen en Russen moed en vleugelen te

geven. Dien man vond men in den Kapitein G. F. WAUTHIER, die door de vaardige en loffelijke volbrenging van zijne zending den dank der natie verdiend heeft. Zoo verliepen er eenige dagen van hoop en angstige verwachting; want droege de Voorzienigheid geene bijzondere zorg voor *Holland*, dan stonde hetzelve aan de allergestrengste wraak van den vijand bloot. De opene steden *den Haag*, *Leiden*, *Haarlem*, *Dordrecht*, *Gouda* en de kleine steden in *Noord-Holland* hadden zich in opstand tegen den Despoot gewaagd; maar hunne krachten waren flaauw, zonder wapens en niet ten volle verzekerd van vreemde hulp, kon de kamp ten algemeenen verderve uitloopen. *Amsterdam* en *Rotterdam* hadden zich nog niet stellig verklaard De Franschen stonden met eene niet onaanzienlijke legermagt te *Utrecht*. De sterke vesting *Gorkum* stond door Fransche troepen versterkt te worden, en de beide sleutels van *Holland*, *de Helder* en *Hellevoetsluis*, waren nog in 's vijands magt, en zoo God niet, als door Zijnen Engel, de Franschen weêrhielde, kon niets hun beletten, naar het reeds opgeëischte *Leiden* en *den Haag* te trekken. Den Almagtigen God zij echter dank en lof! uit de kleine, zwakke kiem sproot de schoonste vrucht, en het behaagde den Vader der lichten, daar bij de geringe magt der hulpmiddelen de wil voor den daad moest gelden, een glorierijk heil te beschikken.

Niet alleen bewerkten de edele KEMPER met zijnen ambtgenoot, FANNIUS SCHOLTEN, den ommekeer in

Amsterdam, maar de komst der Kozakken aldaar deed die gewigtige stad besluiten, den Prins van *Oranje* te erkennen, terwijl de dappere BULOW zich aan het hoofd der verbondene legers, had meester gemaakt van *Doesburg* en *Zutphen*, de Franschen over den *Rijn* gedreven en gereed stond MOLITOR elken duim gronds hardnekkig te betwisten.

Ter bekrooning van zoo vele grootsche ondernemingen, bekwam men door eenen Britschen reiziger, die zich als Officier der Engelsche militie in zijnen wapendos te *'s Gravenhage* en *Rotterdam* vertoonde, het heilrijke berigt, dat de Prins van *Oranje* zich in *Engeland* bevond, en men te *Londen* den afval van *Holland* met ongeloofelijke en bijna buitensporige vreugde vernomen had. Een versterkend berigt voor vele zwakke geesten!

Maar meer versterkend, meer werkdadig was eindelijk het inkomen van het zoo vurig van den Hemel afgesmeekte antwoord des Prinsen van *Oranje*.

De edele FAGEL, die vrijwillige lotgenoot van ORANJE in ballingschap en omzwerving, de groote man, wiens trouw door nood beproefd was, toen het Vaderland hem en zijnen Vorstelijken vriend scheen uitgeworpen en vergeten te hebben. hij mogt zijnen vriend en zijnen Vorst in *Engeland* vinden en hem uitnoodigen, om in het midden der natie terug te keeren, gelijk *hij* was teruggekeerd met een hart toegerust, alsof hem nooit eenig leed ware aangedaan.

Het antwoord van den Vorst mogt hij zelf niet overbrengen, ofschoon zulks in den brief vermeld was. Hij offerde de voldoening, om zijn Vaderland

door het heugelijkst berigt te verblijden, gereedelijk op aan de zucht, om zijn Vaderland nuttig te zijn.

Hij bleef in *Engelands* haven achter, om de toerusting tot *Hollands* ontzet te vermenigvuldigen en te verhaasten. Het was de Officier THOMAS CATER, die aan VAN HOGENDORP 's Prinsen antwoord in de navolgende eenvoudige, maar hartelijke bewoordingen bevat, overbragt:

» *Mijnheer!*

» *Mij gedragende aan hetgeen de Overste* FAGEL *u van* » *mijnentwege zeggen zal, wil ik hem echter niet laten* » *vertrekken, zonder u een blijk te geven van mijn* » *groot genoegen over de gebeurtenis, welke mijn Va-* » *derland wederom plaatst in den rang der volken* » *van* Europa. *De wijze, op welke de Nederlanders* » *hunne begeerte uitgesproken hebben, doordringt mijn* » *hart van dankbaarheid, en zet, is het mogelijk,* » *nog meer kracht bij aan mijne verpligting, om met* » *al mijn vermogen hunne verwachtingen te vervullen,* » *en mij geheel toe te wijden aan hunnen voorspoed* » *en hun geluk. De Heer* FAGEL *zal u verhalen,* » *welk eenen indruk het gedrag der Nederlanders hier* » *gemaakt heeft, en dat de Prins-Regent en zijne* » *Ministers aanstonds de noodige maatregelen genomen* » *hebben, om ons met al de voorhanden zijnde hulp-* » *middelen bij te staan. Gij zult er oogenblikkelijk* » *de uitwerking van ondervinden. Binnen weinige* » *dagen hoop ik zelf te volgen, en gevoel een levendig* » *verlangen, om mij te hereenigen met mijne land-*

» genooten, na een afscheid van negentien jaren.

» Gelukkig, te kunnen antwoorden op de dringende » uitnoodiging, door de Heeren DE PERPONCHER *en* JAKOB *»* FAGEL *aan mij gedaan, verblijd ik mij nog meer » over de wijze, waarop alles is verrigt, en hecht » mijne volle goedkeuring aan de beginselen, waarnaar » men tot hiertoe gehandeld heeft. Houd u, bid ik » u, daarvan verzekerd, en geef zulks te gelijk te » kennen aan die Heeren, die zich met u in de zorge- » lijkste oogenblikken aan het hoofd hebben gesteld, » als hebbende daardoor alle aanspraak verkregen » op mijne erkentenis en op die hunner medeburgers.*"

Die brief zoo eenvoudig als opregt en hartelijk, was voor allen het sein, om te volharden in het aangevangen werk; nu toch zou, met God en ORANJE, het te lang getorschte slavenjuk afgeworpen worden. Aller hart vereenigde zich in de overtuiging, dat naast God ORANJE hun redder kon zijn, dat Vaderland en ORANJE onafscheidelijk waren; en allen stemden in de bede, dat de lieveling der natie zou terugkeeren in het midden van een eendragtig volk, dat hem met deszelfs bloed zou verdedigen.

» Zoo waren dan," zegt VAN DER PALM (*). » de rampen van het Doorluchtig geslacht geëindigd! geëindigd, gelijk meermalen in de verlossing eens Vaderlands, waardoor het ondankbaar, maar uit dwaling, door opstoking, en, waarom zou ik het er niet bijvoegen, door wederkeerige miskenning en misduiding, ondankbaar was behandeld. Ach! het was een onge-

(*) VAN DER PALM, *Gedenkschrift*, bl. 149.

lukkig misverstand tusschen de braven en edelen van beide zijden; het was een ongelukkig misverstand, door helsche staatkunde tot rampzalige bloedige verwijdering aangehitst. Dezelfde smeltkroes had allen gelouterd! De gang der gebeurtenissen had dwalingen uitgeroeid, de geest der tijden toenadering der gevoelens bewerkt, zonder welke het twistvuur in asch bedolven, maar niet gedoofd kon worden. Geen grond van mistrouwen, geen zweem, geene schaduw was daarvan overgebleven; want *Neêrlands* herstelling, ORANJE's verheffing was aller, aller werk! Onvergetelijk oogenblik der verzoening en verbroedering, niet door kunst met moeite aangevoerd; maar zonder overleg of afspraak, op het enkel aanschouwen der Oranjevlag, na zoo veel jaren leeds, als door een' goddelijken lichtstraal geopenbaard, toen aller boezem overstroomde van gewaarwordingen, rein en zuiver, dat Gods Engelen er in deelen konden, en de eenstemmige vreugdekreet als een gebed der liefde ten hemel klonk: ORANJE *en het Vaderland!* Toen waren de rampen van dat Doorluchtig Geslacht geëindigd; al het zuur en bitter verzoet en vergoed, en het aangedaan, zoowel als het geleden leed voor eeuwig, eeuwig vergeten."

Den 26sten November bevond de Prins zich te *Deal*, om zich aan boord van het linieschip *the Warrior* van 74 stukken in te schepen. Onder den vreugdekreet eener tallooze menigte: *Leve* WILLEM FREDERIK! *Leve de Prins van Oranje! Vrede met Holland! Eendragt met Brittanje!* onder het losbranden van het geschut, het vlaggen van alle schepen, de

scheepsverrigtingen van geoefende matrozen in het want, en het vrolijk gejuich der ingezetenen, verliet de Vorst het land, waar hij in de dagen des onspoeds eene schuilplaats gevonden had. De oostewind, die toen, gelijk vele dagen te voren, zonder afwisseling gewaaid had, belemmerde, gevoegd bij slecht vaarwater, zoodanig den overtogt, dat men eerst in den middag van den 30sten den toren van *Scheveningen* in het gezigt kreeg. Dit verwijl veroorzaakte in *Holland* groote ongerustheid, dezelve werd vergroot door de schrikkelijke overrompeling en moord van *Woerden*, en geen wonder derhalve, dat men den Prins wilde overhalen, om niet eer te landen, dan nadat de vooruitgezondene personen hem een teeken gaven, dat hij in veiligheid konde landen. De gevaarlijke stand der Republiek was den Prins niet onbekend, er waren sedert den 20sten November uit *Holland* lieden overgestoken, die er geen belang in konden stellen, om hem dien veegen staat te verbergen. Maar de Vorst even zoo groot van ziel als blakende van liefde voor het land, dat van zijne hulp vrijheid of eenen eerlijken dood verwachtte, dacht, toen velen het voor een groot geluk hielden eene veilige schuilplaats in *Engeland* te mogen vinden, op dat tijdstip aan niets, dan om uit *Engeland* naar *Holland* te komen, en door zijne tegenwoordigheid de goede zaak, wanneer zij wankelen mogte, op te rigten, te schragen en te sterken. En wie had het den Prins ten kwade kunnen duiden, zoo hij het tijdstip had afgewacht, waarop men hem eenen wenk tot eene veilige landing gegeven

had? Scheen dit niet door de Voorzienigheid in den tegenwind en de stormen te worden aangeraden? En was het niet overeenkomstig de waardigheid van *Neêrlands* hoofd en redder, dat hij in persoon die magtige ondersteuning aanbragt, welke *Engeland* uitgerust had, of moest hij dezelve vooruitsnellen? Wie zou iets hebben kunnen inleggen, zoo de Prins verwijld hadde tot dat hij zijne tegenwoordigheid voor beveiligd kon rekenen? Misschien werd het zelfs door bedachtzaamheid en persoonlijke veiligheid bevolen. Maar zoo kon het hart niet handelen, dat overvloeide van edele bedoelingen. Er is eene andere, eene hoogere stem, die daar binnen spreekt, en slechts de vraag doet gelden: waar roept mij pligt en nood? Die stem deed zich hooren in ORANJE's borst; de stem des Vaderlands, zoo welluidend voor den Vorstelijken balling, die den dierbaren geboortegrond liever wilde betreden, om denzelven te helpen vrijvechten, dan om in veiligen zegetogt zich op den voorouderlijken zetel te komen plaatsen.

Des middags te vier ure was *the Warrior* zoodanig genaderd, dat sloepen van de landzijde het vaartuig konden bereiken. Nu kon de Prins den aandrang van zijn hart niet langer wederstand bieden; met zijn gevolg stapte hij in eene sloep, en betrad, na eene negentienjarige scheiding, den Vaderlandschen grond, onder een daverend gejuich en duizendmaal herhaald geroep van: *Leve* WILLEM FREDERIK! *vivat Oranje! Oranje leve!*

Eenige oogenblikken voor 's Vorsten aankomst was de tijding zijner landing in *den Haag* bekend gewor-

den. Grijsaards en kinderen, mannen en vrouwen, jongelingen en jonge dochters, alles stroomde naar die zijde der stad, van waar Z. H. moest inkomen, zelfs waren de rapsten op de vleugelen der innigste gehechtheid naar *Scheveningen* gesneld, om zich in zee te werpen, ten einde hem, die thans aller vader was, het eerst te verwelkomen, de hand te drukken.

Naauwelijks aan land zijnde, trad de Prins in een open rijtuig, en was reeds halfweg de stad genaderd, voordat de koetsen van den Graaf VAN STIRUM en andere Heeren, die Zijne Hoogheid ter inhaling tegenrenden, dáár waren. Zoo bereikte de stoet het huis van den Graaf VAN STIRUM; maar hoe hier het tafereel van verrukking en vreugde der eerste ontmoeting af te malen? Wij gevoelen ons onvermogen, ten minste onze pen mist de kracht van den onnavolgbaren VAN DER PALM; dat hij dan in onze plaats spreke.

» Nooit werd vreugde tot dronkenschap opge-
» voerd, op zoo verschillende wijze naar ieders aard
» vertoond. Hier deed zij de oogen schitteren,
» daar benevelde zij ze met den zoeten dauw der
» natuur, ginds stond men wezenloos, geworteld in
» den grond, als geloofde men niet wat men zag.
» Dezen gloeide het gelaat, gene verbleekte, de een
» borst los in gejuich, des anderen stem smoorde in
» het snikken der verkropte borst. Den ouden was
» het, als hadden zij een kind uit den dood weder-
» kregen, de mannen een' broeder, de jongelingen
» een' vader! Wat men zag en hoorde op de stra-

» ten, waar eene schaterende menigte geen plekje
» ledig liet, golvend zich voortstuwde, en hoeven
» noch raderen ontzag voor een' glimlach van den
» geliefde, dat was nooit aldus gezien of gehoord;
» maar aandoenlijker nog, verheffend en verteede-
» rend, wat men zag aan de vensters der woningen,
» waar de bloem der beide seksen zich in rijen,
» en trapsgewijze voorwaarts drong, en duizend
» doeken zwaaiden, met tranen besproeid!...."

Maar terug, ons gevoel zou ons medeslepen, om nu nog het onbeschrijfelijke te willen beschrijven. Genoeg geschetst, hij, die moedig en trouw, ofschoon het gevaar nog dreigend was, tot ons kwam, heeft in het hart van den opregten Vaderlander zich eene zuil gesticht, die van geslacht tot geslacht schitterend zal overgaan. Die ooit 's Vorsten trouwhartige en moedige overkomst heeft vergeten, heeft de Vorst meer beleedigd, dan ooit misleide burgers of regenten gedaan hebben. Ja, zalige van allen geëerbiedigd geweest zijnde Vorst! opgevoed in den schoot der Vaderlandsche en der huisselijke deugden, beproefd door ongehoorde rampen, geslingerd door het lot, zijt gij u zelven waardig gebleven, noch onbuigzaam door trotsche hooggevoeligheid, noch vergetende uw geslacht en den naam, dien gij gedragen hebt. Zoo zijt gij eenmaal door God gevormd, om te wezen wat gij voor ons geworden en tot aan het einde uwer regering geweest zijt, de grootste weldaad voor *Nederland*, de beste vader, de liefdadigste Vorst voor allen!

Standvastig zonder stijfzinnigheid, groot zonder

weidsche pracht, edel zonder vertooning, aller voorbeeld in arbeidzaamheid, matigheid en eerbied voor de godsdienst; aller voorbeeld in onpartijdigheid, nooit door de bitterste teleurstellingen geschokt, en eeuwig trouw in onkreukbare trouw voor het Vaderland (*).

(*) Van der Palm gevolgd.

DERDE TIJDVAK

VAN

1813—1840.

Door eeuwen, trotsch op roem en heil in 's lands historie,
Door bittre ervaring, duur, voor ramp en schand' gekocht,
Heeft de Almagt zelv' beslist, dat *Neêrlands* roem en glorie,
Voor eeuwig, aan 't bezit van NASSAU is verknocht.

FEITH.

Zoo was dan de schoonste dag na negentien smartvolle jaren aangebroken. Wat wonder derhalve, dat allen, als door eenen tooverslag, boven den gewonen dagelijkschen loop opgewonden, zich aan de uitbundigste, maar tevens onschuldigste vreugde overgaven, dat van alle zijden de te lang gemiste Oranjekleur uitgestoken werd en de geheele hofstad onmiddellijk toebereidselen maakte tot eene algemeene illuminatie. Weinige stonden, na 's Vorsten intogt, deed Zijne Hoogheid de volgende proclamatie aan het volk afkondigen; eene proclamatie, die het zegel van goedkeuring op de staatkundige billijkheid des Algemeenen Bestuurs drukte, allen grond van partijschap den bodem insloeg en alle denkbeelden van redelooze wraakzucht verdreef.

» *Waarde Landgenooten!*

» *Na eene scheiding van negentien jaren, en na* » *zoo vele rampen, heb ik het onuitsprekelijk genoe-* » *gen, dat ik, door u zelven eenstemmig, in uw* » *midden worde teruggeroepen. Ziet mij hier aange-* » *komen, en gereed, om, onder den goddelijken bij-* » *stand, u in het genot van uwe vorige onafhankelijk-* » *heid en welvaart te helpen herstellen. Dit is mijn* » *eenig doelwit, en het opregt en vurig verlangen van*

» *mijn hart. Ik kan u de stellige verzekering geven,*
» *dat het insgelijks het oogmerk is van de Bondge-*
» *nooten. Het is, in het bijzonder, de wensch van*
» *Z. K. H. den Prins-Regent van het vereenigd*
» *Koningrijk van* Groot-Brittannië *en* Ierland. *Hier-*
» *van zult gijlieden overtuigd worden, door den groot-*
» *moedigen bijstand van dat magtig rijk, die ulieden*
» *onmiddellijk staat gegeven te worden, en die den*
» *grondslag zal leggen van de hernieuwing dier oude*
» *en naauwe betrekkingen van vriendschap en alliantie,*
» *die zoo lang het geluk gemaakt hebben van beide*
» *Staten. Ik ben bereid, en heb vastelijk besloten,*
» *al het verledene te vergeven en te vergeten. Ons*
» *gemeen en eenig doeleinde moet zijn, de wonde van*
» *ons dierbaar Vaderland te heelen, en hetzelve in*
» *zijnen vorigen luister en aanzien onder de volkeren,*
» *te herstellen. De herleefde koophandel zal, zoo ik*
» *vertrouw, een der eerste en onmiddellijkste gevolgen*
» *zijn van mijne aankomst. Alle partijschap moet*
» *voor altoos van onder ons gebannen zijn. Geene*
» *pogingen zullen van mijnen kant, en van dien van*
» *de mijnen, onbeproefd gelaten worden, om uwe*
» *onafhankelijkheid, uw geluk en voorspoed te verze-*
» *keren en te bevestigen. Mijn oudste zoon, die on-*
» *der den onsterfelijken Lord* WELLINGTON, *zich den*
» *roem zijner voorouders niet onwaardig getoond heeft,*
» *staat mij binnen kort te volgen. Vereenigt u dan,*
» *waarde Landgenooten! met hart en ziel met mij,*
» *en ons gemeen Vaderland is gered, de oude tijden*
» *zullen weldra herleven, en wij zullen aan onze*
» *kinderen de dierbare panden kunnen overmaken,*

» *die wij van onze voorouderen ontvangen hebben.*"

Intusschen had zich bij de voornaamste mannen der Republiek de wensch gevormd, om den Vorst als Souverein te erkennen. De voorstanders van het Huis van ORANJE wenschten niets liever, en die wensch had zich reeds lang in hunne harten gevestigd, om den aangebedenen Vorst tot die hooge waardigheid te verheffen. Ook de Patriotten door ondervinding de schrikkelijke gevolgen ervaren hebbende, vreesden, zoo de oude regeringsvorm andermaal ingevoerd wierd, op nieuw voor eene onvermijdelijke botsing tusschen de magt des Stadhouders en die van den Staat. Aller wenschen zich alzoo tot één doel, dat eener constituele monarchie uitstrekkende, namen de beide Commissarissen van het Bestuur van *Amsterdam* KEMPER en FANNIUS SCHOLTEN, het op zich, om den Prins op den volgenden dag, den 1sten December 1813, als *Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden*, aldaar uit te roepen. Ook de Prins zou zich den volgenden dag derwaarts begeven; maar 's Lands belang bij den Vorst hooger geldende dan het zijne, verschoof hij zijne komst te *Amsterdam*, om eenen krijgsraad bij te wonen, waarin, in tegenwoordigheid van de Generaals VON BULOW, VON BENKENDORFF, en Lord CLANCARTY, een plan van verdediging zou vastgesteld worden, dat van nu aan gevolgd moest worden.

Intusschen zorgden de genoemde Commissarissen, dat de ingezetenen van *Amsterdam*, op eene behoorlijke wijze de verzekering van 's Vorsten komst bekwamen, door het uitvaardigen der volgende bekendmaking.

» *Landgenooten!*

» *Eindelijk is dan het oogenblik daar, dat aan al uwe onzekerheid een einde maakt. De stormen van omwenteling zijn voorbij, en het werk, door onze groote voorvaderen, vóór twee eeuwen, onder groote oneenigheden begonnen, is door ons eindelijk, onder bijna nog grootere zwarigheden voleindigd. Geen vreemd Vorst, onbekend met uwe belangen en uwe zeden, zal meer over uwe dierbaarste regten naar willekeur beschikken, niet meer zal de vrucht uwer nijverheid eene prooi voor vreemdelingen zijn, niet meer zullen uwe kinderen voor vreemde, en met uw geluk strijdige belangen, buiten 's lands, ter slagtbank gevoerd worden, maar ook niet meer zal de onzekerheid over de verdeeling der oppermagt uwe krachten verlammen, uwe magt ontzenuwen. Het is geen* WILLEM VI, *welke het Nederlandsche volk heeft teruggevraagd, zonder te weten, wat het eigenlijk van hem te hopen of te verwachten had. Het is* WILLEM DE EERSTE, *die als Souvereine Vorst, naar den wensch der Nederlanderen, onder het volk optreedt, hetwelk eenmaal door eenen anderen* WILLEM DEN EERSTEN, *aan de slavernij eener schandelijke buitenlandsche overheersching ontrukt werd. Uwe burgerlijke vrijheid zal door wetten, door eene die vrijheid waarborgende constitutie, zekerder dan ooit gegrondvest zijn. Maar*

» *de veerkracht van buiten, de veerkracht van* » *volken, wier staatsinrigting, voor het grootste* » *gedeelte, de oorzaak was van de wonderen, die* » *zoo dikwijls* Europa *deden verstomd staan, zal* » *ook bij ons, door eene gelijke veerkracht, in* » *evenwigt gehouden worden. Nog slechts wei-* » *nige opofferingen zijn er noodig, en de naam* » *van* Holland *zal, gelijk te voren geëerbiedigd,* » *en de vlag der* Nederlanderen *op alle zeeën ge-* » *zien worden. De groote gebeurtenis is volein-* » *digd.* Nederland *is vrij, en* WILLEM DE EERSTE, » *Souvereine Vorst van dat vrije* Nederland!"

Den volgenden dag, den 2den December, kwam de Prins voor het eerst, sedert negentien jaren, in de Hoofdstad aan; maar hoe geheel anders dan in het noodlottige jaar 1794. Hoe geheel anders waren thans de gemoederen gestemd; maar wie waagt zich aan eene beschrijving van die aankomst, daar zelfs een VAN DER PALM zich aan die schildering niet durft wagen, en een BOSSCHA slechts naar de intrede van Keizer TRAJANUS binnen *Rome* verwijst, om een flaauw denkbeeld van dien intogt te hebben. De Vorst behoefde slechts de oogen in het rond te slaan, om de vraag beantwoord te zien: wat wil dit volk, dat ik voor hen wezen zal? wat indruk maakt het op hen, mij als hunnen Souverein te ontvangen? En nogtans aarzelde hij, en vreesde hij zich te veel te zullen aanmatigen, wanneer hij aannam, wat zoo blijkbaar hem door zulk een volk was opgedragen. VAN DER DUIJN en KEMPER moesten, met kracht van overredende taal, met tranen en

gebeden hem bewegen, en na uren tegenstands hem overwinnen, om de Souvereiniteit aan te nemen. Zoo dacht, zoo handelde de Vorst, die, hetgeen hem aldus moest afgedwongen worden, als eene voorwaarde had kunnen eischen, waarop hij zich aan het hoofd des Vaderlands zou stellen (*).

Eerst tegen den middag had de Vorst zijn besluit genomen, en alstoen verscheen de volgende proclamatie.

Waarde Landgenooten!

» *Onuitsprekelijk waren mijne aandoeningen,*
» *bij de intrede van heden, binnen deze hoofd-*
» *stad. Teruggegeven aan het volk, dat ik nooit*
» *opgehouden heb te beminnen, zag ik mij, na*
» *negentien jaren, als een vader in het midden*
» *van zijn huisgezin.*

» *Nooit, Nederlanders! zal mijne ontvangst in*
» Holland, *nooit mijne intrede in* Amsterdam;
» *uit mijn geheugen gaan, en bij uwe liefde be-*
» *loof ik het u, bedrogen zult gij u niet vinden.*
» *Gij wilt het, Nederlanders! dat ik u meer*
» *zijn zal, dan ik u, zonder mijne afwezigheid,*
» *zoude geweest zijn. Uw vertrouwen, uwe*
» *liefde legt de Souvereiniteit in mijne handen,*
» *en van alle zijden dringt men op de aanneming*
» *daarvan, dewijl de nood van het Vaderland,*
» *dewijl de toestand van* Europa *dit vordert.*

(*) Zie VAN DER PALM ter aangehaalde plaatse.

» *Welaan dan, ik zal mijne bedenkingen aan*
» *uwe wenschen opofferen, ik aanvaard, wat*
» Nederland *mij aanbiedt; maar ik aanvaard het*
» *ook alleen onder waarborging eener wijze con-*
» *stitutie, welke uwe vrijheid tegen volgende*
» *mogelijke misbruiken verzekert, ik aanvaard*
» *het in het volle gevoel der verpligting, welke*
» *mij deze aanneming oplegt.*

» *Mijne voorouders hebben uwe onafhankelijk-*
» *keid doen geboren worden. De handhaving*
» *daarvan zal de nimmer ophoudende taak van*
» *mij en de mijnen zijn. Ik reken, in deze*
» *nog altijd eenigzins hagchelijke oogenblikken,*
» *op uwe medewerking en opoffering, en weldra*
» *zal, na eene korte inspanning, geen vreemde-*
» *ling meer op uwen grond, aan de geestdrift*
» *der herborene natie, aan de zegepralende wa-*
» *penen onzer Bondgenooten, onder Gods hulp*
» *tegenstand kunnen bieden.*

» *Gegeven op het Raadhuis te* Amsterdam,
den 2den December 1813."

Wat verder dien dag en den avond van dien dag in de verrukte hoofdstad voorviel, kon niet anders dan den Prins bevestigen in hetgeen trouwe mannen hem op den heiligen eed aan het Vaderland betuigd hadden, dat hij geen opgedrongen, maar een afgebeden Souverein moest heeten, en de nederige, maar tevens hartelijke, vaderlijke taal, in de proclamatie vervat, voltooide aller vreugde.

De mare van deze verheffing in *den Haag* bekend

geworden zijnde, deed de Heer SLICHER bij toortslicht onder een algemeen gejuich dienzelfden avond de uitgevaardigde proclamatie afkondigen, met bijvoeging, dat WILLEM DEN EERSTEN als Souvereinen Vorst van *Nederland* uit te roepen, niets anders was, dan de tolken te zijn van den algemeenen wil der natie, en zich te kwijten van de dierbaarste pligten aan God en het Vaderland.

Den 6den December, den een en twintigsten verjaardag van 's Vorsten oudsten zoon, nam de nieuwe Souvereine Vorst de regering des lands op zich, en ontsloeg eervol het Algemeen Bestuur, met volkomene goedkeuring van deszelfs handelingen. De Vorst tevens den zorgelijken toestand, waarin het Vaderland gedompeld was, innig gevoelende, kondigde te gelijker tijd eene proclamatie uit, waarin Z. K. H. na op eene korte, doch krachtige wijze den ellendigen toestand van 's Lands geldmiddelen geschetst te hebben, de natie te wapen riep, en degenen, welke in dezen strijd niet zelven konden deelen, tot het doen van vrijwillige giften of tot het bevorderen eener algemeene wapening.

De uitwerking van deze vaderlijke en hartelijke oproeping bleef niet achterwege. Ofschoon de bloem der jongelingschap uitgeput was, namen in zestien dagen tijds, alleen te *Amsterdam*, zes honderd man dienst voor de zeevaart, en zonder de waarde der juweelen, gouden ringen, medailles, enz. te rekenen, bedroeg de opbrengst der vrijwillige giften in korten tijd *f* 1,204,252,97^{5} cent.

Zoo scheen inwendig zich alles te vereenigen, om wijd en zijd, onder de gelukkigste voorteekenen, te

verkondigen, dat *Nederland* hersteld was, maar ook in den strijd met den steeds nog grimmenden vijand, volgden met 's Prinsen komst de gelukkigste gebeurtenissen elkander dagelijks op.

Op den dag van 's Prinsen landing, schudde *de Briel*, gelijk het in den beginne van den vrijheidsoorlog tegen *Spanje* de eersteling der vrijheid geweest was, ook nu het vreemde juk manmoedig af, waardoor ook *Hellevoetsluis* ontruimd werd. *Arnhem* werd ingenomen en *Utrecht* ontzet. Grooter was echter de overwinning, toen ook op den 10, 11, 14 en 15den December de *Willemstad*, *Geertruidenberg*, *Breda*, *Bommel*, *St. Andries*, *Crevecoeur*, *Woudrichem* en *Loevestein* door de Franschen ontruimd en door de Russen of Pruissen bezet werden.

Zoo snelde het in gebeurtenissen zoo rijke jaar 1813 ten einde, en met den aanvang van het jaar 1814 lachte het geluk den Souvereinen Vorst op nieuw liefelijk toe. De leden van het Vorstelijk Huis, als daar waren de edele Vorstin, Hare Hoogheid de Vorstin-Moeder, door veel lijden, ook met dat gedeelte des volks verzoend, die haar tot hiertoe miskend hadden. De beide zonen van Z. K. H., in één woord, allen, die den Vorst slechts dierbaar waren, vereenigden zich rondom hem, om zijn geluk te verhoogen, en door teedere genegenheden de zware en veelvuldige bemoeijingen, die op den Vorst wachtten, te helpen verligten (*).

(*) Den 4den Maart 1814 keerden de edele Gemalin des Souvereins met Hoogstdesselfs Moeder en Zuster op den va-

Het gold immers eenen Staat, die in deszelfs vormen verwrikt, met vreemde wetten opgevuld was, op nieuw te bezielen, en de besmette zeden en vreemde gebruiken en denkwijzen tot 's volks aloude en hooggeëerde zuiverheid terug te brengen.

Tot de eerste en meest dringende behoeften van den Staat, waarin de Souverein moest voorzien, behoorde de organisatie van 's lands verdediging. Eene algemeene volkswapening was in de achttiende eeuw onbekend geweest. De geestdrift, ontstaan door de Fransche omwenteling, had dezelve vrijwillig doen geboren worden, om dezelve naderhand eerst onder den naam van oproeping, en daarna onder dien van conscriptie gedwongen uit te voeren. NAPOLEON van die instelling een gruwelijk misbruik gemaakt hebbende, had de conscriptie zulk eenen diepen afkeer in aller harten verwekt, dat het enkele denkbeeld van loting, den sterksten tegenzin inboezemde. Het was daarom, dat de Souvereine Vorst, na eene oproeping tot vrijwillige wapening, eenen landstorm op-

---

derlandschen bodem terug. De liefde, de hartelijkheid, waarmede deze edele trits ontvangen werd, getuigde ten volle, hoe innig *Nederland* aan zijne Vorsten reeds gehecht was. Ook de komst van den dapperen held, den oudsten zoon des Souvereins, in de Hofstad, was een feest, den hemel waardig. Maar hoe werd dat feest opgeluisterd, toen voor het oog der bevolking een jeugdig Vorst, thans *Neêrlands* Koning, met warme liefde, de oude verzorgster zijner kindschheid omhelsde, en tot haar zeide, daar zij door zoo veel goedheid aangedaan: *mijn Vorst!* begon te stamelen: *Laat dat, ik blijf altoos uw* WILLEM.

Men leze LASTDRAGER, *Gedenkstuk*, bl. 83 en vervolg.

rigtte, waardoor eene algemeene wapening van alle mannen boven de zeventien en onder de vijftig jaren plaats had. Uit dezen landstorm werd wijders eene landmilitie van twintig duizend man afgezonderd, genomen uit ongehuwden tusschen de zeventien en vijf en veertig jaren oud, die gezond van ligchaam en geene redenen hadden, om, volgens vastgestelde regten, vrij van de dienst te zijn.

Ofschoon men aanvankelijk vreesde voor eenige botsing, vooral te platten lande, zoo bleek het echter, dat *Nederland* zijne als ingeschapene gehoorzaamheid aan de wetten niet verloochend had. Met het bewustzijn, dat eene wapening thans gelden zou ter bevrijding van den vaderlandschen grond, geschiedde de eerste loting op 's Vorsten stem, met gewilligheid en in de beste orde.

Weldadiger en zeker aangenamer voor Vorst en Vaderland, waren de schikkingen, die de Vorst onmiddellijk na het aanvaarden der Souvereiniteit maakte, om het akademisch onderwijs, door de zonderlinge verordeningen des Keizers, verward en voor hooge verbetering vatbaar, tot eene milde bron van ware geleerdheid te verheffen. Te dien einde benoemde de Vorst eene Commissie, aan welke opgedragen werd, eene nieuwe orde te ontwerpen, geschikt, om de wetenschappen te bevorderen en der maatschappij met meer nuttige leden te verrijken. Inmiddels, dat die Commissie zich op de loffelijkste wijze van haren pligt kweet, bepaalde 's Vorsten zorgen zich tot bevordering, verbetering en uitbreiding van handel en zeevaart. In de eerste

plaats werd de Kweekschool voor de Zeevaart, in 1785 opgerigt; doch in den stroom der vernietiging van 1810—1813 verzwolgen, wederom hersteld, onderscheidene besluiten regelden de inning der belasting en de heilzame wetten, in 1725 op de in- en uitgaande regten gesteld, werden, met afschaffing van het heillooze douanenstelsel, wederom ingevoerd. Ook de band, aan welken de visscherij geketend lag, werd verbroken, en zij, door de wetten, welke haar beschermden, weder opgebeurd. Het fonds van den landbouw, waarvan de gelden eerloos geroofd waren, en hetwelk zich van elke bescherming zag verstoken, zag zich vernieuwd, en met het uitzigt gestreeld, om eenmaal voor den landbouwenden stand eene rijke bron van lafenis bij veepest als anderzins te worden, zoo als zij, dank zij 's Vorsten bemoeijingen, tot heden is. Ook het Geneeskundig Bestuur, die zorgende geest tegen alle kwakzalverij, door NAPOLEONS bestuur vernietigd, herrees en hervatte deszelfs nuttige bemoeijingen. Om eindelijk ook de natie van de vaak eenzijdige als hatelijke willekeur der Fransche Politie te verlossen, werden eenige bij de Fransche wetten vastgestelde straffen tegen Oud-Hollandsche verwisseld, de drukpers van hare knellende banden ontslagen, het lot der godsdienstleeraars op nieuw verzekerd, en *Nederland* begiftigd met eene Nederlandsche bank. Het gevolg van zoo vele verbeteringen in zulk een kort tijdsverloop, was allerzegenrijkst, en gaf aanleiding, dat de openbare rust. bij de behandeling van alle staatkundige zaken, niet gestoord werd. De Vorst

wenschte echter meer, de nieuwe constitutie, door Z. K. H. begeerd, wilde hij zoo spoedig mogelijk ingevoerd zien, en ofschoon vele Nederlanders begeerden, dat tot aan den vrede het oppergezag bij den Vorst zou berusten, was het hart van den vrijheidminnenden Vorst afkeerig van eene onbepaalde monarchie.

Den 21sten December, negentien dagen na de opdragt der Souvereiniteit, zagen zich zestien aanzienlijke mannen tot eene Commissie benoemd, om werkzaam te zijn ter zamenstelling van een ontwerp van grondwet, welke de duurzaamheid der staatsregeling moest verzekeren. Veel, zeer veel was voor deze Commissie reeds voorbereid. De edele VAN HOOGENDORP, dubbel den Grafelijken titel waardig, welken de Vorst hem schonk, had reeds in het voorjaar van 1812, toen niemand aan eene omwenteling durfde denken, geleid door de zigtbare hand der Voorzienigheid, lust en moed gehad, om zijne rijke kundigheden te wijden aan het daarstellen van een ontwerp, dat naderhand alle regeringloosheid voorkwam, *Nederland* met waardigheid in de rij der volken herstelde en het geluk des volks op nieuw deed geboren worden. Dit ontwerp werd de grondstof der staatsregeling, waarmede de benoemde Commissie zich zoo ijverig bezig hield, dat reeds den 2den Maart des volgenden jaars het ontwerp den Vorst werd aangeboden.

Ofschoon ongetwijfeld elk Nederlander met deszelfs inhoud bekend is of ten minste zijn moet, achten wij het niet ongepast, eene algemeene schets van dat ontwerp mede te deelen.

De Nationale Vertegenwoordigers zouden den ouden geachten naam van Staten-Generaal of Algemeene Staten behouden. Zij zouden slechts uit ééne kamer bestaan en bij geslotene deuren vergaderen. Zij hadden de magt, om, hetzij op voorstellen van den Vorst of uit hunnen eigenen boezem voorstellen van wetten te maken, die alsdan de goedkeuring des Vorsten behoefden, om van kracht te zijn. Ook mogt de Vorst niet huwen zonder hunne toestemming. Men zou eens vooral eene begrooting van vaste staatsbehoeften maken. Het buitengewone, hetgeen jaarlijks daarenboven mogt vereischt worden, zou van de Algemeene Staten moeten worden geëischt en door deze goedgekeurd. De volheid der uitvoerende magt, ook van het maken van oorlog, vrede en verbond, berustte bij den Vorst. De Christelijke Hervormde godsdienst, werd gezegd die van den Souvereinen Vorst te zijn. De bezoldigingen der Hervormde Leeraren, en ook van andere tot daartoe onderhoudene en hulpbehoevende gezindheden zouden door den Staat worden gedragen (*).

Dit ontwerp werd niet volgens den geest der omwenteling van 1795 aan de goed- of afkeuring des volks, maar aan eene vergadering van zes honderd aanzienlijke mannen, door den Souvereinen Vorst gekozen, ter beoordeeling bloot gelegd.

Op den 29sten Maart vergaderden vier honderd drie en tachtig dier mannen, daar honderd zeven-

---

(*) Van Kampen, *Geschiedenis des Vaderlands.*

tien afwezig waren in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, om het gemaakte plan goed of af te keuren.

De Nieuwe Kerk op eene prachtige wijze ingerigt zijnde, opende de Vorst die plegtige vergadering met de volgende aanspraak :

» *Mijne Heeren!*

» *Met de hartelijkste aandoening open ik deze* » *Vergadering. Voor negentien jaren, door de* » *staatsstormen, die* Europa, *nu bijna het vierde* » *van eene eeuw geslingerd hebben, van den* » *Vaderlandschen grond verwijderd, op het oogen-* » *blik zelf, waarop zich naauwelijks voor mij* » *de loopbaan had geopend, waarin ik het Va-* » *derland van dienst kon zijn, vond ik mij door* » *de berigten van het dagelijks dieper zinken van* » *dat volk, met welks roem en geluk, de roem* » *en het geluk van mijn Huis zoo lang verbon-* » *den waren geweest, naauwer en naauwer aan* » Nederland *verbonden. Maar het geluk, het aan-* » *eengeschakeld en ongehoord geluk van den al-* » *gemeenen overweldiger van het vaste land,* » *scheen alle uitzigt, om het land mijner geboor-* » *ten ooit wederom te zien, en bevrijd weder om* » *te zien, bijna onmogelijk te maken, en echter* » *zie ik mij thans, dank zij daarvoor de goed-* » *heid van het Opperwezen, door de zegevie-* » *rende wapenen der vereenigde wrekers en* » *handhavers van de geschondene regten der na-* » *tie en de geestdrift der Nederlanders zelven,*

» voor het herstel hunner vrijheid, niet alleen » in dat Vaderland terug, maar te gelijk om- » stuwd en gerugsteund door alles, wat de liefde » en hartelijkheid van een volk aan eenen Vorst » kan aanbieden, en zou ik dan zonder aandoe- » ning eene Vergadering openen, waar zich een » aanzienlijk getal der beste en voornaamste der » kundigste en gegoedste mannen, uit dat volk, » vereenigd vindt, om te beslissen over het ge- » wigtigst punt, dat ooit voor een volk in over- » weging genomen kan worden, over de grond- » wet, van welke het geluk, niet alleen van dit » geslacht, maar, gelijk wij hopen, ook dat van » volgende geslachten moet afhangen.

» Neen, mijne Heeren! ik gevoel al het aan- » doenlijk plegtige van dezen dag; maar ik ge- » voel ook daardoor te meer den pligt, die op » mij rust, om u voor dat Vaderland zelf het » belang uwer gewigtige roeping te herinneren.

» Ik heb op de verklaring van het meerendeel » der natie, dat zij de uitoefening der Souve- » reine regten, bij voorkeur, in mijne handen » zag, gezegd, alléén op ééne voorwaarde daarin » genoegen te zullen nemen, en wel op die, dat » eene, naar Hollands *behoefte, en den tegen- » woordigen toestand van* Europa, *berekende » grondwet, de vrijheid van personen, de vei- » ligheid van goederen, en, met één woord, al » de burgerlijke regten, welke een in der daad » vrij volk kenschetsen, genoegzaam zoude ver- » zekeren.*

» Eene Commissie, uit mannen zamengesteld, » welker Vaderlandsliefde en kundigheden boven » alle bedenking waren, heeft eene dergelijke » grondwet ontworpen. De Heer VAN MAANEN *zal » u de gronden, waarop dit nieuwe staatsge- » bouw is opgetrokken, doen kennen; maar het » is geenzins mijne bedoeling, het kan mijne be- » doeling niet zijn, de behandeling der gewig- » tigste zaak tot eene ijdele plegtigheid te maken.*

» Overtuigd door hetgene wij gedurende twin- » tig jaren gezien hebben, dat eene hoofdelijke » stemming van het geheele volk bijna, uit den » aard der zaken, niet anders dan eene bloote » vertooning is, heb ik juist daarom deze Ver- » gadering bijeengeroepen, om zeker te zijn, » dat mannen, uit alle oorden van het Vader- » land, uit de achtingwaardigste burgers ge- » kozen, niet bij overijling, maar na een be- » daard overleg te hunnent, zonder werking van » invloed of overreding, de vraag beantwoorden » zouden, of zij in deze grondwet, genoegzamen » waarborg voor hun geluk, en voor hunne vei- » ligheid niet alleen, maar ook voor die van » hunne kinderen vonden.

» In het breede te betoogen, mijne Heeren! » hoezeer de zaak al uwe aandacht waardig is, » zoude eene beleediging voor u zijn, maar ik » mag niet nalaten u te herinneren, dat het eene » beleediging voor mij zoude zijn, indien iemand » uwer zich kon verbeelden, dat hij, in deze » beslissing door iets anders, dan alleen door

» *zijne overtuiging, en door zijn geweten, moest*
» *geleid worden.*

» *Het belang en het geluk van* Nederland *moe-*
» *ten alleen het doel zijn uwer raadplegingen,*
» *gelijk zij, hiervan zij God mijn getuige, al-*
» *leen het doel mijner wenschen en uitzigten zijn.*"

Na deze aanspraak, werd, door den Heer VAN MAANEN, eersten President van het hooge geregtshof het oogmerk dier bijeenkomst en de geest des ontwerps, aan de Vergadering ontvouwd. Zijne Koninklijke Hoogheid overhandigde daarop het ontwerp aan den Voorzitter der Vergadering, en verwijderde zich met gelijke plegtigheid als Z. K. H. verschenen was, om de Vergadering onbelemmerde vrijheid tot de stemming te verschaffen.

Tot omstreeks twee ure na den middag duurden de werkzaamheden der stemopneming. Dezelve was bijna eenparig, 26 leden verwierpen het ontwerp, 448 namen hetzelve aan, de overigen hielden zich buiten stemming. De magt van oorlog en vrede, aan den Vorst toegekend, en godsdienstige beweeg gronden waren de voornaamste drijfveren der verwerpers.

Onmiddellijk na den afloop der stemming werd aan Zijne Hoogheid den uitslag medegedeeld, terwijl door het lossen van het geschut, den volke zulks verkondigd werd. Dienzelfden avond verklaarde de Vorst het ontwerp tot grondwet van den Staat, en bepaalde den volgenden dag tot den dag van Hoogstdeszelfs inhuldiging.

Te tien ure in den voormiddag van den vol-

genden dag, begaf de Vorst zich met Hoogstdeszelfs Gemalin, zonen, moeder en zuster op de plegtigste wijze te voet van het paleis naar de Nieuwe Kerk, onder het oorverdoovend gejuich der duizenden, die van alle zijden toegestroomd waren, en die de kleinste schouwplaats tot zelfs op de daken in bezit hadden genomen. Voorafgegaan door de hoogste personen van staats- en krijgsrang, werd de Vorstelijke familie aan de kerk ontvangen, en onder een plegtstatig muzijk naar den troon geleid, welke voor het koor was opgerigt. Nadat allen in behoorlijke orde en rang gezeten waren, wendde de Voorzitter der Vergadering zich tot den Vorst, om hem aller hulde aan te bieden.

Staande en met ontbloot hoofd ontving de Vorst die hulde, en beantwoordde op dezelve in bewoordingen, welke even als zijne daden, vaderlijke liefde voor de ingezetenen des lands, vertrouwen op hunne goede gezindheid, erkenning van hunne zuivere verkleefdheid en goedkeuring over de betoonde eendragt ademden.

Na het eindigen dezer rede verklaarde de Vorst zich bereid, om den eed, bij de grondwet gevorderd, af te leggen. Terwijl hiertoe eene plegtige stilte geboden werd, rigtte de Souverein zich overeind, en de geheele Vergadering opstaande, hoorde eerbiedigljk naar den eed eens Vorsten, waardig om door Gods reine Engelen en de gezaligden in den hemel gehoord te worden. Aldus sprak de Vorst:

» *Ik zweer, dat ik eerst en bovenal de* GROND-

»WET *van de* VEREENIGDE NEDERLANDEN *zal onder-*
»*houden en handhaven, en dat ik wijders de*
»*onafhankelijkheid van den Staat, de vrijheid*
»*en welvaart van deszelfs ingezetenen, met al*
»*mijne kracht bevorderen zal.*

»ZOO WAARLIJK HELPE MIJ GOD ALMAGTIG!"

Dit tooneel te schetsen, gaat boven onze verbeelding en onze kracht. Een Vorst te zien eerbiedig het oog ten hemel heffende, de vingers te zien opsteken en hem den Almagtige als getuige en regter te hooren inroepen, is een tafereel zoo vol hemelschen luister en majesteit, dat slechts zielen in hoogere sfeer ademende, die heiligheid kunnen bevatten en gevoelen. Hierna stond de Voorzitter der Vergadering op en sprak eerbiediglijk den volgenden eed uit, waarin hij door elk der leden gevolgd werd.

»*Wij zweren, dat wij, als representerende de*
»VEREENIGDE NEDERLANDEN, *en in dezen naam, U,*
»*krachtens de* GRONDWET *van dezen Staat, hul-*
»*den en ontvangen als onzen* SOUVEREINEN VORST,
»*dat wij Uwe Hooge Souvereine regten zullen*
»*bewaren en onderhouden, en U getrouw en*
»*gedienstig zullen zijn in de bescherming van*
»*Uwen Persoon en Staat.*

»ZOO WAARLIJK HELPE ONS GOD ALMAGTIG!"

Eene plegtigheid van dezen aard, bij welke God den Almagtige en Alomtegenwoordige als getuige der gedane belofte ingeroepen werd, moest ook

met eene waardigheid hem ter eere besloten worden. De Amsterdamsche Predikant en Hoogleeraar PETRUS HAACK, daartoe door den Vorst uitgenoodigd, beklom hierna het preekgestoelte en sloot met eene godsdienstige redevoering, afgewisseld door zegenwenschen en gebeden dit plegtig, treffend en godsdienstig feest, hetwelk door de meer dan driedubbele bevolking der hoofdstad met algemeene illuminatie en vreugdbedrijven gevierd werd.

De algemeene vrede waarborgde en bekrachtigde deze constitutie, terwijl het ontruimen van die binnenlandsche vestingen, welke nog in de handen der Franschen waren, het vereenigen van *Walcheren* met den Staat en het teruggeven van de vloot, *Nederland* onder zijnen eersten Vorst, wederom in den rang der vrije Staten van *Europa* deed verheffen. Eene diepe bloedende wonde in het hart der gegoedste ingezetenen, door den finantiëlen maatregel der Franschen toegebragt, in het op één derde verminderen der staatsschuld, was nog gapend, en eischte eene spoedige heeling. Het was daarom, dat de Vorst, die diepe wonde willende heelen, onmiddellijk van het bestaande derde deel der werkelijke schuld de interessen deed betalen en van de twee overige derden bepaalde, dat van dezelve jaarlijks vier millioenen, bij loting in werkelijke schuld zou overgaan. Doch om dit voordeel te genieten, zou men verpligt zijn van elke *f* 6000, *f* 100 tegen interessen bij te betalen, hetwelk aan

den Staat in deszelfs dringende geldbehoefte, eenen vasten steun verschafte.

Behalve de reeds vermelde inrigtingen, droegen nog vele onmiddellijk aangevangene inrigtingen en verbeteringen de getuigenis van 's Vorsten zieleadel en van de liefde tot zijn volk.

Die liefde blonk schitterend uit in 's Vorsten onmiddellijke behartiging der voornaamste en hechtste steunpilaren van den Staat, *de godsdienst* en *het lager onderwijs*.

In de tien laatste jaren was veel, zeer veel tot beschaving en bevordering van het heil der jeugd gedaan, zelfs zoo veel, dat de herwaarts gezondene Fransche Geleerden de getuigenis aflegden, dat wij hen hierin verre vooruit waren. De Souvereine Vorst wilde echter nog meer doen, proefondervindelijk was het hem, gedurende zijne regering te *Fulda*, gebleken, van hoe groot gewigt voor het belang van elken Staat het bevorderen der jeugdige opvoeding en het aanleeren van werkdadige kundigheden was. In de overtuiging daarvan, beval de Vorst het onderzoek, of de bepalingen, die hij in *Fulda* zoo tot nut der jeugd als tot aanmoediging voor den onderwijzer gemaakt had, ook voor deze landen voor invoering en verbetering vatbaar waren. Aan dit zoo Vorstelijk als edel bevel werd zoodanig voldaan, dat de wet van 1806 met hoogst nuttige bepalingen gewijzigd en verbeterd werd.

Ook de verlatene Latijnsche scholen, herkregen in dit jaar de voorheen door haar genotene ondersteuning, en konden op eene betere inrigting hopen.

Niet alleen werd met zorg en liefde door den Vorst onmiddellijk na de aanvaarding zijner regering gezorgd, dat de dag des Heeren zoowel als de hooge Feestdagen met betamelijken eerbied en passende stilte gevierd zouden worden, en al wat stoornis aan dezelve kon veroorzaken, verwijderd en tegengegaan wierd, maar om der Vaderen God, die ons hulp geboden en geschonken had, in kinderlijken dank voor zoo veel heils gedachtig te zijn, vaardigde de Vorst eenen biddagsbrief uit, welke, én om den godsdienstigen toon, én om het volledig overzigt onzer rampen en ongeluk, een pronkjuweel in *Neêrlands* geschiedenis zal blijven.

Wel te doen en met milde hand der armen lot te besturen, is de heilige drift van den waren Christen; ook aan die goddelijke behoefte des harten voldeed de Souverein Even als alle andere openbare of bijzondere inrigtingen, hadden ook de armengestichten bij onze inlijving met *Frankrijk* zeer veel geleden. Derzelver fondsen waren door vermindering van renten als andere snoodheden bijna vernietigd, en de ingezetenen zelfs zoo drukkend bezwaard, konden den milden aard der vaderen niet als weleer navolgen, maar moesten zich in hunne giften zeer beperken. Alzoo kwijnde onze, voormaals zoo bloeijende inrigting voor noodlijdenden, en ging hare ontbinding met rassche schreden te gemoet; maar *Neêrland* had eenen Vorst bekomen, die weldoen tot hoofdtrek van zijne inborst maakte, ons daarin voorging en onmiddellijk eene Commissie van verdienstelijke mannen benoemde, om het aan haar

door den Vorst voorgestelde plan te beoordeelen en in werking te brengen. De Vorst zelf ging de natie voor, door het geven van aanzienlijke giften voor de algemeene armen en godshuizen, wakkerde door eene rijke gift, ter leniging van *Woerdens* ramp, de deugd der vaderen. weldadigheid, zoo vurig bij de natie op, dat alleen voor genoemde stad eene som van *f* 87.156.22[5] Ct. bijgedragen werd, waartoe *Amsterdam* alleen *f* 22.437,87[5] Ct. opgebragt had De oprigting wijders van besturen, ter beheering van ingekomene penningen voor verarmden door oorlog of watersnood, getuigden zoowel als de Vorstelijke ondersteuning en deelneming in de school voor doofstommen, dat ook op deze ongelukkigen eenen blik van deelneming door hunnen Vorst geslagen was.

Geen wonder dan ook, dat de eerste verjaardag onzer verlossing en tevens de geboortedag eener aangebedene Vorstin door allen, ja, tot in het meest verarmde huisgezin, in luidruchtige galmen of stille dankbaarheid gevierd werd. Elk had rijke stof tot vreugde en dankbaarheid Voor dezen was de koophandel als uit den dood herrezen, voor genen was zijne hantering. nering of beroep verbeterd, gewijzigd of ondersteund, een derde had mild en ruim 's Vorsten weldadigheid genoten, door allen kon gejuicht worden, op het gegrond vertrouwen. dat de duurzame zegen des Almagtigen bestendig rusten zou op het door Hem geredde Vaderland, op den Vorst, die Hij aan hetzelve geschonken had.

De gedenkwaardige dag van den 30sten Maart, de dag, waarop, gelijk wij gezien hebben, *Neder-*

land zijnen eersten Vorst bekwam, werd ook, na een en twintig jaren van opstand en moord, de dag, waarop een einde aan den oorlog gemaakt werd en de verbondene legers *Parijs* innamen. NAPOLEON alles op het spel gezet en alles verloren hebbende, zag zich door zijne eigene laffe dienaars verlaten, en vond zich verpligt, in hoop op betere tijden, afstand te doen van zijne kroon, zich met den titel van Keizer, het eiland *Elba* aan de Italiaansche kusten en eene zeer ruim jaarwedde voor zich en de zijnen tevreden te moeten stellen.

Het te lang verdrevene Huis van BOURBON werd in deszelfs regten hersteld en de broeder van den ongelukkigen LODEWIJK XVI aanvaardde, onder den titel van LODEWIJK XVIII, het Koningschap over *Frankrijk*.

Met dezen Vorst was het, dat de Bondgenooten op den 30sten Mei 1814 een verdrag van vrede sloten, waarin onder anderen het zesde artikel inhield, dat: »Holland, *onder de Souvereiniteit van het Huis van* ORANJE *gesteld, eene vergrooting van grondgebied bekomen zou.*"

Maar waarin zou die vermeerdering bestaan, die alle betrekking van den nieuwen Staat ganschelijk zou veranderen?

Die vraag hield lang de Vergadering der Mogendheden bezig. Het rijke *België* kon onmogelijk, behoudens de rust van *Europa*, aan *Frankrijk* blijven. Aan wien zou dit schoone land dan ten deele vallen? Niets zou natuurlijker geweest zijn, dan hetzelve aan den ouden bezitter, *Oostenrijk*, af te

staan. Maar de afgelegenheid dier bezitting en de kostbaarheid der verdediging, gevoegd bij andere zwarigheden, maakte, dat Keizer FRANS die gewesten ruilde voor het nabij zijne Staten gelegene en niet minder vruchtbare *Lombardisch-Venetiaansch Koningrijk*. Eenige der Vorsten wilden *België* aan *Saksen*, hetwelk met *Pruissen* zou vereenigd worden, tot schavergoeding schenken; doch de Saksische Koning wilde zijn land niet afstaan, en de magt van *Pruissen* of *Engeland* zou door eene vergrooting met *België* te zeer vergroot worden, om het te herstellen evenwigt van *Europa* in balans te houden. Geene verbinding scheen alzoo meer geschikt, meer gepast, dan *België* met *Holland*.

Oude roemrijke en gemeenschappelijke herinneringen uit de geschiedenis van beide volken, overeenkomst van taal, gewoonte en, zoo men vermoedde, van zeden, gevoegd bij de hoop, dat het ver vooruit zijn in landbouw en fabrijken in *België*, den nieuw ontluikenden handel van *Holland* zou voeden, en door dien handel, landbouw en fabrijken in het zuiden met een nieuw leven zoude bezield worden, deed de nuttigheid en voor beide landen stelligen voorspoed, als zeker beschouwen.

Men vergat, of ten minste men wist de wezenlijke bezwaren, welke in die vereeniging opgesloten lagen, en die de tijd, helaas! zoo wrang bewezen heeft, door wijsgeerige redevoeringen weg te cijferen. Het verschil van godsdienst werd niet in acht genomen, het algemeen in zwang zijn der Fransche taal, vooral in de hoogere kringen, alwaar het Hollandsch

als verachtelijke boerentaal genoemd was, werd vergeten, en de botsing tusschen de eenvoudigheid en wuftheid der zeden en gewoonten van beide natiën scheen in het minst in geene aanmerking te komen. Het belang van *Europa* vorderde eene vereeniging van *Holland* met eenen Staat van ruim vijf millioen menschen, waardoor eene magt ontstond, in staat, om eenen aanvaller een' tijd lang tegen te houden, en dit belang was geldend genoeg, om alle wezenlijke bezwaren uit het oog te verliezen Maar de vereeniging kon geene plaats hebben zonder de stellige beslissing aller groote Mogendheden, die te *Weenen* een congres tot regeling der Europische zaken stonden te openen. Alzoo aanvaardde de Souvereine Vorst op den 1sten Augustns 1814, den titel van Gouverneur-Generaal van *België*, en vertoonde zich als zoodanig te *Brussel*.

De Keizer van *Rusland* en de Koning van *Pruissen* zich kort daarna in *Engeland* bevindende, werd door hen en den Prins-Regent, nadat de Keizer vooraf een bezoek in *Holland* afgelegd had, bij voorraad een verdrag gesloten, waarin de voorgestelde vergrooting zoodanig bepaald werd, dat *België* onder dezelfde voorregten met *Holland* zoude vereenigd worden.

Sommigen streelde deze vergrooting van grondgebied, anderen verheugden zich over het vertrouwen van *Europa's* Monarchen in onzen Souverein; maar de Souverein zelf wilde den koningstitel, die voor dat oogenblik slechts in praal bestond, niet aannemen, daartoe was Hoogstdeszelfs nederigheid te opregt, te edel; eerst toen het uur des gevaars

sloeg, nam Z. K. H. die waardigheid aan, om voor beide landen werkdadige hulp te kunnen verleenen. Dat uur, wij zullen het weldra zien, sloeg maar al te spoedig. Zien wij nog vlugtig, welke zegenrijke instellingen en bepalingen door den Vorst daargesteld werden in de weinige dagen van vrede, die weldra door eenen kampstrijd stonden gevolgd te worden, waarvan *Europa's* toekomst en *Hollands* lot afhingen.

Na vele heen en weder slingerende verschillen, ten opzigte onzer overzeesche bezittingen, weleer de bron onzer rijkdommen, doch thans in onregtvaardige, vreemde handen, werd echter op het *Weener* Congres besloten, aan *Holland* het grootste gedeelte zijner kostbare bezittingen terug te geven. Hierdoor opende zich voor den Souvereinen Vorst eene nieuwe gelegenheid, om volijverig werkzaam te zijn, den handel door die teruggave een nieuw leven te schenken, en de schatten van het Oosten en Westen op nieuw, gelijk weleer, in 's lands kas te doen vloeijen. Die gelegenheid wist de voor zijn volk alles goeds aanwendende Vorst, zich voor de natie onmiddellijk zoo ten nutte te maken, dat in 1814 alleen van *de Maas* en *Goeree* 1300 koopvaardijschepen naar zee vertrokken en 1284 aankwamen. Welk een verschil bij twee jaren vroeger, toen men slechts uit *Rotterdam* 20 zoo in- als uitgaande schepen telde!

Ook *Dordrecht* zag zijnen handel verzevenvoudigen en *Schiedam*, hetwelk in 1812 en 1813 niet één zeeschip zijne haven had zien aandoen, zag zich in 1814 honderd volle ladingen aanvoeren; terwijl 1400

lastbrieven in dat zelfde jaar de overtuiging gaven, dat alle werelddeelen wederom *Neêrlands* schoone vlag zouden aanschouwen.

Ook *Amsterdam*, weleer 's werelds grootste handelstad, maar, helaas! onder den druk der dwingelandij zoodanig gefnuikt, dat hetzelve in 1812—1813 geene veertig af- en aanvarende schepen meer telde, zag in het volgende jaar, zoodra de edele Souverein de nieuwe bronnen voor handel en scheepvaart geopend had en begunstigde, 3000 schepen aan en van hare reede gaan. Ja, zoo zeer was God met ons, dat in Maart 1814 slechts één schip in de laag voor *Amsterdam* ankerde en na het kort verloop van éénen zomer 1373 van voor die stad naar zee vertrokken en 1426 uit verschillende havens aankwamen!

De zware belemmeringen, die de groote visscherij, met zoo veel regt de bron van *Hollands* rijkdom genoemd, eene reeks van jaren verduurd had, en waardoor het getal der uitgaande buizen in 1812 tot op drie ingekrompen was, werden reeds eenige maanden na 's Vorsten inhuldiging opgeheven, en veroorzaakten hierdoor, dat zij, van alle belemmeringen ontheven en haren vrijen loop hernemende, in 1814 *honderd en tien* buizen ter vangst uitzond!

Maar onder het daarstellen van zoo veel goeds en nuttigs, vergat de Vorst den pligt niet, die op hem rustte, om bij onverhoopten vijandigen aanval van buiten zich op eene dappere wijze in staat van tegenweer te kunnen stellen, en buiten dat, wij waren onder de Bondgenooten opgenomen, wij moesten derhalve door het daarstellen van eene voegzame magt

toonen, den rang van vrije natie waardig te zijn. Dit geschiedde. Naauwelijks was de helft van het jaar ten einde, of 30.000 dapperen stonden gekleed, gewapend en geoefend gereed, om, zoo het noodig ware, den vijand het hoofd te bieden; hiertoe was wel is waar geld noodig en drukkende belastingen knelden nog pijnigend den jeugdigen staat; maar ieder gevoelde, dat geene opofferingen te groot moesten zijn, wanneer het op de handhaving des volksbestaans en der vrijheid aankwam.

Dat oogenblik kwam spoediger dan men verwacht had, en, dank zij des Vorsten werkzaamheid, *Nederland* was bekwaam en koen om den overmagtigen vijand te bedwingen.

Door een zamenweefsel van leugens, bedrog, list, omkooping aan de eene, en onvoorzigtigheden en nalatigheden aan de andere zijde, ontsnapte NAPOLEON van *Elba* (1 Maart 1815), landde ongehinderd bij *Cannes*, en had zich binnen drie weken meester van de hoofdstad gemaakt. Ofschoon het nog vergaderde Congres te *Weenen* den rustelooze in den ban deed en genoegzaam vogelvrij verklaarde, sloeg echter bange vrees om aller harten; maar vooral was de schrik groot in den jeugdigen staat, daar immers NAPOLEON in bijzondere mate de vijand van denzelven was. De Souvereine Vorst besloot echter den storm manmoedig te trotseren. Had hij geweigerd den Koningstitel aan te nemen, toen dezelve slechts tot verhooging van luister diende, thans, nu het gevaar dreigde, deed hij zich onder de hartelijkste tot geestdrift opgewondene verkleefdheid

des volks tot KONING DER NEDERLANDEN uitroepen.

In die waardigheid, en tot genoegen der Algemeene Staten deed de Vorst den 17den Maart 1815 zijnen intogt in *Amsterdam*, waar de hartelijke, welmeenende vreugde en liefde zoo groot was, dat het onveilig was zich zonder Oranjekleur te vertoonen, daar in de algemeene vreugde daden op uitboezemingen volgden!

De Souvereine Vorst, thans WILLEM DE EERSTE, KONING DER NEDERLANDEN EN HERTOG VAN LUXEMBURG, had reeds den vorigen dag, den 16den Maart, na aan de Staten-Generaal zijn voornemen tot ineensmelting der XVII gewesten bekend gemaakt te hebben, de volgende kennisgeving uitgevaardigd:

» WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS,
» KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN
» ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEM-
» BURG, ENZ. ENZ. ENZ.

» *Aan al degenen, die deze zullen zien, of* » *hooren lezen, salut!*

» *Naauwelijks had de eenstemmige wil der* » *Mogendheden, op het Congres van* Weenen *ver-* » *gaderd, voor de vereeniging van al de* Neder- » landen, *onder hetzelfde gemeenschappelijk ge-* » *bied, verklaard, of de ingezetenen der* Belgi- » sche *Provinciën betuigden Ons, om strijd, hunne* » *vreugde over dien gewigtigen maatregel, en* » *hun verlangen, dat tot hen wierde uitgestrekt*

» dat Souverein gezag, hetwelk de liefde der » Hollanders Ons bevorens opgedragen had.»

» Door die betuigingen diep getroffen, hadden » Wij echter besloten, al de verandering, in de » bestaande betrekkingen, uit te stellen, tot dat » de raadplegingen van het Congres volkomen » ten einde zouden zijn geloopen, en dezelfs be- » slissingen, in haar geheel, konden worden ten » uitvoer gebragt. Maar de onverwachte ge- » beurtenissen, die in eenen naburigen staat plaats » vinden, nopen Ons, om dat besluit te laten » varen. Zij schrijven Ons voor, om aan den » ijver onzer onderdanen, door gelijken ijver, te » beantwoorden, en niemand hunner in de onze- » kerheid te laten over zijne pligten en Onze » voornemens.

» Het is, nu zich nieuwe zwarigheden, in » het verschiet, schijnen te vertoonen; het is op » het oogenblik, dat, voor zoo vele volken, de » droeve herinnering eener vreemde overheer- » sching herboren is, dat de oprigting dringen- » der wordt van een rijk, welks aanzijn de » staatkunde van geheel Europa, *als een nood- » zakelijk bolwerk der algemeene rust en veilig- » heid, beschouwd heeft.*

» Bemoedigd door de denkwijze der magtigste » Souvereinen, Ons verlatende op de edele zucht » voor burgerlijke vrijheid en onafhankelijkheid, » het Nederlandsche karakter eigen, sterker nog » door de menigvuldige bewijzen van verknocht- » heid, die Wij dagelijks ontvangen, aanvaar-

»*den wij thans den schepter met geene andere*
»*bedoeling, dan om onze heerschappij te doen*
»*dienen tot heil van al degenen, die aan dezelve*
»*zijn onderworpen, en Ons hun het ongestoorde*
»*genot te verzekeren van al de weldaden des*
»*vredes en der eendragt.*

»*En alzoo Wij willen, dat de benaming zelve*
»*van den nieuwen Staat, reeds dadelijk ten onder-*
»*pand strekke van de naauwe en broederlijke ver-*
»*bindtenis, die tusschen al onze onderdanen plaats*
»*vinden moet, hebben Wij Ons bewogen gevon-*
»*den, om te verklaren, zoo als Wij verklaren*
»*bij dezen, dat alle landen tot denzelven behoo-*
»*rende, van nu aan, vormen het Koningrijk*
»*der* Nederlanden, *hetwelk, als zoodanig, door*
»*Ons en onze wettige nakomelingen, volgens het*
»*regt van eerstgeboorte, moet worden bezeten,*
»*en dat Wij, voor Ons zelven, en voor de Vor-*
»*sten, die, na Ons, den alzoo opgerigten troon*
»*bekleeden zullen, de Koninklijke waardigheid*
»*en titel aannemen; bij dezen laatsten echter*
»*dien van Hertog van* Luxemburg *voegende,*
»*uit hoofde der afzonderlijke betrekkingen, welke*
»*dat landschap bestemd is, om met* Duitschland
»*te onderhouden.*

»*Maar, hoezeer ook deze bepalingen strooken,*
»*met hetgene Wij aan de uitgestrektheid der* Ne-
»derlanden, *en aan de beschaafdheid van der-*
»*zelver talrijke en nijvere inwoners, verschuldigd*
»*zijn, niet minder achten Wij Ons verpligt, om*
»*zorg te dragen, dat niet de naam, dien Wij*

» *steeds, in alle wisselingen van de fortuin,*
» *met eere gedragen, en onder welken onze Voor-*
» *vaderen, aan de zaak der vrijheid, zoo menig-*
» *vuldige diensten bewezen hebben, vernietigd*
» *worde en verdwijne. En begeeren en bepa-*
» *len Wij, uit dezen hoofde, dat voortaan de*
» *vermoedelijke erfgenaam van het Koningrijk der*
» Nederlanden *zal aannemen, voeren en behouden*
» *den naam en titel van Prins van* Oranje, *den-*
» *zelven reeds, en onmiddellijk, bij deze, aan*
» *onzen beminden oudsten zoon, met des te inni-*
» *gen genoegen verleenende, omdat Wij Ons ver-*
» *zekerd houden, dat hij den alouden luister*
» *daarvan zal handhaven, door de stipte ver-*
» *vulling zijner pligten, als onze eerste onder-*
» *daan, en als toekomstige Beheerscher van den*
» *nieuwen Staat, en door, te allen tijde, met*
» *moed en zelfopoffering, te waken voor de reg-*
« *ten van zijn Huis, en voor de veiligheid van*
» *het vreedzame en gastvrije grondgebied der Ne-*
» *derlanden.*

» *Gij allen, Landgenooten! die dat grondge-*
» *bied bewoont, ontsluit uwe harten voor het*
» *vertrouwen en de hoop!*

» *De bestanddeelen van het staatsgeluk zijn allen*
» *in uwe eigene magt! Zijt den Vaderlande ver-*
» *kleefd, eendragtig en vrij van allen naijver,*
» *en gij zult sterk genoeg zijn voor de afwering*
» *van al de gevaren, die u bedreigen mogten.*

» Europa *beschouwt uwe hereeniging met be-*
» *langstelling en welwillendheid. De* GRONDWET,

» die bereids voor een groot aantal uwer ver-
» bindende is, zal welhaast de wijzigingen onder-
» gaan, die haar, met de belangen en wenschen
» van allen, in overeenstemming moeten brengen,
» en dáár zult gij dien waarborg vinden van
» de godsdienst, op welke wij allen den hoogsten
» prijs stellen. Weldadige inrigtingen zullen,
» onder den zegen des Allerhoogsten, de vrije ont-
» wikkeling van alle soort van volksvlijt, en de
» herleving uwer van ouds beroemde kunsten,
» bevorderen. En zoo uwe gevoelens en uwe po-
» gingen aan die beantwoorden, welke uw Ko-
» ning u, op dezen plegtigen dag, hartgrondig
» en onherroepelijk toewijdt, zal de voorspoed,
» die u te beurt valt, nog eeuwen lang het erf-
» deel zijn van een dankbaar nageslacht."

De overtuiging, dat al die verzekeringen, door den Koning gedaan, opregtelijk uit het hart ontsproten waren, dat 's Vorsten geest en wil overeenstemden met zijne woorden, dat zijne betuiging: *» Mijn titel alleen verandert, maar mijn hart blijft, » zoo vurig als ooit, voor het heil mijner onderda- » nen kloppen.*" meer dan ijdele klanken waren, zette het volk in blakende geestdrift en die geestdrift vertoonde zich in gloeijende liefde, toen de voorbeeldelooze rustverstoorder zijne hoofdstad bereikt had en met een vlammend oog op den nieuwen staat loerde, dien hij den Koning der *Nederlanden* zoo zeer misgunde. Uit de meeste steden en andere plaatsen gaven zich vrijwilligers bij hon-

derden, voor de dienst te voet aan. De schutterijen, op vele plaatsen, waren onmiddellijk gereed, om de grenzen te bewaken Jonge ambtenaren te *'s Gravenhage*, studenten te *Leiden*, *Utrecht* en *Deventer* vormden zich tot jagerkompagniën en aanzienlijke ruiterbenden, gevormd uit de jonge lieden der eerste huizen stonden uitgerust en geoefend gereed, om op den eersten wenk den vijand tegen te trekken, en zij, die verpligt waren bij hunne haardsteden te blijven, offerden hunne penningen, hun zilver en goud blijmoedig op, en ook zij, die van dit middel tot volhouding des krijgs geen gebruik konden maken, stortten hun gemoed in gloeijende zangen, wapenkreten of treffende vermaningen tot eenparigen tegenstand uit.

NAPOLEON aan alle Hoven van *Europa* vrede en vriendschap aangeboden hebbende, doch door allen versmaad, moest ontwaren, dat de strijd, zoo hij denzelven durfde ondernemen, op dood en leven gevoerd zou worden. De groote veldheeren van 1814 en van vroeger verschenen weder ten tooneele; in de *Nederlanden* zou WELLINGTON, de bevrijder van *Spanje*, de leermeester van 's Vorsten oudsten zoon, en BLUCHER, die den veldtogt in *Frankrijk* voornamelijk beslist had, mededingers in roem, doch zonder naijver, het bevel opnemen. Het Pruissische leger onder de bevelen van den Veldmaarschalk BLUCHER, was bij de honderd duizend man sterk en rijk door vuurmonden geschraagd; het Britsch-Nederlandsche leger, onder de bevelen van den Hertog VAN WELLINGTON en den Prins van *Oranje*, bedroeg mede on-

geveer honderd duizend man, waaronder zich zestien duizend man ruiterij en twee honderd vijftig stukken geschut bevond. Deze legers, uitstekend door heldhaftigheid en welwillendheid van manschappen, eendragt en beleid van legerhoofden, waren de voorhoede, van ten minste vier- of vijfmaal honderd duizend Oostenrijkers en Russen, die men wachtende was.

Na eenig dralen, waardoor reeds minder voorzorg, dan men anders van de beide groote Veldheeren verwacht had, ontstaan was, verscheen NAPOLEON den 10den Junij met honderd twintig of honderd dertig duizend uitgelezene manschappen en eenen verbazenden trein geschut te velde, kwam den 14den te *Avennes*, waar hij aan zijn leger eene brommende aanspraak deed, hetzelve diets makende, dat het Congres zes millioenen Belgen verslonden had, en dat voor elken Franschman, die een hart had, het oogenblik gekomen was, om te overwinnen of te sterven.

Den 15den trok NAPOLEON over de *Sambre*, en drong de Pruissische voorposten bij *Charleroi* terug, die, om niet afgesneden te worden, zich achterwaarts op de groote vlakte van *Fleurus*, zoo menigmaal het tooneel der hevigste veldslagen, herzamelden. Hier trok BLUCHER met het geheele Pruissische leger bijeen, uitgezonderd de nog te verwijderde troep van BULOW.

NAPOLEON, wiens plan het was, om de Engelschen en Nederlanders van het Pruissische leger af te scheiden en dezelve achtervolgens te slaan; had, wat het eerste betrof, zijn doel bereikt, en wat het tweede aanging, ook hierin bereikte hij gedeel-

telijk op den 15den Junij zijnen wensch. De Pruissen op de hooge vlakte van *Fleurus* en langs de beek *Ligny* gelegerd, viel hij met het grootste deel zijns legers aan. Van weêrszijden vocht men met de grootste woede en hardnekkigheid, verscheidene hoogten en dorpen werden beurtelings gewonnen en verloren. BLUCHER, die vruchteloos naar hulp had uitgezien, week in de beste orde en al vechtende langs den weg naar *Gembloux*. Manmoedig kon men den strijd gedurende dien aftogt noemen. De oude Veldmaarschalk stortte, aan het hoofd der ruiterij staande, van zijn ros, dat doodgeschoten op hem viel; tweemaal snelde de vijand hem voorbij, zonder hem te bemerken, de hand der Voorzienigheid redde den grijzen held zigtbaar voor de goede zaak.

In den nacht tusschen den 15den en 16den kwam de tijding van het verlies en het wijken der Pruissen, waarvan NAPOLEON breed opgaf, te *Brussel* aan, terwijl Lord WELLINGTON en de Prins van *Oranje* op het bal bij den Hertog VAN RICHEMONT waren. De beide Veldheeren, ofschoon vooronderstellende, dat het gebeurde slechts eene zaak *d'avant poste* zoude zijn, vertrokken des morgens te zeven ure, terwijl alle troepen, die bij *Antwerpen* gecantonneerd lagen, zich reeds in beweging gesteld hadden. De vijand gebruik van zijne overwinning gemaakt hebbende, had *Charleroi* ingenomen, was tot op zes uren afstands van *Brussel* genaderd en had zich meester van het *Soigne-Bosch* gemaakt.

Den 15den waren de Nederlanders reeds met den vijand in eene schermutseling aan den Viersprong,

(*Quatre-Bras)*, waar tusschen *Brussel* en *Charleroi*, *Nivelles* en *Namen* zich twee wegen kruisten, slaags geweest; doch meester van dat gewigtige punt gebleven. De Prins van *Oranje* den 16den te *Bruine* gekomen, alwaar zich het hoofdkwartier van Zijne Hoogheid bevond, vernam met genoegen, dat het punt den vorigen dag onverlet was gebleven. Maar hoedanig zou het heden zijn? Gebrek aan ruiterij en in het geheel geringheid van magt, daar slechts drie duizend vijf honderd Nederlanders met vijftig ruiters de spits zouden moeten afbijten van twee Fransche divisiën, elk van tien duizend man, verwekte bij den Vorstelijken Bevelhebber groote zorg; doch gebruik makende van den nog heerschenden stilstand en de kostbare oogenblikken van rust, verzamelde Zijne Hoogheid de weinige troepen, die onder zijn bevel stonden, en vóór zes ure bevond zich de held van *Quatre-Bras* op zijnen post, met den takt eens ervarenen krijgsmans inziende, dat hier het bolwerk was, dat heden behouden, morgen ondoordringbaar zou zijn; maar ook heden verloren, morgen het verlies van alles na zich zou kunnen slepen.

Te tien ure kwam de Hertog van *Wellington* zelf aan het bedreigde punt, inspecteerde de geformeerde liniën, schonk zijne goedkeuring aan den Vorstelijken Bevelhebber, die zijne Adjudanten naar alle zijden had afgezonden, om den aanmarsch van hulptroepen te regelen en te bespoedigen, daar hij voor zich besloten had te zullen overwinnen, of, als een tweede LEONIDAS, bij het nieuwe *Thermopilé* te vallen.

Na onderscheidene ernstige voorpostengevechten kwam het eindelijk tot eenen bloedigen, moorddadigen strijd.

Ney, befaamd om zijnen helderen blik, zijne snelle beradenheid, grijs in den krijg, was de man, aan wien NAPOLEON de vermeestering van dit punt, waarvan alles afhing, vertrouwd had; dan de held en de overwinnaar van zoo vele bloediger veldslagen, tóonde zich in deze zaak, ofschoon NAPOLEON hem meer dan eens met de woorden: » *Maréchal! le salut de la France est dans vos mains!*" het groot gewigt van zijnen stand had doen opmerken, weifelend, zwak en vreesachtig. De Prins van *Oranje*, om de uitgestrektheid van zijne kleine magt in het oog des vijands te vergrooten, had de krijgsvinding, ruiters van verschillende monteringen, dan hier, dan daar te doen plaatsen, waardoor de vijand, afgeschrikt door de gewaande magt, lang van zijnen aanval afzag.

Omstreeks half vier in den middag begon het vijandelijke vuur zich met woede en wanhoop te verdubbelen; de stand der onzen werd gevaarlijk, het Nederlandsche leger begon grond te verliezen; nu nog had NEY de overwinning kunnen behalen, maar andermaal liet hij zich door den Prins van *Oranje* verkloeken. Zijne Hoogheid deed namelijk de troepen meer tot den straatweg naderen, en eene sterke magt in het bosch begeven. Ieder, zegt SCHELTEMA, werd bezield door zijnen heldenmoed, men zag hem niet dan op de gevaarlijkste punten, en velen vreesden meer voor zijn, dan voor hun le-

ven, daar hij dood noch gevaar ontziende, met den hoed in de hand het pad der eere wees en de ontstane wanorde herstelde. Zelfs door het heldenvuur, dat in zijnen boezem brandde, vervoerd, waagde Zijne Hoogheid zich zoo verre vooruit, en te midden van den vijand, dat hij van de zijnen werd afgesneden. Door de eenvoudigheid van zijne kleeding niet opgemerkt wordende, bereikte hij gelukkig zijnen stand; doch zijn Adjudant, de Graaf VAN STIRUM, werd door eenen sabelhouw gekwetst.

Eindelijk kwam WELLINGTON de kleine bende, die zich den ganschen dag als leeuwen verweerd had, te hulp. NEY, te leur gesteld door het niet verschijnen zijner keurbende, welke NAPOLEON tegen de Pruissen had doen aanrukken, overtuigd, dat hij zich door den Prins van *Oranje* had laten misleiden, deed nog eene laatste poging. Zij was vreesselijk, zij was moorddadig, onwaardig het aantal dapperen, dat zij verslond. Eindelijk week de vijand naar de vlakte van *Frasnes*, die hij in den morgenstond verlaten had.

Deze dag, die eenen onsterfelijken lauwerkrans voor den Prins van *Oranje* vlocht, daar de jeugdige held een der grootste Veldheeren uit de school van NAPOLEON, met eene mindere magt had doen wijken, had voor de goede zaak tevens groote gevolgen. Hadden de Franschen op dit punt gezegevierd, zij waren in hun opzet geslaagd, om de Engelschen en Nederlanders onophoudelijk te vervolgen, en hen te beletten, zich op eenig rustpunt te kun-

nen verzamelen, en welligt ware *Nederland*, daar ook *Pruissen* zich alsdàn met de onzen niet hadde kunnen vereenigen, den overweldiger ten buit gevallen Maar de overwinning was bloedig behaald, zij had stroomen bloeds, zij had dierbare menschenlevens gekost. Hooren wij slechts hoe SCHELTEMA den afloop van dien heeten strijd beschrijft.

» Welk een verbazend gezigt moet het slagveld » hebben opgeleverd, bij het licht der nachtvuren, » en vooral bij het aanbreken van den dag! Zoo » verre het oog zich strekte, waren de verwoeste » korenlanden bedekt met gesneuvelde en gekwetste » menschen, doode en gewonde paarden, gebroken » legertuig en hierbij een overwinnend leger in rust. » De veldhospitalen waren te *Genappe*, en daar alle » landbewoners voor den oorlog gevlugt waren, » was er gebrek aan handen, om de gekwetsten te » vervoeren. Elk hunner, die zich eenigzins reppen » of roeren konde, wendde het overschot zijner » krachten aan, om een der weinige huizen, aan » den straatweg staande, te beloopen of te bekrui- » pen, in hope van hulp. Ons kwam een verhaal » ter ooren van den toestand eener schuur, gevuld » met dergelijke ongelukkigen, dan. het ontbreekt on- » zen stijl aan kracht, om eene voldoende beschrij- » ving te geven van de hooggaande ellende, aldaar » beschouwd. Hier waarde de dood in allerlei ge- » daanten, en het lot der stervenden was nog be- » nijdenswaardig, als, in zoo gruwelijk eene ramp, » der marteling ontgaan.

» Het grootste jammer zag men aan hen, die nog

» niet uit het leven scheiden konden, en met jammeren en stenen hunnen kameraden den boezem kliefden; eenigen trachtten zelven hunne wonde te verbinden bij gebrek aan hulp, dan, kermden tevens om lafenis, en om eenen drup waters voor den brandenden dorst in de heete koorts; om eene bete broods voor de bezwijmenden door honger, werd vergeefs geroepen; hier zag men stuiptrekkingen door pijn, dáár door zielangst bij het naderen van den dood; hier berouw en tranen; elders verhief een den bloedigen stomp van den afgeschoten arm, en vloekte den geweldenaar; een ander smeekte voor vrouw en kinderen; ginds lag er één op de knie en bad den Allerhoogste vuriglijk om uitkomst. De minst gekwetsten vergaten eigen smart, om, ware het mogelijk, die van anderen te lenigen; doch de overmaat van vermoeijenis en het verlies van bloed belemmerden ook weldra deze. In den morgen kwam er hulp, dan hoe velen waren er reeds bezweken, die, ware een vroeger bijstand mogelijk geweest, misschien nog gered hadden kunnen worden! Nu zag men ook het verschrikkelijk tooneel in al zijne akeligheid, het scheen een open graf, waarin levenden en lijken geworpen waren. Dit wemelen en wroeten onder elkander, dat wringen van handen, dat breken van oogen.... Dan, waartoe eene meerdere ontwikkeling? Het oog wordt nat, het hart week, de vingers stijf."

Zoodra de vijand geweken was, nam WELLINGTON het wijs besluit, om met zijne legermagt terug te

trekken, ten einde dezelve in verband te brengen met het Russische leger, dat zich bij *Wavre* had nedergeslagen.

Die aftogt werd met zoo veel beleid en omzigtigheid uitgevoerd, dat NAPOLEON er niets van bespeurde, voordat dezelve voor een groot deel volbragt was. Hevige slagregens en een onstuimige nacht, alsof de elementen het voorspel reeds wilde vertoonen van het moordtooneel, dat binnen weinige stonden plaats zou hebben, hadden de wegen onbruikbaar gemaakt en de gezondheid des krijgsmans gevoelig aangedaan; maar op dat pas werden die ongemakken niet gevoeld, de ziel was met een te groot belang vervuld, om zich met de bezwaren des ligchaams bezig te kunnen houden.

Des namiddags te vijf ure van den 17den Junij bevond zich het Engelsche en Nederlandsche leger, 66,000 man sterk, voor het dorp *Mont St. Jean*, onder de banne van *Waterloo*. De regtervleugel der Bondgenooten was door de pachthoeve *Hougoumont*, de linker door die van *la Haye Sainte* gedekt. Aan beide punten deden de Franschen de uiterste pogingen, die dapperheid *kan* doen; maar met bedaarden, meer krachtsparenden moed verdedigden zich de Bondgenooten. Engelschen, Nederlanders, Duitschers, allen wedijverden in moed, 3000 lijken des vijands lagen op den door bloed doorweekten grond te *Hougoumont* opgestapeld; maar te *la Haye Sainte* scheen de kans hem voordeeliger. Het middelpunt aan de herhaalde aanvallen der Franschen bloot staande, moest niet door gebrek aan moed,

maar bij gebrek aan sterkte deinzen, en de vijand brak omtrent drie ure te *la Haye* door. De Prins van *Oranje* had zich wederom door daden van dapperheid en tegenwoordigheid van geest allerschitterendst doen onderscheiden, zoo zelfs, dat door het springen van eenen houwitser, die Zijne Hoogheid gelukkig met slijk slechts overdekte, zijn leven in groot gevaar stond; maar de kleine magt was niet bestand tegen de woede des sterken vijands. Ofschoon door eenen welaangelegden aanval der Bondgenooten de eerste verwarring hersteld werd, liet NAPOLEON echter zijne voornaamste magt op het middelpunt aanrukken, waardoor eene slagting en een moord ontstond, welke men zich niet dan met ontzetting herinneren kan, en echter was men van onze zijde beducht, van welhaast te zullen moeten bezwijken. Al onze hoop vestigde zich nog op de aankomst van BLUCHER: die van NAPOLEON op de komst van GROUCHY, welke 45,000 man onder zich had en op de *Pruissen* een wakend oog moest houden. God was met ons!

Door eenen onbegrijpelijken misslag had GROUCHY het grootste gedeelte van het Pruissische leger laten vertrekken en zich alleen met het kleinere gedeelte bezig gehouden. Dit verzuim was beslissend; want nu zond BLUCHER, BULOW door de bergengte en volgde hem weldra met de bende van ZIETHEN. BULOW viel den vijand in den rug, die, zulks voorzien hebbende, hem spaarbenden toezond; maar toen nu BLUCHER zelf NAPOLEON in de flank viel, en GROUCHY met zijne 45,000 man niet opdaagde, toen verbleekte de overweldiger,

doch beval nog eenen verwoeden aanval, die zijn lot moest beslissen. Dezelve werd met woede en geveld bajonet aangevangen, doch mislukte; op dit oogenblik werd de Prins van ORANJE, die in het middelpunt alles uitstekend bestuurd had, door eenen kogel aan den schouder gekwetst en door eenige Hanoveranen van het slagveld gedragen (*). De Engelschen en Nederlanders, die hunne krachten nog ge-

---

(*) Te *Mont St. Jean* gekwetst zijnde, werd de Doorluchtige Vorst op eene deur naar *Waterloo* gedragen. De Prins, ofschoon flaauw van pijn en bloedverlies, vergat zich zelven, om slechts met de groote zaak des Vaderlands, die thans beslist werd, werkzaam te zijn. De Generaal VAN REEDE, het oogenblik waarnemende, dat de Doorluchtige gekwetste de oogen opende, om Zijne Hoogheid naar de plaats der wonde te ondervragen, ontving dit onvergetelijk antwoord: » *Wij hebben geen' voet gronds verloren!*" In het hoofdkwartier van Lord WELLINGTON, werwaarts men de Vorstelijke lijder vervoerd had, werd de wonde voor de eerste maal verbonden. Daarna vervoerde men den verzwakten Prins in eene koets naar *Brussel*, alwaar men des nachts om twee ure aankwam. Een uur later schreef Z. H. reeds eenen brief aan zijne Vorstelijke ouders. Op de vleugels der teederste moederliefde ijlde de edele Koningin naar *Brussel*. Hare tegenwoordigheid, hare liefderijke zorgen, waarmede zij dagen lang aan de legerstede van den gekwetsten held doorbragt, hem met die teederheid en zorg, waartoe alleen eene moeder in staat is, bewaakte en verzorgde, en niet eer in den schoot van haar gezin terugkeerde, dan nadat alle gevaar geweken was, alsmede de hartelijke deelneming van den Hertog VAN WELLINGTON, in den toestand van zijnen grooten kweekeling, voor wien hij, volgens eigene getuigenis, geen' lof groot genoeg vond, en de dankbare bewondering der natie voor zijnen betoonden heldenmoed, bragten veel toe tot eene spoedige herstelling.

spaard hadden, vielen met de bajonet den vijand van voren aan, terwijl de Pruissen zulks in den rug en de flank deden. Nu was het groote pleit voldongen. Het Fransche leger door schrik bevangen, sloeg op de vlugt, en liet het slagveld, met tusschen de twee en drie honderd kanonnen, in handen der Bondgenooten. De Engelschen te afgemat, om den vijand te vervolgen, stonden deze taak aan de Pruissen af, die ziedend van wraak dezelve met onverbiddelijke gestrengheid volbragten; alles viel onder hunne slagen en na eenen vijfdaagschen veldtogt kwam NAPOLEON alleen over de *Sambre* terug, slechts gevolgd door een derde van zijn eigen leger, de bende van GROUCHY.

Deze luisterrijke veldslag, die glorierijk gestreden was, had echter aan vele geslachten en huisgezinnen diepe wonden toegebragt. Twee duizend negen en twintig vaderlanders hadden den krijg ten koste van hun leven gestreden, nogmaals twee duizend een en vijftig braven waren verminkt of gekwetst. *Engeland* had aan dooden, gekwetsten en vermisten 13.833 en *Pruissen* 33.120 man verloren. Vreesselijke verwoesting! Maar zij, die gevallen waren, zij hadden eenen schoonen, eenen edelen dood gevonden! Zij, die redding en hulp noodig hadden, zij ondervonden in ruime mate, dat de deugden onzer voorouders, *milddadigheid* en *mededoogen*, niet uitgestorven waren. Niet alleen laafden de inwoners van *Brussel* met Christelijke menschenmin vriend en vijand, niet alleen zond Koning WILLEM den Hoogleeraar BRUGMANS, Inspecteur-Generaal over de geneeskundige dienst, naar *Brussel*, om het toezigt over de hospitalen, opgevuld met

gekwetsten, te regelen; maar van alle rangen en standen, tot zelfs de arme bewoners der godshuizen bragten met milde hand hunne offers tot leniging en verkwikking van het lot der braven toe. In eenige dagen was de aanzienlijke som van *f* 12,167,17[5] bijeengebragt en daarbij gevoegd onderscheidene voorwerpen van spijs, drank, kleedingstukken en verplegingsmiddelen.

De Koning zelf begaf zich naar *Amsterdam*, deed het naauwkeurigst onderzoek naar de behandeling der lijders in het hospitaal, onderzocht als een teederhartige vader bij de lijders zelven of in hunne behoeften behoorlijk voorzien werd, en deelde met ruime, met Vorstelijke hand de blijken zijner goedkeuring en zijner Koninklijke onderscheiding uit; ook *Brussels* ingezetenen werd door eenen Koninklijken brief de welverdiende lof voor hunnen ijver ter verpleging toegezwaaid.

De Bondgenooten zich onmiddellijk na den slag vereenigd hebbende, rukten op *Parijs* aan. De trotsche stad, ofschoon nog pogingen doende, om zich door eene wapenschorsing te redden, moest zich eindelijk overgeven. De gevlugte LODEWIJK kwam in de hoofdstad terug; NAPOLEON week naar *Rochefort*, en geene kans meer ter ontsnapping ziende, stelde zich als een vrij Souverein in de handen der Engelschen, als zijne edelmoedige vijanden.

Men kende echter dit goochelspel en schatte het op den behoorlijken prijs; men bande den fortuinzoeker, die naar het regt der natuur en der volken duizend dooden verdiend had, voor zijn

leven naar het eiland *St. Helena* in den *Atlantischen Oceaan* (*).

Zoo was dan eindelijk een einde gesteld aan eenen oorlog, die met weinig tusschenpoozing vier en twintig jaren geduurd, *Europa* en vooral *Nederland* schromelijk verarmd had.

De Koning der *Nederlanden* thans op een ongestoord bezit zijner vereenigde landen kunnende hopen, had reeds voor het uitbarsten des oorlogs door eene Commissie uit de beide deelen des rijks een ontwerp tot wijzing der grondwet doen vervaardigen, hetwelk Z. M. nu in *België* aan de goedkeuring der notabelen, zoo als in 1814 de Hollandsche grondwet, en in *Holland* aan die der Staten Generaal, in dubbelen getale vergaderd, onderwierp. De grondtrekken van dit nieuwe staatsverdrag kwamen grootendeels met de Hollandsche grondwet overeen; doch de

(*) Het zal niet ongepast zijn, hier ter plaatse aan te stippen, daar wij van den overweldiger voor goed afscheid nemen, dat de Nederlanders zelven de eersten waren, om in *Parijs* de handen te slaan aan het *Fransche Museum* en hetzelve te ontlasten van eene menigte voorwerpen en vooral van het door geheel *Europa* bewonderd en door *Nederland* betreurd kabinet van natuurlijke zeldzaamheden des Prinsen van ORANJE, welke de Franschen met vele onnavolgbare schilderstukken van de eerste meesters uit *den Haag* en elders hadden weggevoerd. De verdienstelijke BRUGMANS, die reeds te *Waterloo* zoo veel goeds gedaan had, zorgde, dat het Stadhouderlijk kabinet, grootendeels, of waar het te zeer verstrooid was, door nieuwe voorwerpen vergoed, in het Vaderland terugkwam. De Koning, altijd geneigd tot erkentenis, schonk tot prijs van 's mans welgelukte pogingen, deze geheele verzameling aan de Leidsche Hoogeschool.

Staten-Generaal werden in twee Kamers verdeeld, de eene, volgens het voorbeeld van *Engeland* en *Frankrijk*, zou uit den Adel bestaan en de leden ter keuze des Konings, de tweede Kamer door de gewestelijke Staten benoemd, zou in het openbaar vergaderen. De gewone begrooting voor staatsbehoeften zou niet voor altijd, maar slechts voor tien jaren plaats hebben. Het artikel, waarbij de Hervormde Godsdienst tot die van den Souvereinen Vorst verklaard was, bleef ten bewijze van 's Konings gematigde denkwijze weg.

In weerwil dezer edele inschikkelijkheid, vond de nieuwe grondwet juist de meeste tegenkanting uit genoemde godsdienstige gronden. De toenmalige Bisschop van *Gent*, MAURITS VAN BORGLIO, een man, die in de negentiende eeuw de rol van eenen GREGORIUS en INNOCENTIUS wilde spelen, deed aan zijne onderhoorigen en aan allen, die tot zijn Bisdom behoorden, het aannemen van het ontwerp van grondwet strengelijk verbieden, en zich het voorbeeld van den oproermaker, nu als Heilige en martelaar aangewezenen THOMAS BECKET (*), waardig maken. De uitslag der vergaderde notabelen was dan ook niet zoo gunstig, als dat van de eerste vergadering. Dat alle godsdienstige gezindten dezelfde burgerlijke voorregten zouden genieten, scheen een

(*) THOMAS BECKET, bekend om zijnen hevigen tegenstand tegen Koning HENDRIK II van *Engeland*, waardoor hij dat rijk in de grootste verwarring stortte, werd vermoord, en naderhand onder de groote rij van Heiligen opgenomen.

onoverkomelijk struikelblok. Zeven honderd zes en negentig notabelen verwierpen het ontwerp, vijf honderd zeven en twintig namen hetzelve aan; doch honderd zes en twintig van de afkeurende partij verklaarden tevens, dat alleen de vrees van strijdig te zullen handelen met de belangen van hunne godsdienst, hen tegengehouden had van de aanneming. De dubbele Vergadering der Staten-Generaal gaf eenen geheel anderen uitslag. Hier, waar het volk met ziel en leven aan zijnen Koning hing, hier, waar men tachtig jaren voor vrijheid van godsdienst en geweten gestreden had, hier werd het ontwerp met eenparigheid aangenomen, en daar alzoo de stemmende leden uit beide rijken de overmagt hadden, werd de herziene grondwet door den Koning als verbindend afgekondigd.

Den 21sten September had te *Brussel* alzoo de eerste algemeene Vergadering der gezamenlijke *Nederlanden* plaats, en in dezelfde stad, waar twee honderd zestig jaren te voren KAREL V niet minder plegtig in eene dergelijke vergadering afstand van de regering deed, werd *Neêrlands* eerste Koning ingehuldigd. Plegtig was dit feest, vurig de bede, dat, even als op dien afstand, een bange tijd van dwingelandij en burgerkrijg gevolgd was, op de inhuldiging van WILLEM DEN EERSTEN, Koning der *Nederlanden*, eene nieuwe eeuw van volksheil, vrede en eendragt zich mogte dagteekenen (*).

Groot was de taak den Koning der *Nederlanden*

(*) VAN KAMPEN.

thans opgelegd. Om die taak waardiglijk te volbrengen, werd een onbezweken geduld, wijze staatkunde, strenge onpartijdigheid en onwrikbare standvastigheid gevorderd. Hoe zich de edele Vorst van die groote verpligtingen gekweten heeft, zal het vervolg van ons onderwerp zijn.

De eerste maanden na den bloedigen kampstrijd, mogten door de hulde, die het zoo algemeen geliefkoosd Vorstelijk Huis werd toegebragt, innig verzachtend zijn voor de dagen van angst en moord. Zoo was het, dat de Staten-Generaal op den 29sten Junij van het onvergetelijk jaar 1815, Zijne Majesteit den Koning het volgende voorstel met een daarbij passend adres aanboden:

»De Staten-Generaal hebben de eer, met diepen »eerbied, aan Zijne Majesteit den Koning voor te »dragen:

»Dat, daar Hun Edelmogenden, ingevolge arti»kel 69 der grondwet, het regt hebben van aan den »Souvereinen Vorst voordragten te doen, zij van dat »regt nooit beter gebruik kunnen maken, dan, wanneer »het dient, om in naam der natie, aan het Konink»lijk regerend Huis bewijzen te geven van hunne »verknochtheid, liefde en dankbaarheid.

»Dat deze dankbaarheid nu ten top gestegen is, »daar het aan het heldhaftig en manmoedig gedrag van »den Kroonprins, grootendeels te danken is, dat de »nu onlangs met dit land vereenigde, en zoo be-

« *langrijke zuidelijke provinciën niet eene prooi ge-*
» *worden zijn van den alles vernielenden vijand.*

» *Dat dit manhaftige gedrag van den Kroonprins,*
» *en deszelfs onderhoorige troepen, reeds bijzonder*
» *uitgeblonken heeft, in het hardnekkig verdedigen van*
» *de positie bij* Quatre-Bras, *op den* 16*den Junij*,
» *laatstleden, en in den daardoor mogelijk geworde-*
» *nen luisterrijken slag, van den* 18*den Junij daar-*
» *aanvolgenden.*

» *Dat Hun Edelmogenden, in aanmerking nemende*
» *den diepen indruk, dien het behoud van* Brussel,
» *met de omliggende streken, op de natie gemaakt, heeft*
» *ook gaarne, in derzelver naam, een bewijs van*
» *dankbaarheid aan den Prins van* Oranje *zouden*
» *geven, en in hem aan de verdienstelijke troepen,*
» *die zich daarbij, onder zijn bevel, zoo wel ge-*
» *kweten hebben.*

» *Dat zij daarom de vrijheid nemen, met allen*
» *eerbied aan Zijne Majesteit voor te stellen, om bij*
» *eene wet te bepalen.*

» 1°. *Dat het Domein van* Soestdijk, *met al*
» *deszelfs ap- en dependentiën, in naam van het*
» Nederlandsche *volk, aan den Prins van* Oranje *zal*
» *worden aangeboden, om door hem en zijne erfge-*
» *namen, als patrimonieel goed in vollen eigendom,*
» *bezeten te worden.*

» 2°. *Dat het Koninklijk jagtslot aldaar, ten*
» *koste van den lande behoorlijk gemeubileerd, in*
» *orde gebragt zal worden.*

» 3°. *Dat, tot vereeuwiging van het manmoedig*
» *gedrag der troepen, bij de hardnekkige positie bij*

» Quatre-Bras, *zoo luisterrijk ten toon gesteld, in*
» *het Domein van* Soestdijk *een monument, ten aan-*
» *denken van die roemrijke gebeurtenis zal worden*
» *daargesteld, enz. enz.*"

Zulk eene voordragt moest voorzeker den Koning aangenaam zijn, daar dezelve zoo zigtbaar blijken gaf, dat *Neêrlands* volk de waarde van zijn Vorstelijk geslacht kende en op prijs wist te schatten. Bij besluit van den 8sten Julij werd dit voorstel dan ook met kracht van wet bekleed, en het Domein van *Soestdijk* alzoo aan den Prins van *Oranje* in eigendom afgestaan (*).

Zoo vloeiden de eerste maanden van *Neêrlands* vrijheid in rust, in glans en in onvermoeide werkzaamheid henen, terwijl het nieuwe tijdperk van 1816 op nieuw met de heugelijkste gebeurtenis begon. De dappere Prins van *Oranje* huwde, daar het ontworpen huwelijk met de te vroeg gestorvene Prinses CHARLOTTE van *Engeland*, door den dood verijdeld was, den 21sten Februarij te *Petersburg*, de Russische Grootvorstin ANNA PAWLOWNA, jongste zuster van Keizer ALEXANDER. Schitterend waren de feesten deswege in *Petersburg*, schitterend in de vereenigde provinciën, en zij mogten schitterend zijn; want *Nederland* ontving eene engelin van

---

(*) Op voorstel der Staten schonk Zijne Majesteit den Koning, in het begin van 1816 zijnen dapperen zoon, voor deszelfs betoonden heldenmoed, twee paleizen, een te *Brussel* en een te *Tervueren*, in het bosch van *Soignes* gelegen.

deugd en goedheid, het Vorstenhuis eene schitterende parel in deszelfs kroon (*).

Maar de moeijelijkheden opgesloten in de vereeniging van twee gewesten, in zoo vele opzigten zoo in het oog loopend verschillende, deden zich weldra voor den Vorst gevoelen, en ofschoon Z. M. door zijn afwisselend verblijf en dat der Staten-Generaal in *den Haag* en te *Brussel* vele botsingen in godsdienstige en staatkundige denkbeelden voorkwam, en door zijne voor elken onderdaan weldadige regering de denkbeelden afwisselden en ten goede neigde, waren de verschillende belangen van beide deelen te groot, om elk bezwaar uit den weg te ruimen.

Een buitengewone hongersnood, ontstaan door

(*) Uit dit Vorstelijk huwelijk zijn geboren:

1°. Willem Frederik Paul Alexander Lodewijk, den 19den Februarij 1817. Gehuwd den 18den Junij 1839, met H. K. H. Prinses Sophia Frederica Mathilda, dochter des Konings van *Wurtemburg*, uit welken echt den 4den September 1840 een zoon geboren is, genaamd Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik, en den 15den September 1843 een tweede zoon, genaamd Willem Frederik Maurits Alexander Hendrik Karel.

2°. Willem Alexander Frederik Konstantijn Nicolaas Michael, geboren den 2den Augustus 1818.

3°. Willem Frederik Hendrik, geboren den 13den Junij 1820.

4°. Willem Alexander Frederik Ernst Casimier, geboren den 22sten Mei 1822, overleden den 22sten October van datzelfde jaar.

5°. Wilhelmina Maria Sophia Louisa, geboren den 8sten April 1824, gehuwd den 8sten October 1842 met Zijne Doorluchtige Hoogheid, den Erfgroot-Hertog van *Saksen-Weimar-Eisenach*.

een algemeen misgewas der granen en overige levensmiddelen, deed den Vorst besluiten, om bij eene wet van den 3den October 1816 de regten van in- en uitvoer op te heffen, waardoor de prijzen der levensmiddelen moesten dalen en de belangen der binnenlandsche fabrijken en andere takken van bestaan in overeenstemming met het stelsel van vrijen en algemeenen handel zouden gebragt worden. De Hollanders waren echter van meening, dat door den invoer dier wet de handel daardoor ten voordeele der Zuidelijke provinciën zou neigen en hunne fabrijkgoederen en ijzerwerken te veel gedrukt zouden worden. De Belgen daarentegen waren van oordeel, dat zij gebruik van de buitengewone duurte moetende maken, het gewone middel eener bekrompene staatkunde konde aanwenden, het verbieden namelijk van den invoer naar buiten. Reeds was door hunnen invloed deze maatregel in de tweede Kamer aangenomen, toen de Koning tusschen beiden trad, en niettegenstaande de afgevaardigden der Zuidelijke provinciën, op eene altijd afkeuringwaardige revolutionaire wijze op de tribunen openlijke teekens van goed- en afkeuring deden blijken, den uitvoer alleen van de landzijde verbood en de belangen van den vrijen handel tegen de meerderheid der Kamers verdedigde.

Door dezen weldadigen, Vorstelijken, maar meer nog vaderlijken stap, deed de Vorst den handel van *Amsterdam* verlevendigen en het Koningrijk ook bij bestendige duurte voor hongersnood verzekeren, daar de graanhandel hierdoor in *Nederland* lager in prijs bleef

dan in *Duitschland*, waar men in de gestrenge uitvoering der graanwetten elkander trachtte te overtreffen.

Maar de Vorst alzoo zijne oude onderdanen, ofschoon in volstrekte regtvaardigheid bevoordeeld hebbende, vermeende aan eenen anderen kant aan de voorstelling der Zuid-Nederlanders gehoor te moeten geven, toen zij eene belasting op de binnenlandsche verbruikt wordende koffij en suiker verlangden. Luide was de algemeene tegenkanting, die zich hiertegen uit de Noordelijke provinciën verhief, als beschouwde men de invoering van die belasting hoogst verderfelijk voor den handel; zelfs een KEMPER en een VAN HOGENDORP traden als ijverige tegenstanders van het voorgestelde ontwerp op; de Koning echter het belang zijner zuidelijke onderdanen beoogende, deed het ontwerp aan de stem der Kamers onderwerpen en hetzelve werd bij stemming aangenomen. Zoo vele worstelingen, ontstaan uit de verschillende belangen der tweeledige onderdanen, moesten echter den Vorst onaangename oogenblikken veroorzaken en bij het minkundige deel der natie indrukken te weeg brengen, waardoor de edele Vorst, die zijn geheel leven, tot zelfs de uren van uitspanning aan de behartiging der belangen van zijne onderdanen wijdde, vaak aan de onregtvaardigste, zoo niet onedelste bedoelingen bloot stond, en dat die botsingen menigvuldig waren, heeft zich bij de nieuwe grondslagen der belastingwetten in 1821 nog sterker dan ooit geopenbaard. De Koning namelijk had, gehoor gevende aan de regtmatige klagten van vele voor-

name kooplieden en onderscheidene leden der Staten-Generaal, eene commissie benoemd ter herziening der belastingwetten. In het begin van het genoemde jaar 1821 werd aan 's Konings beslissing de werkzaamheden dier commissie medegedeeld. De voorgestelde wijzigingen waren met oordeel en aller belang beoogende, opgesteld Maar de belasting op de koffij, nog steeds een struikelblok, werd afgeschaft, en in plaats daarvan werd, de sinds jaren in de Noordelijke provinciën bestaande en niet drukkende belasting op het gemaal ingevoerd.

Tegen deze verhief zich dadelijk eene dubbele partij, die der zuidelijke onderdanen en hunne afgevaardigden ter Staten-Generaal. De Koning zich bij de eerste uitbarsting der onbillijke verbolgenheid, gelijk in 1816 te *Brussel* bevindende, toonde bij die gelegenheid *Neêrlands* volk niet alleen waardig te zijn, maar een karakter van den echten ouden stempel te bezitten. Z. M. volhardde, in de overtuiging, dat het belang van beide zijden beoogd en behartigd was, die volharding bragt het geschreeuw der misnoegden tot zwijgen, wijzigde de wet en verzoende door die wijzigingen de ontevredenen met hunnen Koning.

Zoo handhaafde de Vorst met roem zijne Vorstelijke waardigheid, zoo bewees Z. M. dat al te groote toegevendheid in eenen staat vaak verderfelijk wordt! Grootere en meer uitgestrekte bemoeijingen dan deze, moesten reeds kort na den vrede 's Konings zorgen vermeerderen. Wij hebben vroeger gezien, dat bij het gehoudene Congres in 1814 ons Koningrijk deszelfs Overzeesche bezittingen voor een gedeelte terug-

bekwam; onder dezelve behoorden ook de koloniën in de *West-Indiën*, *Suriname*, *Curaçao*, *St. Eustatius* en omliggende landen; daar, zoowel als in de Oost-Indische bezittingen, t. w. op het belangrijke *Java*, op verscheidene punten van *Sumatra*, *Borneo*, *Celebes* en de *Molukken-eilanden*, was eene nieuwe inrigting, nieuwe bepalingen en wijziging van verkeerde gebruiken hoogst noodzakelijk, terwijl het groote vraagstuk of het oude stelsel van *Monopolie* weder hersteld, of dat eene vrijheid van handel zou worden ingevoerd, een belangrijk punt van overweging opleverde. De vrijheid minnende Vorst, verklaarde zich voor het laatste, en hoopte ook door dat stelsel zijnen Overzeeschen onderdanen eene duurzame welvaart te verzekeren. Voor de *West-Indiën* scheen zich zulks te zullen bevestigen; maar daarentegen misten in de *Oost-Indiën* de eerste pogingen haar doel. Onmiddellijk na de overgave van *Java* in 1816 brak in *Cheribon* een opstand uit, die, ofschoon spoedig gedempt, het voorspel was van den vreesselijken moord aan Europeërs en inboorlingen, gepleegd in de *Molukken* in 1817 en die gevolgd werd door de vijandelijkheden van de zijde des Sultans van *Palembang*, MAHMOED. Die vijandelijkheden verderfelijk voor de jeugdige zusterlanden, hielden lang en kostbaar aan; eerst op den 20sten Junij tot den 1sten Julij 1821 mogt het den dapperen Generaal-Majoor DE KOCK gelukken, eene schitterende overwinning te behalen en den Sultan met zijn gezin gevankelijk naar *Batavia* op te brengen! Maar nogmaals moest *Java* het too-

neel van eenen gevaarlijken en langdurigen opstand zijn, aangelegd en bewerkt door DIEPO NEGRO; eerst in 1830 mogt het den dapperen DE KOCK andermaal gelukken, dien hoofdmuiteling tot onderwerping te dwingen. Doch al deze wederwaardigheden, gevoegd bij de zware aardbevingen, die op *Batavia* vele verwoestingen aanrigtten, putteden de inkomsten der koloniën zoodanig uit, dat in 1823 een te kort van twintig millioen gulden den Staat bezwaarde. Zijne Majesteit deed de voordragt, om uit 's Rijks kas dit te kort te dekken, onder bepaling, dat de inkomsten van het moederland ten waarborg voor de interessen zouden zijn, die echter, zoowel als de aflossing des kapitaals, uit de eigene middelen der Overzeesche bezittingen moest geschieden. Dit voorstel werd aangenomen. Zoo redde 's Konings wijsheid en onvermoeide werkzaamheid ten voordeele zijner onderdanen, de jeugdige morgenlanden; doch de geheel onevenredig hooge prijs der koffij in *Indië* in vergelijking bij dien in de *Nederlanden*, veroorzaakte den vaderlandschen handel groote schade; de Vorst echter hield zich vast aan het stelsel van vrijen handel, schafte zelfs een bestaand monopolie voor den Chineschen handel af, en sloot in 1824 met *Engeland* het belangrijk verdrag, waarbij de bezittingen op het vaste land van *Indië*, tegen al de Britsche koloniën op *Sumatra*, voornamelijk *Bengalen* afgestaan, en voor beide natiën een onbeperkte vrije handel in *Indië* werd vastgesteld. Meer dan dat alles kenmerkte zich des Konings bemoeijingen nog zigtbaarder, toen Z. M. in April 1824 eene

Handel-Maatschappij voor de *Oost-Indië* oprigtte. Een en twintig millioen was het kapitaal daartoe vereischt. Binnen weinige dagen was reeds voor vijf en zeventig millioen ingeschreven, een treffend blijk van het vertrouwen der natie op hare regering! De Vorst, ten gevolge dier ruime inschrijving, bragt het cijfer van een en twintig millioen op zeven en dertig, en schreef voor zich zelven voor vier millioen in. Die Maatschappij, thans eene bron van welvaart en rijkdom voor duizenden, zegent haren Vorstelijken oprigter, en zal tot *Neêrlands* laatsten stond het sieraad van *Neêrlands* Vorstenhuis zijn (*).

Keeren wij na dezen uitstap andermaal tot het jaar 1815 en 1816 terug. Wij hebben gezien, hoe ijverig de Vorst van zijne komst in ons midden, den handel en de zeevaart bevoordeelde en beschermde, als de hechtste zuilen, die zijnen troon bij voortduring konden schragen. Handel en zeevaart begonnen dan ook met verjongde kracht te herleven, *Neêrlands* vlag wapperde weder op den oceaan in eere rond, en onze schepen werden overal met vriendschap ontvangen. Alleen de zeeschuimers der Algerijnsche Staten aan de *Middellandsche Zee*, roofden op de schandelijkste wijze en maakten de koopvaart grootelijks onveilig. Reeds in 1814 had de Koning, ter beteugeling dier schandelijke rooverijen, eenige oorlogsschepen in zee gezonden; doch door eenen zwaren storm overvallen, kon men eerst in 1815 met den

(*) Eene West-Indische Handel-Maatschappij is in 1828 opgerigt.

Dey OMAR in onderhandeling treden, die, verre van gehoor te geven aan redelijke voorstellen, dezelve met de onbeschaamdste trotschheid afsloeg. Dit trouwelooze volk, niettegenstaande elke bedreiging, waagde het in Mei 1816 drie honderd vijftig booten, die zich op de kust van *Bona*, onder Britsche vlag, ter koraalvisscherij verzameld hadden, te overvallen en zestig menschen op de wreedste wijze ter dood te brengen.

Dit gaf aanleiding, dat *Groot-Brittanje* en *Nederland* zich met elkander verbonden, om de zeeroo-verijen der Algerijnen krachtdadig tegen te gaan. Eene Engelsche vloot onder Lord EXMOUTH en een Nederlandsch smaldeel onder den Vice-Admiraal Baron VAN DE CAPELLEN, zeilde den 27sten Augustus 1816 de baai van *Algiers* in. Reeds in den namiddag opende een geweldig vuur den strijd, die van beide zijden met woede, maar van de zijde der verbondene schepen en vooral, volgens getuigenis der Engelsche Vlootvoogden, door het Nederlandsche smaldeel, met zoo veel dapperheid werd doorgezet, dat de zeeroovers in onderhandeling traden, ruim duizend Christenslaven, onder welke zich vier en twintig Nederlanders bevonden, in vrijheid stelden, en met *Engeland* en *Nederland* een vredesverdrag sloten, waarbij de trotsche OMAR verklaarde, geene gevangenen, die ingeval van oorlog in zijne handen geraakten, in slavernij te zullen houden; maar dezelve bij het ophouden der vijandelijkheden, zonder losgeld in vrijheid te stellen.

Deze heugelijke gebeurtenis, die, ofschoon zij

met acht honderd zoo dooden als gekwetsten bevochten was, verwekte bij Vorst en onderdanen groote vreugde, daar *Nederland* sinds vijf en dertig jaren geen' roem ter zee behaald had.

Nu bleef, na deze heldhaftige tuchtiging, de handel der Nederlanders in de *Middellandsche Zee* ongestoord, en in den strijd der Grieken voor hunne onafhankelijkheid bleef de Koning in zoo verre onzijdig, dat Z. M., gedachtig aan den strijd zijner Voorvaderen voor vrijheid en onafhankelijkheid, alleen de middelen verschafte, om den strijd zes jaren te kunnen volhouden.

Al deze oorlogen hadden intusschen, uit hoofde van den verren afstand, op het inwendige des rijks geenen wezenlijken invloed. Maar een nooit te bevredigen vijand, een vijand, voor wiens aanvallen onze grond zoo vaak heeft bloot gestaan, en wiens magt alleen door de noeste vlijt der natie getemd is geworden, de strijd tegen de elementen, de omringende zeeën en de woede der doorgebrokene dijken, verhief zich tot twee malen gedurende 's Konings regering, met eene kracht, die met allen menschelijken tegenstand den spot dreef.

In Januarij 1820 bezweken de dijken van de *Waal* en den *Rijn;* de van binnen verhoogde bedding der rivier kon de vernielende kracht des indringenden waters niet wederstaan, en een gedeelte van de vruchtbare *Betuwe* en den *Alblasserwaard* bij *Dordrecht* werd door den vloed verzwolgen. Groot was de ellende daardoor bij velen veroorzaakt; maar

Neêrlands liefdadig- en hulpvaardigheid, de grondtrekken van het echt vaderlandsch karakter, blonken in die oogenblikken van droefenis en rouw heerlijk uit, en de Vorst, wiens boezem van hulpvaardigheid en liefde gloeide, ijlde in persoon de ongelukkigen, op de meest bedreigde plaatsen, te hulpe.

Zoo werd de smart gelenigd, de aanzienlijke schade grootendeels vergoed, maar de woede der elementen was niet getemd. Zij woedde inwendig, om eerlang met vernieuwde kracht uit te barsten. De zachte winter van 1824 en het begin van 1825 werd door zware regens vervangen, dijken en dammen hierdoor doorweekt, waren niet in staat weêrstand te bieden aan den schrikkelijken orkaan uit het noordwesten en aan eenen hoogen springvloed, die met ontzettende kracht zijne golven tegen de bolwerken onzer binnenlanden, met zoo veel kunst als inspanning aangelegd, aanjoeg. De ellende, waarin een groot deel van ons Vaderland, inzonderheid *Noord-Holland*, *Vriesland*, *Overijssel*, *Gelderland* en *Drenthe* hierdoor gedompeld werd, gaat alle beschrijving te boven. Alleen in *Gelderland*, *Overijssel* en *Drenthe* zagen dertien duizend menschen, behalve degenen, die het veege lijf niet hadden kunnen redden, zich van have en erf, van voedsel, deksel en kleeding beroofd. De schrik en de verwarring, door de onverhoeds aanstuivende golven, deed menigen landman zijn vee vergeten, dat schielijk eene prooi der verslindende zee werd. Sommige

huizen stonden tot over het dak onder water, alles was ééne zee, welker oppervlakte opgevuld was met wrakken van huizen, stallen en huisraad, met verdronkene runderen en paarden, welker bodem millioenen schats vernielde. Maar de voorzienigheid Gods, die in liefde gekastijd had, was wel de straffende, maar ook de liefderijke Vader; de vloed bedaarde, de winden zwegen, het verkwikkend zonnelicht brak door, en de Christelijke broederliefde, het kenmerk der natie, toonde zich bereid, om de grievende wonden te heelen. De Koning, als eerste burger van den Staat, ondersteunde de ongelukkigen niet alleen rijkelijk uit zijne eigene kas, maar droeg aan de Staten-Generaal eenen onderstand van acht millioen uit de landkas voor, en daar eene langdurige ongesteldheid, welke zich naar de voeten verplaatst had, den edelen Souverein belette, in persoon te hulpe te snellen, zoo vaardigde hij onmiddellijk den erfgenaam zijns troons, den Kroonprins af, om op de plaatsen des onheils en des jammers opbeuring, verkwikking en redding aan te brengen. Ook de natie kenmerkte zich op nieuw door liefdadigheid en hulpvaardigheid. *Amsterdam* droeg een half millioen, *Haarlem* 40,000 en *den Haag* 70,000 gulden bij.

Zij was echter diep gevoeld, die zware wonde; Vorst en onderdaan hadden verliezen te betreuren, deze in zijne onderdanen, gene in zijne dierbare betrekkingen. Slechts het huwelijk van 's Konings tweeden zoon, den algemeen beminden Prins FREDERIK met LOUISA AUGUSTA WILHELMINA AMALIA, Prinses van *Pruissen*,

plegtig te *Berlijn* voltrokken op den 21 Mei 1825 (*) mogt eenige leniging in de algemeene ramp voor eene wijl aanbieden. Voor onzen Vorst, zoowel als voor den Pruissischen Monarch was deze gebeurtenis meer dan schitterend. Zij was heilig, omdat zij eenen nieuwen band strengelde ter naauwere vereeniging der reeds zoo naauw verbondene Huizen van ORANJE en HOHENZOLLERN.

Geen wonder dan ook, dat de verschijning van WILHELMS jongste, zoo dierbare dochter met uitbundige vreugde, zoowel in *Brussel*, als in den *Haag* en te *Amsterdam*, aan de zijde haars Doorluchtigen Gemaals ontvangen werd. Zij was immers gehuwd aan eenen Prins, in wiens stil gemoed de heilige aandrift gloeide der menschheid wel te doen. Had Zijne Hoogheid zich niet met krachtdadige medewerking aan het hoofd gesteld der inrigting, ontworpen door den edelen Graaf VAN DEN BOSCH en eenige edele menschenvrienden ten gevolge van het misgewas van 1816 tot 1817, en welker doel was armoede te verminderen en bedelarij uit te roeijen? O! hoe

(*) Uit dit Vorstelijk huwelijk zijn tot heden geboren, twee Prinsen en twee Prinsessen:

1°. WILHELMINA FREDERIKA ALEXANDRINA ANNA LOUISA, geboren den 5den Augustus 1828.

2°. WILLEM FREDERIK NICOLAAS KAREL, geboren 6den Julij 1833. Overleden.

3°. WILLEM FREDERIK NIKOLAAS ALBERT, geboren den 22sten Augustus 1836.

4°. WILHELMINA FREDERIKA ANNA ELISABETH MARIA, geboren den 5den Julij 1841.

vele duizenden ongelukkigen, thans voorzien van alles, wat den mensch gelukkig kan maken, voorzien van werk, hervormd tot ijverige burgers, zegenen, zoowel in de eerste kolonie op de Drentsche heide, naar deszelfs beschermer *Frederiksoord* genoemd, als in de andere opgerigte koloniën, den edelen Vorst, die hun redder is geweest. Hoe zeer strekken die inrigtingen tot eer des Vaderlands, tot bevordering van nijverheid en vaderlijke deugden.

Op zoodanig eene wijze en onder zulke afwisselende omstandigheden, wijdde onze Vorst zich aan zijn geliefd Vaderland; en bij dat alles was Z. M. meer dan ooit bedacht, om koophandel en zeevaart, fabrijken en trafijken op te beuren. Het aanleggen van wegen, sluizen en kanalen, de verbetering der communicatie te water en te land, hebben 's Vorsten regering met roem verhoogd. Zoo heeft het graven van de *Willemsvaart*, bij *Zwolle*, ten einde den *IJssel* met het *Zwarte Water* te vereenigen; het graven van de *Zuid-Willemsvaart*, tusschen *'s Hertogenbosch* en *Maastricht*, voor de eerste stad rijke vooruitzigten voor welvaart gegeven en opgeleverd, voor de laatste levendigheid voor deze eenzame oorden. Zoo is door het verlengen van de *Linge* bij *Gorinchem*, de overstrooming van deze rivier beperkt en door het verwijden van de vaart tusschen *Amsterdam* en de *Lek* de Rijnvaart aanmerkelijk bevorderd; maar de kroon van zoo vele daarstellingen was voorzeker het aanleggen van het groote *Noord-Hollandsche Kanaal:* eenen reuzenarbeid, zoo groot, dat men onder de regering van NAPOLEON, die ongehoorde plannen wist

te vormen, geen grootscher plan tot stand heeft zien brengen, zoo men den weg over den *Simplon* daarvan uitsluit, en echter in drie jaren was dezelve volbragt, en in December 1824 begroette een oorlogsfregat en een Oost-Indievaarder elkander in hetzelve, met het losbranden van het geschut. Door het aanleggen van dat Kanaal, hetwelk diep en breed genoeg is, om groote koopvaardijschepen en zelfs oorlogsschepen, van het *Nieuwe Diep*, in de lengte, door *Noord-Holland*, langs de steden *Alkmaar* en *Purmerend* tot in het *IJ* voor *Amsterdam* te voeren, is aan die stad voor deszelfs handel eene bron van rijkdom geopend, welker aderen voor velen welvaart en voorspoed gegeven hebben en bij voortduring nog geven, welke voorspoed tot zelfs in de geringere standen gevoeld werd, toen tot meerdere uitbreiding des handels de Vorst het ontwerp tot stand bragt, om *Amsterdam* van twee dokken te voorzien, die voor de schepen eene veilige havenplaats en door de onmiddellijk daaraan grenzende pakhuizen, eene uitmuntende bergplaats voor de aangevoerde schatten van *Oost* en *West* en elders, en later voor die van den *Rijn*, opleverden. Maar niet alleen tot het daarstellen van bronnen van rijkdom strekten zich 's Vorsten bemoeijingen uit; neen, de Vorst, ofschoon bij elke onderneming, die strekken kon tot welzijn en voorspoed van den onderdaan, de eerste zijnde, om door inschrijving en voorschotten, anderen tot het bereiken van het voorgestelde altijd nuttige doel, aan te moedigen, gevoelde ook dat verlichting, beschaving, ontwikkeling en vorming van verstand en veredeling

van hart, aanspraak op zijne Vorstelijke bemoeijingen en zorg hadden (*).

Wij hebben vroeger reeds gezien, hoezeer de Vorst zich, reeds korten tijd na deszelfs terugkeer in het Vaderland, beijverde, om bestaande, maar ondermijnde instellingen van onderwijs en geleerdheid op nieuw in het aanzijn te roepen of den kwijnenden staat, bloeijend te doen herleven.

Wij hebben hier alleen nog bij te voegen, dat de Hoogescholen van *Leiden* en *Groningen*, welke, ofschoon gedurende de Fransche overheersching in stand gebleven zijnde, echter onder vele bezwaren gebukt gingen, onder de regering des Konings rijkelijk begiftigd en bevoorregt werden. De Hoogeschool te *Utrecht*, door NAPOLEON in 1813 tot eene *école sécondaire* verlaagd, werd in 1815 door den Vorst in haren vorigen rang hersteld en derzelver kosten voor 's rijks rekening gebragt. Ook te *Leuven*, te *Gent* en te *Luik* werden insgelijks Hoogescholen opgerigt, terwijl de Atheneums te *Deventer* en te *Franeker* derzelver vroegere regten weder herkregen, onder bepaling, dat die van *Deventer* voor rekening der stad, en die van *Franeker*. uit aanmerking van

(*) Het is hier ter plaatse de geschiktste gelegenheid, om vele minkundigen of vooringenomenen te doen opmerken, dat een natuurlijk gevolg der deelneming in zoo vele daarstellingen, voor den alles goeds aanmoedigenden Vorst, onnoemelijke schatten moest opleveren; maar dankbaar slaat het hart bij de herinnering, dat die schatten in ruime mate ter dienste stonden voor ongelukkigen, die slechts tot den edelen Vorst hunne toevlugt behoefden te nemen, om geholpen te worden of voor kunsten en wetenschappen, om derzelver uitbreiding bevorderlijk te zijn.

deszelfs oude verdiensten voor 's rijks rekening zou genomen worden. Wij hebben ook vroeger reeds aangemerkt, dat het Z. M. behaagde, de Leidsche Universiteit met het stadhouderlijke kabinet, in 1815 uit *Frankrijk* teruggekomen, te begiftigen. Die rijke verzameling, vergroot met de verzameling van vogelen van den Heer TEMMINCK, welke als eenig in hare soort mag beschouwd worden, werd in een ruim daartoe ingerigt gebouw geplaatst, hetwelk door den Vorst naderhand in een Museum herschapen werd, hetwelk zeker tot de uitmuntendste in *Europa* behoort.

Ook strekte zich de zorg des Konings voor de uitbreiding der wetenschappen tot in onze verafgelegene bezittingen uit. Zoo werd de Heer REINWARDT, beroemd Hoogleeraar in de natuurlijke geschiedenis, eerst te *Harderwijk* en naderhand te *Amsterdam*, op 's Konings kosten naar de *Indiën* gezonden, alwaar hij gedurende zijn zevenjarig verblijf, der wetenschappen ongemeen veel nut aangebragt, en rijke schatten voor dezelve verzameld heeft.

Hij beklom de hoogste vulkanen, zelfs op het oogenblik der uitbarsting, hij leverde, verder door zijne kennis op *Java* en de *Molukken* veel nieuws en merkwaardigs, waarvan men eene beschrijving nog wachtende is.

De Overste ROTHIERS deed, op 's Konings kosten, eene reis naar *Griekenland*, van waar hij onder meer andere oudheden, een marmeren altaar van het eiland *Melos* heeft overgezonden.

De Majoor HUMBERT, een man bekend door zijne opdelvingen op den grond van het *Oud-Carthago*, deed op 's Konings kosten eene wetenschappelijke reis door *Frankrijk*, *Sicilië*, *Italië*, *Malta* en eene voor de oudheidkunde bestemde reis naar *Tunis*.

Zoo was de Vorst werkzaam voor aller belang in alles, zoo vond de koopman, de fabrikant, de zeevaarder eenen beschermer, handhaver en ondersteuner, zoo vond de geleerde, de kunstenaar in den Koning, eenen Vorst, die zich gaarne vertrouwelijk met hen over hun vak onderhield, hunne voorstellen gaarne aanhoorde, en met Koninklijke weldadigheid hunne wenschen vervulde, zoo zorgde de Vorst voor de waardige handhaving naar buiten van de regten der natie in nota's, ja door 's Konings staatsdienaren opgesteld, maar vol van zijnen geest en zijne overtuiging, dat hij aan God en aan zijn volk rekenschap van zijne handelingen verschuldigd was.

Veel, zeer veel, wij bekennen het, is door ons onaangestipt gelaten, desniettemin maken echter, onze los geschetste, breede omtrekken, de lichtzijde van het bewind des Konings, gedurende een tienjarig tijdvak uit, eene lichtzijde, waardoor de faam, de regering des Konings over de twee halfronden heeft uitgebreid, waarvan den Vorst zelven het blijk gewerd, toen hij, om zijne wijsheid en zijn doorzigt als scheidsregter geroepen werd in een sinds lang hangend pleit tusschen *Albion* en deszelfs dochterstaat. Maar meer dan dat, de faam van 's Konings

regering hield tien jaren lang, het wangedrogt van veinzerij, van ontevredenheid, van kerk- en staatsgeschillen, van grieven en eenige andere ondankbaarheden in *België* geketend, en verscholen in de boezems der ondankbare beweldadigden

Zoo vele punten van verschil, die bij beide natiën bestonden, waren; gelijk wij vroeger aangemerkt hebben, bij het verdrag van den 30sten Mei 1814, door de Mogendheden, opzettelijk, of in de vooronderstelling, dat 's Vorsten wijsheid en gematigdheid dezelve zou overwinnen, voorbij gezien. De Vorst had echter het verschil der beide natiën niet voorbij gezien; maar van het oogenblik der vereeniging, was het Z. M. begeerte en streven geweest, om door toegevendheid de harten zijner nieuwe onderdanen te winnen. Zulks kon echter niet dan met menige opoffering uit het noorden geschieden; maar hoe groot die opofferingen waren, meest altijd straalde in dezelve, zegt een beroemd Vaderlander (*), de zucht van den Vorst door, om de liefde zijner nieuwe onderdanen te winnen, en de rust en tevredenheid onder hen te bewaren, in de hoop, dat de billijke Noord-Nederlander, de moeijelijkheid van zijnen toestand beseffende, hem die toegevendheid niet euvel zou afnemen, noch de twijfel zou geboren worden aan zijne blijvende wederkeerige verknochtheid ten behoeve van een volk, welks trouw en liefde hem zoo ondubbelzinnig gebleken waren. Van daar zoo vele geldelijke bijdragen,

(*) Donker Curtius.

ten behoeve der nijverheid en volksvlijt in het zuiden, door den Koning voorgedragen en door de Staten toegestemd, zoo vele bepalingen vernieuwd of gewijzigd naar den geest en de behoefte des volks, van daar eindelijk de ongelijkheid in de opbrengst der belastingen in het zuiden, bij vergelijking van het noorden, daar de opbrengst over een derde der bevolking, welke het noorden bevatte, die der twee derden in het zuiden evenaarde; ja zelfs overtrof, terwijl gehate belastingen in het zuiden vervangen werden door zoodanige, welke tegen het algemeen belang van het noorden aandruischten.

Al die offers, en zoo vele andere werden door den Vorst gebragt, en desniettemin groeiden de ontevredenheid en de geest tot opstand in bedekte, maar felle woede aan. Kerk- en staatsgeschillen, die men voor goed onderdrukt hield, werden in 1827 weder opgedolven, petitiën, grieven, klagten en duizenderlei bezwaren rezen van alle zijden op en werden met drieste onbeschaamdheid voor den troon gebragt.

Diep moest zoo veel ondankbaarheid het hart van eenen Vorst, eenen MARCUS AURELIUS en ANTONIUS treffen, die openlijk door een volk, door hem zoo beweldadigd, als een tiran, een NERO werd uitgekreten. Zij moest, die snoodheid, zij moest met doodende hand 's Vorsten vast karakter aantasten, zoo een onbepaald vertrouwen op God, gevoegd bij eene heilige berusting in de wijze handelingen eens Vaders, die den Vorst zoo vaak bijgestaan had, Z. M. niet staande gehouden hadde; maar de rust des Konings was geschokt, van alle zijden hadden hem de

slagen des jammers getroffen, eene geliefde moeder, eene beminde zuster waren Z. M. door den dood ontvallen (*) en eene natie, bij welke zelfs de nog zoogenaamde gematigdsten, hem van verkeerde beginselen durfden beschuldigen, miskende snood zijne edele bedoelingen en zijne liefde.

Opgewonden door het voorbeeld van het aangrenzende *Frankrijk*, moest de geboortedag des Konings in 1830 het keerpunt in de geschiedenis van land en Vorst worden, nadat drie jaren openlijk of meer geheim de Ultra-Liberalen en Ultra-Geestelijke partij tegen den troon gewerkt had Ofschoon die uitbarsting, door velen voorzien was, die de kiemen en oorzaken van verdeeldheid tusschen beide landen aandachtig hadden gadegeslagen, zoo kon men toch niet vermoeden, dat de stille blijdschap der natie en de zalige oogenblikken van het Vorstelijk ouder-

(*) Op den 14den October 1819, overleed H. K. H. de Prinses DOUAIRIÈRE van *Brunswijk-Lunenburg*, eenigste zuster des Konings, eene Vorstin bekend en bemind om hare liefdadigheid en haar algemeen geprezen edel karakter, zij werd plegtig in het Vorstelijk graf te *Delft* bijgezet. Naauwelijks was deze droefheid eenigzins gelenigd, of op den 9den Junij 1820, werd de wonde andermaal opengescheurd door het treffend afsterven van H. K. H. de Prinses DOUAIRIÈRE van *Oranje-Nassau*, hoogbeminde moeder des Konings. Deze, thans door alle partijen hooggeschatte en vereerde vrouw, sleet den meesten tijd harer laatste levensjaren, na het uitstaan van zoo vele stormen, in rust en vrede op het Paveljoen buiten *Haarlem*. Zij stierf op *het Loo*, in *Gelderland*, en werd vooreerst in de kerk te *Appeldoorn* bijgezet, tot dat het familiegraf te *Delft* tot hare ontvangst gereed was.

paar bij het huwelijk eener veel geliefde en nog aangebedene Vorstin en dochter, het tijdstip zou zijn, waarop moord en plundering in hare helsche woede zouden uitbarsten (*), de Vorst zelf hield zich van de liefde en waarachtige gehechtheid zijner oude landgenooten nog verzekerd, en de helderziende kon kwalijk voorspellen, dat het berooven en branden van eenige woningen in *Brussel* tooneelen zou ten gevolge hebben, die den 24sten Augustus 1572 zou doen herinneren, dat Nederlanders en Belgen in openlijken oorlog tegen elkander zouden opstaan, en dat de slooping van het Koningrijk der *Nederlanden* zoodanig als de dagen van *Waterloo* het hadden bevestigd, daaruit zou voortvloeijen, dat de Mogendheden eindelijk, die het huwelijk gekoppeld hadden, de scheiding als het ware zouden geboden en op heiligheid en regtvaardigheid van verbindtenissen weinig lettende, *Nederland* door overmagt te land en ter zee tot het uiterste zouden drijven; dit alles, herzeggen wij, waren gevolgen, die de helderst inziende kwalijk kon voorspellen; en toch zij hebben plaats gehad die daden van geweld en onregt; maar wij willen het tegenwoordige niet verbitteren door

(*) Gelijk wij vroeger gemeld hebben, werd op den 14den September 1830 het huwelijk van 's Konings eenige dochter Prinses MARIANNE, met Z. K. H. Prins ALBERT van *Pruissen* in *den Haag* voltrokken. Smartelijk was de scheiding der edele dochter uit het Vorstelijk Huis, geen wonder! dat telken male als zij met haren Gemaal of alleen herwaarts voor korter of langer tijd terugkeerde, geheel de natie in de vreugde van het Vorstelijk Hof deel nam.

herinneringen aan het verledene, welke gebeurtenissen diepe wonden aan het Vaderland en deszelfs Hoofd geslagen hebben, maar die ook met eene zwarte kool in de geschiedenis der Volken opgeteekend staan. Dit alleen echter wil de pen nog ter herinnering aanteekenen. Na vergeefsche pogingen ter bevrediging der oproerige gewesten, riep de Vorst zijne getrouwe Landgenooten te wapen; hoe die oproeping ontvangen is, weet een ieder onzer, weet geheel *Europa.*

Het gevolg daarvan, en van de geheele toewijding des Vorsten, als nu weder aan de belangen zijner getrouwen verbonden, was, dat een jaar later op den geboortedag van Z. M de triomf van *Nederland* op de vaan des oproers gevierd werd, terwijl de dagen van *Bautersem*, *Hasselt* en *Leuven*, altijd voor *Nederland* grootsche herinnering zullen opleveren. Ook dáár ging *Neêrlands* tweede Koning onze krijgslieden voor, ook dáár ontkwam de Ridder-Koning gelukkig aan een dreigend levensgevaar; maar ook dáár sierde de edele schedel zich op nieuw met versche lauweren!

Te midden van het krijgsrumoer. te midden van zoo vele voor den Vorst diep treffende slagen, bleef echter de liefde des Konings voor zijne getrouwe Nederlanders, wier gehechtheid zoo heilig gebleken was, levend en werkzaam, en onder het oog des Konings, werd de handelswetgeving aanvankelijk meer in den ouden, vrijen zin hersteld, werd de arbeid aan 's lands eigene wetgeving, waaromtrent met de Belgische afgevaardigden zoo veel twist in de beide

Kamers gerezen was, weder opgevat en in 1838 met het nieuwe regtswezen ingevoerd. Kunsten en wetenschappen werden door den Koning, die nu geene ijverzuchtige onderdanen had, bij uitnemendheid aangemoedigd, en als met verjongde krachten nam de beoefening der Nederduitsche taal en dichtkunde eene hoogere vlugt. Vele werken, die men slechts in tijden van vrede zou hebben durven ondernemen, werden voltooid of voorbereid, en 's Konings voordragt aan de tweede Kamer tot deelneming in den aanleg van ijzerbanen werd afgestemd; de Vorst, die zijne onderdanen wilde doen deelen in voordeelen, die nog slechts in beelden bestonden, beraamde in persoon maatregelen, om *Neêrland* door dat ijzeren weefsel van anderen niet te laten omkronkelen. Stil, maar heerlijk zal voor den Vorst de belooning zijn geweest, toen hij nog eenige dagen voor zijnen dood, eene ruimere voltooijing dier onderneming zag, voor welker ondergang hij in de eerste dagen gezorgd had! Ook een nieuw stelsel van aanbouw werd door den Vorst op *Java* ingevoerd, en de verbazende uitkomsten dier bepalingen veroorzaakte, dat de kostbare volkplanting niet meer tot last, maar tot steun van het Moederland werd; maar boven dat alles, vooral ten gevolge van 's Konings ondernemingen, die altijd strekten tot het verkrijgen van meer dan één voordeel, verkreeg de handel op de *Oost-Indiën* en op andere Overzeesche bezittingen eene onbegrijpelijke uitbreiding, en in *Nederland* werd eene bedrijvigheid en een welstand geboren, waaraan men sinds eene halve

eeuw bijna ontwend was. Alles, ofschoon de vaan des oorlogs nog wapperde, getuigde van eene inwendige sterkte, en de veerkracht dier sterkte was de Koning, die in alles een edel doel had of bij alles werkzaam was.

Kanalen, dokken, entrepôts en spoorwegen werden aangelegd, de droogmaking van het *Haarlemmermeer*, die reuzenonderneming, waaraan onze voorouders roemrijk gedacht, maar schaars gewerkt hadden, werd besloten, de scheepstimmerwerven waren in vollen bloei, meer koopvaardijschepen liepen in ééne maand van stapel, dan gedurende de vereeniging met *België* in een jaar, het getal der Oost-Indievaarders nam toe en door de versnelde reizen naar de Koloniën, verkreeg *Nederland* op nieuw eene Koloniale markt, welke in eenige artikelen boven andere markten uitstak. Ook ons leger bevond zich bij uitmuntendheid georganiseerd, onze marine aangewakkerd, en zelfs mogt Z. M. het zien, dat zijn beminde kleinzoon, het sieraad van *Neêrlands* Marine, Prins HENDRIK, onze Oost-Indische bezittingen, die vruchten van der vaderen moed en doorzigt, bezocht.

Maar te gader met de voormelde inspanningen en werken van vrede, waarin de Vorst troost en bemoediging vond, werd Z. M., nadat hij gemeend had, niet te moeten treden in de bepalingen, *(24 artikelen)* door de Mogendheden ontworpen, die zich als scheidslieden tusschen ons en *België* opgeworpen hadden, door den drang der omstandigheden bewogen den wapenstilstand aan te gaan, welke, ofschoon door den Vorst met de beste bedoelingen,

het sparen van bloed, het bevredigen der hartstogten en de bevórdering van gepaste scheiding, in een langdurig en drukkend *status quo* ontaardde.

Die staatkundige tusschenstand tusschen oorlog en vrede moest allernoodlottigst voor het Nederlandsche volk zijn. De Koning had in de uren van nijpend gevaar zich tot zijne Bondgenooten van 1815 gewend; maar ofschoon het Koningrijk, dat zij gevormd hadden, snoodelijk vergruisd lag, waagden twee dier Mogendheden het, de Belgische omwenteling in hunne bescherming te nemen, en de drie overigen vergenoegden zich met woorden.

In die omstandigheden mogt de Koning, hoezeer de buitenlander ijverig was, om de weigering van den Vorst aan stijfhoofdigheid toe te schrijven, de artikelen, door den vijfraad ontworpen, niet aannemen. De wapenstilstand echter deed wel niet de liefde, maar ontegenzeggelijk de welvaart des volks kwijnen; want om denzelven vol te houden, werden groote geldelijke offers geëischt, schulden op schulden gemaakt, welker renten den Staat knellend drukten. De Koning eindelijk, bij niet genoegzaamheid van kracht tot volhouding tegen eene ruwe overmagt, zijne bedoelingen miskend ziende, trad in Maart 1838 tot de vier en twintig artikelen toe. Een geheel jaar verliep echter nog, eer die toetreding eenig voordeel schonk. De Belgen, vroeger die artikelen als hun rustpunt beschouwd hebbende, begonnen zich thans tegen dezelve te verzetten, en de diplomaten der vijf Mogendheden verzwaarden door ingewikkelde voorstellingen de beslissing dezes

stands van zaken, die de krachten des volks verslapten en deszelfs bestaan verlamden.

Zoo vele slagen waren nijpend voor den Vorst geweest, niettegenstaande de Koning, die den Koning der Koningen als zijnen Vader en zijnen God aanbad, en in de raadsbesluiten van Hem, bij wien zijn lot beslist was, berust had, zij waren slechts voorbereidend geweest tot eenen grooteren slag, die de gevoeligste zijns levens is geweest, den dood eener Gemalin, die in alle wisselingen des lots haren Gemaal eenen steun, en door hare zachtaardigheid en haar wel beraden karakter hem vaak licht in donkere oogenblikken schonk.

De vele treffende slagen, die het deel der edele Vorstin waren geweest, hadden de sterkte van haar ligchaam sinds jaren ondermijnd, sinds eenige jaren zagen velen, dat de gestalte der Koningin, als zij zich in het openbaar vertoonde, eene verzwakking aanduidde, die hare toch nog geenszins zeer ver gevorderde jaren schenen mede te brengen. De angst, dien men daarover algemeen koesterde, was wel niet verminderd, maar toch eenigzins gerust gesteld, naardien Hare Majesteit het schoone jaargetijde, even als gewoonlijk, op *het Loo* doorbragt, en daarenboven eene reis naar *Berlijn*, werwaarts, in weerwil van den verren afstand, de teederste moederzorg en liefde voor hare bloedverwanten haar van tijd tot tijd dreven, gelukkig volvoerd had. Nadat evenwel de Vorstin op den 4den October 1837 van *het Loo* naar *'s Gravenhage* was teruggekeerd, begon de ongerustheid over den toestand der Koningin steeds toe

te nemen, daar wel onderrigte lieden de vrees uitteden, dat de Koningin door eene soortgelijke kwaal was aangetast, als waaronder de Weduwe van WILLEM IV bezweek. Die ongerustheid veranderde in eene treffende ontzetting, toen men in den vroegen morgen van den 12den October de tijding erlangde, dat de verzwakking der Koningin plotseling zoo zeer verergerd was, dat men voor den vreesselijken slag te duchten had. Die treurmare was geen loutere klank geweest. Omstreeks vijftien minuten voor een uur na den middag van den 12den October 1837 blies de edele Vorstin, in het Koninklijk paleis te *'s Gravenhage*, in den ouderdom van twee en zestig jaren, tien maanden en vier en twintig dagen, den laatsten adem uit, na zes en veertig jaren door den echt aan den edelen Vorst verbonden te zijn geweest, die met zijne beide zonen in nameloozen rouw om hare legerstede stonden. Zij ontsliep zacht en stil, zoo als zij geleefd had. Tot de laatste oogenblikken van haar leven behield zij haar volle bewustzijn. en deed den overstap naar eene betere wereld, met eenige woorden van liefde voor haren Gemaal en hare beide zonen op de lippen.

Aan een dier kinderen, Prinses MARIANNE, was het niet gegund, bij het afsterven harer aangebedene moeder tegenwoordig te zijn; zij snelde, op de eerste tijding van den verergenden toestand der Koningin, met haren Gemaal uit *Berlijn* naar *'s Gravenhage;* maar de edele ziel had zich reeds naar betere gewesten gewend. Ook van hare kleinkinderen was slechts één, de oudste zoon van Z. M. onzen ge-

eerbiedigden Vorst, Z. K. H. den Prins van *Oranje*, aanwezig, de beide overigen bevonden zich op reis, Prins ALEXANDER in *Italië*, en Prins HENDRIK in de Oost-Indische zeeën.

Die harde schok trof den Vorst zwaar, maar ook niet minder diep de natie, en zelfs in vreemde landen werd de vrouw, wier karakter zoo verheven, wier wandel zoo rein was, dat de laster het nooit gewaagd heeft, eene enkele smet op haren naam te werpen, diep betreurd. Zelfs, dat wij dit hier aanstippen, toen men in *België* de snoodste trouweloosheid pleegde, en den edelen Vorst durfde smaden, vermeetten zich ook de onbeschaamdsten niet den naam van de Koningin der Nederlanden te noemen (*).

Boven zoo veel harteleed begon nu ook nog de geest van een verkeerd beheer zich van lieverlede onder eene meer en meer dreigende gedaante te vertoonen, zonder dat de Vorst zich in staat bevond, dien demon te onder te brengen. Wij hebben met

(*) Op den 26sten October 1837 werd deze onvergetelijke Vorstin, juist op den dag, waarop achttien jaren te voren 's Konings Zuster ter aarde besteld werd, met eene pracht en eenen luister harer waardig, plegtiglijk ter aarde besteld, om in de grafgewelven onder en nevens WILLEMS tombe te *Delft* te rusten, tot dat de groote dag der opstanding dáár zal zijn. Treurig zal voorzeker die dag geweest zijn voor den Grootmeester van wijlen hare Majesteit, den Graaf VAN DER DUIJN VAN MAASDAM, een' van het edel drietal, dat in 1813 zoo veel tot *Neêrlands* verlossing bijdroeg, nu hij haar in de rij van het doorluchtig achttiental afgestorvenen zag bijzetten, die hij in de dagen van smart en weelde zoo groot als verheven had leeren kennen.

eerbiedige bewondering het vele goede opgemerkt, dat door den Vorst tot stand gebragt is, en wij kunnen ons overtuigd houden, dat gedurende zijne zeven en twintigjarige regering, nog meer goeds door Z. M. gedaan en gewild zoude zijn geworden, ware hij niet in vele opzigten gedurende een ruim deel zijner regering gedwarsboomd door het verschillende en uiteenloopende der elementen, waaruit het rijk voor 1830 bestond, zoodat vele der gewigtigste grondslagen van den Staat en deszelfs beheer niet dan verkeerd konden worden opgelegd, en waarvan wij de treurige gevolgen mogelijk nog voor oogen hebben.

Roekeloos hadden de Mogendheden beslist in de vereeniging van *Oud-Nederland* met *België*, zonderlinger nog was derzelver gedrag bij de feitelijke slooping van dat rijk; de gevolgen daarvan moesten onmisbaar op *Nederland* drukken en het begaan van gewigtige feilen veroorzaken, terwijl het mogelijk te gereedelijke gehoor geven aan eenzijdige inblazingen, eene gesteldheid van zaken deed geboren worden, die krachtige handen tot herstichting, ordening en verbetering vereischten. De edele Vorst, wiens bedoelingen altijd liefderijk, altijd weldadig waren, die steeds zijne onverdeelde zorg had toegewijd aan het heil van zijn Vaderland, overtuigd, dat de behoefte van dat Vaderland eenen anderen gang en meer klem en nadruk in het constitutioneel bewind vorderde, besloot den schepter, welken Z. M. meer dan een vierde eener eeuw met eere gedragen had, neder te leggen en afstand te doen van eene rege-

ring, vol arbeid, vol staatszorg, vol rampen, vol teleurstellingen, maar ook vol heerlijke bladzijden, om zich van de dankbaarheid des tijdgenoots en de bewondering der nakomelingschap te verzekeren.

Dien ten gevolge begaf de Vorst zich in het begin van de maand October 1840, naar deszelfs lustslot *het Loo*, en derwaarts begaven zich ook 's Konings beide zonen en twee kleinzonen, alsmede de Hoofden der Departementen van Algemeen Bestuur, te weten: de Heeren C. F. VAN MAANEN, J. G. VERSTOLK VAN SOELEN, F. W. F. T. VAN PALLANDT VAN KEPPEL, H. J. VAN DOORN, H. M. DE KOCK, J. C. BAUD, ROCHUSSEN, DE PELICHY DE LICHTERVELDE, SCHUURMAN. De Leden van den Raad van State, de Heeren J. B. N. VAN LIJNDEN, R. W. J. VAN PABST TOT BINGERDEN, PIEPERS, A. J. BORRET, W. G. VAN DE POLL, G. BEELAERTS VAN BLOKLAND, MAC PHERSON, M. W. DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND, en de Geheimraad voor de Luxemburgsche zaken, de Heer STIFFT.

Ten gevolge der gedane oproeping begaven zich de bovengenoemde Heeren op den 7den October 1840, des middags ten twaalf ure, naar het koninklijk paleis. Geleid zijnde in de groote zaal van het voorvaderlijk slot, namen zij plaats aan eene tafel, aan het midden van welke Zijne Majesteit gezeten was tusschen Hunne Koninklijke Hoogheden den Prins van *Oranje*, Prins FREDERIK der *Nederlanden*, den Erfprins van *Oranje* en Prins ALEXANDER der *Nederlanden*.

Nadat al de aanwezigen gezeten waren, stond Z. M. op, en verklaarde, dat hij de Prinsen, zijne zonen en

kleinzonen en de staatsdienaren, alhier tegenwoordig, op den dag van heden had zamengeroepen, om uit zijnen eigenen mond te hooren de verklaring van zijn, na rijpen rade, uit vrijen wil, en geheel uit eigene beweging genomen besluit, om op dit oogenblik onherroepelijk afstand te doen van de regering over *Nederland* en *Luxemburg*, en om de Nederlandsche, Luxemburgsche en Limburgsche kroonen over te dragen aan zijnen wettigen Troonopvolger en beminden zoon, den Prins van ORANJE, dat Hoogstdezelve dit dan ook nader en stellig verklaarde, dat van dien afstand en die overdragt eene acte was opgemaakt, waarvan terstond in deze bijeenkomst voorlezing zou worden gedaan en welke, met zijne Majesteit, door de tegenwoordige Prinsen en Staatsdienaren zou worden onderteekend, dat Hoogstdezelve eindelijk voor zich alleen had voorbehouden den titel der Koninklijke waardigheid, en daarbij den alouden naam van zijn Huis zou voeren, zich alzoo zullende noemen: » Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*." Hierop beval Z M. den Secretaris van Staat de in dubbel opgemaakte acte voor te lezen, luidende dezelve aldus:

» WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING
» DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
» GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ. ENZ.

» Op heden Woensdag den zevenden October » 1840, des middags ten twaalf ure, op het Ko- » ninklijk Paleis *het Loo*, bij Ons geroepen en ont-

» boden hebbende Onze beminde Kinderen en Kinds-
» kinderen, Prinsen van Ons Huis, mitsgaders de
» hoofden der departementen van Algemeen Bestuur,
» de leden van den Raad van State en den Gehei-
» men Raad voor de Luxemburgsche zaken, ten
» einde kennis te dragen van de hoogstgewigtige en
» laatste daad, waarmede Wij voorgenomen hebben
» Onze langdurige regering te eindigen en uit On-
» zen eigen mond de na te melden verklaring aan
» te hooren:

» Oorkonden en verklaren bij deze:

» Dat Wij, na langdurig en rijp beraad, geheel
» vrijwillig en uit eigen beweging, buiten iemands
» raad of aanzoek, van dit oogenblik af, onherroe-
» pelijk afstand doen, gelijk Wij doen bij de tegen-
» woordige oorkonde en verklaring, van Ons Ko-
» ninklijk gezag en waardigheid in de *Nederlanden*,
» en van Ons Groot-Hertoglijk en Hertoglijk gezag
» en waardigheid over *Luxemburg* en *Limburg*, mits-
» gaders van al de regten aan de eene en aan de
» andere verbonden, dezelve overdragende aan On-
» zen beminden Zoon en wettigen Troonopvolger,
» WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK, Prins van *Oranje*,
» om door Hem en Zijne wettige opvolgers bezeten
» te worden, overeenkomstig de bepalingen der
» grondwet van het Koningrijk der *Nederlanden* en
» die voor de erfopvolging in het Groot-Hertogdom
» *Luxemburg* vastgesteld.

» Met dezen plegtigen, onherroepelijken en geheel
» uit Onzen vrijen wille gedanen afstand en overdragt
» Onze regering besluitende, en Ons persoonlijk al-

» leen den titel der Koninklijke waardigheid voor-
» behoudende, verlangen en bevelen Wij laatstelijk,
» dat Onze tegenwoordige oorkonde en verklaring,
» welke Wij met Onze handteekening hebben be-
» krachtigd en met het grootzegel van het Koning-
» rijk hebben doen bezegelen, nadat dezelve door
» al de Prinsen en hooge Staatsambtenaren, thans
» bij Ons vergaderd, onderteekend zal zijn, in het
» archief van het Koningrijk en van het Groot-Her-
» togdom zal worden nedergelegd en bewaard, met
» een daaraan gehecht authentiek afschrift der pro-
» clamatie, welke Wij gezorgd hebben, dat onmid-
» dellijk worde afgekondigd, tot behoorlijke alge-
» meene bekendmaking van Onzen afstand en over-
» dragt; mitsgaders, dat authentieke afschriften
» dier stukken ter bewaring en nederlegging zullen
» gezonden worden aan de beide Kamers der Staten-
» Generaal, aan den Raad van State, aan den
» Hoogen Raad der *Nederlanden* en aan de Staten
» der Provinciën."

WILLEM.

WILLEM PRINS VAN ORANJE. FREDERIK PRINS DER NEDERLANDEN.

WILLEM ERFPR. VAN ORANJE. ALEXANDER PR. DER NEDERLANDEN.

De Hoofden der Departementen van Algem. Bestuur.

C. F. VAN MAANEN. J. G. VERSTOLK VAN SOELEN. F. W F. T. VAN PALLANDT VAN KEPPEL. H. J. VAN DOORN. H. M. DE KOCK. J. C. BAUD. ROCHUSSEN. DE PELICHY DE LICHTERVELDE. SCHUURMAN.

De Leden van den Raad van State.

J. E. N. VAN LIJNDEN. R. W. J. VAN PABST TOT BINGERDEN. PIEPERS. A. J. BORRET. W. G. VAN DE POLL. G. BEELAERTS VAN BLOKLAND. MAC PHERSON. M. W. DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND.

De Geheimraad voor de Luxemburgsche zaken.

STIFFT.

Na het lezen en teekenen dezer acten, stond de Koning van zijne zitplaats op, dankte in roerende bewoording de vereenigde Staatsdienaren voor hunne goede en trouwe diensten, den Koning hetzij gedurende langen of korten tijd bewezen, en wekte hen op, om den Koning zijnen opvolger met even veel ijver en verknochtheid ter dienste te staan.

Terwijl de Secretaris van Staat op 's Koning bevel de beide onderteekende exemplaren der acten onder zich nam, ten einde een daarvan in 's Rijks archief neder te leggen, en het andere aan den Geheim-Raad voor de Luxemburgsche zaken ter hand te stellen, verliet Z. M. met de Prinsen de kamer, om gebruik te maken van een middagmaal, dat heden alleen door den Koning en Hoogstdeszelfs zonen, zelfs zonder de tegenwoordigheid der bedienden, gebruikt zou worden.

Ernstig en plegtig moest dat oogenblik, die gebeurtenis voor den edelen Vorst zijn geweest. Voor de rust van *Nederland* was het nuttig, dat een krachtvolle leidsman de teugels des gebieds in han-

den nam, om uit den nog jeugdig genoeg zijnden staat het kwaad, dat 's lands krachten verteerde, uit te roeijen; maar niettemin, de Koning, die sedert 1813 in lief en leed altijd met de liefdevolste bedoelingen voor het weldadig heil zijner onderdanen gezorgd had, gevoelde zich, hoe edel zijne bedoelingen door den afstand ook waren, niettegenstaande die afstand het grootste en verhevenste blijk zijner Koninklijke liefde was, zoodanig getroffen, dat hem het oog vochtig, het hart geroerd werd. Getuige daarvan de proclamatie, welke Z. M. nog in den loop van dienzelfden dag, te gelijk met die zijns opvolgers liet afkondigen, en welke wij hier in derzelver geheel mededeelen.

» WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING
» DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
» GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ. ENZ.

» Doordrongen van eerbiedige dankbaarheid. voor » de hulp, bemoediging en bijstand, waaraan » de Almagtige Opperbestuurder der volken, het » Ons, in de hooge betrekkingen, waartoe Hij Ons » geroepen heeft, nimmer heeft laten ontbreken, » mogen Wij met genoegen terugzien op den tijd- » kring van bijna zeven en twintig jaren, gedu- » rende welken Wij het hoogst gezag in Ons Vader- » land en Ons Groot-Hertogdom *Luxemburg* gevoerd, » en naar Ons vermogen getracht hebben, het ge- » luk en welzijn van Onze beminde onderdanen en

» het heil van het land, waaraan Onze voorvaderen
» door naauwe banden verbonden zijn geweest, en
» ook Wij zoo innig verknocht zijn, overeenkom-
» stig de regelen en voorschriften der Grondwet
» te bevorderen.

» Menigvuldige zegeningen van den Allerhoogste
» hebben Onze regering gekenmerkt, zelfs onder
» den druk van de staatkundige gebeurtenissen
» der laatste jaren, waarin Wij den nadeeligen
» invloed, welken groote en onophoudelijke zor-
» gen en verdriet op Ons hebben uitgeoefend, in
» al zijne uitgestrektheid hebben ondervonden.

» Die zorgen en moeijelijkheden van het hoog
» Bestuur blijven zwaar op Ons wegen. Wij gevoe-
» len ze dagelijks meer en meer bij het klimmen
» Onzer jaren en bij het besef der op Ons liggende
» verpligting, om voortaan in de behandeling der
» zaken van het Koningrijk, eenige andere regelen
» te volgen, dan die, welke vóór de veranderin-
» gen en bijvoegingen onderdaags in de Grondwet
» gebragt, door haar waren vastgesteld en voorge-
» geschreven.

» Door Onze publicatie van 4 September ll. heb-
» ben Wij aan die veranderingen en bijvoegingen
» volle beslag gegeven, en alzoo is het begin harer
» werking op handen.

» Dat tijdstip hebben Wij, na ernstige overden-
» king het geschiktste geacht, om gevolg te geven
» aan het sedert lang bij Ons bestaan hebbende
» voornemen, om de overige levensdagen, welke
» God Ons gunnen zal, in rust, en bevrijd van de

» zorgen der regering door te brengen, onder dank» bare herinnering aan al het goede, dat Zijne » liefde en wijsheid Ons hebben geschonken.

» Eene vaste, krachtige, mannelijke hand, jeug» diger leeftijd, bevrijd van den druk van geklom» men jaren, en niet weifelende door vroegere » herinneringen worden voortaan tot het bestuur » van het Koningrijk en tot bevordering van deszelfs » geluk en welzijn vereischt, en bij Ons volle gevoe» len en overtuiging, dat de last der regering Ons » voortaan geheel zoude ter nederdrukken, en Ons » buiten staat stellen, om den nog overigen tijd » van Ons leven aan de goede en wakkere behar» tiging der belangen van Onze beminde onderda» nen toe te wijden, hebben Wij, na rijp beraad, » uit eigenen geheel vrijen wille, besloten, Onze » lange regering op den dag van heden onherroe» pelijk te eindigen, en Ons Koninklijk, Groot-Her» toglijk en Hertoglijk Gezag over te dragen op » Onzen beminden Zoon, den Prins van *Oranje*, » die de wettige Opvolger is Onzer Koninklijke, » Groot-Hertoglijke en Hertoglijke kroonen.

» Wij danken Onze beminde onderdanen voor » de menigvuldige blijken van vertrouwen en ver» knochtheid, welke Wij, gedurende Onze rege» ring, van hen in de ruimste mate hebben mo» gen ondervinden, en overtuigen Ons, dat zij met » liefde en eerbied hunnen nieuwen Koning zullen » ontvangen, aan Wien het Vaderland reeds zoo » veel verpligt is, en die met een diep bewogen » hart, doch met mannelijken moed, onder het

» nederig opzien tot de hulp en bijstand van God » Almagtig, de Nederlandsche, Luxemburgsche en » Limburgsche Kroonen, op den dag van heden » uit Onze handen heeft aanvaard, om door hem » en Zijne wettige Opvolgers bezeten te worden, » ten gevolge der plegtige acte van Onzen vrijwil- » ligen afstand en overdragt, welke in de Archieven » van het Koningrijk en van het Groot-Hertogdom » door Onze zorg wordt overgebragt, om aldaar » te worden weggelegd en bewaard.

» Ten slotte lasten en bevelen Wij, dat Onze » tegenwoordige proclamatie, met welke Wij Onze » Regering eindigen, zal worden afgekondigd in » eene plegtige openbare teregtzitting van den » Hoogen Raad der *Nederlanden*, van de Provin- » ciale Geregtshoven, van de Criminele Regtbank » te *Amsterdam* en van de Arrondissements Regt- » banken, mitsgaders van de puijen der Raadhui- » zen van de Hoofdplaatsen der Provinciën en der » Arrondissementen, alwaar zij bovendien zal wor- » den aangeplakt ter plaatse, alwaar zulks aldaar » gebruikelijk is, en eindelijk, dat zij in het *Staats-* » *blad* zal worden geplaatst.

» Gedaan op *het Loo*, op heden den 7den Octo- » ber 1840.

» *(Get.)* WILLEM.
» Van wege den Koning,
» *(Get.)* VAN DOORN."

» WIJ WILLEM II, BIJ DE GRATIE GODS, KONING
» DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
» GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ. ENZ.

» Geliefde Landgenooten en Onderdanen van alle » rangen en standen!

» Door de Koninklijke Proclamatie van Mijnen » hoogstgeëerbiedigden en hartelijk geliefden Vader, » is U de gewigtige en treffende gebeurtenis be- » kend geworden, dat Ons aller Vader en Ko- » ning, gedrukt door de zorgen van een zeven en » twintigjarige regering, bestendig toegewijd aan » het welzijn van het getrouwe Nederlandsche Volk, » en door veel zegen, maar ook door veel verdriet » voor het Hoofd van den Staat gekenmerkt, Zich, » bij het klimmen Zijner jaren, bewogen heeft ge- » vonden, die zware taak op heden aan Mij over » te dragen.

» Diep gevoelt gij allen met Mij het groot ver- » lies, dat het Vaderland door dezen afstand lijdt, » en hoe moeijelijk het voor Mij, Zijnen Opvolger, » wezen zal, in de plaats te treden van eenen » Koning, die met zoo veel wijsheid, gedurende » lange jaren, voor het geluk en welzijn van *Ne- » derland* heeft gezorgd.

» Doordrongen van het gewigt der pligten, thans » op Mij rustende, aanvaarde Ik de regering, met » het vaste voornemen, om, onder den Goddelij- » ken zegen, niets onbeproefd te laten, dat strek- » ken moet tot het geluk van het Nederlandsche » Volk en den luister van het Koningrijk, en zal

» de Grondwet, dat plegtanker van *Neêrlands* vrij-
» heid en volksgeluk, op de nieuwe baan, welke
» Ik intrede, steeds Mijne gids en geleidster zijn,
» gelijk Ik dit met plegtigen eede staven zal bij
» mijne grondwettige huldiging in de Hoofdstad.

» Tot bereiking echter van het groote doel,
» waarnaar Ik streve, tot bevordering van heil
» en voorspoed voor Land en Volk, behoeve Ik
» het vertrouwen, de liefde en de trouw Mijner
» Onderdanen. Mogen zij Mij die gevoelens in de-
» zelfde mate toedragen, als aan Mijnen hoogst-
» geëerbiedigden en hartelijk geliefden Vader van
» hen is te beurt gevallen; zoo zullen Wij, Ko-
» ning en Volk, sterk door eendragt, en steu-
» nende op den bijstand van den Allerhoogste, de
» toekomst rustig ingaan!

» Deze zijn, geliefde Landgenooten en Onderda-
» nen! Mijne wenschen, voornemens en verwach-
» tingen in dit voor ons allen zoo plegtig en ge-
» wigtig oogenblik. Mijne daden zullen, met de
» hulp van God, Mijne woorden bevestigen, en,
» gelijk het Mij heeft mogen gebeuren voor de
» onafhankelijkheid van *Nederland* met het zwaard
» te strijden, zoo zal Ik ook nu aan hetzelve ge-
» heel Mijn leven en al Mijne krachten toewijden.

» Gedaan op *het Loo*, op heden den 7den Octo-
» ber 1840.

» *(Get.)* Willem.
» Van wege den Koning
» *(Get.)* Van doorn."

» Wij Willem, enz.

» Aan allen, die deze zullen zien of hooren le-
» zen, salut!

» Alle openbare burgerlijke hoogere en lagere
» ambtenaren, gelijk mede alle officieren van het
» Leger, van de Vloot en van de Schutterij, van
» welken rang zij ook mogen zijn, worden bij deze
» in hunne tegenwoordige betrekking bevestigd.

» Gedaan op *het Loo*, op heden den 7den Octo-
» ber 1840.

» *(Get.)* Willem.
» Van wege den Koning
» *(Get.)* Van Doorn."

De natie, ofschoon voorbereid op deze even zoo belangrijke als zeldzame gebeurtenis, gevoelde echter eene smartelijke gewaarwording bij het denkbeeld, te moeten scheiden van eenen Vorst, die in den dag des onspoeds zich even zoo moedig als welwillend aan derzelver hoofd geplaatst had, om 's Lands onafhankelijkheid van vreemde overheersching vrij te maken, en pal gestaan had bij zoo vele en somtijds zoo dringende gevaren, en zoo immer aan eene uitnoodiging, opwekking was overbodig, gehoor gegeven is, dan is het voorzeker aan die, welke wij hier, gelijk zij aan alle gezindheden gedaan is, in deszelfs geheel laten volgen.

» *'s Gravenhage*, 8 October 1840.

» Na eene regering van bijna zeven en twintig » jaren, heeft onze geëerbiedigde Koning het be- » sluit genomen, de Kroon neder te leggen en » over te geven aan den wettigen Troonopvolger, » Z. K. H. den Prins van *Oranje*. Smartelijk ze » ker, is voor het Nederlandsche volk de scheiding » van den Vorst, die ten dage des gevaars, toen » het juk der vreemde overheersching moest wor- » den afgeschud, zich onverschrokken aan het » hoofd zijner landgenooten plaatste; die door den » eenparigen wensch van allen tot de regering ge- » roepen, met kloeke hand het roer des Staats » aanvaardde, en pal stond toen nieuwe gevaren » onzen pas herboren Staat dreigden; die met on- » vermoeide zorg, voorbeeldelooze arbeidzaamheid » en nooit bezwekene standvastigheid, zijn geheel » leven aan zijne hooge zorg toewijdde, en wiens » regering, door zoo veel roem en tevens door » zoo veel moeite gekenmerkt, steeds gedenkwaar- » dig zal blijven voor de nakomelingschap.

» Dan, bij het levendig gevoel van ons verlies, » staren wij met vertrouwen op den Koninklijken » Prins, die den schepter aanvaardt.

» Hij is het toch, wiens moed en beleid reeds » meermalen onze krijgsbenden ter overwinning » geleidde, zijne liefde voor het Vaderland met » zijn bloed bezegelde, en die thans, nog in de » volle kracht des levens, zich voorgelicht ziet door » zoo rijke ondervinding.

»Het is echter niet op eigen kracht en wijsheid, »dat Koning WILLEM II zich verlaat bij het aan- »vaarden van zoo gewigtige bestemming. Diep »de behoefte gevoelende aan den Goddelijken ze- »gen, verlangt Zijne Majesteit, dat zijn volk zich »met hem vereenige, om dien plegtig af te smee- »ken, en dat reeds op den eersten Zondag, vol- »gende op de aanvaarding zijner regering, de »onderscheidene godsdienstige gemeenten zich daar- »toe in hare bedehuizen vereenigen.

»Mij is, bij Koninklijk besluit, de last opge- »dragen, de Leeraars der *Christelijke Protestant- »sche Kerk* uit te noodigen, om op Zondag den »11den October aanstaande, hunne gemeenten »daarbij ten voorgangers te strekken, en den Al- »magtige af te smeeken:

»Dat aan onzen Koning al de wijsheid, moed »en kracht geschonken worden, welke hij noodig »heeft, om naar de begeerte van zijn hart, het »geluk van het Nederlandsche Volk te vestigen »en te handhaven.

»Dat daartoe zijn troon moge omringd worden »door verstandige raadslieden en getrouwe diena- »ren, en dat de vertegenwoordigers des volks, in »vereeniging met den Koning, gelukkig mogen »zijn in hunne beraadslagingen.

»Dat eene lange en voorspoedige regering on- »zen Koning moge geschonken worden en de lief- »de van een dankbaar Volk zijne zorgen beloone!

»Dat de Goddelijke zegen ruste op Hare Ma- »jesteit onze Koningin, en al de Prinsen en Prin-

» sessen van het Koninklijk Huis, de hoop des » Vaderlands.

» Dat inzonderheid ook die zegen nederdale op » het eerbiedwaardig hoofd van den Monarch, die » zoo lang en zoo onvermoeid den last der rege- » ring heeft gedragen, en aan wien zoo dierbare » herinneringen ons verbonden houden. Dat eene » eervolle rust en de ondervinding van het Godde- » lijk welgevallen hem in zijne grijsheid bekroone.

» En dat, bij uitwendigen bloei en welvaart, » zedelijkheid en godsdienstigheid het duurzaam » geluk van *Nederland* mogen waarborgen, en » dat aan elk onzer, door het Christelijk geloof, » eens de ingang in beter Vaderland worde ver- » zekerd.

» Al deze wenschen en gebeden zullen wij » onzen God en Vader eerbiedig opdragen, in » den naam van onzen Heer en Zaligmaker JEZUS » CHRISTUS.

» De Minister van Staat belast met de generale » directie voor de zaken der Hervormden.

» *(Get.)* VAN PALLANDT VAN KEPPEL."

Zoo eindigde dan, even gelijk zij begonnen was, eene bijna zeven en twintigjarige regering, onder gebed en dankzegging tot Hem, den God der Vaderen, en bij Wien, volgens 's Konings eigene getuigenis, zijn lot bepaald was.

Ja, wij herhalen het, de beden, die in alle tempels en onder alle gezindheden op den 11den Oc-

tober 1840 uit aller harten tot Gods troon opklommen, hadden allen één doel en vereenigden zich in één punt: »*Zegen op het eerbiedig hoofd des grijzen Monarchs, eervolle rust en de overtuiging welgevallen bij den Koning aller Koningen gevonden te hebben. Genade en voorspoed met wijsheid en kracht voor den edelen Vorst, die in 's Vaders school gekweekt, den schepter aanvaard had.*"

VIERDE TIJDVAK

VAN

1840—1843.

» Mijn lot is hier boven beslist!''
's Konings woorden bij het openen der Staten-Generaal in Sept. 1830.

Die belangrijke stap, waardoor de Koning getoond had de meer en meer dreigende behoeften van den staat te gevoelen, zonder in staat te zijn, wanneer geene geheele verandering van raadslieden plaats had, aan dezelve het hoofd te kunnen bieden, was gedaan. De Vorst, die met moed thans aan het hoofd van zaken zou optreden, vertrok met zijne Doorluchtige Zonen naar de residentie, en eerlang volgde de Koning, om onder den eenvoudigen naam van *Graaf van Nassau* getuige te zijn van de eerste regeringsdaden van hem, die naast WELLINGTON, in de velden van *Waterloo*, den Nederlandschen staat gered had.

Na eenige weken in *'s Gravenhage* vertoefd te hebben, begaf de grijze Vorst, om voor de jongste jaren van groote en onophoudelijke zorgen en verdriet, in de nabijheid eener geliefde, hem overdierbare dochter, rust en verkwikking te mogen genieten, naar *Berlijn*, met het besluit om, of in *Pruissens* Hoofdstad, of in *Silezië*, of op eenig ander landgoed in *Pruissen* zich bij afwisseling op te houden. Het gewoel van het hofleven kon echter nu minder dan ooit eenen Vorst behagen, die zich aan hetzelve steeds altijd zoo veel mogelijk onttrokken had, om bij ernstige bedaardheid eene liefelijke rust te genieten. De Koning had behoefte aan die rust en dezelve kon

hij als een natuurlijk gevolg der hoofsche bedrijvigheid, niet altijd in de *salons* zijner beminde dochter vinden; geen wonder dan ook, dat op den 16den Februarij 1841 de Vorst zich te *Berlijn* ten tweeden male in het huwelijk begaf met de Hoog-Welgeborene Vrouwe, Mevrouw HENRIETTE ADRIANA LUDOVIKA FLORA, Gravin D'OULTREMONT DE WÉGIMONT. Een jaar vroeger, toen de Vorst den Koninklijken zetel nog bekleedde, had het voornemen tot dat huwelijk eene hevige wederstreving in *Nederland* gevonden, waartoe het verschil van godsdienst, vermeenden velen, aanleiding gaf, hetgeen echter bij eenen Vorst, die steeds voor zijne onderdanen een voorbeeld van verdraagzaamheid in zaken van godsdienst geweest was, geen' grond kon hebben. Nu echter vond niemand eenig grondig bezwaar meer tegen hetzelve, en de weldenkende landzaat gunde den Koning aan den avond van een leven, zoo vol van lotverwisselingen, zoo rijk aan ondervinding, zoo vervuld met zorgen en arbeid, eene stille rust aan de zijde eener getrouwe gezellin, ja zelfs, toen het eerlang bleek, dat de Gravin, eene vrouw van een uitmuntend karakter en hooge geestbeschaving was, dat zelfs 's Konings geliefde dochter haar met liefde ontvangen had, en zij haren hoogen rang waardig was, toen wenschte elk weldenkend Nederlander, den altijd het goede gewild hebbenden Vorst, wiens taak zwaar, en wiens regering vol moeijelijkheden was geweest, hem jaren van huisselijk geluk en zalige rust toe. Die wenschen echter schenen van korten duur te zullen zijn. In het voorjaar van 1842 overviel den Vorst

eene hevige ziekte, die toen niet alleen groote en algemeene bezorgdheid verwekte, maar in aller harten de vrees deed ontstaan, hem reeds nu te zullen moeten missen, die bij allen nog dierbaar was. 's Vorsten tweede zoon, *Neêrlands* geliefde Prins FREDERIK, ijlde op de vleugelen der getrouwste kinderliefde naar *Berlijn*, om den edelen Vader in de oogenblikken van lijden en mogelijk van dood nabij te zijn.

Vele dagen van angstige verwachting gingen zorgelijk voorbij; maar zij werden, dank zij God! door blijdere gevolgd. De middelen der kunst door de Voorzienigheid gezegend, mogten op den Engel der vernietiging zegepralen, de Vorst herrees van zijne Koninklijke doodsponde, om zijne hand tot opbeuring en leniging van het ongeluk nog te laten weldoen. Na 's Konings herstelling bezocht de Vorst op nieuw, gelijk hij in het laatst van 1841, vergezeld van zijne Gemalin, gedaan had, den Vaderlandschen grond, om op het stille lusthof *het Loo* de hemelsche genoegens van rust en vrede in het midden van eene door God gezegende natuur te genieten (*). Beiden mogten dan ook de liefde en

(*) Het zal geen betoog behoeven, dat het overlijden van den Vorst voor de gemeente van *Appeldoorn* eene algemeene verslagenheid verwekte. Die gemeente verloor in den Koning eenen weldoener, die nooit eenen hulpbehoevende zonder bijstand afwees, die altijd bereid was, om alles, wat tot algemeen nut ondernomen werd, krachtdadig te ondersteunen. Lang zullen de vele beweldadigden in die gemeente, het verlies van Z. M. gevoelen en de welgekozene

de getrouwheid van den landzaat genieten, zij, de Gravin, zij wist allen, wien de eer voorbehouden was, haar zoowel op *het Loo*, als in de residentieplaats te mogen naderen, door voorbeeldelooze innemendheid aan zich te boeijen en tusschen het Koninklijke gezin en 's Vorsten tweeden Gemalin zag men de teederste gehechtheid bestaan. Hij, de edele, hij, die altijd welgedaan had, bleef ook nu liefdevol in veler behoeften voorzien, zoowel in het tot stand brengen van vele wereldlijke, als kerkelijke verbeteringen en inrigtingen. Zoo toch schonk de Vorst aan vele gemeenten, zonder onderscheid van gezindheid met ruime hand de middelen, om óf in het vernieuwen der bedehuizen, óf om in den toestand hunner armen te voorzien.

Zoo schonk Z. M. eene rijke gift ter leniging der behoeften van de armen der residentiestad gedurende den harden winter, zoo voorzag hij in het lot van weduwen en weezen, wier mannen en vaders eene prooi der golven waren geworden, zoo ontving de gemeente te *Appeldoorn* een prachtig orgel in hare Hervormde Kerk, en de middelen, om een nieuw bedehuis op te rigten, zoo ontving de Katholijke gemeente te *Laren* eene rijke som ter opbouwing hunner Kerk, zoo ontving eindelijk, om niet al te uitgebreid te worden, niet alleen kunstenaars en geleerden de schoonste, de

---

leerrede van den Predikant ROLLOFZ, aldaar op den 17den December 1841 gehouden, naar aanleiding van 2 *Kron.* XXIV: 16[b]. was den Vorst waardig, den eerwaarden spreker tot eer.

aanmoedigendste blijken van 's Konings liefde voor al wat edel en schoon was, maar een onbegrijpelijk getal Nederlanders, die zich, om ondersteuning tot Z. M. gewend hadden, zagen hunne aanvraag met de krachtigste middelen bekroond, in één woord, niet één, zoo slechts zijne aanvragen eenigzins geldend of zijne omstandigheden ook in eenig opzigt drukkend waren, zag zich afgewezen. Mogt alzoo weldoen de eenige uitspanningen van 's Vorsten vergrijsd leven zijn, de liefde der beweldadigden en het geluk van eene geliefde telg van zijnen stam, als Gemalin aan het edele hart te mogen drukken, waren de belooningen, die den Vorstelijken weldoener zalig aan het harte waren (*). Maar hoeveel hij ook wel gedaan en hoe velen beweldadigd hebbende, de Vorst wilde de geheele natie overtuigen, dat, gelijk hij zelf zich uitdrukte, hij de beginselen niet verloochende, welke hem steeds geleid en zoo dikwijls bewogen hadden, om aanzienlijke sommen ten behoeve van hetgeen het dierbare Vaderland in zijne oogen vorderde, op te offeren, Z. M. ook nogmaals dat edel beginsel getrouw wilde zijn.

's Lands finantiële toestand, ten gevolge van vele misrekening bij te groote uitgaven nijpend zijnde, werden van alle zijden door 's Volks vertegen-

(*) H. K. H. Prinses WILHELMINA MARIA SOPHIA LOUISA, gelijk wij reeds gemeld hebben, gehuwd met Z. K. H. den Erfgroot-Hertog van *Saksen-Weimar*, bezocht op hunlieder reis naar *Weimar* in October 1842, den Vorstelijken Grootvader te *Berlijn*.

woordigers middelen beraamd, en door den Minister van finantiën voordragten gedaan, om niet alleen in het groot te kort te voorzien, maar de geldelijke verwarring, waarin de Staat zich bevond, te doen ophouden. Millioenen werden gevorderd, en om dezelve te bekomen, werd alleen op de bezittingen eene buitengewone belasting voorgesteld van vijf en dertig millioen gulden. De Vorst bevond zich met zijne Gemalin sinds eenige maanden, gedurende den zomer van 1843, op deszelfs lustslot, *het Loo*, en gedurende de zitting der Staten in *'s Gravenhage.*

Bij de memorie van toelichting door 's lands regering aan de Staten ingediend, om door middel van eenen afdoenden maatregel in 's lands finantiën te voorzien, werd een brief van den zich in de residentie bevindenden Vorst overgelegd, waarin de edele Vorst aanbood, om bijaldien de thans door de Regering beraamde maatregelen kracht van wet bekwamen, aan het rijk tegen drie ten honderd voor te schieten eene kapitale som van tien millioen gulden.

O! wie, die eenigzins aanspraak op den naam van Nederlander draagt, zal niet met heilige, met dankbare bewondering den Vorst in de gewesten der zaligheid naoogen, waar hij rijkelijk deel zal hebben aan het loon van den trouwen dienstknecht, die rijk gewoekerd heeft met de hem aanvertrouwde talenten. Wij willen den brief des Konings, omdat dezelve, helaas! het laatste blijk van des Konings liefde voor zijne onderdanen bevat. als ook, omdat hij ten eeuwigen dage schitteren zal als een lichtend bewijs voor den landzaat, hoe groot deszelfs vertrouwen

kan zijn op zijnen Koning, die, gelijk wij straks nader zullen zien, het schitterend aanbod zijns edelen Vaders meer dan grootmoedig bevestigd heeft.

» Aan Zijne Majesteit den Koning der
» *Nederlanden*, enz. enz. enz.

» De vorderingen, welke Mij als nog ten laste » van het rijk der *Nederlanden* toekomen, en wel- » ker regeling thans zal moeten plaats hebben, » bedragen de aanzienlijke som van *f* 4,259.141.94, » spruitende uit de volgende oorzaken:

1°. » Voorschot uit Mijne bijzondere fondsen, » gedaan ten behoeve van het kanaal van *Gent* » naar *ter Neuzen*, groot *f* 2,596,277.08, uitma- » kende het bedrag van hetgeen door Mij deswege » aan de Algemeene Maatschappij van Volksvlijt te » *Brussel* heeft moeten worden betaald.

» Alzoo de helft van dit kanaal op Belgisch » grondgebied gelegen is, zou ik gelooven in bil- » lijkheid de helft van die som, alzoo *f* 1,298,138.54 » van de Nederlandsche schatkist te kunnen vor- » deren.

2°. » Zijn de fondsen tot daarstelling van het » kanaal van *Voorne* benoodigd, in der tijd mede » aan de Algemeene Maatschappij van Volksvlijt te » *Brussel* voorgeschoten, en is dien ten gevolge » door Mij aan die Maatschappij met de renten » betaald geworden, eene som van *f* 2,714,103.40, » welke Ik deugdelijk van het Rijk der *Nederlan-* » *den* te vorderen heb.

3°. »Eindelijk heeft de schatkist te Mijnen laste »eene vordering groot *f*141,821.21, ter zake van »boven het beloop der zuivere opbrengsten, be- »taalde renten van de negotiatie op het kanaal »*de Grift* te *Appeldoorn*. Die renten en het ka- »pitaal waren door mij geguarandeerd. Ik zelf »ben houder van 494 obligatiën der 500, waaruit »de negotiatie bestaat.

»Al deze verschillende belangen wensch Ik ge- »regeld te zien, en wel op zoodanige wijze, dat »de schatkist daarvan geen bezwaar, wel voordeel »geniete, opdat Ik alzoo niet verloochene de begin- »selen, welke Mij steeds geleid en zoo dikwijls »bewogen hebben, om aanzienlijke sommen ten »behoeve van hetgeen het dierbaar Vaderland in »Mijne oogen vorderde, in de waagschaal te stel- »len, ja zelfs, zoo noodig, op te offeren.

»In verband hiermede, wensch ik ook bij te »dragen tot leniging, zoo veel mogelijk, van den »moeijelijken toestand, waarin zich 's Rijks finan- »tiën ten gevolge der mindere prijzen van de Oost- »Indische voortbrengselen en van de vermindering »der algemeene welvaart, welke het te hopen is, »dat slechts tijdelijk wezen en ophouden zal met »de oorzaken, welke die hebben aangebragt.

»Ik draag kennis van de wijze, waarop Uwe »Majesteit zich voorstelt in dien toestand te voor- »zien, en ben, alzoo ik daarin waarborge voor »de toekomst erkenne, naar aanleiding van dit »een en ander te rade geworden, Uwe Majesteit »aan te bieden:

»*In de eerste plaats*, ten behoeve van den Staat »af te zien van alle vorderingen, welke Ik ter »zake van voorschotten voor het kanaal van *Gent* »naar *Ter Neuzen* ben hebbende.

»*In de tweede plaats* genoegen te nemen, dat »Mijne vorderingen op het kanaal van *Voorne* »nadat aan Mij zal zijn uitgekeerd het saldo, het»welk het speciale fonds van het kanaal op ultimo »December 1834 zal bedragen, ten beloope hoog»stens van *f* 230,000, bepaald worden op eene »ronde som van *f* 2,000,000.

»*In de derde plaats* terug te geven al de obli»gatiën op het kanaal *de Grift* gevestigd, welke »in Mijn bezit zijn, waartegen Ik ontslagen worde »van de ten behoeve dier Negotiatie door Mij ge»stelde guarantie, waarna ik deswege te vorderen »zal hebben eene som van *f* 105,779,79, met »welke som verrekend wordt eene som van *f* 30,000 »te Mijnen laste aan het Rijk komende, voor »door het Amortis.-Synd. betaald, ten behoeve »van het kanaal van *Charleroi*.

»*In de vierde plaats* te stemmen, dat Ik voor »de vorderingen, welke Mij alzoo verschuldigd »blijven van *f* 2,000,000 en van *f* 85,000, respec»tivelijk geen ander of verder regt van aanspraak »op den Staat zal hebben, dan voor zoo verre de »zuivere inkomsten van de beide kanalen, die van »*Voorne* en van *de Grift*, zullen strekken, om »Mij de in eerste plaats drie ten honderd aan »jaarlijksche rente, en vervolgens zoo mogelijk »achtereenvolgende de aflossing te doen geworden.

»*Eindelijk in de vijfde plaats*, om aan 's Rijks »schatkist in zoodanige termijnen, als welke tus- »schen ons nader geregeld zullen worden; doch »waarvan de laatste op 1°. Februarij 1845 ver- »schijnen zal, *à pari*, voor te schieten eene som »van tien millioen gulden, waarvan Mij geene »hoogere rente dan van drie ten honderd 's jaars »zal worden uitgekeerd, en waarvoor Ik zal be- »komen inschrijvingen op eene krachtens de voor »te dragen wet, ten behoeve eener vrijwillige »leening ad drie ten honderd daar te stellen »Grootboek van Nationale schuld.

»Deze verschillende aanbiedingen worden echter »door Mij niet gedaan, dan onder de navolgende »voorwaarden:

»*In de eerste plaats*, dat het thans bij Uwe »Majesteit in beraadslaging zijnde ontwerp, tot »het uitschrijven eener buitengewone belasting op »de bezittingen, en in verband daarmede tot het »openstellen eener vrijwillige leening *à pari*, »tegen eene rente van drie ten honderd, — dat »tot regeling van den achterstand, — en dat tot »aflossing van een gedeelte dier schuld aan de »Handel Maatschappij, — kracht van wet be- »komen.

»*En in de tweede plaats*, dat Ik, die in eene »buitengewone omstandigheid weder gaarne Mijn »offer op het altaar van het Vaderland breng, »door middel van deze opoffering ook vrijgesteld »blijve van alle verdere bijdragen.

»Nadat de wetten zijn vastgesteld, zullen de

» tot verwezenlijking van dit Mijn aanbod te ma-
» ken bepalingen in de noodige contracten kunnen
» opgenomen worden (*).

» (*Get.*) Willem frederik."

'*s Gravenhage*, 6 November 1843.

(*) Het zal mogelijk voor velen onzer lezers niet ongevallig zijn, zoo wij dezen brief eenigzins toelichten en ophelderen, te meer dewijl dat aanbod gedaan, om den Staat te redden, te belangrijk is, om immer vergeten of miskend te worden. Eene bekwame pen heeft ons tot die toelichting de gelegenheid gegeven:

Er is in de laatste dagen veel gesproken over het aanzienlijke aanbod, hetwelk door nu wijlen Z. M. Koning willem frederik, Graaf van *Nassau*, gedaan is, om tot het herstel van 's Rijks finantiën mede te werken. Het overlijden van den Graaf is zoo plotseling geweest, dat Z. M. zelf het genot niet gehad heeft te vernemen, dat door de regering aan de Nederlandsche vertegenwoordiging van dat aanbod kennis gegeven was. Z. M. heeft het genoegen niet mogen smaken te vernemen, dat het Nederlandsche volk dat aanbod op deszelfs waarde schatte. Daar dit aanbod de laatste betrekking geweest is, welke er tusschen de natie en wijlen den Graaf heeft bestaan, eischt de billijkheid, ja de regtvaardigheid, dat men hetzelve niet te gering schatte. Wij meenen, dat het pligt is, deze laatste hulde aan den overledene niet te onthouden, daar het over het hoofd zien van de belangrijkheid van het aanbod zou zijn eene miskenning der goede bedoelingen, waarmede het is geschied.

Al dadelijk achten wij het niet onbelangrijk te doen opmerken, dat, ingevolge art. 32 der grondwet, de overledene Vorst *niet* gehouden was, in de waarschijnlijk aanstaande belasting op de bezittingen te deelen, en dat het derhalve eene grove onwaarheid is, gelijk enkelen gelooven, dat Z. M. de aanbieding, uit louter finantiëel belang zou hebben ge-

Ofschoon in het dagelijksche leven geen regt geaard kind, dat zijne ouders mint en eert, ooit

---

daan. Art. 32 der grondwet is duidelijk. »*De Koning*, »*mitsgaders de Prinsen en Prinsessen van Zijn Huis*, *zijn* »*vrij van alle personele lasten en beschrevene middelen*, met »uitzondering van de verponding. *De gebouwen*, *tot hunne* »*woning of gebruik bestemd*, *zijn van de verponding ont*»*heven*. Geen vrijdom van eenige andere belasting wordt »door hen genoten.'' De Graaf had alzoo, als lid van het Koninklijke Huis, geene personele lasten te voldoen, en daaronder moet natuurlijk gerangschikt worden eene belasting op de bezittingen. Er bestond derhalve geene de minste verpligting, dat de Graaf eenige bijdrage leverde, en het was ook niet noodzakelijk, dat Z. M. zich op eenigerlei wijze als het ware dekte.

De aanbiedingen, die door den overledene gedaan zijn, zijn van tweederlei aard. Z. M. verklaarde zich bereid, om aan 's Rijks schatkist *à pari* voor te schieten eene som van *f*10,000,000, waarvan geene hoogere rente dan van drie ten honderd zou worden uitgekeerd. Naar den tegenwoordigen stand der schuldbrieven kon de Graaf van dat kapitaal *vijf* pCt. renten getrokken hebben. Door zijne aanbieding van dat bedrag tegen 3 pCt. te leenen, offerde Z. M. derhalve jaarlijks meer dan *tweemaal honderd duizend gulden* op. Berekent men de kapitaalswaarde der 3 pCt., op 67 pCt., dan offerde de Graaf, door zijne bereidverklaring, een kapitaal van *f*3,300,000 op.

Maar uit nog een ander oogpunt is het aanbod aanzienlijk en belangrijk te noemen. Het blijkt uit de nota van berekening, waarvan wij zoo even spraken, dat, wanneer de uitgave, die op de gemelde nota voorkomen, als nuttig en noodzakelijk, als gevorderd wordende, mogten worden beschouwd; er *vijf en veertig* millioenen, op de eene of andere wijze, zullen worden vereischt, om in alle behoeften, die er tot 1850 te vooronderstellen zijn, te voorzien. Bedenkt men nu, dat Z. M. Koning WILLEM FREDERIK *tien* millioenen

achterblijven zal in het stipt en trouw vervullen der beschikkingen zijner overledene ouders, maar zelfs

---

aangeboden heeft, zijnde bijkans een *vierde* deel van de vereischte som, dan kan daaruit blijken, dat de aanbieding wel degelijk zeer aanzienlijk was. Indien de buitengewone belasting, hetzij dan voor een hooger of lager bedrag, zal moeten worden ingevoerd, dan gelooven wij, dat een ieder zal moeten toestemmen, dat elke *tien* millioenen wel in aanmerking mogen komen. En het is der regering dan ook door het aanbod mogen gelukken, den last van vijf en veertig millioenen, die der natie, volgens hare voorstellen, zou hebben moeten worden opgelegd, met *tien* millioenen te verligten.

Herinnert men zich nu, hetgeen wij dezer dagen verzekerden, dat de hooge erfgenamen stellig het aanbod zullen gestand doen; herinnert men zich, dat zoowel Z. M. de Koning als Z. K. H. de Prins van *Oranje* zich bereid verklaard hebben, in de buitengewone lasten te dragen, die aan het volk mogten worden opgelegd, dan blijkt het, dat het Koninklijke gezin van *Nederland* zich aan de spits des volks stelt, en zich gaarne offers getroost, waar het heil van den Staat dit vordert, dat heil is toch zoo onbetwistbaar gelegen in het doen ophouden der moeijelijke geldelijke omstandigheden, waarin het land zich geplaatst vindt.

Ten tweede heeft de Graaf afgezien van eene vordering van ruim vier millioenen gulden, welke hij vermeende op het Rijk der *Nederlanden* te hebben. Alhoewel nu welligt op sommige dier vorderingen wel eenige aanmerkingen zouden zijn te maken geweest, en hoezeer het mogelijk is, dat men eene tegenvordering had kunnen opwerpen, zoo blijft het niettemin waar, dat het kanaal van *Voorne* eene onderneming is, waaraan het Rijk eigenlijk geheel vreemd was. Dat groote en nuttige werk was ondernomen buiten de toestemming van de wetgeving. Geene Rijksgelden waren daartoe besteed. Door het gedane aanbod is dat kolossale werk een eigendom van den Staat geworden, zonder dat deze daartoe eenige uitgave heeft gedaan of zal moeten doen. En dan

de laatste voorzieningen van de grijsheid eerende zich beijveren, om met eigene opoffering de aan den rand des grafs uitgesprokene wenschen te voldoen, zoo ontstond toch, door het plotseling overlijden van den Koning, bij sommige landgenooten eenige vrees, dat de vruchten van het wezenlijk zoo gewigtig aanbod des voormaligen Konings zou verloren gaan. Het was echter niet te verwachten, dat de nazaten des overledenen Konings, onder welke men zelfs *Neêrlands* regerenden Koning telde, wiens gevoelig hart bekend is, en die het zich tot eene gewetenszaak zou maken, zoo de uiterste wil des hoogstgeëerbiedigen Vaders niet in alle deelen stipt vervuld wierd, niet getrouwelijk zoude naleven het vaderlandlievend aanbod van den edelen Vorst, die zich door dat aanbod op nieuw, ofschoon, helaas!

vermeenen wij weder te mogen vragen, of het verkrijgen van zoodanig kanaal, waarvan de aanleg zoo kostbaar is, niet als eene zeer groote aanwinst mag beschouwd worden, als een offer aan het Vaderland gebragt, waarvoor het den Overledene wel dankbaar mag wezen? Niemand zal het hooge gewigt van dat kanaal voor handel en scheepvaart kunnen ontkennen, en ieder zal het nut, het belang van dat grootsche werk, inzonderheid voor de tweede koophandelstad van *Nederland*, moeten toegeven.

Waar is het, dat de Graaf zich *f* 61,650 voor renten van de zuivere inkomsten van dat kanaal en dat van *de Grift* heeft voorbehouden; maar waar is het ook, dat het te betwijfelen valt, of dat bedrag van de zuivere inkomsten zal kunnen worden verkregen (*).

(*) *Handelsblad* van den 22sten December 1843, No. 3779.

voor de laatste maal, aan de natie verbonden had, te meer nog, daar Z. M. onze geëerbiedigde Koning verklaard had, dat zoo de belasting op de inkomsten kracht van wet erlangde, Z. M. zich als mede Z. K. H. de Prins van *Oranje* aan het hoofd der natie zou stellen, om dezelve voor te gaan in de opbrengst dier belasting. Het vervolg heeft dan ook getoond, dat alle vrees, dienaaugaande, hoogst-ongegrond was, aangezien men de verzekering erlangde, dat Z. M. plegtig verklaard had, dat de laatste beschikkingen van Hoogstdeszelfs Doorluchtigen Vader, niettegenstaande het tusschengekomen overlijden, in deszelfs volle kracht bevestigd zou worden.

Zoo vertrok de Koning met Hoogstdeszelfs Gemalin op den 7den November 1843 uit *'s Gravenhage*, om zich naar *Berlijn* te begeven. 's Konings gezondheid scheen en was voortreffelijk, en de Vorst zelf niet vermoedende. dat het uur der ontbinding zoo spoedig slaan zou, was vertrokken met het streelend vooruitzigt in den zomer van het toekomend jaar naar *het Loo* te zullen terugkeeren, om bij de inwijding van het bedehuis, door 's Konings milddadigheid in aanbouw, tegenwoordig te zijn. Helaas! een Vorstelijk leven, een leven, zoo vol, zoo rijk aan lotverwisselingen, had deszelfs loop eerlang voleindigd, en de vaak zoo moeijelijke taak zou weldra volbragt zijn. 's Konings houding en over het algemeen zijn geheel uiterlijk, ook zelfs na de vreesselijke ziekte, die Z. M. voor eenigen tijd zoo fel geteisterd had,

vertoonde geen het minste spoor van ligchaamszwakte, en met waarachtige liefde zagen *Berlijns* ingezetenen den Vorst in hun midden wederkeeren, die door zijne vaste bijdragen en ondersteuningen, hier aan de armen en aan de liefdadigheids-gestichten, dáár aan den handelstand en de werklieden, een weldoener voor duizenden was (*).

Het was in den vroegen ochtend van Dingsdag den 12den December 1843, omstreeks zeven ure, juist vijf en dertig dagen na 's Konings komst uit *Holland*, dat Z. M., alsnog altijd getrouw aan deszelfs ijverige gewoonte, om reeds in het vroege morgenuur werkzaam te zijn, zich in Hoogstdeszelfs vertrek bevond, onledig zijnde met het schrijven van eenen vaderlijken brief aan Hoogstdeszelfs Dochter, Prinses ALBERT van *Pruissen*, welke zich op derzelver reize door *Italië*, ter herstelling harer gezondheid, in *Rome* bevond, om aldaar den winter en de lente van het aanstaande jaar door te brengen, waarin de Vorst haar zijne vreugde uitdrukte van haar eerlang in *Italië* te zullen ontmoeten, werwaarts hij zich bij het begin der lente, met zijne Gemalin hoopte te begeven (†). Mevrouw de Gravin had eenige

---

(*) Van groote zaken, zelfstandige ondernemingen en aankoopen van heerlijkheden had de Vorst, met uitzondering van *Neuland* in *Silezië*, zich sedert geruimen tijd ontdaan, meestal zeggende: » *Ik ben een oud man, en wil mij mitsdien met geene nieuwe zaken meer inlaten.*''

(†) In de maand November van het jaar 1842 meldde men uit *Rome*, dat de Prinses bij het begin der lente naar *Opper-*

oogenblikken te voren het vertrek verlaten, vermoedelijk om den arbeidzamen echtgenoot ongestoord te laten arbeiden. Omstreeks acht en een half uur hoorde men met eene ongewone hevigheid aan de schel in het salon des Vorsten trekken. De in haast binnentredende Adjudant vond den Vorst bewegingloos in zijnen armstoel met den begonnen' brief in de hand. Op het gerucht van deze, schoten onmiddellijk zoowel Mevrouw de Gravin als de overige Adjudanten en Kamerheeren toe; helaas, te spade! eene plotselinge beroerte had den Vorstelijken grijsaard getroffen! Z. M. de Koning van *Pruissen*, de Vorstelijke Neef des stervenden, benevens de Prinsen, hadden zich naar *Köthen* begeven, om van daar naar *Ballenstädt* te gaan, ten einde met den Koning van *Saksen* en andere hooge gasten eene jagtpartij

---

Italië zou vertrekken, ten einde den zomer door te brengen op een landgoed aan de bekoorlijke boorden van het meer *Como*, hetwelk de Prinses voor den prijs van 800,000 franken gekocht heeft. Eenen verpletterenden indruk heeft het berigt van den dood des Vorsten op eene dochter gemaakt, die met kinderlijke liefde aan haren vader verknocht was en door dezen ten teederste bemind werd. Het berigt van deze treurige gebeurtenis deed dan ook de edele Vorstin afzien van haar voornemen, om nog eenen geruimen tijd in *Italië* te vertoeven. Reeds binnen acht dagen na de ontvangst eener tijding, die het hart dezer geliefde Vorstin zoo zeer getroffen heeft, werd de terugreis naar *Berlijn* ondernomen. Het was de Graaf VAN BIJLANDT, 's Konings Kamerheer, die op last van Z. M. den 21 December naar *Rome* vertrok, terwijl de Graaf VAN MANTEUFFEL, Adjudant van Prins ALBERT, in acht en een' halven dag, in weerwil van de hooge sneeuw op de *Alpen* en *Apennijnen*, de reis naar *Rome* afgelegd heeft.

bij te wonen, onmogelijk was het dezen Vorst, die zijnen oom zoo zeer beminde, bij den stervende te roepen; maar gelukkig bevond zich eene dierbare betrekking in de nabijheid. Het was 's Konings geliefde tweede Zoon, Prins FREDERIK der *Nederlanden* (*). Deze bevond zich met zijne Gemalin en telgen te *Berlijn*. Onmiddellijk snelde deze, vergezeld van zijne Gemalin, en gevolgd door den beroemden Geneesheer VON DIEFFENBACH naar den Koninklijken lijder; maar helaas! terwijl alle middelen der kunst en der ervaring door de van alle zijden toesnellende geneesheeren werd aangewend, moest het Vorstelijk Kinderpaar en eene in tranen wegsmeltende Gemalin, zich overtuigen, dat het dierbaar leven van hunnen Koninklijken Vader en Gemaal ten einde spoedde.

(*) Volgens 's Konings testament is het ook Prins FREDERIK, die tot Executeur in de hooge en aanzienlijke nalatenschap des Vorsten benoemd is. Dat zelfde testament, hetwelk bij den Notaris SCHILFBAAN te *'s Gravenhage* berustende was, is een treffend bewijs van 's Konings werkzamen en op orde gestelden geest. Eigenhandig door den Koning geschreven, bevatte hetzelve veertig bladzijden klein schrift, benevens nog een Codicil van zeventien bladzijden, terwijl zoowel bij zijn tweede huwelijk, als in den laatsten tijd, daarin nog zeer belangrijke veranderingen zijn gemaakt.

Volgens dat testament, is aan de armen van *Berlijn* 50,000 Thalers vermaakt. Hoe zeer heeft de edele Vorst door die beschikking getoond, dankbaar te willen zijn voor de raadsbesluiten eener Voorzienigheid, die in tijden van miskenning en verguizing den Vorst naar *Berlijn* voerde, om aldaar in de dagen van glorie en roem te sterven.

Kwartier voor negenen voldong het pleit tusschen leven en dood deszelfs strijd, en de Vorst, wiens leven nooit geheel ongestoord gelukkig was geweest, ontsliep in den ouderdom van een en zeventig jaren, drie maanden en achttien dagen kalm en voorbereid. om te berusten, en te sterven in den wil van Hem, die zoo vaak getoond had zijne hulp te zijn, en die, naar aanleiding van ons Christelijk geloof, in genadige erbarming den Vorst in den schoot der gezaligden opgenomen heeft. om eindelijk, na zoo veel strijd, na zoo veel miskenning de kroon der overwinning deelachtig te worden! (*)

Dit zoo plotselijk afsterven, die Vorstelijke telgen treurende bij het ontzielde ligchaam van den nu verheerlijkte, vond eenen treffenden weêrklank in de hofzalen des Pruissischen Monarchs. Een Vleugel-Adjudant Zijne Majesteit achterop gezonden, bragt den Koning de treurige tijding op het oogenblik, dat hij zich met den Koning van *Saksen* en de overige gasten aan tafel nederzette. Die maaltijd duurde dan ook slechts korten tijd en onmiddellijk na denzelven keerde Z. M. naar *Berlijn* terug.

(*) Op de schrijftafel, aan welke de Vorst zoo plotseling door den dood getroffen is geworden, lag het stichtelijke en zoo hoog godvruchtige werk van THOMAS à KEMPIS, *de navolging van* CHRISTUS, opengeslagen, terwijl juist het hoofdstuk: *Overweging van den dood*, het onderwerp van 's Konings lezing en overdenking schijnt geweest te zijn. O! wie met zulke gedachten en gebeden den dag begint, o! die is ontegenzeggelijk bereidvaardig, als de barmhartige Liefde hem tot zich roept.

Hier waren inmiddels door den Prins VAN WITTGENSTEIN in zijne hoedanigheid van Kamerheer des Konings, de noodige maatregelen genomen, welke in dergelijke treurige omstandigheden voorgeschreven zijn. Zoo werd dadelijk de voorstelling in den Koninklijken Schouwburg afgezegd, en de Kolonel SPENGLER afgezonden om der Koninklijke familie in *Holland* bekend te maken met het smartelijke verlies, dat hetzelve te betreuren zou hebben.

Het was op Vrijdag den 15den December, des namiddags omstreeks half één uur, dat gezegde Kolonel SPENGLER in *den Haag* aankwam, om den overbrenger van eene treurmare te zijn, die een Koningshuis en eene geheele natie in diepen rouw zou storten.

Hoe die tijding door Z. M. den Koning en Hoogstdeszelfs Gemalin ontvangen is, gaat alle beschrijving te boven. Het gold hier toch het verlies van eenen beminden Vader, en Vorstelijk purper, noch Koninklijk diadeem vermogten niet dit verlies te herstellen; onverwachts en geheel zonder eenig vermoeden moest die slag dieptreffend en hartverscheurend zijn. Eene *soirée musicale*, welke dien avond ten Hove zou plaats hebben, werd terstond afgezegd, terwijl de voorstelling in den Koninklijken Schouwburg al dadelijk geschorst werd.

Maar ook bij de gansche natie vond die treurmare eenen diepen weêrklank. Alle openbare vermakelijkheden, zoowel in de residentie, in de hoofdstad, als in kleinere steden, werden gesloten; tot aan den dag der ter aarde bestelling van het

lijk, werden de klokken driemaal daags een uur lang geluid, en op den eerstkomenden Zondag, na het overlijden des Vorsten, zijnde den 17den December, werden bij alle gezindheden door het geheele rijk, tot God gebeden, om troost voor het Koninklijke gezin, opgezonden en door de voorgangers der gemeente den afgestorven' Vorst in zijne deugden en daden herdacht (*).

Na het houden van eenen raad van Ministers, welke reeds eenige uren na de ontvangst der treurmare

---

(*) Ten bewijze hoezeer de afgestorvene Vorst zich de liefde van al zijne onderdanen had verworven, zij hier ter eere gemeld, dat de Hoofd-Commissie tot de zaken der Israëliten, de Kerkbesturen dier gezindheid, bij circulaire uitgenoodigd had, om op den eersten Zaturdag na de ontvangst derzelve, binnen de kerken, bij het uitspreken van gebeden voor het behoud van HH. MM. den Koning en de Koningin en de leden van het Koninklijke gezin, bij een toepasselijk gebed, aan het overlijden van Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, te willen gedenken, hetgeen door de Portugesche Israëliten te *'s Gravenhage* gedaan is in eene plegtige lijkdienst naar aanleiding van *Kron.* XXX: 21.

Maar niet alleen in *Nederland* werd het overlijden des Vorsten bij toepasselijke gebeden en lijkredenen herdacht, maar door geheel *Europa*, aan alle Hoven, vond de tijding, dat hij, die in de rij der Vorsten geschitterd had als de schoonste parel, niet meer was, eenen treurigen weerklank. Aan alle Hoven werd niet alleen de gebruikelijke rouw aangenomen, maar ook zelfs alle openbare vermakelijkheden geschorst, terwijl tevens te *London* in de Nederduitsche Hervormde Kerk door den predikant H. GEHLE, op den 24 December, ter nagedachtenis van wijlen den Koning, eene sierlijke lijkrede naar aanleiding van *Ps.* 89 : 49 gehouden werd.

door den Koning gehouden werd (*), vertrok de Generaal Baron VAN OMPHAL, de Adjudant des over-

---

(*) In de zitting der Staten-Generaal van Maandag den 13 December 1843 werd door Z. M. den Koning het overlijden van Hoogstdeszelfs Vader bij den navolgenden brief, die zoo zeer getuigen kon, hoedanig de Koninklijke zoon lijdende was, onder het verlies, dat hem getroffen had, bekend gemaakt.

» Edel Mogende Heeren!

» Het valt Mij smartelijk aan U Edel Mogenden het treffend berigt te moeten mededeelen, dat Mijn hartelijk geliefde en hoogstgeëerbiedigde Vader, Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, op den 12den dezer, te *Berlijn*, door eene hevige beroerte aangetast en plotseling overleden is.

» Dus eindigde een werkzaam, dikwijls moeitevol, maar ook roemrijk leven, hetwelk reeds vroeg aan *Nederland* was toegewijd, waarvan zeven en twintig jaren aan de zorgen der hooge regering van dit Rijk werden besteed, en welks laatste dagen nog getuigen waren van de hartelijke liefde, die Hoogstdezelve aan het land zijner geboorte en Zijner keus toedroeg.

» In de aanbiddelijke wegen Gods met diepe onderwerping berustende, ben Ik echter met geheel Mijn Huis, door dit onverwacht verlies grootelijks geschokt.

» U Edel Mogenden zullen dan ook, gelijk Ik vertrouw, Onze regtmatige droefheid billijken en in dezelve deelen met het gevoel van die verknochtheid, welke de natie in het lief en leed, dat het Koninklijke Huis wedervaart, een levendig belang doet stellen, en welke wederkeerig zoo hoog wordt gewaardeerd.

» En hiermede bevelen Wij U Edel Mogenden in Godes heilige bescherming.

» WILLEM."

's Gravenhage, 15 December 1843.

ledenen Konings, die nooit Z. M. verlaten had, en slechts ditmaal bij deszelfs vertrek in *den Haag*

Op welke treffende kennisgeving, door eene Commissie uit de beide Kamers der Staten-Generaal, het volgende adres van rouwbeklag Z. M. den Koning werd aangeboden.

» Sire!

» Onder den indruk der smartelijke gewaarwordingen, door » het berigt van het plotseling overlijden van Z. M. Koning » WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, allerwegen opgewekt, » komen de vertegenwoordigers des Nederlandschen volks » Uwe Majesteit de betuiging aanbieden van hunne opregte » deelneming in de droefheid, door het treffend verlies van » eenen hartelijk geliefden en hoogstgeëerbiedigden Vader bij » Uwe Majesteit en Hoogstdeszelfs Huis te weeg gebragt.

» Levendig zal bij allen het aandenken blijven aan den » Vorst, die, in de ure des gevaars, op de roepstem van » het volk, ter redding des Vaderlands toegesneld, gedurende » meer dan het vierde eener eeuw met rustelooze werkzaam- » heid zijne krachten aan *Nederland* heeft toegewijd; en die, » in de moeijelijke omstandigheden, waarin de Voorzienig- » heid hem zoo dikwerf plaatste, steeds gelatenheid en » kalmte heeft betoond.

» Nimmer zal de herinnering worden uitgewischt aan eenen » Koning, die het voorbeeld was van godsdienstigen zin, » van zeldzame minzaamheid, van onbekrompene milddadig- » heid, in wien nuttige instellingen en ondernemingen al- » tijd een' ijverigen beschermer hebben gevonden; en die » nog op het einde zijns levens een laatst en treffend blijk » van liefde voor het land zijner geboorte en van bezorgd- » heid voor het welzijn van den Staat heeft willen geven.

» Terwijl wij met dankbaarheid zullen blijven gedenken » aan het vele goede, gedurende de Regering van den ont- » slapenen Vorst tot stand gebragt, smeeken wij der Voor- » zienigheid, dat Zij Uwe Majesteit de noodige krachten

was achtergebleven, dien zelfden nacht naar *Berlijn*, om het stoffelijk overschot naar *Holland* over te brengen, alwaar hetzelve in de voorvaderlijke rustplaats zou bijgezet worden; ook de Kolonel SPENGLER keerde naar *Berlijn* terug, terwijl 's Konings Adjudant in buitengewone dienst, de Generaal-Majoor EVERS, derwaarts vertrok, om van wege Z. M. den Koning het dierbaar overschot van Hoogstdeszelfs Vader te begeleiden.

Volgens besluit des Konings zou het dierbare overschot te land van *Berlijn* naar *Hamburg* gevoerd worden, en van daar te water naar *Rotterdam*, om, na aldaar in de groote zaal van den Directeur der Marine in laatstgenoemde stad plegtstatig ontvangen en ten toon gesteld te zijn, met stillen, maar plegtigen luister te *Delft* ter aarde besteld te worden. Dien ten gevolge werd Z. M. stoomschip *Cerberus*, onder bevel van den Luitenant ter zee der eerste klasse HINLOPEN, en Z. M. stoomschip *Curaçao*, aan boord hebbende den Schout-bij-Nacht KOOPMAN, bestemd om naar *Hamburg* te stevenen en aldaar het lijk van den overledenen Vorst te ontvangen. Beide stoomvaartuigen werden met den meesten spoed in gereedheid gebragt en overeenkomstig hunne treurige bestemming ingerigt. Zoo werden dezelve van

---

»schenken, om met Christelijke onderwerping het leed te »dragen, Hoogstdenzelven en het Koninklijk Huis wedervaren, een leed, waarin de Natie en hare Vertegenwoordigers deelen, met dat gevoel van innige verknochtheid »aan den persoon van Uwe Majesteit, hetwelk *Nederland* »van oudsher aan het Doorluchtig Stamhuis van ORANJE »heeft verbonden."

buiten geheel zwart geverwd en van binnen gedecoreerd met zwart floers, afgezet met zilver.

Beide schepen kozen den 20sten December, de *Cerberus* uit *Hellevoetsluis* en de *Curaçao* uit *Texel*, zee, om elkander op *de Elve* te ontmoeten en gezamenlijk naar *Hamburg* te stevenen, ter vervulling van den aan hen opgedragen' last. Middelerwijl, terwijl alles diepen rouw aankondigde, nam het Hof, volgens eene, op 's Konings last, door den Kamerheer-Ceremoniemeester bekend gemaakt voorschrift van rouwdragt, den rouw voor achttien weken aan, te weten zes weken den grooten of geheelen, zes weken den middelbaren en zes weken den kleinen of ligten rouw.

Het was op den 23sten December, dat men overging, om op eene plegtige wijze het vereeuwigde overschot van den Vorst in te zegenen, om hetzelve daarna naar *Hamburg* te vervoeren.

In het paleis des Konings en in tegenwoordigheid van Hunne Maj. den Koning en de Koningin van *Pruissen*, van Prins FREDERIK der *Nederlanden* met Hoogstdeszelfs Gemalin en dochter, de verdere leden van de Koninklijke familie en de Hoofden der militaire en burgelijke beambten, vereenigde men zich des avonds omstreeks zeven ure tot het bijwonen dezer plegtigheid. De Opper-Hofprediker, D°. EHRENBERG, bijgestaan door de Hof- en Domgeestelijken, belast met de godsdienstige verrigting, hield eene lijkrede, welke zoo schoon als troostvol voor de aanwezige Vorsten geweest is, als dezelve voor onze Koninklijke familie zijn zal, dat wij ons niet kunnen onthouden

een gedeelte derzelve onzen Lezers mede te deelen.

»Wij treuren met ons Koninklijk Huis; wij treu-»ren met des ontslapenen Konings kinderen en »kleinkinderen; wij treuren met de Gravin, zijne »diep ter neêr geslagene Gemalin; wij treuren met »zijn volk, dat hem geëerd en bemind heeft, zoo »als goede vaders door hunne goede kinderen ge-»eerd en bemind worden.

»Van de regerende Vorsten, die door de ramp-»spoedige gebeurtenissen, welke in het laatst der »vorige en in het begin der tegenwoordige eeuw »in ons werelddeel hebben plaats gehad, hebben »geleden, wandelde, sedert den treurigen 7den »Junij van het jaar 1840, (den sterfdag des Ko-»nings van *Pruissen*,) hij alleen nog op deze aarde »om, op welke de stormen woeden en de rijken »geschokt worden; met hem is de laatste van die »Vorsten tot zijne vaderen verzameld. Nadat hij »de oogen gesloten heeft, mogen wij wel gedach-»tig zijn aan de vreugdekreten, die door geheel »*Europa* opgingen en overal weêrklank vonden, »met welke, na het herwinnen zijner vrijheid. »het Bataafsche volk, ongewoon een juk te dra-»gen en lang reeds morrende tegen de opgedron-»gene overheersching, in den zoon van zijnen »Stadhouder zijnen eersten Koning begroette.

»In het Huis, waartoe hij behoort, schitteren »roemrijke namen. De namen van WILLEM, MAU-»RITS en FREDERIK HENDRIK VAN ORANJE, hebben eenen »onvergankelijken glans, niet slechts in de ge-»schiedenis der Staten en der Christelijke Kerk,

» maar in de geschiedenis der menschheid. Ten » eeuwigen dage zal men die doorluchtige mannen » roemen onder de standvastige en zegevierende » strijders tegen de onderdrukking des geestes, » onder de edele beschermers van 's menschen » kostbaarste goederen en heiligste regt, van het » regt, om den Schepper van hemel en aarde » naar eigene overtuiging en de inspraak van het » eigene geweten te dienen. De derde WILLEM was » bestemd, om de twisten van een groot Rijk te » beslechten, aan de bloedige burgeroorlogen, die » hetzelve verscheurden, een einde te maken, en » den grondslag te leggen tot deszelfs duurzame » rust en welvaart. Ook tot het Huis HOHENZOLLERN-» BRANDENBURG, tot het Huis der FREDERIKKEN en der » FREDERIK-WILHELMEN behoort hij. Dat alles heeft » de ontslapene nu wel achter zich en onder zich, » en het is dáár van weinig beteekenis, waar het » alleen er op aankomt, wat een mensch in zich » zelven waardig is; maar wij mogen het ons bij » zijne lijkkist tot onze stichting herinneren.

» Hij, de zoon van WILLEM V, is gedurende vijf » en twintig jaren voor zijn volk een verstandig, » regtvaardig, goedertierend en vaderlijk Koning ge-» weest. Het geluk en de tegenspoed zijns volks » gingen hem onophoudelijk na aan het harte, en » op het ijverigst heeft hij steeds getracht, door » vrijzinnige en grootsche maatregelen, welken » het niet aan welverdiende waardering ontbroken » heeft, en welke na zijn verscheiden in nog » grootere mate naar waarde geschat zullen wor-

»den, onder hetzelve het licht des geestes te »verspreiden, edele krachten en gezindheden op »te wekken en aan te vuren. gebreken te ver- »helpen, rampen te lenigen, lasten te verligten, »de bronnen van welvaart te vermeerderen. Er »kwam een tijd van moeijelijke verwikkelingen »en harde beproevingen voor hem en voor zijn »volk. In dien tijd zag men hem, alle hartstog- »telijke opwelling door strenge zelfbeheersching »verre van zich afhoudende, met rijp verstand »en steeds helderder doorzigt de omstandigheden, »de behoeften en de noodige maatregelen over- »wegen. Men zag hem eenen werkzamen ijver, »eene vastberadenheid, eene waardigheid in hou- »ding, eene kloekheid en regtschapenheid, eene »gemoedskalmte en standvastigheid, onverschrok- »kenheid en berustend vertrouwen op Hem, die »der menschen en der volkeren lotgevallen be- »stuurt, betoonen, welke hem de achting, ja de »bewondering zijner tijdgenooten verwierven en »hem bij het nageslacht eenen onsterfelijken roem »verzekeren. Zijn volk stond hem getrouw en »dapper op zijde, de getrouwsten en dappersten »in trouw en moed evenarende, tot elke opoffe- »ring bereid, tot elke inspanning gereed, onver- »moeibaar in het doorstaan van ontberingen en »in het lijden. De Koning, de heldhaftige Prin- »sen en het geheele volk waren als één man, »in allen ééne gedachte, één gevoel en één wil.

»Aan den avond van een leven, zoo vol van »lotverwisselingen, zoo rijk aan ondervinding, zoo

»vervuld met zorgen en arbeid, mogt de Koning »zich wel de rust gunnen, die hij in stil huisselijk »verkeer, aan de zijde eener getrouwe gezellin, onder »het uitoefenen van weldadigheid heeft gevonden."

Hierna gesproken hebbende van de plotselinge ongesteldheid, welke in weinige oogenblikken aan het leven des Vorsten, die nog zulk eene goede gezondheid genoot en zoo sterk scheen te zijn, een einde heeft gemaakt, vervolgde de leeraar, dat hij den ontslapen' Vorst vooral dáárom gelukkig meende te mogen prijzen, omdat hij, toen de dood hem zoo onverwachts overviel, zich met godsdienstige overdenkingen bezig hield.

»Men vond namelijk," dus sprak de redenaar, »toen de Koning ontslapen was, op de tafel, aan »welke hij zoo pas gelezen had, het alom bekende »boek over *de navolging van* CHRISTUS, opengeslagen »bij het hoofdstuk, hetwelk tot opschrift voert: »*Over de overdenking van den dood.* Zalig zijn de doo- »den, die in den Heere sterven; zij rusten van »hunnen arbeid en hunne werken volgen hen na."

»O Heer!" dus besloot de Leeraar hierna al biddende zijne toespraak, »als eens al het goed, alle »magt en heerlijkheid dezer wereld voor ons geene »waarde meer hebben, en het ons om het even zal »zijn of wij in hoogheid of laagheid geplaatst zijn ge- »weest, of wij altijd overvloed, of dikwijls gebrek »hebben gehad, of wij ontzien of vergeten, geprezen »of gesmaad zijn geworden, bevelen gegeven of »ontvangen hebben, en op de gansche aarde niets »gevonden wordt, waarop wij kunnen roemen,

»waaraan wij ons kunnen houden, mogt dan Gij, »ons voor de Uwen erkennende, ons nabij zijn!

»Geef het ons, dat wij U in onzen wandel »trachten te volgen, U altijd voor oogen hebben; »dat wij spreken, handelen, lijden, ons verheu- »gen en bedroefd worden, zoo als Gij gesproken, »gehandeld, geleden, U verheugd hebt en be- »droefd zijt geworden, opdat gij U tot ons kunt »nemen, als onze dag aan zijn einde is gekomen.

»Behoed verder met Uwe genade het volk, aan »hetwelk Gij den ontslapene tot Koning gegeven »hadt, den Koning, zijnen zoon, en allen, die »tot zijn Huis behooren. Zijt geprezen voor alle »genade en weldaden, die Gij hem in het leven »en in zijn sterven hebt bewezen. Amen."

Na afloop der plegtigheid, werd het lijk in stilte weggevoerd, vermits naar den wensch van Z. K. H. Prins FREDERIK, alle Koninklijke eerbetooningen, die anders aan den Hoogen rang des overledenen zouden toegekomen hebben, nagelaten moesten worden. Het militair escorte voor den optogt bestemd, werd door Z. K. H. de Kolonel AUGUST van *Wurtemberg* gecommandeerd. Een detachement garde-dragonders opende den zoo treurigen als plegtigen optogt, hierop volgde een detachement garde-du-corps, en daarna te voet de bedienden van wijlen Z. M., gaande om den lijkwagen, welke met acht van 's Konings paarden bespannen was, die met zwarte dekkleeden omhangen waren. Onmiddellijk achter dit span beladen met zulk een dierbaar overschot, ging Z. M. de Koning van *Pruissen*, Prins FREDERIK der

Nederlanden en Prins ALBERT van *Pruissen* als naaste rouwdragenden, vervolgens de overige aanwezige Prinsen, allen in hunne rijtuigen, De geheele optogt werd besloten door een detachement garde-kurassiers en een dergelijk garde-ulanen. Zoo zette zich de stoet onder het bewijzen der militaire honneurs in beweging, en begaf zich naar de plaats, alwaar het lijk op eene Pruissische stoomboot van *Maagdenburg* ingescheept werd, om hetzelve naar *Hamburg* te vervoeren (*).

Keeren wij, terwijl in onze verbeelding de assche des ontslapene vervoerd wordt naar het land van deszelfs voorvaderen en naar de plaats, waar hetzelve rusten zal, in het midden dier heilige rij van helden, tot den grooten dag aller verrijzenis, voor nog eenige oogenblikken tot den Vorst terug.

Wij hebben, voorgelicht door de fakkel der waarheid, den Vorst, die 27 jaren *Neêrlands* volk geregeerd heeft, die aan *Neêrlands* herrijzing, weder-opbeuring, aan *Neêrlands* rampen verbonden

(*) Volgens beschikking van den zoo zeer geliefden Prins FREDERIK, bij wien belooning en weldoen hoofddeugden zijn, ontvingen allen, die iets bij de lijkplegtigheid verrigt hadden, rijke geschenken; zoo werden, om slechts iets te noemen, aan de Onder-Officieren, die de doodkist op de lijkkoets geplaatst hadden, ieder 72 Frederiks d'or vereerd, terwijl aan het armbestuur van *Berlijn*, ter uitdeeling aan de armen, 1700 el zwart laken geschonken werd, waarmede de vertrekken in het paleis van den overledenen Vorst, gedurende den rouw, behangen waren geweest.

was, van het uur zijner geboorte, tot aan den laatsten snik zijns levens, zonder vleijerij, zonder vooringenomenheid geschetst.

Wij hebben gezien, dat 's Vorsten leven vaak met beproevingen en teleurstellingen vermengd, zijne regering zwaar en moeijelijk is geweest. Wij hebben gezien, dat de Vorst, door de Voorzienigheid gevormd, voor *Nederland* geweest is, wat hij ooit zijn kon, de redder der natie, wiens wensch en wiens doel het tot aan den oever des doods toe was, *Neêrland* te helpen, deszelfs rampen te lenigen.

Trachten wij dan, alvorens wij 's Konings lijkplegtigheid beschrijven, eene karakterschets te leveren van den Vorst, die bij Koninklijken luister, menschelijke grootheid en Christelijke waardigheid wist te voegen.

Welk oordeel de naneef ooit over WILLEM I zal durven vellen, 's Konings ongeloofelijke werkzaamheid, zijne scherpzinnigheid en zijne ligte genaakbaarheid zal nooit miskend worden. Wien toch is het niet bewust, dat de Vorst bijna elken morgen reeds in het vroege ochtenduur, in zijn kabinet zich bevond, onledig met ernstige werkzaamheden. Tot die werkzaamheden behoorden vooral, volgens 's Konings edele gewoonte, alle ingekomene adressen en verzoekschriften zelf te lezen, en op dezelve zijn besluiten te geven, ofschoon derzelver inhoud over zaken mogte loopen, verre beneden zijne waardheid. Die wijze van handelen was den Koning zoodanig eigen, dat hij zich nooit aan eenig genoegen overgaf, zoo lang de bepaalde werkzaamheden van den

dag niet afgeloopen waren, en in der daad. kon zulks wel anders? Hij, wiens geest steeds altijd tot stille bedaardheid geneigd was, hij, die nooit een levendig behagen in de vermaken van het hofleven gehad had, zou hij de pligten van de Vorst voor die der ijdele vermaken opofferen? Wie weet het niet met hoe veel gemakkelijkheid den Vorst, ook voor den geringsten zijner onderdanen te genaken was? Hoe vele audiëntiedagen herinnert men zich niet, waarop de Vorst den ganschen dag door, staande alle klagten en de verschillende bezwaren zijner onderdanen aanhoorde, in dezelve voorzag en met eene onbegrijpelijke scherpzinnigheid en een buitengewoon geheugen, na den afloop dier zoo vermoeijende dagen, zich zoowel de namen der verschenen zijnde personen als hunne aanvragen herinnerde, en hoe ingewikkeld hunne voorstellen ook waren, derzelver eigenlijk doel wist te onderscheppen; maar boven dat alles, met eene allerinnemendste minzaamheid, met eene voorkomende vriendelijkheid, die alle harten tot den Koning trok en aan den Koning boeide, wist de Vorst zich met de aanwezigen te onderhouden en door minzame toespraak hen tot eene vrijmoedige openhartigheid op te wekken, of eene verlegenheid niet ongewoon door de majesteit van den Vorst, of door de plegtigheid van het oogenblik voor te komen (*). Een

(*) Wij zijn eenmaal ooggetuigen geweest, dat de Koning met vaderlijke liefde, eenen eenvoudigen landman, die voor Z. M. op de kniën viel, ophief en minzaam toevoegde: »*Men buige de kniën voor God alleen, sta op, en deel mij uwe zaak mede.*"

bijzondere afkeer tot uttelooze praal was den Koning bijzonder eigen, en heeft men wel eens dien afkeer aan karigheid toegeschreven, men wete dan, dat 's Konings bekende spaarzaamheid, gevoegd bij den afkeer tot alles, wat slechts als nuttelooze weelde kon genoemd worden, slechts hunne oorzaak vonden in 's Konings milddadigheid, in zijne zucht, om nut te stichten, waar zulks slechts mogelijk was, of eenmaal scheen mogelijk te zullen kunnen worden. Zoo toch onttrok 's Konings weldadige hand zich nooit aan hen, die den Vorst met hunne behoefte bekend maakten, en meest altijd overtrof de ondersteuning verre de verwachting of het gedane verzoek, en nooit smaakte de Vorst meer wellust, dan, wanneer hij welgedaan had, zonder herkend te worden (*).

(*) Die menigvuldige trekken te schetsen van waarachtige menschenliefde en Christelijke deugd, om wel te doen zonder gekend te worden, die zoo vele onzer landgenooten van den edelen Vorst genoten hebben, zou ons bestek te boven gaan. Eenige echter mogen en kunnen wij onzen lezers niet onthouden, omdat zij in den grootmoedigen Koning, den edelen, den waarachtigen Christen, den vader zijner onderdanen doen kennen.

Een onzer Landsambtenaren, wiens naam de bescheidenheid ons vordert te verzwijgen, werd door een al te groot vertrouwen op eenen zijner klerken, bestolen in de gelden, die de schatkist toebehoorden. Geene middelen hebbende, om het aanzienlijk te kort te dekken, werd zijn borgtogt in beslag genomen, en de te ligt vertrouwende Ambtenaar uit 's lands dienst ontslagen. Niet wetende hoedanig met zijn talrijk huisgezin een eerlijk stuk brood te zullen verdienen, begaf hij zich, op aanraden zijner vrienden, naar *den Haag*, om aan de voeten des troons, mededoogen

Strenge onpartijdigheid voor allen en in alles, was steeds een hoofdtrek van 's Konings karakter, ge-

---

voor zich en de zijnen af te smeeken. In de treurigste bezorgdheid, werd die reis ondernomen. Geene rust in zijn nachtverblijf kunnende vinden, begaf de ongelukkige, uitgelokt door het liefelijk zomerweder, zich naar buiten, om in het vroege ochtenduur eenige verademing voor zijn van droefheid vaneengereten gemoed te vinden.

De wandeling strekte zich uit naar het schoone *Haagsche Bosch*, dáár toch kon hij vrij en ongehinderd lucht aan zijne tranen geven en in gebeden zich tot God verheffen, die zijn lijden wist en zijne onschuld kende. Reeds had de wandeling mogelijk lang aangehouden, toen den in gedachten verzonkene een bejaard Heer in eenen gesloten' jas op zijde trad en hem naar den tijd vroeg. Even beleefd als de vraag gedaan was, was ook het antwoord, en hierdoor ontstond een onderling gesprek.

»Ik heb u ongemerkt, Mijnheer!" sprak de vreemde, »eenigen tijd achterop gewandeld, en de woorden, die ik u heb hooren uiten, schenen mij zoowel uit een verslagen gemoed te komen, als eene bede om hulp tot God te zijn."

De wandelaar, door de deelneming des onbekenden, tot openhartigheid opgewekt, deelde hem onbewimpeld de geheele toedragt zijner omstandigheden mede.

»Ik heb u hooren bidden, Mijnheer!" sprak de onbekende, nadat hij zonder eenige tusschenvraag den verhaler had laten uitspreken, »welnu, houd moed, het gebed des regtvaardigen vermag veel, wend u tot den Koning, en ik twijfel niet, of Z. M. zal belang en deelneming in uw lot stellen."

Middelerwijl aan eene dwarslaan genaderd, hield de vreemde stil, groette den wandelaar en sloeg de dwarslaan in, na genen den besten uitslag en Gods zegen toegewenscht te hebben.

De ongelukkige Ambtenaar zette zijne wandeling nog eenigen tijd voort, bezocht eenige vrienden, op wier voorspraak hij hoopte, en keerde eindelijk naar zijn logement terug, om zich voor de audientie te kleeden. Maar wie schetst zijne ver-

weest, en zoo ooit bij eenigen Vorst afkeer van geschil over godgeleerde vraagstukken bestaan heeft,

---

wondering, toen hij bij zijne tehuiskomst eenen brief aan zijn adres vond, waarin eene aanstelling aan een onzer ministeriën gesloten lag, die hem een tweemaal zoo groot bestaan verzekerde, als dat, hetwelk hij verloren had, en bij welken brief Z. M. de Koning eene banknoot van ƒ1000 gevoegd had, ter gemoetkoming der geledene schade, en tot vergoeding der grieven, die hem door zijne Chefs pligtshalve aangedaan waren.

Op zekeren vroegen morgen, in het midden des zomers, terwijl de Koning zich op *het Loo* bevond, deed Z. M. eene wandeling, die zich verder dan gewoonlijk uitstrekte. Een man, wiens uiterlijke den Gelderschen boer verried, werd door den Vorst ontmoet. Gewoon, op zijne vroege wandelingen, meestal even na zonsopgang, elk, dien hij ontmoette, aan te spreken, zoo vernam Z. M. ook van dezen, dat hij zonder werk liep en gebukt ging onder de geldelijke straf, ten gevolge, dat hij als strooper op 's Konings lustslot door de oppassers van de jagt aangehaald was, en zich alsnu gedreigd zag, bij volstrekt onvermogen tot betaling, met zijn talrijk en van alle middelen van bestaan beroofd huisgezin eene gewisse prooi der armoede te worden.

» Begeef u tot den Koning," sprak Z. M. minzaam en vertrouwelijk, daar hij zich overtuigde bij den strooper geheel onbekend te zijn.

» Ja," was het eenvoudige antwoord, » kon ik dien goeden WILLEM zelf spreken, dan ware er geen kwaad meer aan; maar de Koning heeft te veel aan het hoofd, om zich met een' boer bezig te houden."

» Welnu," hernam Z. M. » deel uwe belangen dan aan een' van 's Konings Adjudanten mede, en vraag om hunne voorspraak."

» Dat zou wat geven," hernam de andere, » de eene

dan is de Vorst aller voorbeeld geweest. Naauwgezet in zijne godsdienst, getrouw aan de instellingen

---

strooper zou voor den anderen strooper spreken; neen, Mijnheer! neem het mij niet kwalijk, maar je verstaat er ook niet veel van."

»Nu, dan wil ik zien, wat ik voor u doen kan; maar belooft gij mij nooit meer te zullen stroopen?"

»Eer hale mij de......"

»Het is genoeg, ziedaar!" en te gelijk stak de Vorst vijf tienguldenstukken in de hand des boers, die, als door verwondering getroffen, geen woord op dat oogenblik kon uiten, geen' voet verzetten. In den loop van dien dag, werd hij aangesteld als oppasser der jagt in 's Konings bosch te *Appeldoorn*.

In 1835 was Z. M. verpligt het doodvonnis van eenen vadermoorder te onderteekenen; doch bewust, dat de ongelukkige, voor wien de wet geene genade had kunnen vinden, eene vrouw en twee hulpbehoevende kinderen achterliet, verzekerde Z. M. de rampzalige weduwe, uit eigene cassette niet alleen eene onmiddellijke ondersteuning, maar daarenboven een jaarlijksch inkomen van *f*300.

Hier had de Koning der wet haren eisch gegeven, en aan de inspraak van zijn gevoelig hart als Christen voldaan.

Twee jaren voor 's Konings *abdicatie*, had Z. M. in den vroegen morgen eene wandeling gedaan, en overvallen door eene onverwachte, doch geweldige regenbui, trad Z. M. eene eenvoudige woning aan den Scheveningschen weg in, om binnen derzelver wanden eene schuilplaats te vinden. De bewoonster van dezelve, eene bejaarde burgervrouw, ontving den onbekenden Heer met gulle minzaamheid. De Koning zich met haar in gesprek begeven hebbende, vernam, dat haar man sinds vijf maanden bedlegerig was, en zijlieden, ten gevolge dier ziekte, zoo zeer verachterd waren in de be-

en voorschriften der Protestantsche Kerk, zonder praal of huichelarij, eerbiedigde de Vorst de ge-

---

taling hunner huurpenningen, dat zij niet alleen binnen drie dagen hunne woning moesten verlaten, maar dat daarenboven hun reeds zeer verminderd huisraad, ten gevolge eener vervolging van den eigenaar, in het openbaar verkocht zou worden.

De Koning vroeg naar den naam des eigenaars, beloofde een woord te hunner gunste bij dezen te zullen aanwenden en vertrok. Een uur of wat later zond de eigenaar zijne voldane schuldvordering, waarvan hem de gelden door eenen onbekende waren geworden, terwijl tevens door dien onbekende een briefje gezonden was, met verzoek, hun dit te gelijk met de voldane schuldvordering te doen toekomen. Bij opening bevatte het couvert eene banknoot van *f* 600. Nooit is het hun gebleken, wie de edelmoedige menschenvriend geweest is.

Een inwoner van *Amsterdam* had Z. M. om zeker octrooi gevraagd, en de vergunning daartoe erlangd; maar de aanvrager bevond zich niet in de mogelijkheid de gevorderde kosten goed te maken; daarenboven bij zijne aanvraag de voorschriften van zeker *Staatsblad* verzuimd hebbende, ontving hij de aanschrijving, dat Z. M. aan het geuit verlangen zou voldoen, zoo aan de aangewezene vereischten voldaan wierd, en de aanvrager de veroorzaakte kosten kon goed maken. Tusschen het couvert en het besluit zelf lag eene banknoot van *f* 200.

Zoo zouden wij, indien ons bestek geene beknoptheid voorschreef, een aantal dergelijke proeven van 's Konings Christelijke weldadigheid en menschenmin als liefde voor zijne onderdanen kunnen bijbrengen; maar de aangehaalde zullen genoegzaam zijn, zij zullen elk, zonder onderscheid, overtuigen, dat WILLEM DE EERSTE de Vader zijner onderdanen, de Weldoener zijner natie was.

zindheid en denkwijze van andersdenkenden, schonk aan allen gelijke regten en vrijheden en was voor elke gezindheid, hetzij Christen of Jood, de Vorstelijke beschermer en weldoener hunner gezindheid. Uit die zuivere, opregte godsvereering volgden als een natuurlijk uitwerksel, vaderlijke liefde en vaderlijke zorg voor Hoogstdeszelfs telgen, nederigheid van zeden, strengheid van deugd en eenvoudigheid in den huisselijken kring. Zoo was dan ook 's Konings hofleven doodeenvoudig, 's Konings tafel Oud-Vaderlandsch zonder uitgezochte weelde, en 's Konings leefwijze burgerlijk, gering en ten uiterste zuinig.

De Koning, ofschoon een verstandig en gematigd bevorderaar van al wat nieuw was, was echter geen vriend van nieuwigheden, enkel omdat het nieuwigheden waren, noch om het oude te verwerpen, alleen omdat hetzelve oud was; want eerst na het zorgvuldigste onderzoek en bij overtuigende klaarblijkelijkheid, dat het oude onbruikbaar was, werd het nieuwe ingevoerd.

Zoo leefde de Koning in het midden zijner onderdanen, gelijk een vader onder zijne kinderen, en het was in geenen deele iets ongewoons den Koning geheel alleen, zonder lijfwacht of gevolg te zien wandelen, of tegenwoordig te zijn, wanneer hier of elders eenig openbaar werk ondernomen werd, zich onder de werklieden te mengen, minzaam met hen te spreken en werd hij onder een *leve de Koning!* herkend, zich snel te verwijderen.

Zoo toegeeflijk, zoo nederig, zoo eenvoudig was hij, die door eenstemmigheid, door verdraagzaam-

heid, en heilig gehecht aan de grondwet, orde en vrijheid tot zijne leus had, en die leus door daden tot aan zijnen dood toe bezegelde.

Dat dan ook die leus, orde en vrijheid, onze leus zij op het graf van WILLEM DEN EERSTEN, wiens plegtige ter aarde bestelling, de laatste bladzijde zal vullen van zijne levensgeschiedenis. Mogten 's Vorsten groote deugden bij God de laatste bladen gevuld hebben van dat groote gedenkboek door den Eeuwige zelven bijgeschreven en waarop zoo menige heerlijke daad van verhevene deugd en goddelijke zieleadel gegriffeld staat.

En Gij, Eeuwige Barmhartige! Gij, die beloofd hebt, dat Gij den zade zoudt zegenen van den stamvader, die Uwe geboden getrouw was gebleven, zegen in oneindige genade het Vorstelijk geslacht van hem, die kinderlijk getrouw aan U en Uwe heilige geboden is geweest. Wees den Koning genadig, zegen zijn geslacht en schenk den Vorstelijken zoon eenmaal die plaats der gezaligden, welke de ontslapene Vader, thans omstraald door den glans Uwer heiligheid, genieten mag.

Middelerwijl de beide stoomschepen vertrokken waren, om hunne treurige bestemming te volbrengen, had men de groote zaal in de woning van den Heer Directeur der Marine te *Rotterdam* tot eene rouwzaal ingerigt. De bouworde van die zaal, eene der grootste in ons Vaderland, op eene ernstig en sierlijke wijze aangelegd, was ontegenzeggelijk

eene der meest geschikte verblijven voor deze zoo heilige als plegtige ontvangst. Dezelve was gebouwd in de Korinthische bouworde, geheel wit met een boogswijs plafond met arabesken voorzien, opgeluisterd door eene colonnade en kroonlijst, waardoor dezelve een bijzonder indrukmakend en eerbiedwekkend voorkomen had. In deze zoo prachtige zaal had men eenen lijktroon geplaatst, gedrapeerd met zwart fluweel, met witte voering en zilveren ornementen. Achter tegen den opstand, waarop het verhemelte van den troon rustte, bevond zich het in goud en zilver gedrapeerd Koninklijke wapen, met zwart krip overtogen. De vier trappen, welke toegang gaven tot de plaats, waarop de lijkkist moest staan, waren met zwart en zilver bedekt.

Voor den troon rustte, op een pedestal in zwart met zilver, de koninklijke kroon, op een rood fluweelen kussen, met gouden galons en afhangende kwasten.

Vier groote zilveren candelabers, op de vier hoeken van den lijktroon, van onderen met krip overtogen en met zilveren doodshoofden afgezet, en twee geheel met krip overtogen grootere candelabers, in de andere hoeken der zaal, droegen in alles twee en zeventig waskaarsen.

Wij zullen wel niet behoeven aan te merken, dat eene zoo prachtige inrigting, voorwaar niet te prachtig ter ontvangst van den edele, wiens ziel de pracht aller heerlijkheid reeds mogt genieten, gevoegd bij den luister, welke, volgens het opgemaakte lijkplegtigheidsprogramma, bij de ter aarde bestel-

ling plaats zou hebben, de verwachting gaven, dat van alle zijden eene groote schaar belangstellenden en nieuwsgierigen zich derwaarts zouden begeven, om ooggetuigen dier treurige eerbewijzingen te zijn. Ten einde elke stoornis in de orde en in de plegtigheid voor te komen, had men dan ook in den omtrek van 's Rijks werf houten casernen opgeslagen, waarin ruim twee honderd man cavalerie ontvangen kon worden, aan welke de handhaving der goede orde toevertrouwd werd.

Zoo wachtte men in treurige, maar stille stemming, de komst van het overschot des dierbaren Vorsten af, bij wiens baar, hier zoowel als elders, ongeveinsde tranen, de tranen van beweldadigde weduwen en verzorgde weezen gevloeid hadden, en die door duizenden zegenend herdacht werd.

Den 25sten was het lijk te *Hamburg* aangekomen, en terstond aan boord der stoomboot *Curaçao* gebragt. In den nacht van dien dag had dit vaartuig de reis naar *Holland* ondernomen; doch een zware mist deed hetzelve eerst voor de haven van *Hamburg* vastzetten, en eindelijk, na losgeraakt te zijn, door den aanhoudenden mist, noodzaken het anker te werpen in de nabijheid van den *Cerberus*, die door schade aan de machine op *de Elve*, nabij *Lühe*, was blijven liggen.

In eene stemming, die ten duidelijkste bewees, hoe zeer men in *Nederland* treurde bij eenen slag, die het gansche Vorstenhuis in de hartader getroffen had, ontwaarde men op Vrijdag den 29sten December van den vuurtoren te *Goedereede* de Holland-

sche vlag, het teeken, dat de twee stoomschepen, welke het stoffelijk overschot van den Vorst naar het Vaderland overvoerden, in het gezigt waren. Onmiddellijk op dit sein begaven zich van *Hellevoetsluis* de Heeren BEDLOO DE BRONOVO naar *den Haag*, en de Heer REIJNS naar *Rotterdam*, om als expressen het berigt over te brengen, dat het dierbare overschot weldra *Neêrlands* bodem zou bereiken.

Weldra verkondigde een salut van drie en dertig minuutschoten van het ter reede liggende transportschip *Willem Frederik Hendrik* en van de drie kanonneerbooten, alsmede het te halver stok hijschen der vlaggen en wimpels, zoowel van 's Rijks werf als van 's Rijks en particuliere gebouwen, dat het Koninklijke stoomschip *Hellevoetsluis* naderde. Zoodra hetzelve op de Voornsche Kanaalhaven gekomen was, begaf zich de Commandant der zeemagt te *Hellevoetsluis*, vergezeld van den Directeur der Marine, aan boord van het stoomschip, ten einde aan den Commandant KOOPMAN, de ingekomene orders van het Departement van Marine te overhandigen.

Eindelijk verscheen het vaartuig voor de sluizen van *Hellevoetsluis*. Plegtig was hier de ontvangst; de Heer Havenmeester H. BOONDERS en de Sluiswachter J. SPAAN hadden op eigene kosten de zes sluisdeuren smaakvol met rouw doen draperen, en op verschillende punten, zoo bij de sluizen als bij de havenhoofden, Nederlandsche en rouwvlaggen te halver stok doen hijschen, hetwelk aan de plegtigheid eenen verrassenden en tevens diepen indruk bijzette.

Onbeschrijfelijk groot was de menigte, die aan

de havenzijde en kanaalboorden geschaard stond. De gansche bevolking van *Hellevoetsluis*, gevoegd bij eene groote menigte van elders toegesnelde vreemdelingen vertoonde zich op die plaatsen. Maar hoe groot die menigte ook ware, er heerschte zulk eene volmaakte orde, en zulk eene plegtige en roerende stilte, dat men nergens eenigen oploop, noch gedrang ontwaarde; een stellig bewijs, dat de aanwezigen met innige liefde, eerbied en hoogachting bezield waren, en in aller harten eene treurige stemming heerschte, toen zij het overschot van hunnen zoo lang geëerbiedigden Vorst naar zijne laatste, stille rustplaats zagen vervoeren.

Zoo passeerde, onder het gelui der klokken, het stoomschip de sluizen en het kanaal van *Voorne*, bij welke gelegenheid zes zwarte met rouw omhangene paarden van den jagermeester P. QUALM hetzelve langzaam en statig voorttrokken.

Omstreeks zes ure in den avond bevond het vaartuig zich voor *Rotterdam;* derwaarts waren reeds op het ontvangene berigt uit *den Haag* aangekomen de Minister van Marine, Schout-bij-Nacht RIJK, de Graaf VAN DER DUIJN VAN MAASDAM, Groot-Officier van 's Konings Huis, en Z. E. de Gouverneur van *Zuid-Holland*, aan welke Heeren de ontvangst van het Koninklijk lijk opgedragen was. De lage stand des waters veroorzaakte echter, dat de ontscheping niet onmiddellijk na de aankomst van het stoomschip plaats kon hebben. Eerst des avonds om tien ure kwam de *Cerberus* de haven van 's Rijks werf binnen, en onmiddellijk maakte men toebereidselen, om het Ko-

ninklijk lijk te vervoeren naar de prachtige rouwzaal, *chapelle ardente*, waar hetzelve tot den dag der begrafenis zou vertoeven.

Den schepelingen van het stoomschip was de eer vergund, de prachtig versierde kist te ontschepen (*), terwijl de bazen en Commandeurs van 's Rijks werf bestemd waren, om dezelve verder naar de rouwzaal te dragen. Een detachement mariniers opende den optogt; nevens en achter het lijk traden H. H. E. de Minister van Marine benevens de Staatsraad-Gouverneur van *Zuid-Holland* en de Burgemeester van *Rotterdam*. Achter het lijk volgden onmiddellijk vier Hoofd-Officieren der marine, de Kolonel BEZIER, Commandant van het corps mariniers, de Kapitein-Luitenants ter zee VAN FRANCK, ENSLIE en BAARS, vervolgens de Kapitein ter zee VERHUELL, Directeur der Marine, de Generaal-Majoor VAN OMPHAL, de Kolonel SPENGLER, de Baron RENGERS, als afgezondene van wege Z. M. den Koning, om het overschot van Hoogstdeszelfs dierbaren Vader uit *Berlijn* af te halen, terwijl eindelijk onder de personen, die het lijk van wijlen Z. M. Koning WILLEM FREDERIK

(*) De kist, welke het aardsche omkleedsel bevatte van hem, die naar den wil des Almagtigen, een leven, ruimschoots vermengd met lief en leed, met vreugde en meer dan gewone beproeving, genoten had, bedroeg eene zwaarte van elf honderd Nederlandsche ponden. Dezelve was drieledig, het binnenste gedeelte van dezelve bestond uit eene tinnen kist, bevat in eene eikenhouten, terwijl deze beide besloten waren in eene prachtige mahagonyhouten kist, voorzien van zilveren hengsels, en geheel bedekt met zwart fluweel.

van *Berlijn* herwaarts vergezeld hebben, ook nog genoemd moet worden de Heer NATROP, Med. Doctor en particulier Geneesheer van den overledenen Vorst, een man, die Hoogstdeszelfs volkomen vertrouwen, in alles, wat tot zijn vak betrekking had, in ruime mate bezat, en eindelijk de *État-Major* van Zijner Majesteits stoomschepen *Merapi*, *Bromo*, *Vesuvius*, *Cerberus* en brik *Pegasus*, wordende deze trein gesloten door een detachement mariniers.

De stoet alzoo onder eene plegtige en indrukwekkende stilte aan de woning van den Heer Directeur der Marine gekomen, werd het Vorstelijk lijk naar de rouwzaal gedragen, waar hetzelve tot den plegtigen dag der begrafenis moest verwijlen. Hier werd de wacht bij hetzelve opgedragen aan den Schout-bij-Nacht KOOPMAN, den Generaal-Majoor VAN OMPHAL, den Kolonel SPENGLER, den Directeur der Marine VERHUELL, en de Kapitein-Luitenants ter zee VAN FRANCK, ENSLIE en BAARS, welke beurtelings bij den lijktroon waakten.

Een plegtige nacht in heilige stilte volgde op deze treurige plegtigheid, eene nog treuriger ontmoeting de Vorstelijke zoon, groot als Koning, edel als mensch, bij de urne van hem, dien hij als Vader aangebeden, als Christen bemind had, stond aan te breken.

Zaturdag den 30sten December in den vroegen ochtend kwam Z. M. de Koning, alleen vergezeld van den Baron MIELLET VAN COEHOORN, Hoogstdeszelfs Adjudant, aan 's Rijks werf te *Rotterdam*. Diep, zigtbaar diep getroffen trad de Koning geheel alleen

in de rouwzaal, vertoefde eenen geruimen tijd in dezelve, en keerde, na dezelve verlaten te hebben, andermaal terug, om nog eenmaal hem te zien, wiens ziel ontdaan van het moeijelijk stof der aarde in heiliger kringen leefde.

Ofschoon niemand eenen blik heeft mogen slaan bij de eerste ontmoeting des Konings aan de urne zijns Vaders, wij gevoelen 's Konings gewaarwordingen, wij kunnen 's Konings tranen berekenen; maar wij wagen onze pen niet aan eene beschrijving van dezelve, dat tooneel is te heilig, te grootsch voor ons, om aan eene losse schets onzer verbeelding bot te vieren. God alleen, Wiens oog ook daar binnen zag, God alleen heeft die ontmoeting gezien, die tranen geteld, die zuchten gehoord. Zij zijn opgeklommen tot Zijnen troon, opgeteekend in het groote boek der verantwoording, en in den dag der opstanding zullen zij den Vorstelijken zoon in schitterend loon vergolden worden.

Ook zij, *Neêrlands* geliefde moeder, *Hollands* Koningin met Hoogstderzelver familie, verscheen in tegenwoordigheid van Z. M. den Koning, Zondag daaraanvolgende, te *Rotterdam*; en onmiddellijk na Hoogstderzelver aankomst, werd de Vorstelijke, door dienen rouw ter neder geslagene familie in een vertrek, belendende aan de rouwzaal, ontvangen, ten einde in stille afzondering eenige oogenblikken te vertoeven bij het lijk van eenen beminden vader en grootvader.

Na een verblijf van ongeveer een uur vertrok het Vorstelijk gezin naar *den Haag*, de assche voor het

laatst gezien hebbende van hem, dien zij eerst weder zouden zien dáár, waar geen dood, geene scheiding meer plaats zullen hebben!

De dag van den 2den Januarij 1844, bestemd tot bijzetting van het stoffelijk overschot des Vorsten, die *Nederland* gedurende zeven en twintig jaren had geregeerd, in die grafgewelven, waar zoo velen zijner voorouderen rusten, brak met eene levendigheid aan, mogelijk niet passend bij de plegtigheid hem gewijd, wiens ziel naar betere gewesten was overgegaan, en die waardig was geweest den hoogen rang, dien hij in *Nederland* bekleed had (*).

In den ochtend van den vermelden dag, den 2den Januarij, omstreeks half zeven ure, kondigde het gebulder des geschuts van 's Rijks werf, alsmede het luiden van al de stads- en kerkklokken den ingezetenen van *Rotterdam* aan, dat de treurige plegti-

(*) Zoo groot was de menigte van allen rang en stand, die uit *Rotterdam*, *Leyden*, *den Haag* en *Amsterdam*, uit welke laatste stad alleen, 600 passagiers met de buitengewone spoortreinen, welke des morgens te half zeven ure naar *den Haag* afreden, vertrokken waren en zich naar *Delft* begeven hadden, dat aldaar niet alleen al het getimmerte ten behoeve der aanschouwers eivol was; maar de woningen, langs welke de lijkkoets voorbij moest, waren, of talrijk bezet door de bewoners en hunne betrekkingen, of de vertrekken in dezelve, waren tegen niet onbeduidende sommen aan vreemden verhuurd. De meeste orde werd bij dien grooten toevloed echter opgemerkt, zoodat men, zoo ver bekend is, geenerlei ongelukken te betreuren heeft gehad, waartoe vooral de stedelijke Overheid en politie, bijgestaan door een aanzienlijk getal troepen, het hunne volijverig hebben toegebragt.

ge dag voor *Neêrland* was aangebroken, waarop het stoffelijk overschot van Z. M Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, ter aarde zou besteld en vervoerd worden naar *Delft*, om aldaar in het Vorstelijk familiegraf bij zijne vaderen te worden bijgezet.

Om zeven ure werd het lijk uit de zaal van 's Rijks werf te *Rotterdam* op den rouwwagen geplaatst (*).

Die wagen, bespannen met acht paarden, behangen met rouwkleeden, werden elk geleid door eenen koetsier.

De koninklijke kroon, gehecht op een rood fluweelen kussen benevens de ordesteekenen, waren op het rouwkleed, hetwelk de kist dekte, geplaatst. Op het oogenblik, dat de lijkwagen 's Rijks werf verliet, werd dezelve voorafgegaan door eene eere-

(*) Z. Exc. de Minister van Marine, ooggetuige der doeltreffende middelen, welke op 's Rijks werf te *Rotterdam* waren aangewend geworden, om de elf honderd Nederlandsche ponden zware kist, die het stoffelijk overschot van Z. M. WILLEM FREDERIK bevatte, op den rouwwagen te liggen, en verzekerd, dat te *Delft* zoodanige middelen ontbraken, gelastte den Heer Directeur der Marine VERHUELL, den baas der huistimmerlieden van genoemde werf, D. VAN GESSEL, BZ., zich met deze werktuigen op eenen wagen geladen naar *Delft* te doen begeven, nadat vooraf op eene eerbiedig plegtige wijze, de kist, binnen zeer korten tijd, op den rouwwagen geplaatst was. Derhalve viel aan gemelden baas der huistimmerlieden, geassisteerd door zes werklieden van 's Rijks werf, de eer te beurt het aflaten der kist voor de Nieuwe Kerk te *Delft* ten uitvoer te brengen, even zoo als het opbrengen aan meer genoemde werf had plaats gehad.

wacht te paard, uit ingezetenen van *Rotterdam*, die het verlangen hadden te kennen gegeven, om tot geleide te dienen, door een escadron dragonders, gecommandeerd door eenen Hoofd-Officier, door eenen Hof-Fourier en twee rijknechts te paard, dragende een zwart krip over den arm en zwarte handschoenen, door eene rouwkoets, waarin gezeten waren Z. Exc. de Minister van Staat, de Graaf VAN DER DUIJN, Gouverneur der provincie *Zuid-Holland*. Daarna volgden twee rouwkoetsen, in de eene waren gezeten de dragers der slippen van het rouwkleed. Tot deze betrekking waren benoemd de beide Adjudanten van wijlen Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, benevens een Vlag-Officier en een Generaal, beiden buitengewone Adjudanten van Z. M. den Koning, en in de andere zaten de Hof-Maarschalk en de Kamerheeren van wijlen den Koning.

De rouwkoetsen werden gevolgd door een escadron dragonders. De trein gereed zijnde, stelde zich omstreeks kwart over zevenen in beweging, om volgens het *programma*, dat reeds den 23sten December door den Kamerheer-Ceremoniemeester, Graaf VAN LIMBURG STIRUM NOORDWIJK, uitgegeven was en hetwelk wij hier in deszelfs geheel mededeelen, haren plegtigen, doch treurigen togt te volbrengen.

» PROGRAMMA VOOR DE BEGRAFENIS VAN ZIJNE MAJESTEIT KONING WILLEM FREDERIK, GRAAF VAN NASSAU, OP DEN 2DEN JANUARIJ 1844, DES MORGENS TEN ELF URE.

» EERSTE AFDEELING. — *Betreffende het vervoer van het Koninklijke Lijk van* Rotterdam *naar* Delft.

» *a.* Op den dag, bestemd voor de plegtige begrafenis te *Delft*, zal het Koninklijke Lijk, hetwelk te *Rotterdam*, in naam des Konings, ontvangen wordt door den Schout-bij-Nacht RIJK, als Minister van Marine en buitengewoon Adjudant van Zijne Majesteit, en door den Graaf VAN DER DUIJN, als Groot-Officier van het Huis des Konings en als Gouverneur der provincie *Zuid-Holland*, des morgens te half zeven ure uit de zaal van het gebouw van 's Rijks-Werf, waarin het sedert deszelfs ontscheping is nedergezet, worden gesteld op den rouwwagen.

» *b.* Deze wagen zal bespannen zijn met acht paarden, behangen met rouwkleeden, elk paard geleid wordende door eenen koetsier.

» De Koninklijke Kroon, gehecht op een rood fluweelen kussen, benevens de ordes-teekenen, zullen op het rouwkleed, dekkende de kist, geplaatst worden.

» *c.* De lijkwagen, 's Rijks Werf verlatende, zal worden voorafgegaan, door eene eerewacht te paard, uit ingezetenen van *Rotterdam*, die het

» verlangen hebben te kennen gegeven om tot ge-
» leide te dienen.

» Door een escadron cavalerie, gecommandeerd
» door eenen Hoofd-Officier.

» Door eenen Hof-Fourier en twee rijknechts te
» paard, dragende een zwart krip om den arm en
» zwarte handschoenen.

» Door eene rouwkoets, waarin gezeten zijn de
» Minister van Marine en de Graaf VAN DER DUIJN.

» *d* Twee rouwkoetsen volgen dezelve, in de
» eerste van welke gezeten zijn de dragers der slippen
» van het rouwkleed, zijnde de beide Adjudanten van
» wijlen Zijne Majesteit Koning WILLEM FREDERIK, Graaf
» van *Nassau*, benevens een Vlag-Officier en een Ge-
» neraal, beiden buitengewone Adjudanten van Zijne
» Majesteit den Koning, in de andere de Hofmaar-
» schalk en de Kamerheeren van wijlen Zijne Majes-
» teit Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*.

» *e*. Aan deze rouwkoetsen sluit zich aan een
» escadron cavalerie.

» *f*. De trein zal, buiten de stad om, den naas-
» ten weg volgen, om op den straatweg naar *Delft*
» te komen.

» *g*. Op den straatweg aan de grens der stad ge-
» komen, zal de Eerewacht zich ter zijde van den
» weg scharende, den trein voorbij laten trekken en
» het geleide staken

» Tweede afdeeeing. — *Plegtige Begrafenis te » Delft.*

» *a.* Het Koninklijk lijk zal te *Delft*, buiten de » Nieuwe Brug, door Z. M. den Koning, de Ko- » ninklijke Prinsen en allen, die tot den plegtigen be- » grafenis-stoet zullen behooren, worden ontvangen.

» *b.* Tot dat einde zal men zich, des morgens » te half tien ure, verzamelen in de daartoe aan- » gewezene gebouwen bij voorschrevene brug.

» *c.* Aldaar zullen de Groot-Officieren en Officie- » ren voorzien worden van de noodige mantels, lam- » fers en handschoenen, terwijl aan de Pagies en » Officianten zal aangewezen worden, waar zij zich » van het bovengenoemde kunnen voorzien.

» *d.* Tegen het oogenblik, dat de rouwwagen » nadert, zal de trein zich vormen in de hierna op » te gevene orde, en zich op die wijze in beweging » stellen, dat de rouwwagen zoo min mogelijk be- » hoeft opgehouden te worden.

» *e.* De optogt zal dus zijn zamengesteld: 1°. Het » escadron cavalerie, dat den rouwwagen uit *Rotter- » terdam* heeft vergezeld 2°. Twee compagniën » Schutterij, gecommandeerd door eenen Hoofd-Offi- » cier. 3°. De Hof-Fourier en twee rijknechts te paard. » 4°. Twee Ordonnance-Officieren des Konings, fun- » gerende als Aide-Ceremoniemeesters. 5°. De Ka- » merheer Ceremoniemeester. 6°. De Officianten van » HH KK. HH den Prins van *Oranje* en van Hoogst- » deszelfs broeders. 7°. De Officianten van het Huis

» van Z. K. H. Prins FREDERIK der *Nederlanden* (*).
» 8°. De Officianten van het Huis van Z. M. 9°. De
» Officianten van het Huis van wijlen Z. M. Koning
» WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, allen zonder
» degens, in diepen rouw, met lamfers aan de hoe-
» den, gaande twee aan twee, de jongste in rang
» vooruit. 10°. Een Heraut van Wapenen. 11°. De
» Koninkl. standaard, gedragen door eenen Generaal,
» buitengewoon Adjudant van Z M zijnde, gevolgd door
» twee Pagies. 12°. De Staatsraad, werkzaam bij het
» Kabinet van wijlen Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf
» van *Nassau*. 13°. De Hof-Maarschalk en de Ka-
» merheeren van wijlen Hoogstdenzelven, die de rouw-
» koets hebben verlaten. 14°. De rouwwagen, waar-
» bij zich de Adjudanten, dragers der slippen, alsnu
» gevoegd hebben en welke thans mede begeleid wordt
» door vier en twintig Kamerheeren, bestemd om het
» Lijk te dragen, gaande aan beide zijden, en bijge-
» staan door een gelijk getal Onder-Officieren, forme-
» rende deze laatsten de binnenrij tusschen den rouw-
» wagen en den Kamerheer, elk der paarden van
» den rouwwagen wordt geleid door eenen Pagie, bij-
» gestaan door eenen koetsier. 15°. De Groot-Officie-

(*) Prins FREDERIK, gelijk wij gezien hebben, op het oogenblik des overlijdens van Hoogstdeszelfs vader zich te *Berlijn* bevindende, had zich, op verlangen van Z. M. den Koning, Hoogstdeszelfs broeder in den vroegen morgen, daags na de afvoering van het stoffelijk overschot zijns Doorluchtigen Vaders, begeleid door zijnen Adjudant, naar *Holland* begeven, alwaar Z. K. H. eenige dagen voor de ter aarde bestelling aankwam, terwijl Hoogstdeszelfs Gemalin en kinderen twee dagen later den Prins volgden.

» ren van Z. M. den Koning. 16° Z. M. den Ko-
» ning, vergezeld van HH. KK. HH de Prinsen,
» de slepen der rouwmantels worden door Pagies ge-
» dragen 17°. De buitengewone en gewone Adju-
» danten en Ordonnance-Officieren van Z. M. en de
» Prinsen. 18°. Vier Kamerheeren. 19°. De Hof-
» Maarschalk en de dienstdoende Kamerheeren van
» HH. KK. HH. de Prinsen. 20°. Een bataljon gra-
» nadiers. 21°. Het escadron cavalerie, mede van
» *Rotterdam* gekomen, sluit den trein.

» *f.* De trein zal den volgenden weg nemen,
» van de Nieuwe Brug langs de westzijde van het
» *Oude Delft*, tot aan de Nieuwstraat. achter het
» stadhuis langs de zuidzijde, voorbij de hoofdwacht,
» naar de Nieuwe Kerk.

» *g.* De Predikanten der Hervormde gemeente
» van *Delft*, misgaders de Hof-Kapellaan DERMOUT,
» bevinden zich in de Kerk tot ontvangst van den
» lijkstoet.

» *h.* De Officianten zullen zich aldaar in twee
» rijen rangschikken, de jongste aan de kerkdeur
» en zoo wijders naar het koor toe, de Officieren
» en Groot-Officieren vervolgen deze beide rijen tot
» aan het graf, makende dus twee rijen uit, tus-
» schen welke het lijk zal doorgaan.

» *i.* De Generaal, dragende den Koninklijken stand-
» aard, met de hem volgende Pagies achter zich,
» plaatst zich ter zijde van den ingang van het
» graf. De Heraut van wapenen plaatst zich tegen-
» over hem.

» *j.* Het lijk, door vier en twintig Kamerheeren,

» bijgestaan door een gelijk getal Onder-Officieren, » naar den Koninklijken grafkelder gedragen, zal » aldaar, voor den ingang, op eene lijkbaar wor- » den gesteld; de kroon en de ordesteekenen, op » eenen wenk van den Kamerheer-Ceremoniemeester, » van de kist afgenomen en ter bewaring overgege- » ven worden aan den Hof-Maarschalk van wijlen » Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*.

» *k*. Vervolgens wordt de lijkkist van het rouw- » kleed ontdaan en in het graf geplaatst.

» *l*. Z. M. met de Prinsen zullen daarna de » Kerk verlaten, te welken einde de voor Hoogst- » dezelve bestemde koetsen aan den ingang der Kerk » zullen gereed staan.

» *m*. De kist zal vervolgens met het groot-zegel » van het Rijk verzegeld worden door den Minister » van Justitie, die zich te dien einde vooraf naar de » Kerk zal begeven, om de lijkstaatsie aldaar af te » wachten.

» *n*. Na de verzegeling der kist zal de lijkbaar, » met het rouwkleed daarover, boven den ingang » van het graf gesteld worden, waarna de Heraut » met luider stemme zal aankondigen, dat de pleg- » tige ter aarde bestelling van het stoffelijk over- » schot van Z. M. WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nas-* » *sau* volbragt is.

DERDE AFDEELING. — *Algemeene verordeningen*.

» *a*. Al de klokken zullen te *Rotterdam* luiden, » van des ochtends te half zeven ure tot aan het

» oogenblik, dat de lijkwagen, op den straatweg
» gekomen, den weg naar *Delft* vervolgt Te *Delft*
» en te *'s Gravenhage* zal geluid worden, van des
» morgens half tien ure, tot dat het lijk in het
» graf geplaatst is, en zal in de beide eerstge-
» noemde steden, gedurende denzelfden tijd, elke
» minuut een kanonschot gelost worden. Te *Over-*
» *schie* zullen de klokken geluid worden gedurende
» de oogenblikken, welke de trein besteed, om die
» gemeente door te trekken.

» *b*. De Schutterij van *Delft* en het Garnizoen
» van *Delft* en *'s Gravenhage*, zullen de straten,
» welke de optogt doortrekt, bezetten met eene rij
» aan weerszijde, piketten kavalerie zullen in de ste-
» den en langs den weg tot het bewaren der goede
» orde medewerken.

» *c*. De Commissaris van het Koninklijk graf zal
» zorg dragen, dat het geopend zij, en nadat de
» begrafenis is geschied, wederom behoorlijk gesloten
» worde

» *d*. Militaire wachten zullen aan de kerkdeur en
» bij het graf geplaatst worden, van het oogenblik
» der opening tot na de sluiting van het graf.

» *e*. De zorg, dat de kerk inwendig opgeruimd
» zij, en dat in dezelve behoorlijke orde heersche,
» is aan het Stedelijke Bestuur van *Delft* opgedragen.

» *f*. De Besturen van *Rotterdam*, *Delft* en *Over-*
» *schie* zullen de noodige maatregelen nemen, dat
» de straten en plaatsen, langs welke de trein pas-
» seren moet, mitsgaders de groote weg tusschen
» genoemde steden, onbelemmerd blijven.

» *g.* Burgemeester en Wethouders van *Rotterdam* » zullen aan het einde van de Schiekade den uittogt » van het lijk, en Burgemeester en Wethouders van » *Delft* bij de Nieuwe Brug de aankomst van hetzelve » bijwonen. Burgemeester en Assessoren van *Over-* » *schie* zullen, op eene geschikte plaats binnen hunne » gemeente, bij den doortogt van den lijkstoet tegen- » woordig zijn.

» *h.* De Kamerheer-Ceremoniemeester is belast » met het toezigt over den goeden gang der pleg- » tigheid, en zal te dien einde worden bijgestaan » door de Aide-Ceremoniemeesters.

» *De Kamerheer-Ceremoniemeester,*

» GRAAF VAN LIMBURG STIRUM NOORDWIJK."

's Gravenhage, den 25sten December 1843.

De trein buiten de stad gekomen zijnde, sloeg den naasten weg naar den Delftschen straatweg in, op dien straatweg, aan de grens der stad gekomen, schaarden zich de eerewachten, bestaande uit de notabelsten der stad, ter zijde van den weg, om den trein te laten voorbij trekken en hun geleide te staken.

Inmiddels hadden de troepen, uitmakende de bezetting der stad *'s Gravenhage*, zich naar *Delft* begeven, om de hun aangewezene standplaatsen te bezetten, tot welke dienst het regement jagers en granadiers, de dragonders en de rijdende artillerie, alsmede de schutterij van *Delft* en het in die stad

liggende bataljon rijdende artillerie bestemd waren.

Te half negen ure, kwamen de Koning en de Prinsen van *'s Gravenhage* aan de Nieuwe Brug te *Delft* aan, om er het lijk af te wachten. Om elf ure deed zich de roffel hooren, het teeken, dat de plegtige stoet naderde. Op dit zoo indrukwekkend geluid maakte alles zich onmiddellijk gereed, om volgens het voorschrevene Programma zich bij de aankomst van den trein daarbij aan te sluiten.

Omstreeks twaalf ure, bereikte de trein de Nieuwe Brug buiten *Delft*, alwaar het lijk door den Koning en de Prinsen en allen, die tot den plegtigen begrafenisstoet behoorden, ontvangen werd.

Eene plegtige, eene doodsche stilte heerschte op dat oogenblik onder de duizendtallen aanschouwers, die zwijgend eerbiedig het lijk zagen naderen van hem, die voor allen Koning en Vader geweest was. Hoe diep dan ook Z. M. de Koning en de Prinsen getroffen waren, zij mogten het aangenaam gevoel ontwaren van de deelneming eener trouwe bevolkin gin het door Hoogstdezelve geledene verlies.

De stoet andermaal, volgens het programma zamengesteld, begaf zich stapvoets van buiten de Nieuwe Brug, naar de Nieuwe Kerk, op de groote markt, en wel in de volgende orde:

1°. Het escadron cavalerie, dragonders, dat den rouwwagen uit *Rotterdam* had vergezeld. 2°. Twee kompagniën schutterij van *Delft*, gecommandeerd door eenen Hoofd-Officier. 3°. De Hof-Fourier en twee rijknechts te paard. 4°. Twee Ordonnance-Officieren des Konings, fungerende als Aide-Ceremoniemeester.

5°. De Kamerheer-Ceremoniemeester. 6°. De Officieren van de Huizen van HH. KK. HH. de Prins van *Oranje* en van Hoogstdeszelfs broeders. 7°. De Officianten van het Huis van Z. K. H. Prins FREDERIK der *Nederlanden*. 8°. De Officianten van het Huis des Konings. 9°. De Officianten van het Huis van wijlen Z M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, allen zonder degen, in diepen rouw, met lamfers aan de hoeden, gaande twee aan twee, de jongste in rang vooruit. 10°. Een Heraut van wapenen, de Heer F. B. VAN LELIJVELD. 11°. de Koninklijke standaard, gedragen door eenen Generaal, buitengewoon Adjudant van Zijne Majesteit, zijnde gevolgd door twee Pagies. 12°. De Staatsraad, werkzaam bij het kabinet van den overleden Koning. 13°. De Hof-Maarschalk en de Kamerheeren van wijlen Hoogstdenzelven, die de rouwkoets hadden verlaten. 14°. De rouwwagen, waarbij zich de Adjudanten van wijlen Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, de Generaal-Majoor Baron VAN OMPHAL en de Kolonel Jhr. VAN SPENGLER, dragers der slippen, alsnu gevoegd hadden, en welke thans mede begeleid werd door vier en twintig Kamerheeren, bestemd om het lijk te dragen, gaande aan beide zijden en bijgestaan door een gelijk getal Onder-Officieren zoo van de schutterij, als van de wapenen, waarvan de regementen of bataljons, zich te *Delft* bevonden, formerende deze laatsten de binnenrij tusschen den rouwwagen en den Kamerheer, elk der paarden van den rouwwagen werd geleid door eenen Pagie, bijgestaan door eenen koetsier. De rouwwagen was omhan-

gen met zwart fluweel met zilver afgezet, dezelve prijkte met een achttal witte pluimen, waarmede ook de paarden waren opgetuigd. 15°. De Groot-Officier van Zijne Majesteit den Koning. 16°. Zijne Majesteit de Koning, gevolgd door Hoogstdeszelfs broeder, Z. K. H. Prins FREDERIK, en door Hoogstdeszelfs zonen, HH. KK. HH. de Prins van *Oranje*, ALEXANDER en HENDRIK, dragende zoowel Z. M. als de Prinsen, rouwmantels en rouwhoeden, wordende de slippen der mantels door Pagies gedragen. 17°. De buitengewone en gewone Adjudanten en Ordonnance-Officieren van Z. M. en de Prinsen. 18°. Vier Kamerheeren 19°. De Hof-Maarschalk en de dienstdoende Kamerheeren van HH. KK. HH. de Prinsen. 20°. Een bataljon granadiers. 21°. Een escadron dragonders sloot den trein.

De stoet nam den volgenden weg:

Van de Nieuwe Brug, langs de westzijde van het *Oude Delft*, tot aan de Nieuwstraat, achter het Stadhuis langs de zuidzijde voorbij de hoofdwacht naar de Nieuwe Kerk.

Reeds vroeg in den morgen, was door de ijverige bemoeijingen van den Directeur des Koninklijken grafkelders, gevoegd bij die van Heeren Kerkmeesteren der Nieuwe Kerk te *Delft*, dezelve op de plegtstatigste wijze in gereedheid gebragt, ter ontvangst van het Koninklijk lijk. De Koninklijke grafkelder, waarin het stoffelijk overschot van *Neêrlands* eersten Koning welhaast deszelfs plaats in de rij zijner gezaligde voorvaderen zou innemen, was van binnen geheel met zwart behangen, terwijl aan het

inwendige der Kerk niets ontbrak, om dezelve een indrukwekkend aanzien te verschaffen.

Ten einde de plegtigheid, die weldra plaats zou hebben, met al dien heiligen ernst, welken de godsdienst voorschrijft, ten uitvoer te brengen, bevonden zich de Predikanten der Hervormde Gemeente te *Delft*, alsmede de Hofkapellaan DERMOUT in de Kerk, terwijl Zijne Excellentie, de Minister van Justitie, belast, om in zijne hoedanigheid de lijkkist te verzegelen, met den Secretaris-Generaal van dat departement en de Burgemeester der stad *Delft* zich ter ontvangst van het lijk, insgelijks aldaar bevonden. Ruim één uur, naderde de stoet, onder eene treffende en uitmuntende treurmuzijk der muzijkkorpsen van de bij deze gelegenheid dienstdoende troepen, den heiligen tempel. Statig was die optogt; de treurtoonen der muzijk, gevoegd bij de doffe galmen der klokken en het gebulder van het geschut, bij de eerbiedige stilte van zulk eene tallooze menigte, dit alles maakte dien optogt plegtig, ernstig en te gelijk somber.

De Officianten rangschikten zich, zoodra het lijk de Kerk genaderd was, in twee rijen, de jongste aan de kerkdeur, en zoo in ouderdom opklimmende tot aan het koor, de Officieren en Groot-Officieren vervolgden deze beide rijen tot aan het graf. Beiden maakten dus twee rijen uit, tusschen welke het lijk werd doorgevoerd.

De Generaal, belast met het dragen des Koninklijken standaards, thans met rouwfloers bedekt, gevolgd door acht Pagies, plaatste zich ter zijde van

den ingang van het graf, de Heraut van wapenen, stelde zich tegenover hem.

Het lijk door vier en twintig Kamerheeren, bijgestaan door een gelijk getal Onder-Officieren, werd hierop naar den Koninklijken grafkelder gedragen, en aldaar vóór den ingang, op eene lijkbaar ter neder gesteld.

Z. M de Koning, H. K. H. de Prinsen, stonden voor de dierbare urne, die weldra ter stille rustplaats zou nedergelegd worden. Nu naderde de eerwaarde Hofprediker D°. DERMOUT, en sprak eenige korte, maar regt kernachtige en echt Christelijke woorden, waarop de kroon en de ordesteekenen, op eenen wenk van den Kamerheer-Ceremoniemeester, van de kist werden afgenomen en aan den Hof-Maarschalk van wijlen Zijne Majesteit ter bewaring werden overgegeven, hierop werd de lijkkist van het rouwkleed ontdaan en zonk langzaam en statig in het grafgewelf neder.

Diep bewogen stonden Z. M. de Koning, Hoogstdeszelfs Doorluchtige zonen, de Prins van *Oranje*, Prins ALEXANDER en HENDRIK, alsmede 's Konings edele broeder, Prins FREDERIK, bij deze laatste plegtigheid en eerbewijzing aan het stoffelijk overschot van den Vorstelijken Vader en Grootvader, die ter stille rustplaatse nederdaalde.

En wie zal er in waarheid aan twijfelen, dat dit oogenblik niet voor allen, zoowel voor hen, wien de eer voorbehouden was, die plegtigheid bij te wonen, als voor hen, die zich slechts met hunne

verbeelding in die heilige gewelven mogten bevinden, plegtig en hartroerend was.

Hier bij de tombe van den grooten zwijger, hier bij de tombe van den Vorst, wiens regering zoo moeijelijk was geweest, aan wien zoo weinige dagen van rust en genot ten deel waren gevallen, hier zweefden zoowel voor den Koning als voor den onderdaan zoo vele herinneringen van geluk en voorspoed voor den geest. Hier vertegenwoordigden zich als in één oogenblik de lotgevallen van ORANJE en *Nederland* verbonden in glorie, gescheiden in rampen. hereenigd door hem, wiens lijk in dat oogenblik wegzonk in de stille gewelven, waar zijne dierbare nazaten, zijn dappere opvolger en zijne deelgenooten in vreugde en smart hem weemoedig nastaarden. Hier eindelijk, hier, waar voor nu zes jaren geleden, hij zelf stond, om haar, die zijne dierbare Gemalin was, ter ruste te geleiden, hier, waar een Koning den laatsten pligt aan eenen Koning bewees, hier deed zich in hooge mate beseffen de broosheid der aarde, de nietigheid van den wereldlijken luister, de heiligheid der goddelijke woorden: »*Stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeeren,*" en de treffende overtuiging, dat voor den Koning zoowel als voor den onderdaan, eenmaal de tijd aanbreekt, waarin de wereld met al hare nietigheden, met al haar gewoel beiden ontzinken zal, en zij zullen overgaan tot den Koning der Koningen, tot de waarheid in eeuwigheid!

Zoodra de lijkkist was nedergelaten, verlieten

Z. M. en de Prinsen de Kerk, en vertrokken in de voor hen bestemde rijtuigen, welke voor de Kerk geschaard stonden, onmiddellijk naar *'s Gravenhage* onder den heiligen wensch van allen, dat het geëerbiedigd Stamhuis lang voor slagen behoed mogt blijven, die in verband met hetzelve, ook *Nederland* treffen.

Na het vertrek des Konings en der Prinsen, werd de lijkkist, met het groot zegel van het rijk, door den Minister van Justitie verzegeld, en de lijkbaar met het rouwkleed daarover, boven den ingang van het graf gesteld.

De plegtigheid in al deszelfs omvang geëindigd zijnde, kondigde de Heraut met luider stemme aan, dat: *de plegtige ter aarde bestelling van Koning* WILLEM FREDERIK, *Graaf van* Nassau, *volbragt was.*

Onmiddellijk deed zich het orgel in roerende en indrukwekkende toonen hooren, gelijk het zulks reeds bij het inkomen van den stoet gedaan had, en hield met dezelve aan tot dat de geheele schaar het Godsgebouw verlaten had.

Zoo zijn wij dan genaderd aan het einde van onzen arbeid. Wij hebben, gelijk wij ons voorgesteld hadden, onpartijdig, zonder vooringenomenheid en met de waarheid tot leidsvrouw, *Neêrlands* eersten Koning als van zijne wieg tot aan en in zijn graf gevolgd. Wij hebben het goede gezien, dat door den Vorst, gedurende zijne ruim zes en twintigjarige regering is verrigt, wij hebben gezien, dat zoo-

wel onderdanen als naburen hem den bloei verschuldigd zijn, welken zij ten tijde van deszelfs heerschappij en nog tegenwoordig ondervinden, wie zal er dan aan twijfelen of de Koning niet: *Als hij in zijnen tijd den raad Gods gediend had, ontslapen is* (*), en hoe troostvol is het dan niet voor het gansche Koninklijke Huis, voor de geheele natie, zich bij een zoo smartelijk verlies te kunnen troosten in de overtuiging, dat hij, die niet meer is, in zijnen tijd, den raad Gods trouw als mensch, ijverig als Christen gediend heeft, en in Hem, bij wien hij thans juicht en jubelt, ontslapen is!

Zoo zal eenmaal een dankbaar nageslacht den Koning zegenen, gelijk wij Hem zegenen, die in de liefde van Hem, wiens raad Hij gediend heeft, ontslapen is. Zoo zullen onze kinderen bij het genot van eenen gewenschten vrede, *Nederland* zich zien opbeuren tot dien staat van voorspoed, welken het weleer bezat, en voor wiens bezit WILLEM DE EERSTE zes en twintig jaren zorg en miskenning met kalme gelatenheid gedragen heeft, zonder dat geluk te hebben mogen beleven, hetwelk hij zoo ijverig begeerd had.

Dat geve Hij, op wiens wenk wij adem halen,

(*) Tekstwoorden, gekozen door den Wel-Eerwaarden Heer Predikant en Hofkapellaan DERMOUT, en te vinden in de *Handelingen der Apostelen*, Hoofdstuk XIII: 36, bij de ochtendgodsdienst van den 7den Januarij 1844, de eerste openbare godsdienstoefening, welke de geheele Koninklijke familie, na de ter aarde bestelling van Z. M. den Graaf van *Nassau* in de Klooster-Kerk bijwoonde, en welke woorden tot leidraad strekten eener lijkrede op den afgestorven Vorst.

en ook op wiens wenk Vorsten ten grave dalen.

Moge dan de regering van *Neêrlands* tweede Koning gelukkig en voorspoedig zijn, mogte hij steeds regeren, overeenkomstig den eed, eenmaal voor het oog des Eeuwigen en voor de gansche natie, op de grondwet van den Staat afgelegd, dan zal de Vorst dien tijd van voorspoed en zegen beleven, dien tijd van dankbare bewondering genieten, welke zijn Koninklijke vader hier op aarde nooit beleven mogt, maar thans bij God dubbel geniet.

Die bede door ons op het graf des ontslapenen geuit en door *Neêrlands* volk ons eenstemmig nagezegd, verhoore in ruime mate de barmhartige God, die den Koning nabij, het Nederlandsche volk genadig zij.

image
not
available